AUTHOR:

MINUCIUS FELIX,
MARCUS

TITLE:

LEXICON MINUCIANUM

PLACE:

LIEGE

DATE:

1909

Master Negative #

93-81224-2

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

87M66 1909.
IF09 Minucius Felix, Marcus.
Lexicon Minucianum, composuit J. P. Waltzing. Praemisit novam Octavii recensionem. Liège, Vaillant-Carmanne, 1909.
281 p. fac-sim. 28 cm. (Bibliothèque de la Faculté de philosophie et lettres de l'Université de Liège. Série grand in 8°(Jésus). Fasc. 3.)

77975

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35 MM REDUCTION RATIO: 11½x
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 3/29/93 INITIALS M.A.C.
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

AIIM

Association for Information and Image Management
1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910
301/587-8202

Centimeter

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 mm

1 2 3 4 5

Inches

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

Bibliothèque de la Faculté de Philosophie et Lettres
de l'Université de Liége.

série grand in-8° (jésus). fascicule iii.

J. P. WALTZING

Lexicon Minucianum

praemissa est nova Octavii recensio.

Lexicon Minucianum

COMPOSUIT

J. P. WALTZING

PRAEMISIT NOVAM OCTAVII RECENSIONEM

1909

Imprimerie VAILLANT-CARMANNE
Société Anonyme
8, Rue Saint-Adalbert, 8
LIÉGE

HONORÉ CHAMPION
Libraire-Éditeur
5, Quai Malaquais, 5
PARIS

MEMORIAE

PATRIS · ET · MATRIS

SACRVM

P. 33. App. crit. XXXI. ***P habet*** : testatus est.

P. 46. App. crit. XXXVIII, 2. ***Legendum*** : carpamus Stewechius *etc.* — boni ***P. corr. m. 2.***

P. 60, col. 2, l. 6 a fine : ***iuvando***

P. 75, col. 1, l. 13 a fine : cum caelo terraque (caelum terramque ***P***) perspicias providentiam, ordinem, legem 18,4.

P. 86, col. 2, l. ultima : ***coniungitur.***

P. 130, col. 2 : futurus, *v.* sum, *p.* 254.

P. 149. ***Adde*** : indito (dedit ***P***) de suo nomine 21,6.

P. 184, col. 1, l. 3 : (***masc. gen.***).

M. MINUCII FELICIS
OCTAVIUS

RECOGNOVIT

ET COMMENTARIO CRITICO INSTRUXIT

J. P. WALTZING.

P = *Codex Parisinus* 1661 saec. IX.
B = *Codex Bruxellensis* 10847, codicis Parisini apographum saec. XI.
r = *Editio Romana* Fausti Sabaei Brixiani a. 1543, quae e codice Parisino fluxit.

Codicem Parisinum, qui textus constituendi fons est unicus, cum Halmii (1867) apparatu critico ipse contuli Parisiis a. 1907. A quo codice quotiescumque discedendum esse videbatur, et codicis lectionem et eam coniecturam, quae mihi probata erat, adscripsi. Praeterea, quo fideliorem codicis imaginem darem, orthographicas varietates attuli omnes. Quae ad Halmianum apparatum addidi pauca, vide in *Museo Belgico*, 1907, p. 319-321. Codicis Bruxellensis variam scripturam et ingentem emendationum, quae dicuntur, recentium molem hic neglegendam esse censui ; quas coniecturas si quem cognovisse iuvat, in editione nostra, quae a. 1903 Lovanii prodiit, et in *Studiis* nostris *Minucianis* (in *Mus. Belg.*, 1906) congestas inveniet.

M. MINUCII FELICIS

OCTAVIUS

I. Cogitanti mihi et cum animo meo Octavi boni et fidelissimi contubernalis memoriam recensenti tanta dulcedo et adfectio hominis inhaesit, ut ipse quodammodo mihi viderer in praeterita redire, non ea quae iam transacta et decursa sunt, recordatione revocare : (2) ita eius contemplatio quantum subtracta est oculis, tantum pectori meo ac paene intimis sensibus inplicata est. (3) Nec inmerito discedens vir eximius et sanctus inmensum sui desiderium nobis reliquit, utpote cum et ipse tanto nostri semper amore flagraverit, ut et in ludicris et seriis pari mecum voluntate concineret eadem velle vel nolle : crederes unam mentem in duobus fuisse divisam. (4) Sic solus in amoribus conscius, ipse socius in erroribus : et, cum discussa caligine de tenebrarum profundo in lucem sapientiae et veritatis emergerem, non respuit comitem, sed quod est gloriosius, praecucurrit. (5) Itaque cum per universam convictus nostri et familiaritatis aetatem mea cogitatio volveretur, in illo praecipue sermone eius mentis meae resedit intentio, quo *Q*. Caecilium superstitiosis vanitatibus etiamnunc inhaerentem disputatione gravissima ad veram religionem reformavit.

II. Nam negotii et visendi mei gratia Romam contenderat, relicta domo, coniuge, liberis, et — quod est in liberis amabilius — adhuc annis innocentibus et adhuc dimidiata verba temptantibus, loquellam ipso offensantis linguae fragmine dulciorem. (2) Quo in

I. Arnobii Liber VII explicit incipit liber VIII feliciter *P*. — inhesit. — pene. — 4. glorius *P m. 1*, gloriosius *P m. 2*. — 5. quo Q] Baehrens ; quod *P* ; quo *r et vulgo*.

adventu eius non possum exprimere sermonibus, quanto quamque inpatienti gaudio exultaverim, cum augeret maxime laetitiam meam amicissimi hominis inopinata praesentia.

(3) Igitur post unum et alterum diem, cum iam et aviditatem desiderii frequens adsiduitatis usus implesset et quae per absentiam mutuam de nobis nesciebamus, relatione alterna comperissemus, placuit Ostiam petere, amoenissimam civitatem, quod esset corpori meo siccandis umoribus de marinis lavacris blanda et adposita curatio : sane et ad vindemiam feriae iudiciariam curam relaxaverant. Nam id temporis post aestivam diem in temperiem semet autumnitas dirigebat.

(4) Itaque cum diluculo ad mare inambulando litor*i* pergeremus, ut et aura adspirans leniter membra vegetaret et cum eximia voluptate molli vestigio cedens harena subsideret, Caecilius simulacro Serapidis denotato, ut vulgus superstitiosus solet, manum ori admovens osculum labiis pressit.

III. Tunc Octavius ait : « Non boni viri est, Marce frater, hominem domi forisque lateri tuo inhaerentem sic in hac inperitiae vulgaris caecitate deserere, ut tam luculento die in lapides eum patiaris inpingere, effigiatos sane et unctos et coronatos, cum scias huius erroris non minorem ad te quam ad ipsum infamiam redundare. »

(2) Cum hoc sermone eius medium spatium civitatis emensi iam liberum litus tenebamus. (3) Ibi harenas extimas, velut sterneret ambulacro, perfundens lenis unda tendebat ; et, ut semper mare etiam positis flatibus inquietum est, etsi non canis spumosisque fluctibus exibat ad terram, tamen crispis tortuosisque ibidem erroribus delectati perquam sumus, cum in ipso aequoris limine plantas tingueremus, quod vicissim nunc adpulsum nostris pedibus adluderet fluctus, nunc relabens ac vestigia retrahens in sese resorberet. (4) Sensim itaque tranquilleque progressi oram curvi molliter litoris iter fabulis fallentibus legebamus. Haec fabulae erant Octavi disserentis de navigatione narratio. (5) Sed ubi eundi spatium satis iustum cum sermone consumpsimus, eandem emensi

II, 3, hostiam. — 4. litori] Cellarius, P. Thomas ; litore *P*. — voluptate] Sabaeus *in praef.* ; voluntate *P*. — praessit.

III, 3. velud. — semper *corr. ex* super. — ///crispis. — equoris. — tortuosisque] P. Daniel (*in ed.* Woweri) ; toro///sisque *P* ; torosisque *r*. — 4. haec] hæc *P corr. m. 2 in* hæe. — 6. compraehensam. — raderet enataret] Holden ; raderet vel enataret *P*. — laeni.

viam rursus versis vestigiis terebamus, et cum ad id loci ventum est, ubi subductae naviculae substratis roboribus a terrena labe suspensae quiescebant, pueros videmus certatim gestientes testarum in mare iaculationibus ludere. (6) Is lusus est testam teretem iactatione fluctuum levigatam legere de litore, eam testam plano situ digitis comprehensam inclinem ipsum atque humilem quantum potest super undas inrotare, ut illud iaculum vel dorsum maris raderet enataret, dum leni impetu labitur, vel summis fluctibus tonsis emicaret emergeret, dum adsiduo saltu sublevatur. Is se in pueris victorem ferebat, cuius testa et procurreret longius et frequentius exsiliret.

IV. Igitur cum omnes hac spectaculi voluptate caperemur, Caecilius nihil intendere neque de contentione ridere, sed tacens, anxius, segregatus dol*e*re nescio quid vultu fatebatur. (2) Cui ego : « Quid hoc est rei ? cur non agnosco, Caecili, alacritatem tuam illam et illam oculorum etiam in seriis hilaritatem requiro ? »

(3) Tum ille : « Iam dudum me Octavi nostri acriter angit et remordet oratio, qua in te invectus obiurgavit neglegentiae, ut me dissimulanter gravius argueret inscientiae. (4) Itaque progrediar ulterius : de toto integro mihi cum Octavio res est. Si placet, ut ipsius sectae homo cum eo disputem, iam profecto intelleget facilius esse in contubernalibus disputare quam conserere sapientiam. (5) Modo istis ad tutelam balnearum iactis et in altum procurrentibus petrarum obicibus residamus, ut et requiescere de itinere possimus et intentius disputare. »

(6) Et cum dicto eius adsedimus, ita ut me ex tribus medium lateris ambitione protegerent : nec hoc obsequi fuit aut ordinis aut honoris, quippe cum amicitia pares semper aut accipiat aut faciat, sed ut arbiter et utrisque proximus aures darem et disceptantes duos medius segregarem.

V. Tum sic Caecilius exorsus est : « Quamquam tibi, Marce frater, de quo cum maxime quaerimus non sit ambiguum, utpote cum diligenter in utroque vivendi genere versatus repudiaris alterum, *alterum* conprobaris, in praesentiarum tamen ita tibi informandus est animus, ut libram teneas aequissimi iudicis nec in alteram partem propensus incumbas, ne non tam ex nostris

IV, 1. dolere] Ursinus ; dolore *P*. — 3 angit et (et *in litura*). — 4 toto integro] *P* ; toto & integro *P m. 2 et* & *supra scr.* — 5 ///requiescere. — obsequi[i] *P* (i *add. 2 vel potius 3 m.*).

V, 1. alterum] *add. r, om. P.* — sententia *corr. m. 1 ex* sentia. — ex tuis

disputationibus nata sententia quam ex tuis sensibus prolata videatur. (2) Proinde, si mihi quasi novus aliqui et quasi ignarus partis utriusque considas, nullum negotium est patefacere, omnia in rebus humanis dubia, incerta, suspensa magisque omnia verisimilia quam vera : (3) quo magis mirum est nonnullos taedio investigandae penitus veritatis cuilibet opinioni temere succumbere quam in explorando pertinaci diligentia perseverare. (4) Itaque indignandum omnibus, indolescendum est audere quosdam, et hoc studiorum rudes, litterarum profanos, expertes artium etiam sordidarum, certum aliquid de summa rerum ac maiestate decernere, de qua tot omnibus saeculis sectarum plurimarum usque adhuc ipsa philosophia deliberat. (5) Nec inmerito, cum tantum absit ab exploratione divina humana mediocritas, ut neque quae supra nos caelo suspensa sublata sunt, neque quae infra terram profunda demersa sunt, aut scire sit datum aut *ru*spari religiosum, et beati satis satisque prudentes iure videamur, si secundum illud vetus sapientis oraculum nosmet ipsos familiarius noverimus. (6) Sed quatenus indulgentes insano atque inepto labori ultra humilitatis nostrae terminos evagamur et in terram proiecti caelum ipsum et ipsa sidera audaci cupiditate transcendimus, vel hunc errorem saltem non vanis et formidulosis opinionibus implicemus. (7) Sint principio omnium semina natura in se coeunte densata, quis hic auctor deus? Sint fortuitis concursionibus totius mundi membra coalita, digesta, formata, quis deus machinator? Sidera licet ignis accenderit et caelum licet sua materia suspenderit, licet terram fundaverit pondere et mare licet influxerit e liquore, unde haec religio, unde formido, quae superstitio est ? (8) Homo et animal omne quod nascitur, inspiratur, attollitur, elementorum ut voluntaria concretio est, in quae rursum homo et animal omne dividitur, solvitur, dissipatur : ita in fontem refluunt et in semet omnia revolvuntur, nullo artifice nec iudice nec auctore. (9) Sic congregatis ignium seminibus soles alios atque alios semper splendere, sic ex*h*alatis terrae vaporibus nebulas semper adolescere, quibus densatis coactisque nubes

corr. m. 2 ex exuis. — 3. tedio. — 4. rudes] *r* ; rude *P.* — qua *corr. m. 1 e* quo. — filosofia. — 5. aut scire sit datum aut ruspari religiosum] E. Norden ; aut scire sit datum ut scrutare permissum aut stuprari religiosum *P.* — 7. et mare et licet *P ante rasuram.* — 8. concretio *corr. e* concreto. — 9. atque *ante* alios *bis habet P.* — exalatis. — 10. mixtam erita *P m. 1.* — nocentumque] Winterfeld *numeri causa* ; nocentiumque *P.* — 12. dionisius. — 13. praemitur.

altius surgere, isdem labentibus pluvias fluere, flare ventos, grandines increpare, vel nimbis conlidentibus tonitrua mugire, rutilare fulgora, fulmina praemicare : adeo passim cadunt, montes inruunt, arboribus incurrunt, sine dilectu tangunt loca sacra et profana, homines noxios feriunt et saepe religiosos. (10) Quid tempestates loquar varias et incertas, quibus nullo ordine vel examine rerum omnium impetus volutatur ? in naufragiis bonorum malorumque fata mixta, merita confusa ? in incendiis interitum convenire insontium nocentumque ? et cum tabe pestifera caeli tractus inficitur, sine discrimine omnes deperire ? et cum belli ardore saevitur, meliores potius occumbere ? (11) In pace etiam non tantum aequatur nequitia melioribus, sed et colitur, ut in pluribus nescias, utrum sit eorum detestanda pravitas an optanda felicitas. (12) Quod si mundus divina providentia et alicuius numinis auctoritate regeretur, numquam mereretur Phalaris et Dionysius regnum, numquam Rutilius et Camillus exilium, numquam Socrates venenum. (13) Ecce arbusta frugifera, ecce iam seges cana, iam temulenta vindemia imbri corrumpitur, grandine caeditur. Adeo aut incerta nobis veritas occultatur et premitur, aut, quod magis credendum est, variis et lubricis casibus soluta legibus fortuna dominatur.

VI. Cum igitur aut fortuna certa aut incerta natura sit, quanto venerabilius ac melius antistite*m* veritatis maiorum excipere disciplinam, religiones traditas colere, deos, quos a parentibus ante inbutus es timere quam nosse familiarius, adorare, nec de numinibus ferre sententiam, sed prioribus credere, qui adhuc rudi saeculo in ipsius mundi natalibus meruerunt deos vel faciles habere vel reges ! Inde adeo per universa imperia, provincias, oppida videmus singulos sacrorum ritus gentiles habere et deos colere municipes, *ut* Eleusinios Cererem, Phrygas Matrem, Epidaurios Aesculapium, Chaldaeos Belum, Astarten Syros, Dianam Taurios, Gallos Mercurium, *numina* universa Romanos. (2) Sic eorum potestas et auctoritas totius orbis ambitus occupavit, sic imperium suum ultra solis vias et ipsius oceani limites propagavit, dum exercent in armis virtutem religiosam, dum urbem muniunt sacrorum religionibus, castis virginibus, multis honori-

VI. 1. antistitem] Wowerus, antistites *P.* — mundi *corr. e* mundus. — opida. — ut Eleusinios] *r* ; et E. *P.* — esculapium. — chaldeos. — numina universa] Halm ; universam *P sed* m *erasa.* — 2. spraevisset. — captis] r ;

bus ac nominibus sacerdotum, dum obsessi et citra solum Capitolium capti colunt deos, quos alius iam sprevisset iratos, et per Gallorum acies mirantium superstitionis audaciam pergunt telis inermes, sed cultu religionis armati, dum captis in hostilibus moenibus adhuc ferociente victoria numina victa venerantur, dum undique hospites deos quaerunt et suos faciunt, dum aras extruunt etiam ignotis numinibus et Manibus. (3) Sic, dum universarum gentium sacra suscipiunt, etiam regna mer*uer*unt. Hinc perpetuus venerationis tenor mansit, qui longa aetate non infringitur, sed augetur : quippe antiquitas caerimoniis atque fanis tantum sanctitatis tribuere consuevit quantum adstruxerit vetustatis.

VII. Nec tamen temere (ausim enim interim et ipse concedere et sic melius errare) maiores nostri aut observandis auguriis aut extis consulendis aut instituendis sacris aut delubris dedicandis operam navaverunt. (2) Specta de libris memoria*m* ; iam eos deprehendes initiasse ritus omnium religionum, vel ut remuneraretur divina indulgentia, vel ut averteretur imminens ira aut iam tumens et saeviens placaretur. (3) Testis Mater Idaea, quae adventu suo et probavit matronae castitatem et urbem metu hostili liberavit ; testes equestrium fratrum in lacu, sicut *se* ostenderant, statuae consecratae, qui anheli spumantibus equis atque fumantibus de Perse victoriam eadem die qua fecerant nuntiaverunt ; testis ludorum offensi Iovis de somn*i*o plebei hominis iteratio : et Deciorum devotio rata testis est ; testis et Curtius, qui equitis sui vel mole vel honore hiatum profundae voraginis coaequavit. (4) Frequentius etiam, quam volebamus, deorum praesentiam contempta auspicia contestata sunt. Sic Allia « nomen infaustum », sic Claudi et Iuni non proelium in Poenos, sed ferale naufragium est, et ut Trasimenus Romanorum sanguine et maior esset et decolor, sprevit auguria Flaminius, et ut

capti *P*. – extruunt etiam] *r* ; extruunt dum etiam *P*. — 3. meruerunt] *r* ; merunt *P*. — cerimoniis. — adstruxerit *corr. m. 1 ex* adstrueserit.

VII, 1. aut observandis] *vulgo* ; ut o. *Pr*. — 2. memoriam] *r* ; memoria *P*. — depraehendes. — aut iam] Halm ; aut ut iam *P add.* ut *m. 1 supra lineam*. — 3. Idaea] Ursinus ; ///dea *P ex* idea ; dea *r*. — sicut se] Ursinus ; sic(ut) *P*, *sed* c *in rasura*. — anheli] Gelenius ; anhelis *P* ; *cf.* Florus, 1, 15 : Castorem et Pollucem fuisse creditum volgo..., a Macedonia venisse, quod adhuc anhelarent *etc.* — persae. — nunciaverunt *P m. 1*. — offensi] Rigaltius ; offensio *P*. — somnio] Gelenius ; somno *P*. — Deciorum] *r* ; decuriorum *P*. — coequavit. — 4. praelium *P m. 1*. — thrysimenus (*non* thrasymenus). — sanguinem *ante rasuram*. – phartos. — inpraecationes grassus. — 5. cultu] *r* ; cultu/// *P*. — 6. solatium *P m. 2*, *corr. e* solacium. — impiae.

Parthos signa repetamus, dirarum inprecationes Crassus et meruit et inrisit. (5) Omitto vetera quae multa sunt, et de deorum natalibus, donis, muneribus neglego carmina poetarum, praedicta etiam de oraculis fata transilio, ne vobis antiquitas nimium fabulosa videatur. Intende templis ac delubris deorum, quibus Romana civitas et protegitur et ornatur : magis sunt augusta numinibus incolis, praesentibus, inquilinis quam cultu, insignibus et muneribus opulenta. (6) Inde adeo pleni et mixti deo vates futura praecerpunt, dant cautelam periculis, morbis medellam, spem adflictis, opem miseris, solacium calamitatibus, laboribus levamentum. Etiam per quietem deos videmus, audimus, agnoscimus, quos impie per diem negamus, nolumus, peieramus.

VIII. Itaque cum omnium gentium de dis inmortalibus, quamvis incerta sit vel ratio vel origo, maneat tamen firma consensio, neminem fero tanta audacia tamque inreligiosa nescio qua prudentia tumescentem, qui hanc religionem tam vetustam, *tam* utilem, tam salubrem dissolvere aut infirmare nitatur. (2) Sit licet ille Theodorus Cyrenaeus, vel qui prior Diagoras Melius, cui Atheon cognomen adposuit antiquitas, qui uterque nullos deos adseverando timorem omnem, quo humanitas regitur, venerationemque penitus sustulerunt : numquam tamen in hac impietatis disciplina simulatae philosophiae nomine atque auctoritate pollebunt. (3) Cum Abderiten Protagoram Athenienses viri consulte potius quam profane de divinitate disputantem et expulerint suis finibus et in contione eius scripta deusserint, quid? homines (sustinebitis enim me impetum susceptae actionis liberius exerentem) homines, inquam, deploratae, inlicitae ac desperatae factionis grassari in deos non ingemescendum est? (4) Qui de ultima faece collectis imperitioribus et mulieribus credulis sexus sui facilitate labentibus plebem profanae coniurationis instituunt, quae nocturnis congregationibus et ieiuniis sollemnibus et inhumanis cibis non sacro quodam, sed piaculo foederatur, latebrosa et lucifuga natio, in publicum muta, in angulis garrula : templa ut busta

VIII. 1. dis *P add.* i *s. l.* — tam] *add.* Gelenius. — 2. theudorus cyreneus. — dargoras *add. sup.* a *littera* i. — Melius] *r* ; milesius *P*, *incertum auctorisne ipsius errore an librarii* (Halm). — filosofiae. — 3. pitagoram. — scribta. — 4. fece. — labendibus. — foederatur] Vahlen ; foederantur *P*. — lucifuga] P. Daniel (*ap.* Wow.), Heumann ; lucifugax *P*. — 5. mira *corr. ex* miram. — incredibilis *sed* s *erasa*.

despiciunt, deos despuunt, rident sacra, miserentur miseri (si fas est) sacerdotum, honores et purpuras despiciunt, ipsi seminudi ! (5) Pro mira stultitia et incredibilis audacia ! spernunt tormenta praesentia, dum incerta metuunt et futura, et dum mori post mortem timent, interim mori non timent : ita illis pavorem fallax spes solacia rediviva blanditur !

IX. Ac iam, ut fecundius nequiora proveniunt, serpentibus in dies perditis moribus per universum orbem sacraria ista taeterrima impiae coitionis adolescunt. Eruenda prorsus haec et execranda consensio. (2) Occultis se notis et insignibus noscunt et amant mutuo paene antequam noverint : passim etiam inter eos velut quaedam libidinum religio miscetur, ac se promisce appellant fratres et sorores, ut etiam non insolens stuprum intercessione sacri nominis fiat incestum. Ita eorum vana et demens superstitio sceleribus gloriatur. (3) Nec de ipsis, nisi subsisteret veritas, maxim*e ne*faria et honore praefanda sagax famax loqueretur. Audio eos turpissimae pecudis caput asini consecratum inepta nescio qua persuasione venerari : digna et nata religio talibus moribus ! (4) Alii eos ferunt ipsius antis*ti*tis ac sacerdotis colere genitalia et quasi parentis sui adorare naturam : nescio an falsa, certe occultis ac nocturnis sacris adposita suspicio ! Et qui hominem summo supplicio pro facinore punitum et crucis ligna feralia eorum caerimonias fabulatur, congruentia perditis sceleratisque tribuit altaria, ut id colant quod merentur. (5) Iam de initiandis tirunculis fabula tam detestanda quam nota est. Infans farre contectus, ut decipiat incautos, adponitur ei qui sacris inbuatur. Is infans a tirunculo farris superficie quasi ad innoxios ictus provocato caecis occultisque vulneribus occiditur. Huius, pro nefas ! sitienter sanguinem lambunt, huius certatim membra dispertiunt, hac foederantur hostia, hac conscientia sceleris ad silentium mutuum pignerantur. Haec sacra sacrilegiis omnibus taetriora. (6) Et de convivio notum est; passim omnes locuntur, id etiam Cirtensis nostri testatur oratio. Ad epulas sollemni die coeunt cum omnibus liberis, sororibus, matribus, sexus omnis

IX, 1. teterrima. — heruenda. — 2. pene. — velud. — 3. maxime nefaria] P. Daniel ; maxima et varia *P.* — praefandas *sed* s *erasa.* — pecu///dis. — 4. alii *sed* i *add. s. l.* — antistitis] *r* ; antistis *P.* — fabulatur] *r* ; fabulantur *P.* — 5. tætriora. — 6. hominis. — aepulas ubi comvivium. — caluit] *r* ; caruit *P.* — incaestae lividinis. — ebriatis] Meursius ; ebrietatis *P.* — canis] *Sabaeus in praef.* ; carnis *Pr.* — 7. opera] Halm ; opere Heumann ; opora *P* (***non*** oporae).

homines et omnis aetatis. Illic post multas epulas, ubi convivium caluit et incestae libidinis ebriatis fervor exarsit, canis qui candelabro nexus est, iactu offulae ultra spatium lineae, qua vinctus est, ad impetum et saltum provocatur. (7) Sic everso et extincto conscio lumine inpudentibus tenebris nexus infandae cupiditatis involvunt per incertum sortis, etsi non omnes opera, conscientia tamen pariter incesti, quoniam voto universorum adpetitur quicquid accidere potest in actu singulorum.

X. Multa praetereo consulto : nam et haec nimis multa sunt, quae aut omnia aut pleraque omnium vera declarat ipsius pravae religionis obscuritas. (2) Cur etenim occultare et abscondere quicquid illud colunt magnopere nituntur, cum honesta semper publico gaudeant, scelera secreta sint ? cur nullas aras habent, templa nulla, nulla nota simulacra, numquam palam loqui, numquam libere congregari, nisi illud, quod colunt et interprimunt, aut puniendum est aut pudendum ? (3) Unde autem vel quis ille aut ubi deus unicus, solitarius, destitutus, quem non gens libera, non regna, non saltem Romana superstitio noverunt ? (4) Iudaeorum sola et misera gentilitas unum et ipsi deum, sed palam, sed templis, aris, victimis caerimoniisque coluerunt, cuius adeo nulla vis nec potestas est, ut sit Romanis *h*ominibus cum sua sibi natione captivus. (5) At etiam Christiani quanta monstra, quae portenta confingunt ! Deum illum suum, quem nec ostendere possunt nec videre, in omnium mores, actus omnium, verba denique et occultas cogitationes diligenter inquirere, discurrentem scilicet atque ubique praesentem : molestum illum volunt, inquietum, inpudenter etiam curiosum, siquidem adstat factis omnibus, locis omnibus intererrat, cum nec singulis inservire possit per universa d*i*strictus nec universis sufficere in singulis occupatus.

XI. Quid quod toto orbi et ipsi mundo cum sideribus suis minantur incendium, ruinam moliuntur, quasi aut naturae divinis legibus constitutus aeternus ordo turbetur, aut, rupto elementorum omnium foedere et caelesti conpage divisa, moles ista, qua continetur et cingitur, subruatur ? (2) Nec hac furiosa opinione contenti

X, 4. c^e^rimonisq. *P* (e *add. supra lit. erasam*). — hominibus] *r* ; nominibus *P.* — 5. at *m. 2 ex* ad. — χpiani. — quanta monstra] Davisius ; quantam (*corr. in* quamtam) nra *P.* — districtus] *r* ; destrictus *P.*

XI, 1. compage] *r* ; compagetur *P*, *sed* tur *est punctatum.* — 2. fabillas. —

aniles fabulas adstruunt et adnectunt : renasci se ferunt post mortem et cineres et favillas et nescio qua fiducia mendaciis suis invicem credunt : putes eos iam revixisse. (3) Anceps malum et gemina dementia, caelo et astris, quae sic relinquimus, ut invenimus, interitum denuntiare, sibi mortuis extinctis, qui sicut nascimur et interimus, aeternitatem repromittere ! (4) Inde videlicet et execrantur rogos et damnant ignium sepulturas, quasi non omne corpus, etsi flammis subtrahatur, annis tamen et aetatibus in terram resolvatur, nec intersit, utrum ferae diripiant an maria consumant an humus contegat an flamma subducat, cum cadaveribus omnis sepultura, si sentiunt, poena sit, si non sentiunt, ipsa conficiendi celeritate medicina. (5) Hoc errore decepti beatam sibi, ut bonis, et perpetem vitam mortuis pollicentur, ceteris, ut iniustis, poenam sempiternam. Multa ad haec subpetunt, ni festinet oratio. Iniustos ipsos magis nec laboro, iam docui: quamquam, etsi iustos darem, culpam tamen vel innocentiam *novi* fato tribui sententiis plurimorum. (6) Et haec vestra consensio est ; nam quicquid agimus, ut alii fato ita vos deo dicitis : sic sectae vestrae non spontaneos cupere, sed electos. Igitur iniquum iudicem fingitis qui sortem in hominibus puniat, non voluntatem.

(7) Vellem tamen sciscitari, utrumne cum corporibus *an absque corporibus*, et corporibus quibus, ipsisne an innovatis resurgatur. Sine corpore ? hoc, quod sciam, neque mens neque anima nec vita est. Ipso corpore ? sed iam ante dilapsum est. Alio corpore ? ergo homo novus nascitur, non prior ille reparatur. (8) Et tamen tanta aetas abiit, saecula innumera fluxerunt : quis unus ullus ab inferis vel Protesilai sorte remeavit, horarum saltem permisso commeatu, vel ut exemplo crederemus ? (9) Omnia ista figmenta male sanae opinionis et inepta solacia a poetis fallacibus in dulcedine*m* carminis lusa a vobis nimirum credulis in deum vestrum turpiter reformata sunt.

XII. Nec saltem de praesentibus capitis experimentum, quam

4. baeatam.—et] *r*; ut *P*.— mortuis] *r*; mortui *P*.— 5. novi] *om. P*, *post* plurimorum *inseruit* Vahlen (*apud* Halm), *post* innocentiam Norden. — quamquam] quam (*s. l.*) quam *P*.— 6. ut alii fato] *P*. *Fortasse legendum* : fato <fieri> *vel* <agi>, *vide* Cic., *de div.*, 1, 125 : fieri omnia fato ratio cogit fateri ; *sed vide de div.*, 2, 20 : vultis enim omnia fato. — 7. an absque corporibus] *add.* Winterfeld, *om. P*. — 8. vel ut] *r* ; velud *P*. —dulcedinem] Wopkens; dulcedine *P*.

XII, 1. salitem *ante rasuram*. — pollicationis (*corr. r*). — 3. lacera^r^is *P*. — sen^t^is *P* (t *sup. ser.*). — 4. non potest *P* non *s. l. m. 1*. — 5. capud *P*[1].

vos inritae pollici*ta*tionis cassa vota decipiant : quid post mortem inpendeat, miseri, dum adhuc vivitis, aestimate. (2) Ecce pars vestrum, et maior, melior, ut dicitis, egetis algetis, opere fame laboratis, et deus patitur dissimulat, non vult aut non potest opitulari suis : ita aut invalidus aut iniquus est ! (3) Tu, qui inmortalitatem postumam somnias, cum periculo quateris, cum febribus ureris, cum dolore laceraris, nondum condicionem tuam sentis ? nondum adgnoscis fragilitatem ? invitus miser infirmitatis argueris nec fateris !

(4) Sed omitto communia. Ecce vobis minae, supplicia, tormenta, et iam non adorandae sed subeundae cruces, ignes etiam quos et praedicitis et timetis : ubi deus ille, qui subvenire revivescentibus potest, viventibus non potest ? (5) Nonne Romani sine vestro deo imperant regnant, fruuntur orbe toto vestrique dominantur ? Vos vero suspensi interim atque solliciti honestis voluptatibus abstinetis : non spectacula visitis, non pompis interestis, convivia publica absque vobis ; sacra certamina, praecerptos cibos et delibatos altaribus potus abhorretis. Sic reformidatis deos quos negatis ! (6) Non floribus caput nectitis, non corpus odoribus honestatis ; reservatis unguenta funeribus, coronas etiam sepulcris denegatis, pallidi trepidi, misericordia digni, sed nostrorum deorum. Ita nec resurgitis miseri nec interim vivitis !

(7) Proinde si quid sapientiae vobis aut verecundiae est, desinite caeli plagas et mundi fata et secreta rimari : satis est pro pedibus aspicere maxime indoctis inpolitis, rudibus agrestibus, quibus non est datum intellegere civilia, multo magis denegatum est disserere divina.

XIII. Quamquam si philosophandi libido est, Socraten, sapientiae principem, quisque vestrum tantus est, si potuerit, imitetur. Eius viri, quotiens de caelestibus rogabatur, nota responsio est : « quod supra nos, nihil ad nos ». (2) Merito ergo de oraculo testimonium meruit prudentiae singularis. Quod oraculum, idem ipse persensit, idcirco universis *se* esse praepositum, non quod omnia comperisset, sed quod nihil se scire didicisset : ita confessae inperitiae summa prudentia est. (3) Hoc fonte defluxit

XIII, 1. filosofandi libido (*corr. ex* filosofari dilibido). — 2. persensit] Ouzelius ; praesensit *P*. — se esse] Wowerus (sese esse Davisius) ; *om.* se *P*. — 3. arcesile. — carneadis *P*. *corr. e* carneatis. — 4. Simonidis melici] *r* ; Simonides melchi *P*. — quereretur. — petit posttridie. — adiunxsit, *sed* x *in rasura*.

Arcesilae et multo post Carneadis et Academicorum plurimorum in summis quaestionibus tuta dubitatio, quo genere philosophari et caute indocti possunt et docti gloriose. (4) Quid? Simonidis Melici nonne admiranda omnibus et sectanda cunctatio? Qui Simonides, cum de eo, quid et quales arbitraretur deos, ab Hierone tyranno quaereretur, primo deliberationi diem petiit, postridie biduum prorogavit, mox alterum tantum admonitus adiunxit. Postremo, cum causas tantae morae tyrannus inquireret, respondit ille « quod sibi, quanto inquisitio tardior pergeret, tanto veritas fieret obscurior ». (5) Mea quoque opinione quae sunt dubia, ut sunt, relinquenda sunt, nec, tot ac tantis viris deliberantibus, temere et audaciter in alteram partem ferenda sententia est, ne aut anilis inducatur superstitio aut omnis religio destruatur. »

XIV. Sic Caecilius et reni*d*ens (nam indignationis eius tumorem effusae orationis impetus relaxaverat) : « Ecqui*d* ad haec » ait « audet Octavius, homo Plautinae prosapiae, ut pistorum praecipuus, ita postremus philosophorum ? »

(2) « Parce », inquam, « in eum plaudere : neque enim prius exultare te dignum est concinnitate sermonis, quam utrimque plenius fuerit peroratum, maxime cum non laudi, set veritati disceptatio vestra nitatur. (3) Et quamquam magnum in modum me subtili varietate tua delectarit oratio, tamen altius moveor, non de praesenti actione, sed de toto genere disputandi, quod plerumque pro disserentium viribus et eloquentiae potestate etiam perspicuae veritatis condicio mutetur. (4) Id accidere pernotum est auditorum facilitate, qui dum verborum lenocinio a rerum intentionibus avocantur, sine dilectu adsentiuntur dictis omnibus nec a rectis falsa secernunt, nescientes inesse et incredibile verum et verisimile mendacium. (5) Itaque, quo saepius adseverationibus credunt, eo frequentius a peritioribus arguuntur : sic adsidue temeritate decepti culpam iudicis tranferunt ad incerti querellam, ut damnatis omnibus malint universa suspendere quam de fallacibus iudicare. (6) Igitur nobis providendum est, ne odio identidem sermonum omnium laboremus

XIV, 1. renitens (*corr. r*). — ecquid] Ursinus ; et qui *P*. — filosoforum — 2. laudi set] Halm ; laudis et *P* (*sed corr. 2 vel 3 m.*) ; *vide* 37,9 — dilectum. — incredibile] Winterfeld ; incredibili *P*. — verisimile] Winterfeld *numeri causa* ; in versimile *P*. — 5. quaerellam. — mallint. — 6. ab his] *P* (*cf.* 33,4) ; ab iis Halm *et vulgo*.

ita, ut in execrationem et odium hominum plerique simpliciores efferantur. Nam incaute creduli circumveniuntur ab his quos bonos putaverunt : mox errore consimili iam suspectis omnibus ut improbos metuunt etiam quos optimos sentire potuerunt.

(7) Nos proinde solliciti, quod utrimque omni negotio disseratur et ex altera parte plerumque obscura sit veritas, ex altero latere mira subtilitas quae nonnumquam ubertate dicendi fidem confessae probationis imitetur, diligenter quantum potest singula ponderemus, ut argutias quidem laudare, ea vero quae recta sunt, eligere, probare, suscipere possimus. »

XV. « Decedis » inquit Caecilius « officio iudicis religiosi : nam periniurium est vires te actionis meae intergressu gravissimae disputationis infringere, cum Octavius integra et inlibata habeat singula, si potest, refutare. »

(2) « Id quod criminaris » inquam « in commune, nisi fallor, conpendium protuli, ut examine scrupuloso nostram sententiam non eloquentiae tumore, sed rerum ipsarum soliditate libremus. Nec avocanda, quod quereris, diutius intentio, cum toto silentio liceat responsionem Ianuari nostri iam gestientis audire. »

XVI. Et Octavius : « Dicam equidem, ut potero, pro viribus, et adnitendum tibi mecum est, ut conviciorum amarissimam labem verborum veracium *f*lumine diluamus.

Nec dissimulabo principio ita Natalis mei errantem, vagam, lubricam nutasse sententiam, ut sit nobis ambigendum, utrum *vafritia* turbata sit, an vacillaverit per errorem. (2) Nam interim deos credere, interim se deliberare variavit, ut propositionis incerto *in*certior responsionis nostrae intentio fundaretur. Sed in Natali meo versutiam nolo, non credo : procul est ab eius simplicitate subtilis urbanitas. (3) Quid igitur ? Ut qui rectam viam nescit, ubi, ut *f*it, in plures una diff*in*ditur, quia viam nescit, haeret anxius nec singulas audet eligere nec universas probare : sic, cui non est veri stabile iudicium, prout infida suspicio spargitur, ita eius dubia opinio dissipatur. (4) Nullum itaque

XV, 1. refutare] Heraldus ; reputare *P*. — 2. quaereris.

XVI, 1. comvitiorum *corr. in* conviciorum. — flumine] Meursius ; inlumine *P*. — vafritia] Haupt ; versutia Vahlen ; tua eruditio *P*. — incertior] Ursinus ; certior *P*. — simplicitate] Gelenius ; subtilitate simplicitate *P*. — 3. ut fit] Gelenius ; ut sit *P*. — diffinditur] Gelenius ; diffunditur *P*. — quia *sed* a *erasa*. — heret. — ne[c] (c *s. l.*) universas. — 4. aestu et. — com-

miraculum est, si Caecilius identidem in contrariis ac repugnantibus iactetur, aestuet, fluctuetur. Quod ne fiat ulterius, convincam et redarguam quamvis diversa, quae dicta sunt, una veritate confirmata probataque : sic nec dubitandum ei de cetero est nec vagandum.

(5) Et quoniam meus frater erupit, aegre se ferre, stomachari, indignari, dolere, inliteratos, pauperes, inperitos de rebus caelestibus disputare, sciat omnes homines, sine dilectu aetatis, sexus, dignitatis, rationis et sensus capaces et habiles procreatos nec fortuna nanctos, sed natura insitos esse sapientiam : quin ipsos etiam philosophos, vel si qui alii artium repertores in memorias exierunt, priusquam sollertia mentis parerent nominis claritatem, habitos esse plebeios, indoctos, seminudos : adeo divites facultatibus suis inligatos magis aurum suspicere consuesse quam caelum, nostrates pauperes et commentos esse prudentiam et tradidisse ceteris disciplinam. Unde apparet ingenium non dari facultatibus nec studio parari, sed cum ipsa mentis formatione generari. (6) Nihil itaque indignandum vel dolendum, si quicumque de divinis quaerat, sentiat, proferat, cum non disputantis auctoritas, sed disputationis ipsius veritas requiratur. Atque etiam, quo imperitior sermo, hoc inlustrior ratio est, quoniam non fucatur pompa facundiae et gratiae, sed, ut est, recti regula sustinetur.

XVII. Nec recuso, quod Caecilius adserere inter praecipua conisus est, hominem nosse se et circumspicere debere, quid sit, unde sit, quare sit : utrum elementis concretus an concinnatus atomis, an potius a deo factus, formatus, animatus. (2) Quod ipsum explorare et eruere sine universitatis inquisitione non possumus, cum ita cohaerentia, conexa, concatenata sint, ut nisi divinitatis rationem diligenter excusseris, nescias humanitatis, nec possis pulchre gerere rem civilem, nisi cognoveris hanc communem omnium mundi civitatem, praecipue cum a feris beluis hoc differamus, quod illa prona in terramque vergentia nihil nata sint prospicere nisi pabulum, nos, quibus vultus erectus, quibus

[illegible] — probataque sic] Davisius ; provataq. sint *P*. — 5. stomacari. — philosofos. — exierunt *sed* i *s. l. m.* 2. — claritate *P* *1. m.* — 6. fugatur (*corr. in r*).

XVII, 1. aelementis. — athomis. — 2. coherentia. — 3. coherentibus. — 5. astrolegis *corr. 1. m. in* astrologis. — 6. perspicis *sed* s *erasa*. — 7. testatur ? Ver *P*; *recte distinxit* Heumann. — hiemps. — 8. laverentur. — 10. septas *P*. — caeleritate. — 11. sensibus (*corr. in r*). — velud.

suspectus in caelum datus est, sermo et ratio, per quae deum adgnoscimus, sentimus, imitamur, ignorare nec fas nec licet ingerentem sese oculis et sensibus nostris caelestem claritatem : sacrilegii enim vel maxime instar est, humi quaerere quod in sublimi debeas invenire.

(3) Quo magis mihi videntur qui hunc mundi totius ornatum non divina ratione perfectum volunt, sed frustis quibusdam temere cohaerentibus conglobatum, mentem, sensum, oculos denique ipsos non habere. (4) Quid enim potest esse tam apertum, tam confessum tamque perspicuum, cum oculos in caelum sustuleris et quae sunt infra circaque lustraveris, quam esse aliquod numen praestantissimae mentis, quo omnis natura inspiretur, moveatur, alatur, gubernetur ?

(5) Caelum ipsum vide : quam late tenditur, quam rapide volvitur, vel quod in noctem astris distinguitur, vel quod in diem sole lustratur : iam scies, quam sit in eo summi moderatoris mira et divina libratio. Vide et annum, ut solis ambitus faciat, et mensem vide, ut luna auctu, senio, labore circumagat. (6) Quid tenebrarum et luminis dicam recursantes vices, ut sit nobis operis et quietis alterna reparatio ? Relinquenda vero astrologis prolixior de sideribus oratio, vel quod regant cursum navigandi, vel quod arandi metendique tempus inducant. Quae singula non modo ut crearentur, fierent, disponerentur, summi opificis et perfectae rationis eguerunt, verum etiam sentiri, perspici, intellegi sine summa sollertia et ratione non possunt.

(7) Quid ? cum ordo temporum ac frugum stabili varietate distinguitur, nonne auctorem suum parentemque testatur ver aeque cum suis floribus et aestas cum suis messibus et autumni maturitas grata et hiberna olivitas necessaria ? Qui ordo facile turbaretur, nisi maxima ratione consisteret. (8) Iam providentiae quantae, ne hiems sola glacie ureret aut sola aestas ardore torreret, autumni et veris inserere medium temperamentum, ut per vestigia sua anni revertentis occulti et innoxii transitus laberentur !

(9) Mari intende : lege litoris stringitur. Quicquid arborum est vide : quam e terrae visceribus animatur ! Aspice oceanum : refluit reciprocis aestibus. Vide fontes : manant venis perennibus. Fluvios intuere : eunt semper exercitis lapsibus.

(10) Quid loquar apte disposita recta montium, collium flexa, porrecta camporum? quidve animantium loquar adversus sese tutelam multiformem? alias armatas cornibus, alias dentibus saeptas et fundatas ungulis et spicatas aculeis aut pedum celeritate liberas aut elatione pinnarum?

(11) Ipsa praecipue formae nostrae pulchritudo deum fatetur artificem: status rigidus, vultus erectus, oculi in summo velut in specula constituti et omnes ceteri sensus velut in arce compositi.

XVIII. Longum est ire per singula. Nihil in homine membrorum est, quod non et necessitatis causa sit et decoris, et quod magis mirum est, eadem figura omnibus, sed quaedam unicuique liniamenta deflexa: sic et similes universi videmur et inter se singuli dissimiles invenimur.

(2) Quid nascendi ratio? quid? cupido generandi nonne a deo data est, et ut ubera partu maturescente lactescant et ut tener fetus ubertate lactei roris adolescat?

(3) Nec universitati solummodo deus, sed et partibus consulit. Britannia sole deficitur, sed circumfluentis maris tepore recreatur; Aegypti siccitatem temperar*e* Nilus amnis *s*olet, Euphrates Mesopotamiam pro imbribus pensat, Indus flumen et serere orientem dicitur et rigare.

(4) Quod si ingressus aliquam domum omnia exculta, disposita, ornata vidisses, utique praeesse ei crederes dominum et illis bonis rebus multo esse meliorem: ita in hac mundi domo, cum caelo terraque perspicias providentiam, ordinem, legem, crede esse universitatis dominum parentemque ipsis sideribus et totius mundi partibus pulchriorem.

(5) Ni forte, quoniam de providentia nulla dubitatio est, inquirendum putas, utrum unius imperio an arbitrio plurimorum caeleste regnum gubernetur: quod ipsum non est multi laboris aperire cogitanti imperia terrena, quibus exempla utique de caelo. (6) Quando umquam regni societas aut cum fide coepit aut sine cruore discessit? Omitto Persas de equorum hinnitu augurantes principatum, et Thebanorum par, mortuam fabulam, transeo. Ob pastorum et casae regnum de geminis memoria notissima est.

XVIII, 2. maturescente *P* (ma *in rasura,* tu *s. l.*). — 3. bryttania. — Egypti. — temperare Nilus amnis solet] Cima; temperat N. a. colet *P.* — 5. caelo terraque] P. Thomas: caelum terramque *P* (perlustrans *add.* Vahlen *ap.* Halm). — siderebus *P 1 m.* 6. par, mortuam] Meursius, Rigaltius; per

Generi et soceri bella toto orbe diffusa sunt, et tam magni imperii duos fortuna non cepit.

(7) Vide cetera: rex unus apibus, dux unus in gregibus, in armentis rector unus. Tu in caelo summam potestatem dividi credas et scindi veri illius ac divini imperii totam *maie*statem, cum palam sit parentem omnium deum nec principium habere nec terminum, qui nativitatem omnibus praestet, sibi perpetuitatem, qui ante mundum fuerit sibi ipse pro mundo: qui universa, quaecumque sunt, verbo iubet, ratione dispensat, virtute consummat.

(8) Hic non videri potest: visu clarior est; nec conpre*h*endi: *tactu purior est;* nec aestimari: sensibus maior est, infinitus, inmensus et soli sibi tantus, quantus est, notus. Nobis vero ad intellectum pectus angustum est, et ideo sic eum digne aestimamus, dum inaestimabilem dicimus. (9). Eloquar quemadmodum sentio: magnitudinem dei qui se putat nosse, minuit; qui non vult minuere, non novit.

(10) Nec nomen deo quaeras: deus nomen est. Illic vocabulis opus est, cum per singulos propriis appellationum insignibus multitudo dirimenda est: deo, qui solus est, dei vocabulum totum est. Quem si patrem dixero, carnalem opineris; si regem, terrenum suspiceris; si dominum, intelleges utique mortalem. Aufer additamenta nominum et perspicies eius claritatem.

(11) Quid quod omnium de isto habeo consensum? Audio vulgus: cum ad caelum manus tendunt, nihil aliud quam « deum » dicunt et « deus magnus est » et « deus verus est » et « si deus dederit ». Vulgi iste naturalis sermo est an Christiani confitentis oratio? Et qui Iovem principem volunt, falluntur in nomine, sed de una potestate consentiunt.

XIX. Audio poetas quoque unum patrem divum atque hominum praedicantes, et talem esse mortalium mentem qualem parens omnium diem duxerit. (2) Quid? Mantuanus Maro nonne apertius, proximius, verius «principio» ait «caelum ac terras»

mortuam *P.* — thebanorum *P*(h *s. l.*). — 7. maiestatem] J. Gronovius; potestatem] *P ex dittogr.* — prestet. — 8. nec conprehendi (Norden): tactu purior est] Canterus *et* Ursinus *ex libro De idol.*, 9; nec conprendi potest *P.* — vero (*corr. e* verbo). — 10. carnalem... terrenum] Wopkens; terrenum... carnalem *P.* — intelleges] *habet P.* — 11. de histo *ante rasuram.* 11. d(eu)m verus *corr. in* d(omi)n(u)s verus (*pro* deus verus). — χρiani.

XIX, 1. duxerit] du///xerit *P*; cf. *Aen.*, 2, 801; Hom., *Od.*, 18, 137. — 2. verba] Ursinus; vera *P.* — 3. hominum genus] Vahlen (*cf. Aen.*, 1,743;

et cetera mundi membra « spiritus intus alit et infusa mens agitat, inde hominum pecudumque genus » et quicquid aliud animalium? Idem alio loco mentem istam et spiritum deum nominat. Haec enim verba sunt :

deum namque ire per omnes
terrasque tractusque maris caelumque profundum,
unde homin*um* *genus* et pecudes, unde imber et ignes.

Quid aliud et a nobis deus quam mens et ratio et spiritus praedicatur ?

(3) Recenseamus, si placet, disciplinam philosophorum : deprehendes eos, etsi sermonibus variis, ipsis tamen rebus in hanc unam coire et conspirare sententiam. (4) Omitto illos rudes et veteres, qui de suis dictis sapientes esse meruerunt. Sit Thales Milesius omnium primus, qui primus omnium de caelestibus disputavit. Is *aut*em Milesius Thales rerum initium aquam dixit, deum autem eam mentem quae ex aqua cuncta formaverit. Es*to* altior et sublimior aquae et spiritus ratio, quam ut ab homine pot*u*erit inveniri, a deo traditum : vides philosophi principalis nobiscum penitus opinionem consonare. (5) Anaximenes deinceps et post Apolloniates Diogenes aëra deum statuunt infinitum et inmensum : horum quoque similis de divinitate consensio est. (6) Anaxagorae vero d*i*scriptio et mo*t*us infinitae mentis deus dicitur, et Pythagorae deus est animus per universam rerum naturam commeans et intentus, ex quo etiam animalium omnium vita ca*r*patur. (7) Xenophanen notum est omne infinitum cum mente deum tradere, et Antisthenen populares deos multos, sed naturalem unum praecipuum, Speusippum vim animalem, qua omnia regantur, deum nosse. (8) Quid? Democritus, quamvis atomorum primus inventor, nonne plerumque naturam quae imagines fundat et intellegentiam deum loquitur? Straton quoque et ipse naturam. Etiam Epicurus ille, qui deos aut otiosos fingit aut nullos, naturam tamen superponit. (9) Aristoteles variat et adsignat tamen

Georg., 4, 221 ; homines *P.* — a nobis *corr. ex* ad nobis. — depraehendes. — 4. thales (h *add. s. l.*). — is autem] Vahlen *apud* Halm ; isdem *P.* — esto] Vahlen ; eo *P.* — potuerit] Vahlen ; poterit *P.* filosophi. — 5. anaxamenes. — discriptio] Usener : descriptio *P.* — motus] Meursius et Rigaltius ; metus *P.* — carpatur] Vahlen, Norden (*cf.* Cic., *de nat. deor.*, 1, 27) ; capitatur *P.* — 7. xenofanen. — antistenen. — zeuxippus (*em.* Gelenius). — vim animalem] Davisius (*cf.* Cic., *ib.*, 1, 32) ; vim naturalem animalem *P.* — qua] *P* ; quo *P corr. m. 2.* — athomorum. — 9. praeficit aristoles ponticus variat

unam potestatem : nam interim mentem, mundum interim deum dicit, interim mundo deum praeficit. Theophrastus et*iam* variat, alias mundo, alias menti divinae tribuens principatum. Heraclides Ponticus quoque *mun*do divinam mentem quamvis varie adscribit. (10) Zenon et Chrysippus et Cleanthes sunt et ipsi multiformes, sed ad unitatem providentiae omnes revolvuntur. Cleanthes enim mentem modo *naturae atque* animum, modo aethera, plerumque rationem deum disserit. Zenon, eiusdem magister, naturalem legem atque divinam et aethera interim interdumque rationem vult omnium esse principium ; idem interpretando Iunonem aëra, Iovem caelum, Neptunum mare, ignem esse Vulcanum et ceteros similiter vulgi deos elementa esse monstrando publicum arguit graviter et revincit errorem. (11) Eadem fere Chrysippus : vim divinam rationalem, naturam et mundum, interim et fatalem necessitatem deum credit Zenonemque interpretatione phys*io*logi*ca* in Hesiodi, Homeri Orpheique carminibus imitatur. (12) Babylonio etiam Diogeni disciplina est exponendi et disserendi Iovis partum et ortum Minervae et hoc genus cetera rerum vocabula esse, non deorum. (13) Nam Socraticus Xenophon formam dei veri negat videri posse et ideo quaeri non oportere, Ariston Stoicus conprehendi omnino non posse : uterque maiestatem dei intellegendi desperatione senserunt. (14) Platoni apertior de deo et rebus ipsis et nominibus oratio est et quae tota esset caelestis, nisi persuasionis civilis nonnunquam admixtione sordesceret. Platoni itaque in Timaeo deus est ipso suo nomine mundi parens, artifex animae, caelestium terrenorumque fabricator, quem et invenire difficile prae nimia et incredibili potestate, et cum inveneris, in publicum dicere inpossibile praefatur.

15. Eadem fere et ista, quae nostra sunt : nam et deum novimus

alias mundo alias menti divinae tribuens principatum heraclides ponticus quoque de deo divinam mentem quamvis varie adscribit (*s. s.* dô). theofrastus et Zenon et crysippus] *Sic habet P.* — Theophrastus et] *transposuit* Roeren *deletis verbis* aristoles ponticus ; Theophrastus etiam Vahlen. — mundo] Sauppe (*cf.* Cic., *de nat. deor.*, 1, 34). — 10. mentem modo naturae atque animum] *cf.* Cic., *ib.*, 1, 37 ; mentem modo animum *P.* — disserit] Davisius, Winterfeld (*numeri causa*) ; disseruit *P.* — 11. physiologica] Bursian ; phylologiae *P corr. ex* physologiae. — aesiodi homeri orfeique. — 12. cetera] Rigaltius ; ceterarum *P.* — 13. xenofon. — aristo stonicus. — compraehendi. — magistatem. — 14. ipso suo] *P corr. ex* ipsuo. — inveneris *P corr. ex* inveniris.

et parentem omnium dicimus et numquam publice nisi interrogati praedicamus.

XX. Exposui opiniones omnium ferme philosophorum, quibus inlustrior gloria est, deum unum multis licet designasse nominibus, ut quivis arbitretur, aut nunc Christianos philosophos esse aut philosophos fuisse iam tunc Christianos.

(2) Quod si providentia mundus regitur et unius dei nutu gubernatur, non nos debet antiquitas inperitorum fabellis suis delectata vel capta ad errorem mutui rapere consensus, cum philosophorum suorum sententiis refellatur, quibus et rationis et vetustatis adsistit auctoritas. (3) Maioribus enim nostris tam facilis in mendaciis fides fuit, ut temere crediderint etiam alia monstruosa, mera miracula : Scyllam multiplicem, Chimaeram multiformem et Hydram felicibus vulneribus renascentem et Centauros equos suis hominibus inplexos, et quicquid famae licet fingere, illis erat libenter audire. (4) Quid illas aniles fabulas, de hominibus aves et feras et de hominibus arbores atque flores ? Quae si essent facta, fierent ; quia fieri non possunt, ideo nec facta sunt. (5) Similiter *erraverunt* erga deos quoque maiores nostri : inprovidi, creduli rudi simplicitate crediderunt. Dum reges suos colunt religiose, dum defunctos eos desiderant in imaginibus videre, dum gestiunt eorum memorias in statuis detinere, sacra facta sunt quae fuerant adsumpta solacia. (6) Denique et antequam commerciis orbis pateret et antequam gentes ritus suos moresque miscerent, unaquaeque natio conditorem suum aut ducem inclytum aut reginam pudicam sexu suo fortiorem aut alicuius muneris vel artis repertorem venerabatur ut civem bonae memoriae : sic et defunctis praemium et futuris dabatur exemplum.

XXI. Lege historicorum scripta vel scripta sapientium : eadem mecum recognosces

Ob merita virtutis aut muneris deos habitos Evhemerus exsequitur, et eorum natales, patrias, sepulcra dinumerat et per provincias monstrat, Dictaei Iovis et Apollinis Delphici et Phariae Isidis et Cereris Eleusiniae. (2) Prodicus adsumptos in deos

XX, 1. opiones. — filosophorum. — filosofos (*bis*). — χρianos (*bis*). — mera] Baehrens, Vahlen ; mira *P* (*ex dittogr.*). — chimeram. — 2. filosoforum. — 4. feras] feras homines] *P*. — non possunt] *P* (non *s. l. sed 1 m.*). — 5. erraverunt] Vahlen ; ac vero *P*. — 5. credulis *ante rasuram*.

XXI, 1. historicorum] P. Daniel et Ursinus ; stoicorum *P*. — Evhemerus] Gelenius ; erueret *P*. — dicta eiiouis *P* (ei *corr. in* et). — delfices fariae (*corr. m. 2.* delfi et pariae). — 2. prodigus. — perseus. — filosofatur. — et

loquitur, qui errando inventis novis frugibus utilitati hominum profuerunt. In eandem sententiam et Persaeus philosophatur et adnectit inventas fruges et frugum ipsarum repertores isdem nominibus, ut comicus sermo est « Venerem sine Libero et Cerere frigere ». Alexander ille Magnus Macedo insigni volumine ad matrem suam scripsit, metu suae potestatis proditum sibi de diis hominibus a sacerdote secretum : illic Vulcanum facit omnium principem, et postea Iovis gentem. (4) Saturnum enim, principem huius generis et examinis, omnes scriptores vetustatis Graeci Romanique hominem tradiderunt. Scit hoc Nepos et Cassius in historia, et Thallus ac Diodorus hoc loquuntur. (5) Is itaque Saturnus Creta profugus Italiam metu filii saevientis accesserat, et Iani susceptus hospitio rudes illos homines et agrestes multa docuit ut Graeculus et politus, litteras inprimere, nummos signare, instrumenta conficere. (6) Itaque latebram suam, quod tuto latuisset, vocari maluit Latium, et urbem Saturniam *indito* de suo nomine et Ianiculum Ianus ad memoriam uterque posteritatis reliquerunt. (7) Homo igitur utique qui fugit, homo utique qui latuit, et pater hominis et natus ex homine : Terrae enim vel Caeli filius, quod apud Italos esset ignotis parentibus, proditus, ut in hodiernum inopinato visos caelo missos, ignobiles et ignotos terrae filios nominamus. (8) Eius filius Iuppiter Cretae excluso parente regnavit, illic obiit, illic filios habuit : adhuc antrum Iovis visitur et sepulcrum eius ostenditur, et ipsis sacris suis humanitatis arguitur.

(9) Otiosum est ire per singulos et totam seriem generis istius explicare, cum in primis parentibus probata mortalitas in ceteros ipso ordine successionis influxerit. Nisi forte post mortem deos fingitis, et perjerante Proculo deus Romulus, et Iuba Mauris volentibus deus est, et divi ceteri reges, qui consecrantur non ad fidem numinis, sed ad honorem emeritae potestatis. (10) Invitis his denique hoc nomen adscribitur : optant in homine perseverare fieri se deos metuunt, etsi iam senes nolunt.

adnectit] et///ud nectit *P*. — 3. magnus macedo. — illic] Rigaltius ; illi *P*. — gentem] *Sequitur in codice P* et despicis Isidis (c. 22, 10) ... sed requirentibus (c. 24, 8). *Verum ordinem restituisse mihi videor in ephem.* « Le Musée Belge », X, 1906, p. 83-100, *et in* Studiis *meis* Minucianis, p. 19-36, *Lindnerum partim secutus.* — 4. greci. — 5. iani. — indito] Dombart ; dedit *P*. — 8. craete. — 9. iuua. — 10. potest] Wowerus (*recte, opinor, numeri causa*) ; posset *P*. — 12. possent] Gelenius ; possint *P*. — aera.

(11) Ergo nec de mortuis dii, quoniam deus mori non po*test*, nec de natis, quoniam moritur omne quod nascitur : divinum autem id est, quod nec ortum habet nec occasum. Cur enim, si nati sunt, non hodieque nascuntur? Nisi forte iam Iuppiter senuit et partus in Iunone defecit et Minerva canuit antequam peperit. An ideo cessavit ista generatio, quoniam nulla huiusmodi fabulis praebetur adsensio ?

(12) Ceterum si dii creare possent, interire non possent, plures totis hominibus deos haberemus, ut iam eos nec caelum contineret nec aër caperet nec terra gestaret. Unde manifestum est homines illos fuisse, quos et natos legimus et mortuos scimus.

XXII. Quis ergo dubitat horum imagines consecratas vulgus orare et publice colere, dum opinio et mens imperitorum artis concinnitate decipitur, auri fulgore praestringitur, argenti nitore et candore eboris hebetatur? (2) Quodsi in animum quis inducat, tormentis quibus et quibus machinis simulacrum omne formetur, erubescet timere se materiem ab artifice, ut deum faceret, inlusam. (3) Deus enim ligneus, rogi fortasse vel infelicis stipitis portio, suspenditur, caeditur, dolatur, runcinatur ; (4) et deus aereus vel argenteus de immundo vasculo, ut saepius factum Aegyptio regi, conflatur, tunditur malleis et incudibus figuratur ; et lapideus *deus* caeditur, scalpitur et ab impurato homine levigatur, nec sentit suae nativitatis iniuriam, ita ut nec postea de vestra veneratione culturam.

(5) Nisi forte nondum deus saxum est vel lignum vel argentum. Quando igitur hic nascitur? Ecce funditur, fabricatur, sculpitur : nondum deus est ; ecce plumbatur, construitur, erigitur : nec adhuc deus est ; ecce ornatur, consecratur, oratur : tunc postremo deus est, cum homo illum voluit et dedicavit.

(6) Quant*o* ver*ius* de diis vestris animalia muta naturaliter iudicant! Mures, hirundines, milvi non sentire eos sciunt : *rod*unt, inculcant, insident, ac nisi abigatis, in ipso dei vestri ore nidificant ; araneae vero faciem eius intexunt et de ipso capite sua fila suspendunt. (7) Vos tergetis, mundatis, eraditis et illos, quos facitis protegitis, et timetis, dum unusquisque vestrum non cogitat prius se debere deum nosse quam colere, dum inconsulte

XXII, 2. ///erubescet. — materiè (è *in rasura*). — 3. lingeus. — 4. ereus. — deus] *add.* Vahlen. — 6. quanto verius] Ursinus ; quanta vero *P* ; quanta vero < sollertia > Norden. — rodunt] Wowerus ; norunt ***P***. — 7. mallunt. —

gestiunt parentibus oboedire, dum fieri malunt alieni erroris accessio quam sibi credere, dum nihil ex his quae timent norunt. Sic in auro et argento avaritia consecrata est, sic statuarum inanium consignata forma, sic nata Romana superstitio.

(8) Quorum ritus si percenseas, ridenda quam multa, *quam multa* etiam miseranda sunt! Nudi cruda hieme discurrunt, alii incedunt pilleati, scuta vetera circumferunt, pelles caedunt, mendicantes vica*tim* deos ducunt : quaedam fana semel anno adire permittunt, quaedam in totum nefas visere : est quo viro non licet et nonnulla absque feminis sacra sunt, etiam servo quibusdam caerimoniis interesse piaculare flagitium est : alia sacra coronat univira, alia multivira, et magna religione conquiritur quae plura possit adulteria numerare. (9) Quid? qui sanguine suo libat et vulneribus suis supplicat, non profanus melius esset quam sic religiosus? aut cui *test*a sunt obscena demessa, quo modo deum violat qui hoc modo placat, cum si eunuchos deus vellet, posset procreare, non facere ?

(10) Quis non intellegat male sanos et vanae et perditae mentis in ista desipere et ipsam errantium turbam mutua sibi patrocinia praestare? Hic defensio communis furoris est furentium multitudo.

† Et despicis Isidis ad hirundinem sistrum et adsparsis membris inanem tui Serapidis sive Osiris tumulum.

XXIII. Considera denique sacra ipsa et ipsa mysteria : invenies exitus tristes, fata et funera et luctus atque planctus miserorum deorum. Isis perditum filium cum Cynocephalo suo et calvis sacerdotibus luget, plangit, inquirit, et Isiaci miseri caedunt pectora et dolorem infelicissimae matris imitantur ; mox invento parvulo gaudet Isis, exultant sacerdotes, Cynocephalus inventor gloriatur, nec desinunt annis omnibus vel perdere quod inveniunt

8. quam multa] *add.* Heumann — vicatim] Gelenius ; vicantes *P.* — cerimoniis. — 9. testa] Gelenius (*cf.* Plin., *Hist. nat.*, 35, 165 : Samia testa Matris deum sacerdotes qui Galli vocantur virilitatem amputare *cet.*) ; exta *P.* — 10. Et despicis — tumulum] *verba partim corrupta glossema esse videntur ; quae* Vahlen (*apud* Halm, p. 31, v. 7) *post* Romana sacra sunt (23, 1) *transponenda et sic corrigenda censebat* : At desipias Isidis ad hirundinem *etc. h., e. et licet tibi iam desipere* (*cf.* 22, 10) *ad Isidis hirundinem, sistrum, sive ad ea quae ad Isidis cultum pertinent* (Halm). Winterfeld (*Philologus*, 1904, 316) *ea verba propter rhythmicam structuram Minuciana esse censet et sic legenda* : Et despicis Isidis ad hirundinem sistrum (*creticus cum trochaeo*) et adsparsis membris inanem tui Serapidis sive Osiridis tumulum (*idem, trochaei soluta longa prima*). *Quem secutus* Ausserer (*De clausulis Minucianis*, p. 14) *legit* : despice (cf. c. 17,5) *eaque verba post* miserorum deorum (23, 1) *poni vult.*

vel invenire quod perdunt. Nonne ridiculum est vel lugere quod colas vel colere quod lugeas? Haec tamen Aegyptia quondam nunc et sacra Romana sunt.

(2) Ceres facibus accensis et serpente circumdata errore subreptam et corruptam Liberam anxia et sollicita vestigat : haec sunt Eleusinia. (3) Et quae Iouis sacra sunt? Nutrix capella est, et avido patri subtrahitur infans, ne voretur, et Corybantum cymbalis, ne pater audiat vagitus, *tinn*itus eliditur. (4) Cybelae Dindyma pudet dicere, quae adulterum suum infeliciter placitum, quoniam et ipsa deformis et vetula, ut multorum deorum mater, ad stuprum inlicere non poterat, exsecuit ut deum scilicet faceret eunuchum. Propter hanc fabulam Galli eam et semiviri sui corporis supplicio colunt. Haec iam non sunt sacra, tormenta sunt.

(5) Quid? formae ipsae et habitus nonne arguunt ludibria et *de*decora deorum vestrorum? Vulcanus claudus deus et debilis, Apollo tot aetatibus levis, Aesculapius bene barbatus, etsi semper adulescentis Apollinis filius, Neptunus glaucis oculis, Minerva caesiis, bubulis Iuno, pedibus Mercurius alatis, Pan ungulatis, Saturnus compeditis. Ianus vero frontes duas gestat, quasi et aversus incedat; Diana interim est alte succincta venatrix, et Ephesia mammis multis et *u*beribus extructa, et Trivia trinis capitibus et multis manibus horrifica. (6) Quid ipse Iuppiter vester? modo inberbis statuitur, modo barbatus locatur; et cum Hammon dicitur, habet cornua, et cum Capitolinus, tunc gerit fulmina, et cum Latiaris, cruore perfunditur, et cum Feretrius *corona indui*tur. Et ne longius multos Ioves obeam, tot sunt Iovis monstra quo*t* nomina. (7) Erigone suspensa de laqueo est, ut Virgo inter astra ign*i*ta sit, Castores alternis moriuntur ut vivant, Aesculapius ut in deum surgat fulminatur, Hercules ut hominem exuat, ignibus concrematur.

XXIII, 1. cynocefalo. — egyptia. — 2. liberam. — 3. tinnitus] Gelenius ; initus *P*. 4. cybele. — et ipsa] *P* (*numeri causa* : —⏑— | —⏑— | ⏑⏑⏓) ; *cf.* 23,1 : et sacra ; 25,6 : et tropaea ; 28,6 : et negotium ; 34,4 : et esse ; 40,4 : et quod. — faceret eunuchum] Halm, Norden ; faceret //eunuchum *P* (et *erasum, dittogr.*). — et semiviri] *P* (*et = etiam* ; *cf.* et ipsa. *supra*, § 3). — 5. dedecora] Gelenius ; decora *P*. — uberibus] Ursinus ; ueribus *P*. — tribia. — 6. inbarbis *corr. ex* inbaruis. — corona induitur] Baehrens (*cf.* CIL., VIII 6981) ; non auditur *P*. — quot] Halm ; quod *P* (*cf.* 25, 6). — 7. ignata *P*. — Oetaeis] Rigaltius ; henneis *P* (*cf.* 35, 3).

XXIV. Has fabulas et errores et ab inperitis parentibus discimus, et quod est gravius, ipsis studiis et disciplinis elaboramus, carminibus praecipue poetarum, qui plurimum quantum veritati ipsi sua auctoritate nocuerunt. (2) Et Plato ideo praeclare Homerum illum inclytum laudatum et coronatum de civitate, quam in sermone instituebat, eiecit. (3) Hic enim praecipuus bello Troico deos vestros, etsi ludos facit, tamen in hominum rebus et actibus miscuit, hic eorum paria composuit, sauciavit Venerem, Martem vinxit, vulneravit, fugavit. (4) Iovem narrat Briareo liberatum, ne a diis ceteris ligaretur, et Sarpedonem filium, quoniam morti non poterat eripere, cruentis imbribus fler*e*, et *l*oro Veneris inlectum flagrantius, quam in adulteras soleat, cum Iunone uxore concumbere. (5) Alibi Hercules stercora egerit et Apollo Admeto pecus pascit. Laomedonti vero muros Neptunus instituit, nec mercedem operis infelix structor accepit. (6) Illic Iovis fulmen cum Aeneae armis in incude fabricatur, cum caelum et fulmina et fulgura longe ante fuerint, quam Iuppiter in Creta nasceretur, et flammas veri fulminis nec Cyclops potuerit imitari nec ipse Iuppiter non vereri. (7) Quid loquar Martis et Veneris adulterium deprehensum et in Ganymeden Iovis stuprum caelo consecratum? Quae omnia in hoc prodita, ut vitiis hominum quaedam auctoritas pararetur.

(8) His atque huiusmodi figmentis et mendaciis dulcioribus corrumpuntur ingenia puerorum et isdem fabulis inhaerentibus adusque summae aetatis robur adolescunt et in isdem opinionibus miseri consenescunt, cum sit veritas obvia, sed requirentibus.

XXV. At tamen ista ipsa superstitio Romanis dedit, auxit, fundavit imperium, cum non tam virtute quam religione et pietate pollerent. Nimirum insignis et nobilis iustitia Romana ab ipsis imperii nascentis incunabulis auspicata est! (2) Nonne in ortu suo et scelere collecti et muniti immanitatis suae terrore creverunt? Nam asylo prima plebs congregata est : confluxerant perditi, facinerosi, incesti, sicarii, proditores, et ut ipse Romulus imperator et rector populum suum facinore praecelleret, parricidium fecit. Haec prima sunt auspicia religiosae civitatis! (3) Mox alienas virgines iam desponsatas, iam destinatas et nonnullas de matri-

XXIV, 3. Martem] *r* ; matrem *P*. — 4. flere] Winterfeld (*ut* concumbere, *numeri causa*) ; flevit *P*. — loro] Heraldus ; thoro *P*. — 6. cyclobs. — 7. depraehensum. —ganimeden. — ut ui///tiis. — 8. his] *r* ; hiis *P*.

monio mulierculas sine more rapuit, violavit, inlusit, et cum earum parentibus, id est cum soceris suis bellum miscuit, propinquum sanguinem fudit. Quid inreligiosius, quid audacius, quid ipsa sceleris confidentia tutius ? (4) Iam finitimos agro pellere, civitates proximas evertere cum templis et altaribus, captos cogere, damnis alienis et suis sceleribus adolescere cum Romulo regibus ceteris et posteris ducibus disciplina communis est.

(5) Ita quicquid Romani tenent, colunt, possident, audaciae praeda est : templa omnia de manubiis, id est de ruinis urbium, de spoliis deorum, de caedibus sacerdotum.

(6) Hoc insultare et inludere est victis religionibus servire, captivas eas post victorias adorare. Nam adorare quae manu ceperis, sacrilegium est consecrare, non numina. Totiens ergo Romanis inpiatum est quotiens triumphatum, tot de diis spolia quot de gentibus et tropaea. (7) Igitur Romani non ideo tanti, quod religiosi, sed quod inpune sacrilegi : neque enim potuerunt in ipsis bellis deos adiutores habere, adversus quos arma rapuerunt. At, quos *prost*raverant, detriumphatos colere coeperunt : quid autem isti dii pro Romanis possunt, qui nihil pro suis adversus eorum arma valuerunt ?

(8) Romanorum enim vernaculos deos novimus : Romulus, Picus, Tiberinus et Consus et Pilumnus ac Volumnus dii ; Cloacinam Tatius et invenit et coluit, Pavorem Hostilius atque Pallorem ; mox a nescio quo Febris dedicata : haec alumna urbis istius superstitio, morbi et malae valetudines ! Sane et Acca Larentia et Flora, meretrices propudiosae, inter morbos Romanorum et deos computandae.

(9) Isti scilicet adversus ceteros, qui in gentibus colebantur, Romanorum imperium protulerunt : neque enim eos adversum suos homines vel Mars Thracius vel Iuppiter Creticus vel Iuno nunc Argiva, nunc Samia, nunc Poena, vel Diana Taurica vel Mater Idaea vel Aegyptia illa non numina, sed portenta iuverunt.

(10) Nisi forte apud istos maior castitas virginum aut religio sanctior sacerdotum, cum paene in pluribus virginibus, *ut* quae

XXV, 1. auxit] *r* ; ausit *P.* — inperii *P.* — 3. uirginis. — 4. posteris] Davisius ; postremis *P.* — 6. quot] *r* ; quod *P* (*cf.* 23, 6). - tropea P[1] ; trophea P[2]. — 7. At quos] et quos *P* (*cf.* 29, 5 : et = at). — prostraverant] Dombart ; postulauerant *P.* — 8. teverinus. — polumnus. – Larentia] Ursinus ; laurentia *P.* — 9. vel Diana] Gelenius ; nunc diana *P.* — tauriga. — idea. — sed et portenta *P*, *sed* et *erasum.* — 10. ut quae] Ursinus ; et quae *P.* —

inconsultius se viris miscuissent, Vesta sane nesciente, sit incestum vindicatum, in residuis inpunitatem fecerit non castitas tutior, sed inpudicitia felicior. (11) Ubi autem magis quam a sacerdotibus inter aras et delubra conducuntur stupra, tractantur lenocinia, adulteria meditantur ? Frequentius denique in aedituorum cellulis quam in ipsis lupanaribus flagrans libido defungitur.

(12) Et tamen ante eos deo dispensante diu regna tenuerunt Assyrii, Medi, Persae, Graeci etiam et Aegyptii, cum Pontifices et Arvales et Salios et Vestales et Augures non haberent nec pullos cavea reclusos, quorum cibo vel fastidio res publica summa regeretur.

XXVI. Iam enim venio ad illa auspicia et auguria Romana, quae summo labore collecta testatus es et paenitenter omissa et observata feliciter. (2) Clodius scilicet et Flaminius et Iunius ideo exercitus perdiderunt, quod pullorum sol*ist*imum tripudium exspectandum non putaverunt. (3) Quid ? Regulus nonne a*u*guria servavit et captus est ? Mancinus religionem tenuit, et sub iugum missus est et deditus. Pullos edaces habuit et Paulus, apud Cannas tamen cum maiore reipublicae parte prostratus est. (4) Gaius Caesar, ne ante brumam in Africam navigia transmitteret, auguriis et auspiciis renitentibus, sprevit : eo facilius et navigavit et vicit.

(5) Quae vero et quanta de oraculis prosequar ? Post mortem Amphiaraus ventura respondit, qui proditum iri se ob monile ab uxore nescivit. Tiresias caecus futura videbat, qui praesentia non videbat. (6) De Pyrrho Ennius Apollinis Pythi responsa confinxit, cum iam Apollo versus facere desisset : cuius tunc cautum illud et ambiguum defecit oraculum, cum et politiores homines et minus creduli esse coeperunt. Et Demosthenes, quod sciret responsa simulata, φιλιππίζειν Pythiam querebatur.

(7) At nonnumquam tamen veritatem vel auspicia vel oracula tetigerunt. Quamquam inter multa mendacia videri possit industriam casus imitatus, adgrediar tamen fontem ipsum erroris et pravitatis, unde omnis caligo ista manavit, et altius eruere et aperire manifestius.

11. magis quam a sacerdotibus] Heumann ; magis a sacerdotibus quam *P.* — int erras *P corr. in* inter aras (a *supra scr.*). — 12. cibo P *corr. ex* ciuo.

XXVI, 1. testatus es] Gelenius (cf. c. 7) ; testatus *P.* — penitenter. — 2. solistimum] Gelenius ; sollemnisimum *P.* — 3. arguria. — 4. spraeuit. — 5. proditum iri se *corr. ex* prodituis rise. — 5. Tiresias] *r* ; nesciuit ire suas *P.* — 6. phyrro. — pyti – confincxit — φιλιππίζειν Pythiam] *vulgo* ; philippi

(8) Spiritus sunt insinceri, vagi, a caelesti vigore terrenis labibus et cupiditatibus degravati. Isti igitur spiritus, posteaquam simplicitatem substantiae suae onusti et inmersi vitiis perdiderunt, ad solacium calamitatis suae non desinunt perditi iam perdere et depravati errorem pravitatis infundere et alienati a deo inductis pravis religionibus a deo segregare. (9) Eos spiritus daemonas esse poetae sciunt, philosophi disserunt, Socrates novit, qui ad nutum et arbitrium adsidentis sibi daemonis vel declinabat negotia vel petebat. (10) Magi quoque non tantum sciunt daemonas, sed etiam quicquid miraculi ludunt, per daemonas faciunt : illis adspirantibus et infundentibus praestigias edunt, vel quae non sunt videri, vel quae sunt non videri. (11) Eorum magorum et eloquio et negotio primus Hostanes et verum deum merita maiestate prosequitur et angelos, id est ministros et nuntios, dei sede*m* tueri eiusque venerationi novit adsistere, ut et nutu ipso et vultu domini territi contremescant. Idem etiam daemonas prodidit terrenos, vagos, humanitatis inimicos. (12) Quid? Plato, qui invenire deum negotium credidit, nonne et angelos sine negotio narrat et daemonas? et in Symposio etiam suo naturam daemonum exprimere conititur? Vult enim esse substantiam inter mortalem inmortalemque, id est inter corpus et spiritum mediam, terreni ponderis et caelestis levitatis admixtione concretam, ex qua monet etiam nos amore*m* informari et *in*labi pectoribus humanis et sensum movere et adfectus fingere et ardorem cupiditatis infundere.

XXVII. Isti igitur impuri spiritus, daemones, ut ostensum magis ac philosophis, sub statuis et imaginibus consecratis delitiscunt et adflatu suo auctoritatem quasi praesentis numinis consequuntur, dum inspirant interim vatibus, dum fanis inmorantur, dum nonnumquam extorum fibras animant, avium volatus gubernant, sortes regunt, oracula efficiunt, falsis pluribus

zaeno phytiam *P*. — quaerebatur. — 8. insingeri. — lauibus *P pr. m.* — 11. magnorum *P ante rasuram*. — primus sosthenes *P*, *em.* Gelenius. — sedem tueri] Hartel ; sedet ueri *P* (*cf. de idol.*, 4, 2 : angelos veros sedi eius dicit adsistere (Hostanes). — 12. inuenire *corr. ex* inueniri. — laeuitatis. — monet etiam nos amorem informari] Sauppe ; monet etiam nos procupidinem amoris et dicit informari *P* (*cf.* Plato, *Symp.*, 202 E sqq).— inlabi] Gelenius ; labi *P*.

XXVII, 1. magis ac philosophis] Dombart ; magis a philosophis et a Platone *P*. — consecratis] Balduinus ; consecrati *P*. — inspirant] Heumann ; inspirantur *P* (cf. *de idol.*, 4, 3 : hi afflatu suo vatum pectora inspi-

involuta. (2) Nam et falluntur et fallunt, ut et nescientes sinceram veritatem et quam sciunt, in perditionem sui non confitentes. Sic a caelo deorsum gravant et a deo vero ad materias avocant, vitam turbant, somnos inquietant, inrepentes etiam corporibus occulte, ut spiritus tenues, morbos fingunt, terrent mentes, membra distorquent, ut ad cultum sui cogant, ut nidore altarium vel hostiis pecudum saginati, remissis quae constrinxerant, curasse videantur. (3) Hi*nc* sunt et furentes, quos in publicum videtis excurrere, vates et ipsi absque templo, sic insaniunt, sic bacchantur, sic rotantur : par et in illis instigatio daemonis, sed argumentum dispar furoris. (4) De ipsis etiam illa, quae paulo ante tibi dicta sunt, ut Iuppiter ludos repeteret ex somnio, ut cum equis Castores viderentur, ut cingulum matronae navicula sequeretur.

(5) Haec omnia sciunt pleraque pars vestrum ipsos daemonas de semetipsis confiteri, quotiens a nobis tormentis verborum et orationis incendiis de corporibus exiguntur. (6) Ipse Saturnus et Serapis et Iuppiter et quicquid daemonum colitis, victi dolore quod sunt eloquuntur, nec utique in turpitudinem sui, nonnullis praesertim vestrum adsistentibus mentiuntur. (7) Ipsis testibus, esse eos daemonas, de se verum confitentibus credite : adiurati enim per deum verum et solum, inviti, miseri corporibus inhorrescunt et vel exiliunt statim vel evanescunt gradatim, prout fides patientis adiuvat aut gratia curantis adspirat. Sic Christianos de proximo fugitant, quos longe in coetibus per vos lacessebant. (8) Ideo inserti mentibus imperitorum odium nostri serunt occulte per timorem : naturale est enim et odisse quem timeas, et quem metueris infestare, si possis. Sic occupant animos et obstruunt pectora, ut ante nos incipiant homines odisse quam nosse, ne cognitos aut imitari possint aut damnare non possint.

XXVIII. Quam autem iniquum sit, incognitis et inexploratis iudicare, quod facitis, nobis ipsis paenitentibus credite. (2) Et nos enim idem fuimus et eadem vobiscum quondam adhuc caeci et

rant).— 2. somnos] Ursinus ; omnes *P*. — occultae. — alterium uel hostis *P pr. m.* — remissis *P. pr. m.* ; remissius *P 2 m.* (u *add. s. l.*). — 3. hinc] Davisius ; hi *P*. — uacchantur. — 5. pleraque pars] Davisius ; pleriq. pars *P et B* ; plerique *r* (*non habet B*). — de se verum confitentibus] *P s. l.* — credite] *in P sequebatur* fassis *vel* fessis *sed erasum est.* — χpiani. — 8. timeas] *vulgo* ; timens P (*litera* n *punctata*) ; timens *B*. — infestares si *P pr. m.*

XXVIII, 1. penitentibus. — 2. haebet sēe es *P sed* sēe *erasum*. — probari

hebetes sentiebamus, quasi Christiani monstra colerent, infantes vorarent, convivia incesta miscerent, nec intellegebamus ab his fabulas istas semper ventilari et numquam vel investigari vel probari, nec tanto tempore aliquem existere, qui proderet, non tantum facti veniam, verum etiam indicii gratiam consecuturum : malum autem adeo non esse, ut Christianus reus nec erubesceret nec timeret, et unum solummodo, quod non ante fuerit, paeniteret. (3) Nos tamen cum sacrilegos aliquos et incestos, parricidas etiam defendendos et tuendos suscipiebamus, hos nec audiendos in totum putabamus, ut torqueremus confitentes ad negandum, videlicet ne perirent, exercentes in his perversam quaestionem, non quae verum erueret, sed quae mendacium cogeret. (4) Et si qui infirmior malo pressus et victus Christianum se negasset, favebamus ei, quasi eierato nomine iam omnia facta sua illa negatione purgaret. (5) Adgnoscitisne eadem nos sensisse et egisse, quae sentitis et geritis ? cum, si ratio, non instigatio daemonis iudicaret, *essent* urguendi magis, non ut diffiterentur se Christianos, sed ut de incestis stupris, de inpiatis sacris, de infantibus immolatis faterentur. (6) His enim et huiusmodi fabulis idem daemones ad execrationis horrorem imperitorum aures adversus nos referserunt. Nec tamen mirum, cum omnium fama, quae semper insparsis mendaciis alitur, ostensa veritate consumitur, si*t* et negotium daemonum ; ab ipsis enim rumor falsus et seritur et fovetur.

(7) Inde est quod audire te dicis, caput asini rem nobis esse divinam. Quis tam stultus, ut hoc colat ? Quis stultior, ut hoc coli credat ? Nisi quod vos et totos asinos in stabulis cum vestra vel Epona consecratis et eosdem asinos cum Iside religiose devoratis, item boum capita et capita vervecum et immolatis et colitis, de capro etiam et homine mixtos deos et leonum et canum vultu deos dedicatis. (8) Nonne et Apin bovem cum Aegyptiis adoratis et pascitis ? Nec eorum sacra damnatis instituta serpentibus, crocodillis, beluis ceteris et avibus et piscibus, quorum aliquem

corr. ex provari. — solumodo. — peneteret. — 3. perirent] *r* ; perient *P*. — questionem. — 4. praessus. — fauebamus *corr. ex*. fabebamus. — 5. essent] *add*. Cellarius, *hand scio an perperam*. — 6. sit et] J. F. Gronovius, *Observ.*, c. 7 ; sic est *P*. — 7. epona. — verbecum *pr. m*. — vultu] Gelenius ; vultus *P* ; cf. Tert., *Apol.*, 16,13 : canino et leonino capite commixtos deos.

deum si quis occiderit, etiam capite punitur. (9) Idem Aegyptii cum plerisque vobis non magis Isidem quam ceparum acrimonias metuunt, nec Serapidem magis quam strepitus per pudenda corporis expressos contremescunt.

(10) Etiam ille, qui de adoratis sacerdotis virilibus adversum nos fabulatur, temptat in nos conferre quae sua sunt. Ista enim impudicitiae eorum forsitan sacra sint, apud quos sexus omnis membris omnibus prostat, apud quos tota inpudicitia vocatur urbanitas, qui scortorum licentiae invident, qui medios viros lambunt, libidinoso ore inguinibus inhaerescunt, homines malae linguae etiam si tacerent, quos prius taedescit impudicitiae suae quam pudescit. (11) Pro nefas ! id in se mali facinoris admittunt, quod nec aetas potest pati mollior nec cogi servitus durior.

XXIX. Haec et huiusmodi propudia nobis non licet nec audire, etiam pluribus turpe defendere est : ea enim de castis fingitis et pudicis, quae fieri non crederemus, nisi de vobis probaretis.

(2) Nam quod religioni nostrae hominem noxium et crucem eius adscribitis, longe de vicinia veritatis erratis, qui putatis deum credi aut meruisse noxium aut potuisse terrenum. (3) Ne ille miserabilis, cuius in homine mortali spes omnis innititur : totum enim eius auxilium cum extincto homine finitur ! (4) Aegyptii sane hominem sibi quem colant eligunt : illum unum propitiant, illum de omnibus consulunt, illi victimas caedunt. *At* ille, qui ceteris deus, sibi certe homo est, velit nolit : nec enim conscientiam suam decipit, si fallit alienam. (5) Etiam principibus et regibus, non ut magnis et electis viris, sicut fas est, sed **ut** deis turpiter adulatio falsa blanditur, cum et praeclaro viro honor verius et optimo amor dulcius praebeatur. Sic eorum numen vocant, ad imagines supplicant, Genium, id est daemonem, implorant, et est eis tutius per Iovis Genium peierare quam regis. (6) Cruces etiam nec colimus nec optamus. Vos plane, qui ligneos deos consecratis, cruces ligneas ut deorum vestrorum partes forsitan adoratis. (7) Nam et signa ipsa et cantabra · et vexilla castro-

— 8. Apin *vel* Apen] *P*. — 9. vobis] Ursinus ; vobiscum *P*. — expraessos. — 10. inpuditiae *P add. s. l.* ci. — tedescit.

XXIX, 3. ne] *vulgo* ; nec *P*. — 4. at] Vahlen ; et *P*. — conscentiam. — 5. ut deis] r ; ut de eis *P*. — daemonem] Ausserer ; daemonem eius *P*. — 7. tropea.

rum quid aliud quam inauratae cruces sunt et ornatae? Tropaea vestra victricia non tantum simplicis crucis faciem, verum et adfixi hominis imitantur. (8) Signum sane crucis naturaliter visimus in navi, cum velis tumentibus vehitur, cum expansis palmulis labitur: et cum erigitur iugum, crucis signum est, et cum homo porrectis manibus deum pura mente veneratur. Ita signo crucis aut ratio naturalis innititur aut vestra religio formatur.

XXX. Illum iam velim convenire, qui initiari nos dicit aut credit de caede infantis et sanguine. Putas posse fieri, ut tam molle, tam parvulum corpus fata vulnerum capiat? ut quisquam illum rudem sanguinem novelli et vixdum hominis caedat, fundat, exhauriat? Nemo hoc potest credere nisi qui possit au*d*ere. (2) Vos enim video procreatos filios nunc feris et avibus exponere, nunc adstrangulatos misero mortis genere elidere: sunt quae in ipsis visceribus medicaminibus epotis originem futuri hominis extinguant et parricidium faciant, antequam pariant.

(3) Et haec utique de deorum vestrorum disciplina descendunt: nam Saturnus filios suos non exposuit, sed voravit. Merito *ei* in nonnullis Africae partibus a parentibus infantes immolabantur, blanditiis et osculo comprimente vagitum, ne flebilis hostia immola*r*etur. (4) Tauris etiam Ponticis et Aegyptio Busiridi ritus fuit hospites immolare, et Mercurio Gall*is* humanas vel inhumanas victimas caedere, Romani Graecum et Graecam, Gallum et Gallam sacrificii viventes obruere, hodieque ab ipsis Latiaris Iuppiter homicidio colitur, et quod Saturni filio dignum est, mali et noxii hominis sanguine saginatur. (5) Ipsum credo docuisse sanguinis foedere coniurare Catilinam, et Bellonam sacrum suum haustu humani cruoris imbuere, et comitialem morbum hominis sanguine, id est morbo graviore sanare. (6) Non dissimiles et qui de harena feras devorant inlitas et infectas cruore vel membris hominis et viscere saginatas. Nobis homicidium nec videre fas nec audire, tantumque ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus.

XXXI. Et de incesto convivio fabulam grandem adversum nos

XXX, 1. exauriat. — audere] Gelenius; audire *P*. — 2. epotis] *r*; et potis *P*. — 3. ei] Gelenius; et *P*. — immolaretur] Ursinus; immolaetur *P*. — egyptio. — 4. Gallis] Wopkens; gallos *P*. — cedere. — 5. uellonam. — austu. — 6. infectas] *r*; infactus *P*. — videret *sed* t *erasa*.

XXXI, 1. demonum. — cotio *corr. in.* contio. — aspersione] Wowerus;

daemonum coitio mentita est, ut gloriam pudicitiae deformis infamiae aspersione macularet, ut ante exploratam veritatem homines a nobis terrore infandae opinionis averteret. (2) Sic de isto et tuus Fronto non ut adfirmator testimonium fecit, sed convicium ut orator adspersit: haec enim potius de vestris gentibus nata sunt. (3) Ius est apud Persas misceri cum matribus, Aegyptiis et Athenis cum sororibus legitima conubia, memoriae et tragoediae vestrae incestis gloriantur, quas vos libenter et legitis et auditis; sic et deos colitis incestos, cum matre, cum filia, cum sorore coniunctos. (4) Merito igitur incestum penes vos saepe deprehenditur, semper admittitur. Etiam nescientes, miseri, potestis in inlicita proruere: dum Venerem promisce spargitis, dum passim liberos seritis, dum etiam domi natos alienae misericordiae frequenter exponitis, necesse est in vestros recurrere, in filios inerrare. Sic incesti fabulam nectitis, etiam cum conscientiam non habetis.

(5) At nos pudorem non facie, sed mente praestamus: unius matrimonii vinculo libenter inhaeremus, cupiditate procreandi aut unam scimus aut nullam. Convivia non tantum pudica colimus, sed et sobria: nec enim indulgemus epulis aut convivium mero ducimus, sed gravitate hilaritatem temperamus: casto sermone, corpore castiore plerique inviolati corporis virginitate perpetua fruuntur potius quam gloriantur: tantum denique abest incesti cupido, ut nonnullis rubori sit etiam pudica coniunctio.

(6) Nec de ultima statim plebe consistimus, si honores vestros et purpuras recusamus, nec factiosi sumus, si omnes unum bonum sapimus eadem congregati quiete qua singuli, nec in angulis garruli, si audire nos publice aut erubescitis aut timetis.

(7) Et quod in dies nostri numerus augetur, non est crimen erroris, sed testimonium laudis; nam in pulcro genere vivendi et perseverat suus et adcrescit alienus. (8) Sic nos denique non notaculo corporis, ut putatis, sed innocentiae ac modestiae signo facile dinoscimus: sic *nos* mutuo, quod doletis, amore diligimus, quoniam odisse non novimus: sic nos, quod invidetis,

auersione *P*. — 2. fronte non ut adfirmor *P pr. m.*, *corr. m.* 2. — convitium. — 3. conubia *corr. ex.* conbuia. — 4. depraehenditur. — promisces *ante rasuram*. — miae *P* (= misericordiae). — 5. aepulis. — 6. factiosi] Heraldus; fastidiosi *P*. — 7. et perseverat] Norden; et praestat (perstat Gelenius) et perseverat *P*. — 8. nos *add.* Halm. — adgnoscitis *corr. in.* agnoscitis.

fratres vocamus, ut unius dei parentis homines, ut consortes fidei, ut spei coheredes. Vos enim nec invicem adgnoscitis et in mutua odia saevitis, nec fratres vos nisi sane ad parricidium recognoscitis.

XXXII. Putatis autem nos occultare quod colimus, si delubra et aras non habemus? Quod enim simulacrum deo fingam, cum, si recte existimes, sit dei homo ipse simulacrum? Templum quod ei extruam, cum totus hic mundus eius opere fabricatus eum capere non possit? Et cum homo latius maneam, intra unam aediculam vim tantae maiestatis includam? (2) Nonne melius in nostro dedicandus est mente? in nostro immo consecrandus est pectore? Hostias et victimas deo offeram, quas in usum mei protulit, ut reiciam ei suum munus? Ingratum est, cum sit litabilis hostia bonus animus et pura mens et sincera sententia. (3) Igitur qui innocentiam colit, deo supplicat; qui iustitiam, deo libat, qui fraudibus abstinet, propitiat deum, qui hominem periculo subripit, optimam victimam caedit. Haec nostra sacrificia, haec dei sacra sunt: sic apud nos religiosior est ille qui iustior.

(4) At enim quem colimus deum, nec ostendimus nec videmus. Immo ex hoc deum credimus, quod eum sentire possumus, videre non possumus. In operibus enim eius et in mundi omnibus motibus virtutem eius semper praesentem aspicimus, cum tonat, fulgurat, fulminat, cum serenat. (5) Nec mireris, si deum non vides: vento et flatibus omnia impelluntur, vibrantur, agitantur, et sub oculis tamen non venit ventus et flatus. In sole*m* adeo, qui videndi omnibus causa est, videre non possumus: radiis acies submovetur, obtutus intuentis hebetatur, et, si diutius inspicias, omnis visus extinguitur. (6) Quid? ipsum solis artificem, illum luminis fontem possis sustinere, cum te ab eius fulgoribus avertas, a fulminibus abscondas? Deum oculis carnalibus vis videre, cum ipsam animam tuam, qua vivificaris et loqueris, nec aspicere possis nec tenere?

(7) Sed enim deus actum hominis ignorat et in caelo constitutus non potest aut omnes obire aut singulos nosse. Erras, o homo, et falleris: unde enim deus longe est, cum omnia caelestia terrenaque et quae extra istam orbis provinciam sunt, deo

XXXII, 2. et victimas dô (*i. e.* deo) *P supra l. habet, sed a prima manu.* — 5. mireris] *r*; mereris *P.* — in solem] Cellarius; in sole *P.* — 7. deo plena]

plena sint? Ubique non tantum nobis proximus, sed infusus est. (8) In sole*m* adeo rursus intende: caelo adfixus, sed terris omnibus sparsus est; pariter praesens ubique interest et miscetur omnibus, nusquam eius claritudo violatur. (9) Quanto magis deus auctor omnium ac speculator omnium, a quo nullum potest esse secretum, tenebris interest, interest cogitationibus nostris, quasi alteris tenebris! Non tantum sub illo agimus, sed et cum illo, ut prope dixerim, vivimus.

XXXIII. Nec nobis de nostra frequentia blandiamur: multi nobis videmur, sed deo admodum pauci sumus. Nos gentes nationesque distinguimus: deo una domus est mundus hic totus. Reges tamen regni sui per officia ministrorum universa noverunt, deo indiciis opus non est: non solum in oculis eius, sed in sinu vivimus.

(2) Sed Iudaeis nihil profuit, quod unum et ipsi deum aris atque templis maxima superstitione coluerunt. Ignorantia laberis si, priorum aut oblitus aut inscius, posteriorum recordaris. (3) Nam et ipsi deum nostrum, idem enim omnium deus, est, *dereliquerunt*: quamdiu enim eum caste, innoxie religioseque coluerunt, quamdiu praeceptis salubribus obtemperaverunt, de paucis innumeri facti, de egentibus divites, de servientibus reges: modici multos, inermi armatos, dum fugiunt insequentes, dei iussi et elementis adnitentibus obruerunt. (4) Scripta eorum relege, vel, ut transeamus veteres, Flavi Iosephi, vel, si Romanis magis gaudes, Antoni Iuliani de Iudaeis require: iam scies, nequitia sua hanc eos meruisse fortunam, nec quidquam accidisse quod non sit his, si in contumacia perseverarent, ante praedictum. (5) Ita prius eos deseruisse conprehendes quam esse desertos nec, ut impie loqueris, cum deo suo captos, sed a deo ut disciplinae transfugas deditos.

Ursinus; deo cognita plena *P.* — 8. in solem] Gelenius; in sole *P.* — celo. — eî (*i. e.* eius) claritudo *P.*

XXXIII, 1. non solum in] *r*; non in solum *P.* — sed in in sinu *sed* in *erasum.* — 2. iudeis. — dereliquerunt] *om. P.*; dereliquerant Synnerberg; experti sunt Halm. — 4. gaudes *corr. e* gaudis. — vel.... gaudes] *ordinem restituerunt* Lindner *et* Baehrens; vel si romanis magis gaudes ut transeamus veteres flavi josepi vel antonii *P* (iosepi *corr. ex.* iosaepi; antonii, *sed* ii *in rasura ex* antonini, *ut videtur*). — de iudeis. — quod non sit his] *P*; iis Heumann *et vulgo. sed cf.* 14,6. — 5. conpraehendes.

XXXIV. Ceterum de incendio mundi, aut improvisum ignem cadere aut *deficere umorem* non credere, vulgaris erroris est. (2) Quis enim sapientium dubitat, quis ignorat, omnia quae orta sunt occidere, quae facta sunt interire, caelum quoque cum omnibus quae caelo continentur, ita ut coepisse, desinere. *Omnem adeo mundum, si solem lunam reliqua astra desierit* fontium dulcis aqua *et aqua* mari*na* nutrire, in vim ignis abiturum, Stoicis constans opinio est, quod consumto umore mundus hic omnis ignescat. (3) Et Epicureis de elementorum conflagratione et mundi ruina eadem ipsa sententia est. (4) Loquitur Plato partes orbis nunc inundare nunc alternis vicibus ardescere, et cum ipsum mundum perpetuum et insolubilem diceret esse fabricatum, addit tamen, ipsi artifici deo soli et solubilem et esse mortalem. Ita nihil mirum est, si ista moles ab eo, quo exstructa est, destruatur.

(5) Animadvertis, philosophos eadem disputare quae dicimus, non quod nos simus eorum vestigia subsecuti, sed quod illi de divinis praedictionibus prophetarum umbram interpolatae veritatis imitati sint.

(6) Sic etiam condicionem renascendi sapientium clariores, Pythagoras primus et praecipuus Plato, corrupta et dimidiata fide tradiderunt: nam corporibus dissolutis solas animas volunt et perpetuo manere et in alia nova corpora saepius commeare. (7) Addunt istis et illa ad retorquendam veritatem, in pecudes, aves, beluas hominum animas redire. Non philosophi sane studio, sed mimi co*n*vicio digna ista sententia est. (8) Sed ad propositum satis est, etiam in hoc sapientes vestros in aliquem modum nobiscum consonare.

(9) Ceterum quis tam stultus aut brutus est, ut audeat repugnare, hominem a deo, ut primum potuisse fingi ita posse denuo reformari? nihil esse post obitum, et ante ortum nihil fuisse? sicut de nihilo nasci licuit, ita de nihilo licere reparari? Porro difficilius est, id quod non sit incipere, quam id quod fuerit iterare. (10) Tu

XXXIV. 1. deficere umorem] Norden *dubitans*; difficile *P*. — 2. omnem adeo... desierit] *omisit P*; *archetypi linea una intercidisse videtur*; *cf.* Cic., *de nat. d.*, 2, 118 *et* 3,37, *et* Baehrens. — et aqua marina] Vahlen; maria *P*. — 4. loquitur///Plato. — inundare] inundare dicit *P* (dicit *glossema esse videtur*; *cf.* 21,2: loquitur). — 5. filosofos. — praedicationibus profetarum *P*, *corr.* Gelenius. — 6. pytagoras. — abes ueluas *P pr. m.* — mimi convicio] Ursinus; mimico vitio *P*. — 10. humorem *P sed corr.* — nidorem] *r*; nidore *P*. — 11. redunt *sed corr. m. 2.* — 12. suplicia.

perire et deo credis, si quid oculis nostris hebetibus subtrahitur? Corpus omne sive arescit in pulverem sive in umorem solvitur vel in cinerem comprimitur vel in nidore*m* tenuatur, subducitur nobis, sed deo elementorum custodia reservatur. Nec, ut creditis, ullum damnum sepulturae timemus, sed veterem et meliorem consuetudinem humandi frequentamus.

(11) Vide adeo, quam in solacium nostri resurrectionem futuram omnis natura meditetur. Sol demergit et nascitur, astra labuntur et redeunt, flores occidunt et revivescunt, post senium arbusta frondescunt, semina nonnisi corrupta revirescunt: ita corpus in saeculo, ut arbores in hiberno: occultant virorem ariditate mentita. (12) Quid festinas, ut cruda adhuc hieme revivescat et redeat? Expectandum nobis etiam corporis ver est.

Nec ignoro plerosque conscientia meritorum nihil se esse post mortem magis optare quam credere: malunt enim extingui penitus quam ad supplicia reparari. Quorum error augetur et in saeculo libertate remissa et dei patientia maxima, cuius quanto iudicium tardum, tanto magis iustum est.

XXXV. Et tamen admonentur homines doctissimorum li*b*ris et carminibus poetarum illius ignei fluminis et de Stygia palude saepius ambientis ardoris, quae cruciatibus aeternis praeparata, et daemonum indiciis et de oraculis prophetarum cognita, tradiderunt. (2) Et ideo apud eos etiam ipse rex Iuppiter per torrentes ripas et atram voraginem iurat religiose: destinata*m* enim sibi cum suis cultoribus poenam praescius perhorrescit. (3) Nec tormentis aut modus ullus aut terminus. Illic sapiens ignis membra urit et reficit, carpit et nutrit. Sicut ignes fulminum corpora tangunt nec absumunt, sicut ignes *Aetnaei* montis et *Vesuvi* montis et ardentium ubique terrarum flagrant nec erogantur: ita poenale illud incendium non damnis ardentium pascitur, sed inexesa corporum laceratione nutritur.

(4) Eos autem merito torqueri, qui deum nesciunt, ut impios, ut iniustos, nisi profanus nemo deliberat, cum parentem omnium et omnium dominum non minoris sceleris sit ignorare quam laedere. (5) Et quamquam inperitia dei sufficiat ad poenam, ita

XXXV, 1. libris] *r*; liris *P*. — indiciis] *habet P*. — destinatam] *r*; destinata *P*. — 3 Aetnaei] Oehler; hennei *P* (*cf.* 22, 7). — Vesuvi] Wowerus; lesui *P*; Vesuvii *r*. — inexaesa. — 4. minoris///sceleris. — ledere. — 5. inor *P sed. add* m. *s. l.* — depraehendemur. — 6. solumodo *sed. corr. m. 2.*

ut notitia prosit ad veniam, tamen si vobiscum Christiani comparemur, quamvis in nonnullis disciplina nostra minor est, multo tamen vobis meliores deprehendemur. (6) Vos enim adulteria prohibetis et facitis, nos uxoribus nostris solum*mo*do viri nascimur : vos scelera admissa punitis, apud nos et cogitare peccare est : vos conscios timetis, nos etiam conscientiam solam, sine qua esse non possumus : denique de vestro numero carcer exaestuat, Christianus ibi nullus nisi aut reus suae religionis aut profugus.

XXXVI. Nec de fato quisquam aut solacium captet aut excuset eventum : sit sor*s* fortunae, me*n*s tamen libera est, et ideo actus hominis, non dignitas iudicatur. (2) Quid enim aliud est fatum quam quod de unoquoque nostrum deus fatu*s* est ? Qui cum possit praescire materiam, pro meritis et qualitatibus singulorum etiam fata determinat. Ita in nobis non genitura plectitur, sed ingenii natura punitur. Ac de fato satis, vel si pauca, pro tempore, disputaturi alias et u*b*erius et plenius.

(3) Ceterum quod plerique pauperes dicimur, non est infamia nostra, sed gloria : animus enim ut luxu solvitur, ita frugalitate firmatur. (4) Et tamen quis potest pauper esse qui non eget, qui non inhiat alieno, qui deo dives est ? Magis pauper ille est, qui cum multa habeat, plura desiderat. (5) Dicam tamen quemadmodum sentio : nemo tam pauper potest esse quam natus est. Aves sine patrimonio vivunt et in diem pecua pascuntur : et haec nobis tamen nata sunt, quae omnia, si non concupiscimus, possidemus. (6) Igitur ut qui viam terit, eo felicior quo levior incedit, ita beatior in hoc itinere vivendi, qui paupertate se sublevat, non sub divitiarum onere suspirat. (7) Et tamen facultates, si utiles putaremus, a deo posceremus : utique indulgere posset aliquantum cuius est totum. Sed nos contemnere malumus opes quam *non* continere, innocentiam magis cupimus, magis patientiam flagitamus, malumus nos bonos esse quam prodigos.

(8) Et quod corporis humana vitia sentimus et patimur, non est poena, militia est. Fortitudo enim infirmitatibus roboratur et calamitas saepius disciplina virtutis est ; vires denique et mentis et corporis sine laboris exercitatione torpescunt. Omnes

XXXVI, 1. sors] Heumann(*cf.* 11,7) ; sortis *P.* — 2. fatus] Sabaeus *in praef.*; fatum *P.* — uberius] Meursius, *quocum facio numeri causa* ; verius *P.* — 5. pecua] Gelenius ; pascua *P.* — 6. itineri *P sed corr. m. 2.* — 7. non continere] Norden ; continere *P* ; contingere Oehler.

adeo vestri viri fortes, quos in exemplum praedicatis, aerumnis suis incyti floruerunt. (9) Itaque et nobis deus nec non potest subvenire nec despicit, cum sit et omnium rector et amator suorum, sed in adversis unumquemque explorat et examinat, ingenium singulorum periculis pensitat, usque ad extremam mortem voluntatem hominis sciscitatur, nihil sibi posse perire securus. Itaque ut aurum ignibus, sic nos discriminibus arguimur.

XXXVII. Quam pulchrum spectaculum deo, cum Christianus cum dolore congreditur, cum adversum minas et supplicia et tormenta componitur, cum strepitum mortis et horrorem carnificis inri*d*ens inculcat, cum libertatem suam adversus reges et principes erigit, soli deo, cuius est, cedit, cum triumphator et victor ipsi, qui adversum se sententiam dixit, *in*sultat ! Vicit enim qui, quod contendit, obtinuit. (2) Quis non miles sub oculis imperatoris audacius periculum provocet ? Nemo enim praemium percipit ante experimentum. Et imperator tamen quod non habet, non dat : non potest propagare vitam, potest honestare militiam. (3) At enim dei miles nec in dolore deseritur nec morte finitur. Sic Christianus miser videri potest, non potest inveniri. Vos ipsi calamitosos viros fertis ad caelum, *ut* Mucium Scaevolam, qui, cum errasset in regem, perisset in hostibus, nisi dexteram perdidisset. (4) Et quot ex nostris, non dextram solum, sed totum corpus uri, cremari sine ullis eiulatibus pertulerunt, cum dimitti praesertim haberent in sua potestate ! (5) Viros cum Mucio vel cum Aquilio aut Regulo comparo ? Pueri et mulierculae nostrae cruces et tormenta, feras et omnes suppliciorum terriculas inspirata patientia doloris inludunt. (6) Nec intellegitis, o miseri, neminem esse qui aut sine ratione velit poenam subire aut tormenta sine deo poss*it* sustinere.

(7) Nisi forte vos decipit, quod deum nescientes divitiis afluant, honoribus floreant, polleant potestatibus. Miseri in hoc altius tolluntur, ut decidant altius. Hi enim ut victimae ad supplicium saginantur, ut hostiae ad poenam coronantur : in hoc adeo quidam imperiis ac dominationibus eriguntur, ut ingenium eorum perditae mentis licentiae potestatis libere nundinentur. (8) Absque enim notitia dei quae potest esse solida felicitas, cum mors sit ?

XXXVII, 1. inridens] Gelenius ; inripiens *P.* — insultat] *r* ; stultat *P.* — 3. ad enim *P sed corr. m. 2.* — ut] *add.* Heumann. — scevolam. — 4. cumdis mitti *P.* — 6. possit] *r* ; posse *P.* — 7. suplicium. — 9. es? Set] *nos* ;

Somnio similis, antequam tenetur, elabitur. (9) Rex es? Set tam times quam timeris, et quamlibet sis multo comitatu stipatus, ad periculum tamen solus es. Dives es? Sed fortunae male creditur et magno viatico breve vitae iter non instruitur, sed oneratur. (10) Fascibus et purpuris gloriaris? Vanus error hominis et inanis cultus dignitatis, fulgere purpura, mente sordescere. Nobilitate generosus es? Parentes tuos laudas? Omnes tamen pari sorte nascimur, sola virtute distinguimur.

(11) Nos igitur, qui moribus et pudore censemur, merito malis voluptatibus et pompis vestris et spectaculis abstinemus, quorum et de sacris originem novimus et noxia blandimenta damnamus. Nam in ludis currulibus quis non horreat populi in se rixantis insaniam? in gladiatoriis homicidii disciplinam? (12) In scenicis etiam non minor furor *et* turpitudo prolixior: nunc enim mimus vel exponit adulteria vel monstrat, nunc enervis histrio amorem dum fingit, infligit: idem deos vestros induendo stupra, suspiria, odia dedecorat, idem simulatis doloribus lacrimas vestras vanis gestibus et nutibus provocat: sic homicidium in vero flagitatis, in mendacio fletis.

XXXVIII. Quod vero sacrificiorum reliquias et pocula delibata contemnimus, non confessio timoris est, sed verae libertatis adsertio. Nam, etsi omne quod nascitur, ut inviolabile dei munus, nullo opere conrumpitur, abstinemus tamen, ne quis *nos* existimet aut daemoniis, quibus libatum est, cedere aut nostrae religionis pudere.

(2) Quis autem ille qui dubitat, vernis indulgere nos floribus, cum carpamus et rosam veris et lilium et quicquid aliud in floribus blandi coloris et odoris est? His enim et sparsis utimur ac solutis et sertis mollibus colla conplectimur. Sane quod caput non coronamus, ignoscite: auram bona*m* floris naribus ducere, non occipitio capillisve *s*olemus haurire.

(3) Nec mortuos coronamus. Ego vos in hoc magis miror, quemadmodum tribuatis exanimi aut sentienti facem aut non sentienti

eėt (= esset) *P m. 1, corr. m. 2 in* eset; es sed Rigaltius; *cf.* 14,2. — 10. nobilitates *sed* s *erasa*. — 12. furor et] Meursius; furore *P*.

XXXVIII, 1. contemnim' *P*, *sed* im' *in ras. m. 2*. — nos] *add.* Heumann. — 2. carpamus] Stewach *ad Apul., Met., 10, p. 383*; capiamus *P*. — sertis mollibus] Dombart; utimur mollibus ac solutis et sertis *P*. — bonam] Halm: bona *P pr. m.*, boni *P corr. pr. m. 2*. — capillisve solemus] *r*; capillis///ue olemus *P*. — 3. aut sentienti facem] Ursinus *et* Salmasius (*Exerc. Plin. p.*

coronam, cum et beatus non egeat et miser non gaudeat floribus. (4) At enim nos exsequias adornamus eadem tranquillitate qua vivimus, nec adnectimus arescentem coronam, sed a deo aeternis floribus vividam sustinemus: quieti, modesti, dei nostri liberalitate securi spem futurae felicitatis fide praesentis eius maiestatis animamus. Sic et beati resurgimus et futuri contemplatione iam vivimus.

(5) Proinde Socrates scurra Atticus viderit, nihil se scire confessus, testimonio licet fallacissimi daemonis gloriosus, Arcesilas quoque et Carneades et Pyrrho et omnis Academicorum multitudo deliberet, Simonides etiam in perpetuum conperendine*t*: philosophorum supercilia contemnimus, quos corruptores et adulteros novimus et tyrannos et semper adversus sua vitia facundos. (6) Nos, *qui* non habitu sapientiam sed mente praeferimus, non eloquimur magna sed vivimus, gloriamur nos consecutos quod illi summa intentione quaesiverunt nec invenire potuerunt.

(7) Quid ingrati sumus, quid nobis invidemus, si veritas divinitatis nostri temporis aetate maturuit? Fruamur bono nostro et recti sententiam temperemus: cohibeatur superstitio, impietas expietur, vera religio reservetur.

XXXIX. Cum Octavius perorasset, aliquamdiu nos ad silentium stupefacti intentos vultus tenebamus, et quod ad me est, magnitudine admirationis evanui, quod ea, quae facilius est sentire quam dicere, et argumentis et exemplis et lectionum auctoritatibus adornasset et quod malevolos isdem illis quibus armantur, philosophorum telis retudisse*t*, ostendisset etiam veritatem non tantummodo facilem sed et favorabilem.

XL. Dum istaec igitur apud me tacitus evolvo, Caecilius erupit:

963 ed. Par.); aut non sentienti facem *P*. — 4. ad enim. — quieti] Rigaltius; quietmodesti *P*. — animamus] Vahlen; animamur *P*. — 5. Arcesilas] *r* (*cf.* 13,3); arcesilaus *P*. — pyrro. — comperendinet] Sabaeus; conpraehendi nec *P*. — 6. qui] *add.* Ursinus (*ex* Cypr., *De bono pat.*, 3). — raeferimus *add. P 2 m.* — sumam. *sed* m *erasa*. — 7. invidemus] invidemur *P*. — recti] *P*; regula recti Dombart (*cf.* 16,6); *fortasse legendum*: recti conscientiam temperemus, *nam Minucium imitatus Cyprianus scribit* (*De bono patientiae*, 3, 2): « qui virtutum conscientiam magis quam iactantiam novimus. »

XXXIX, 1. aliquan diu *corr. ex* aliquam diu. — malevolos *corr. ex* malevolis. — retudisset] *r*; retudisse *P*. — faborabilem.

XL, 1. istaec] *r*; iste haec *P*. — quantum, sed] quantum eadem tranquillitate qua vivimus sed *Pr*; *verba aliena ex 38,4 repetita sunt* (Halm). — trium-

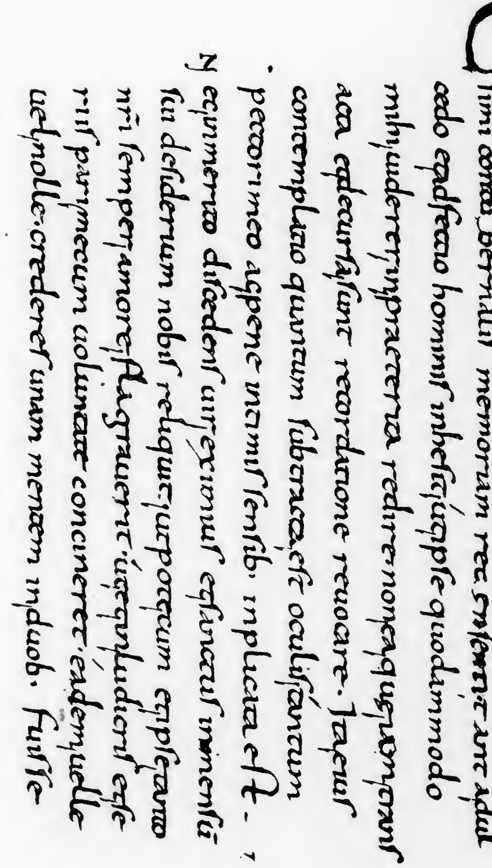
« Ego Octavio meo plurimum quantum, sed et mihi gratulor nec expecto sententiam. Vicimus et ita : ut improbe, usurpo victoriam. Nam ut ille mei victor est, ita ego triumphator erroris.

(2) Itaque quod pertineat ad summam quaestionis, et de providentia fateor et *de* deo cedo et de sectae iam nostrae sinceritate consentio. Etiam nunc tamen aliqua consubsidunt non obstrepentia veritati, sed perfectae institutioni necessaria, de quibus crastino, quod iam sol occasui declivis est, ut de toto congruentes promptius requiremus. »

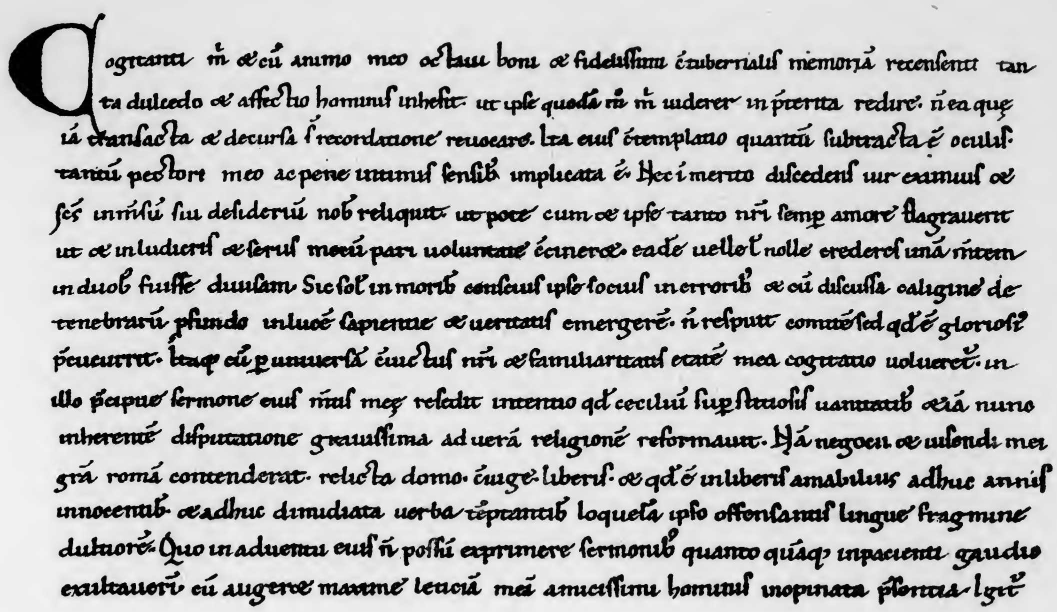
(3) « At ego, inquam, prolixius omnium nostrum vice gaudeo, quod etiam mihi Octavius vicerit, cum maxima iudicandi mihi invidia detracta sit. Nec tamen possum meritum eius verborum laudibus repensare : testimonium et hominis et unius infirmum est : habet dei munus eximium, a quo et inspiratus oravit et obtinuit adiutus. »

(4) Post haec laeti hilaresque discessimus, Caecilius quod crediderit, Octavius quod vicerit, ego et quod hic crediderit et hic vicerit.

fator. — 2. de] *add.* Ursinus. — congruentes] Vahlen ; congruentius *Pr.* — 3. ad ego *P sed. corr. m. 2.* — infirmium *sed tertia* i *erasa.* — Octavius] P. Daniel *et* Ursinus ; Octavius gaudere *P.*

inplumani generis perniciem natorbem subiuga
uerint iugum. ARNOBII LIBER VII EXPLI
INCIPIT LIBER VIII FELICITER.
Cogitanti mihi et cum animo meo octaui boni et fidelis
simi comitis remeanti memoriam tanta dul
cedo et adfectio hominis inhaesit ut quodammodo
mihi uiderer in praeterita redire non ea quae iam trans
acta et decursa sunt recordatione reuocare. Ita eius
contemplatio quantum subtracta est oculis tantum
pectori meo ac paene intimis sensib. inplicata est.
Nec inmerito discedens uir eximius et sanctus inmensum
sui desiderium nobis reliquit utpote cum et ipse tanto
nri semper amore flagrauerit ut et in ludicris et se
riis pari mecum uoluntate concineret eadem uelle
uel nolle crederes unam mentem in duob. fuisse

Codex Parisinus 1661 (saeculi IX).

Cogitanti m̄ & cū animo meo octaui boni & fidelissimi ɔtubernalis memoriā recensenti tan-
ta dulcedo & affectio hominis inhesit· ut ipse quodā m̄ m̄ uiderer in p̄terita redire· n̄ ea quę
iā transacta & decursa s̄ recordatione reuocare· Ita eius ɔtemplatio quantū subtracta ē oculis·
tantū pectori meo ac pene intimis sensib; implicata ē· Nec inmerito discedens uir eximius &
s̄cs inmēsū sui desideriū nob reliquit· ut pote cum & ipse tanto n̄ri semp̄ amore flagrauerit
ut & in ludicris & seriis mecū pari uoluntate ɔcineret· eadē uellet l' nolle· crederes unā mentem
in duob; fuisse diuisam· Sic sol' in morib; ɔscius ipse socius in errorib; & cū discussa caligine de
tenebrarū p̄fundo in luce sapientie & ueritatis emergerē· n̄ respuit comitē sed qđ ē gloriosi'
p̄cucurrit· Itaq; cū p̄ uniuersā ɔuictus n̄ri & familiaritatis etatē mea cogitatio uolueret· in
illo p̄cipue sermone eius m̄tis meę resedit intentio qđ cecilium sup̄stitiosis uanitatib; etiā nunc
inherentē disputatione grauissima ad uerā religionē reformauit· Nā negotii & uisendi mei
grā romā contenderat· relicta domo· ɔiuge· liberis· & qđ ē in liberis amabilius adhuc annis
innocentib; & adhuc dimidiata uerba temptantib; loquelā ipso offensantis lingue fragmine
dulciorē· Quo in aduentu eius n̄ possū exprimere sermonib; quanto quāq; inpacienti gaudio
exultauerī cū augeret maxime leticiā mei amicissimi hominis inopinata p̄sentia· Igit̄

Codex Bruxellensis 10847 (saeculi XI).

LEXICON MINUCIANUM

A

a, ab. *forma* abs *nusquam invenitur,* a *ante consonantes,* ab *ante vocales et* h. I *de loco* 1) *de separatione, proprie vel translate* a) *pendet ex verbis transitivis:* cum te ab eius fulgoribus avertas, a fulminibus abscondas 32,6 ; ut homines a nobis terrore infandae opinionis averteret 31,1 ; a deo vero ad materias avocant *daemones* 27,2 ; dum verborum lenocinio a rerum intentionibus avocantur 14,4 ; a caelesti vigore terrenis labibus et cupiditatibus degravati *spiritus* 26,8 ; nec a rectis falsa secernunt 14,4 ; a deo segregare 26,8. cum a feris beluis hoc differamus quod 17,2 ; alienati a deo *spiritus* 26,8 ; a caelo deorsum gravant 27,2 (*cf.* degravati). b) *pendet ex adverbiis* : procul est ab eius simplicitate subtilis urbanitas 13,2; a caelo deorsum gravant *daemones* 27,2 (*cf. supra*). 2) *de initio motus* (*unde* ?) : quis unus ullus ab inferis remeavit? 11,8. *translate*: facultates, si utiles putaremus, a deo posceremus 36,7. 3) *de distantia*: cum tantum absit ab exploratione divina humana mediocritas 5,4 ; a quo (*sc. a deo*) nullum potest esse secretum 32,9.

II *de auctore et causa* 1) *cum verbis passivis* (ab = ὑπό): a peritioribus arguuntur 14,5 ; incaute creduli circumveniuntur ab iis quos bonos putaverunt 14,6 ; ab ipsis (*sc. Romanis*) Latiaris Iuppiter colitur 30,4 ; a sacerdotibus conducuntur stupra 25,11 ; a nescio quo Febris dedicata (*est*) 25,8; a deo deditos *Iudaeos* 33,5 ; si ista moles ab eo, quo exstructa est, destruatur 34,5 ; cupido generandi nonne a deo data est? 18,2 ; a nobis de corporibus exiguntur *daemones* 27,5 ; a deo factus, formatus, animatus homo 17, 1 ; deos, quos a parentibus ante imbutus es timere 6,1 ; a parentibus infantes immolabantur 30,3 ; materiem ab artifice... inlusam 22,2 (23,10); a quo et inspiratus oravit et obtinuit adiutus 40,3 ; ut ab homine potuerit inveniri, a deo traditum 19,4 ; lapideus <deus> ab impurato homine levigatur 22,4 (23,12) ; ne a diis ceteris ligaretur *Iuppiter* 24(23),4; figmenta a poetis fallacibus lusa 11,9; is infans a tirunculo occiditur 9,5; ut ostensum (*est*) [a Platone *delendum videtur*] 27,1 ; quid aliud et a nobis deus praedicatur ? 19,3; proditum sibi a sacerdote secretum 21,3; prodi-

tum iri se ab uxore 26,5; cum ab Hierone tyranno quaereretur 13,4; ista figmenta a vobis in deum vestrum turpiter reformata sunt 11,9; hominem a deo, ut primum potuisse fingi, ita posse denuo reformari 34,9; ab ipsis rumor falsus et seritur et fovetur 28,6; ab his fabulas istas semper ventilari 28,2. 2) *de origine et causa, cum verbis* a) *cavendi*: ab humano sanguine cavemus 30,6; naviculae a terrena labe suspensae (*i. e. securae*) 3,5. b) *sperandi*: a deo aeternis floribus vividam *coronam* sustinemus (*i. e speramus, exspectamus*) 38,4. c) *discendi*: has fabulas et errores ab inperitis parentibus discimus 24 (23),1.

III *de tempore*: iustitia Romana ab ipsis imperii incunabulis auspicata est 25,1.

Notandum: si ista moles ab eo, quo exstructa est, destruatur 34,5.

Abderiten Protagoram 8,3.

abeo. tanta aetas -iit 11,8. *mundum* in vim ignis -iturum 34,2.

abhorreo. delibatos altaribus potus -etis 12,5.

abigo. nisi -atis (*sc. hirundines*) 22,6 (24,1).

abscondo. occultare et -ere quicquid illud colunt 10,2; cum te ...a fulminibus -as 32,6.

absentia. quae per -iam mutuam de nobis nesciebamus 2,3.

absque. *praepositio, i. q. sine*: convivia publica a. vobis 12,5; nonnulla a. feminis sacra sunt 22,8 (24,3); vates et ipsi a. templo (*opp. vates qui in templis sunt* 27,1) 27,3; a. ...notitia dei quae potest esse felicitas? 37,8; utrumne cum corporibus <an a. corporibus> resurgatur 11,7.

abstineo. honestis voluptatibus -etis 12,5; malis voluptatibus et pompis vestris et spectaculis -emus 37,11; -emus (*sc. sacrificiorum reliquiis et poculis delibatis*) 38,1. qui fraudibus -et 32,3.

absum. cum tantum absit ab exploratione divina humana mediocritas 5,5; tantum ...abest incesti cupido, ut 31,5.

absumo. sicut ignes fulminum corpora tangunt nec -unt 35,3.

ac. *v. atque.*

Academicorum plurimorum in summis quaestionibus tuta deliberatio 13,3; omnis -orum multitudo deliberet 38,5.

Acca Larentia et Flora, meretrices propudiosae 25,8.

accedo. Saturnus ...Italiam... -sserat 21,5.

accendo. sidera licet ignis -erit 5,7; facibus -sis 23 (22),2.

accessio. fieri malunt alieni erroris -o quam sibi credere 22,7 (24,2).

accido. quicquid -ere potest in actu singulorum 9,7; id -ere auditorum facilitate 14,4; nec quidqram -isse quod non sit his... ante praedictum 33,4.

accipio. nec mercedem operis... accepit 24 (23),5. quippe cum

amicitia pares semper aut -iat aut faciat 4,6.

acies. *solis* radiis *oculorum* -es submovetur 32,5. per Gallorum -es pergunt 6,2.

acrimonia. ceparum -as metuunt *Aegyptii* 28,9.

acriter me Octavi nostri a. angit et remordet oratio 4,3.

actio. impetum susceptae -nis liberius exerentem 8,3; vires te -nis meae ...infringere 15,1; altius moveor, non de praesenti -ne, sed de toto genere disputandi 14,3.

actus. *agendi ratio*: quoniam voto universorum adpetitur quicquid accidere potest in -u singulorum 9,7; deus -um hominis ignorat 32,7; -us hominis, non dignitas iudicatur 36,1. *de singulis factis*: deos in hominum rebus et -ibus miscuit *Homerus* 24 (23),3; in omnium mores, -us omnium inquirere *deum* 10,5.

aculeus. *animantes* spicatas -is 17,10.

ad. *de loco* I *de motu et directione* 1 *cum verbis movendi*: etsi mare non exibat ad terram 3,2; cum ad mare pergeremus 2,4; cum ad caelum manus tendunt 18,11; cum ad id loci ventum est 3,5. 2 *translate de motu*: a deo vero ad materias avocant *daemones* 27,2; viros fertis ad caelum 37,3; quod pertineat ad summam quaestionis 40,2; ad errorem mutui rapere consensus 20,2; non minorem ad te quam ad ipsum infamiam redundare 3,1; Caecilium... ad veram religionem reformavit 1,5; ad unitatem providentiae omnes revolvuntur 19,10; culpam iudicis transferunt ad incerti querelam 14,5; iam enim venio ad illa auspicia et auguria Romana 26,1. *cum verbis scribendi*: Alexander ad matrem suam scripsit 21,3. II *de positione et situ*: desipias (de spicis P) Isidis ad hirundinem, sistrum, et ad ... inanem tui Serapidis ... tumulum 22,10*. *de sacrificando*: ad imagines supplicant 29,5. III *de relatione finali*: ad epulas coeunt 9,6; ut ad cultum sui cogant 27,2; qui consecrantur non ad fidem numinis, sed ad honorem emeritae potestatis 21,9; hi enim ut hostiae ad poenam coronantur 37,7; in istis ad tutelam balnearum iactis petrarum obicibus 4,5; quoniam adulterum suum ad stuprum inlicere non poterat 23 (22),4; hac conscientia sceleris ad mutuum silentium pignerantur 9,5; ita ut notitia *dei* prosit ad veniam 35,5; ad impetum et saltum provocatur *canis* 9,6; a tirunculo quasi ad innoxios ictus provocato 9,5; nec fratres vos nisi sane ad parricidium recognoscitis 31,8; ad supplicia reparari 34,12; hi enim ut victimae ad supplicium saginantur 37,7; ad propositum satis est 34,7; quamquam imperitia dei sufficiat ad poenam 35,5. *coniungitur cum gerundio*

vel gerundivo : ut torqueremus confitentes ad negandum 28,3 ; addunt ... ad retorquendam veritatem 34,7. nobis vero ad intellectum pectus angustum est 18,8 ; ad solacium calamitatis suae 26,8.

partim finis partim tempus spectatur : ad memoriam posteritatis reliquerunt 21,6.

de consecutione et effectu : ad silentium stupefacti (*i. e. usque ad*) 39,1. idem daemones ad execrationis horrorem imperitorum aures adversus nos referserunt 28,6. *v. in.*

de relatione generaliter, in formulis : quod supra nos. nihil ad nos 13,1 ; quod ad me est 39,1.

de modo et ratione, i. q. secundum : ad nutum et arbitrium adsidentis sibi daemonis vel declinabat negotia vel petebat 26,9.

cum verbis respondendi : ecquid ad haec, ait, audet Octavius (*dicere*) 14,1 ; multa ad haec subpetunt 11,5.

de tempore a) *usque ad* : usque ad extremam mortem 36,9. b) *quo quid tempore fiat dicitur* : ad periculum (*i. e. periculo imminente*) tamen solus es 37,9. *cum substantivo* : ad vindemiam feriae 2,3.

adcresco. et perseverat suus et -it alienus 31,7.

additamentum. *cum gen. rei additae* : aufer -a nominum 18,10.

addunt istis et illa 34,7. -it tamen *Plato* (*sequitur acc. c. inf.*) 34,4.

adeo. *verbum* : quaedam fana semel anno -ire permittunt ...; est quo viro non licet (*adire*) 22,8 (24,3).

adeo. *adverbium* a) *spectat ad praecedentia* : adeo aut incerta nobis veritas occultatur et premitur aut... fortuna dominatur 5,13. b) *sequitur* ut : cuius adeo nulla vis nec potestas est, ut sit... captivus 10,4 ; malum autem adeo non esse, ut Christianus reus nec erubesceret nec timeret 28,2 2 *quasi particula ad augenda enuntiata*, a) *non coniuncta cum aliis particulis* : adeo passim cadunt *fulmina* 5,9 ; adeo divites magis aurum suspicere consuesse 16,5. b) *ad augendas singulas voces quibus postponitur*, α) *substantiva* : in solem adeo videre non possumus 32,5 ; in solem adeo rursus intende 32,8. β) *pronomina*: omnes adeo vestri viri fortes aerumnis suis inclyti floruernut 36,8 ; in hoc adeo quidam ...eriguntur, ut 37,7 γ) *verba* : vide adeo 34,11. δ) *adverbia* : inde adeo... videmus 6,1 ; inde adeo... vates futura praecerpunt 7,6.

adfectio. *i. q. amor* : mihi tanta dulcedo et -o hominis inhaesit 1,1.

adfectus. *amorem* -us fingere 26,12.

adfigo. *cruci* adfixi hominis faciem imitantur *tropaea* 29,7 *sol* caelo adfixus 32,8.

adfirmator. *testis* : tuus Fronto non ut -or testimonium fecit 31,2.

adflatu suo auctoritatem quasi praesentis numinis consequuntur *daemones* 27,1.

adflictus. *vates dant* spem -is 7,6.

adgnosco. (agnosco 4,2 ; 7,6 ; 12,3) cur non -o alacritatem tuam illam ? 4,2 ; per quietem deos... -imus 7,6 ; nondum -is fragilitatem ? 12,3 ; sermo et ratio, per quae deum -imus 17,2 ; vos... nec invicem -itis 31,8. -itisne eadem nos sensisse ? 28,4.

adgrediar. -ar fontem ipsum erroris altius eruere 26,7.

adhuc. *de tempore praesenti* : de qua usque a. ipsa philosophia deliberat 5,4 ; dum a. vivitis 12,1 ; a. antrum Iovis visitur 21,8 ; nec a. deus est 22,5 (23,13) ; cruda a. hieme 34,12. *de tempore praeterito*: liberis et a. annis innocentibus et ...a. dimidiata verba temptantibus 2,1 ; a. rudi saeculo 6,1 ; a. ferociente victoria 6,2 ; *nos* a. caeci et hebetes 28,1.

adiungo. alterum tantum (*i. e. biduum*) admonitus -xit *Simonides* 13,4.

adiurati per deum verum et solum *daemones* 27,7.

adiutor. in ipsis bellis deos -es habere 25,7.

adiuvo. *absolute* : prout fides patientis -at 27,7 ; a quo (*i. e. a deo*) obtinuit -tus 40,3.

adludo. *transitive* : quod (*sc. aequor*) adpulsum nostris pedibus -eret fluctus 3,3.

Admetus. Apollo -o pecus pascit 24 (23)5.

admiratio. magnitudine -nis evanui 39.

admiror. -anda omnibus... cunctatio 13,4.

admitto. id in se mali facinoris -unt 28,11 ; incestum penes vos ... semper -itur 31,4 ; scelera -ssa 35,6.

admixtio. terreni ponderis et caelestis levitatis -ne 26,12 ; nisi persuasionis civilis nonnunquam -ne sordesceret *oratio Platonis* 19,14.

admodum pauci 33,1.

admonentur homines illius ignei fluminis 35,1. -tus *Simonides* 13,4.

admoveo. manum ori -ens 2,4.

adnecto. nec -imus arescentem coronam 38,4. aniles fabulas adstruunt et -unt 11,2 -it inventas fruges et frugum ipsarum inventores isdem nominibus 21,2.

adnitor. -endum tibi mecum est, ut ...diluamus 16,1 ; elementis -entibus 33,3.

adolesco. ut tener fetus ubertate lactei roris -at 18,2 ; mendaciis ingenia puerorum adusque summae aetatis robur -unt 24 (23),8; nebulas semper -ere 5,9 ; damnis alienis et suis sceleribus -ere 25,4 ; per universum orbem sacraria ista taeterrima impiae coitionis -unt 9,1.

adorno. *apparare* : exsequias -amus 38,3. *instruere* : quod ea, quae facilius ęst sentire quam dicere, et argumentis et exemplis et lectionum auctoritalibus -asset 39.

adoro. *venerari, colere* : deos -are 6,1 ; quasi parentis sui -are naturam 9,4 ; non -andae sed sube-

undae cruces 12,4; captivas eas (*sc. religiones*) -are 25,6; -are quae manu ceperis *ibid.*; Apin bovem ... -atis 28,8; de -atis sacerdotis virilibus 28,10; cruces ligneas -atis 29,6.

adpello. adpulsum nostris pedibus *aequor* 3,3.

adpeto. voto universorum -itur quicquid ... 9,7.

adpono. infans farre contectus -itur ei qui sacris inbuatur 9,5; cui atheon cognomen -suit antiquitas 8,2. quod esset corpori meo siccandis umoribus de marinis lavacris blanda et -sita curatio 2,3; nocturnis sacris -sita suspicio 9,4.

adscribo. invitis his ... hoc nomen (*sc deus*) -itur 21,10; Heraclides mundo divinam mentem -it 19,9; religioni nostrae hominem noxium -itis 29,2.

adsensio. nulla huiusmodi fabulis praebetur -o 21,11.

adsentior. sine dilectu -untur dictis omnibus 14,4.

adsero. quod Caecilius inter praecipua -ere conisus est 17,1.

adsertio. verae libertatis -o 38,1.

adseveratio. quo saepius -bus credunt 14,5.

adsevero. nullos deos -ando timorem omnem sustulerunt 8,2.

adsideo adsedimus 4,6; -entis sibi (*sc. Socrati*) daemonis 26,9.

adsidue temeritate decepti 14,5.

adsiduitas. frequens -tis usus 2,3.

adsiduus. dum -o saltu sublevatur *testa* 4,6.

adsigno. Aristoteles -at unam potestatem 19,9.

adsisto. *i. q. adesse, adstare:* nonnullis vestrum -entibus (*i. q. praesentibus*) 27,6; angelos *dei* venerationi -ere 25,11. *auxilio esse:* quibus et rationis et vetustatis -it auctoritas 20,2.

adspergo. Fronto convicium ut orator -sit 31,2.

adspersio. *v. aspersio.*

adspiro. *proprie:* aura -ans 2,4. *inspirare:* illis (*sc. daemoniis*) -antibus et infundentibus 26,10. *favere:* prout gratia curantis -at 27,7.

adsto. *deus* -at factis omnibus 10,5.

adstrangulo. *filios* -atos 30,2

adstruo. *addere:* antiquitas fanis tantum sanctitatis tribuere consuevit quantum -xerit vetustatis 6,3; aniles fabulas -unt et adnectunt 11,2.

adsumo. -ptos in deos 21,2; sacra facta sunt quae fuerant -pta solacia 20,5.

adventus. quo in -u eius 2,2; quae -u suo probavit 7,3.

adversus. *adiect.:* in -is unumquemque explorat deus 36,9.

adversus, adversum. *praepos.* 1) *exadversus, ante:* libertatem suam adversus reges et principes erigit 37,1. 2) *contra* a) *de pugnando, iurando, defendendo:* cum *Christianus* -um minas et supplicia et tormenta componitur 37,1; animantium -us sese tutelam multiformem 17,10; *deos* -us quos arma rapuerunt 25,7; dii... qui nihil

pro suis -us eorum arma valuerunt 25,7; isti (*sc. dei*) -us ceteros... Romanorum imperium protulerunt 25,9; neque... eos -um suos homines... iuverunt *dei* 25,9; b) *de dicendo:* qui de adoratis sacerdotis virilibus -um nos fabulatur 28,10; fabulam grandem -um nos daemonum coitio mentita est 31,1; qui -um se sententiam dixit 37,1; -us sua vitia facundos philosophos 38,5; daemones ... imperitorum aures -us nos referserunt 28,6.

adulatio. principibus... ut deis -o falsa blanditur 29,5.

adulescens. semper adulescentis Apollinis filius 23 (22),5.

adulter, adultera. philosophorum... quos corruptores et -os novimus 38,5; adulterum suum (*sc. Cybelae*) 23 (22), 4; in adulteras (*sc. Iovis*) 24 (23), 4.

adulterium. Martis et Veneris -um 24 (23), 7; quae plura possit -a numerare 22,8 (24,3); ubi magis ... -a meditantur 25,11; -a prohibetis et facitis 35,6; mimus vel exponit -a vel monstrat 37,12.

adusque. a. summae aetatis robur adolescunt 24 (23), 8.

aedicula. intra unam -am vim tantae maiestatis includam? 32,1.

aedituus. in -orum cellulis 25,11.

aegre. a. se ferre, stomachari, indignari, dolere 16,5.

Aegyptius. ut saepius factum -o regi 22,4 (23,12); -o Busiridi 30,4. -is cum sororibus legitima conubia 31,3; diu regna tenuerunt -i 25,12; idem -i ceparum acrimonias metuunt 28,9; -i sane hominem sibi quem colant eligunt 29,4. nonne et Apin bovem cum -is adoratis? 28,8. -a illa non numina sed portenta 25,9; haec -a quondam *sacra* 23 (22),2.

Aegyptus. -i siccitatem temperare Nilus amnis solet 18,3.

Aeneas. cum -ae armis 24 (23),6.

aeque. nonne auctorem suum parentemque testatur ver aeque cum suis floribus et aestas cum suis messibus et autumni maturitas grata et hiberna olivitas necessaria? 17,7.

aequo. -atur nequitia melioribus 5,11.

aequor. in ipso -ris limine 3,3.

aequus. -issimi iudicis 5,1.

aër. -a deum statuunt 19,5; interpretando Iunonem -a 19,10; ut iam eos (*sc. deos*) nec caelum contineret nec -r caperet 21,12.

aereus. -us deus 22,3 (23,11).

aerumna. -is suis inclyti 36,8.

Aesculapius. Epidaurios -um *colere* 6,1; -us bene barbatus 23 (22),5; -us ut in deum surgat fulminatur 23 (22),7.

aestas. aut sola -s ardore torreret 17,8; nonne auctorem suum testatur... -s cum suis messibus? 17,7.

aestimo. quid post mortem impendeat -ate 12,1; nec -ari *deus potest* 18,8; sic eum (*sc. deum*) digne -amus, dum 18,8.

aestivus. post -am diem 2,3.

aestuo. si Caecilius identidem in contrariis ac repugnantibus iactetur, aestuet, fluctuetur 16,4.

aestus. refluit reciprocis -ibus *Oceanus* 17,9.

aetas. 1) *totum vitae spatium vel singulae partes* : omnes homines sine dilectu -tis 16,5 ; sexus omnis homines et omnis -tis 9,6 ; adusque summae -tis robur adolescunt 24 (23),8 ; quod nec -s potest pati mollior nec.. 28,11. 2) *tempus* : perpetuus venerationis tenor ... qui longa -te non infringitur 6,3 ; tanta -s abiit 11,8. cum per universam convictus nostri et familiaritatis -tem mea cogitatio volveretur 1,5 ; si veritas divinitatis nostri temporis -te maturuit 38,5. Apollo tot -tibus levis 23 (22),5 ; quasi non omne corpus... annis et -tibus in terram resolvatur 11,4.

aeternitas. *i. q. immortalitas* : sibi -tem repromittere, 11,3.

aeternus. naturae divinis legibus constitutus -us ordo 11,1 ; cruciatibus -is 35,1 ; a deo -is floribus vividam *coronam* sustinemus 38,4.

aether. Cleanthes modo -a... deum disserit 19,10 ; *Zenon* -a... vult omnium esse principium 19,10.

Aetnaeus. ignes Aetnaei (hennei *P*) montis 35,3. Cf. 23 (22),7, *ubi P habet* : Hercules henneis (*i. e.* Aetnaeis, *pro* Oetaeis) ignibus concrematur.

afluo. quod deum nescientes divitiis afluant (*sic P*) 37,7.

Africa. ne ante brumam in -am transmitteret *Caesar* 26,4 ; in nonnullis -ae partibus 30,3.

ager. finitimos agro pellere 25,4.

agito. « caelum ac terras infusa mens -at » (Verg., *Aen.*, 6,727) 19,2 ; ventis et flatibus omnia impelluntur, vibrantur, -antur 32,5.

agnosco. *v. adgnosco*

ago. eadem nos sensisse et egisse 28,5 ; quidquid agimus 11,6. non tantum sub illo (*sc. deo*) -imus sed et cum illo vivimus 32,9.

agrestis. rudes illos homines et -es 21,5. *subst.* indoctis inpolitis, rudibus -ibus 12,7.

aio. tunc Octavius ait 3,1 ; ecquid ad haec, ait, audet Octavius 14,1 ; nonne apertius, proximius, verius « principio » ait *Maro* 19,2.

alacritas. cur non agnosco -tem tuam illam? 4,2.

alatus. pedibus Mercurius -is 23 (22),5.

Alexander ille Magnus Macedo insigni volumine ad matrem suam scripsit 21,5.

algeo. egetis -tis 12,2.

alias. *semel ponitur* : disputaturi a. (*i. e. in alio scripto*) et uberius et plenius 36,2. *bis ponitur* : a. mundo, a. menti divinae tribuens principatum 19,10.

alibi Hercules stercora egerit (*i. e. in alio Homeri loco*) 24 (23),5.

alienati a deo spiritus 26,8.

alienus. fieri ... -i erroris accessio 22,7 (24,2) ; mox -as virgines rapuit 25,3 ; damnis -is adolescere 25,4 ; nec enim conscientiam

suam decipit, si fallit -am 29,4 ; domi natos -ae misericordiae exponitis 31,4. in pulcro genere vivendi et perseverat suus et adcrescit -us 31,7. non inhiat -o (*n.*) 36,4.

aliquamdiu nos intentos vultus tenebamus (Verg., *Aen.*, 2,1) 39,1.

aliquantum. indulgere posset -um, cuius est totum 36,7.

aliquis. *coniungitur cum subst.* : quorum -em deum 28,8 ; ingressus -am domum 18,4 ; in -em modum, 8 ; -ius muneris vel artis repertorem 20,6 ; -ius numinis auctoritate 5,12 ; -od numen 17,4.

aliquis (aliqui). *ponitur cum adi.* : certum -id 5,4 ; quasi novus -i 5,2 ; sacrilegos -os et incestos 28,3. *ponitur solum* : nec -em existere qui proderet 28,2 ; -a consubsidunt 40,2.

alius. I *semel ponitur, cum subst.* : si qui -i artium repertores 16,5 ; *an* -o corpore *resurgatur?* 11,7 ; in -a nova corpora commeare 34,6. *cum pronom. vel adiect.* : -a monstruosa 20,3 ; quicquid -ud in floribus blandi coloris et odoris est 38,2 ; quid -ud quam? 19,3 ; 29,7 ; 36,2 ; nihil -ud quam 18,11. *solum* : deos quos -us iam sprevisset 6,2 ; ut -i fato *agi* sic vos deo dicitis 11,6 ; -i ... ferunt 9,4 ; -i incedunt pilleati 22,8 (24,3). II *bis ponitur eodem casu* : -a (*sc. femina*) sacra coronat univira, -a multivira 22,8 (24,3) ; soles -os atque -os semper splendere 5,9 ; -as (*sc. animantes*) armatas cornibus, -as dentibus saeptas 17,10.

Allia « nomen infaustum » (Verg., *Aen.*, 7,717) 7,4.

alo. mundi membra « spiritus intus -it » (Verg., *Aen.*, 6,728) 19,2 ; quae (*sc. fama*) semper inspersis mendaciis alitur 28,6 ; quo omnis natura inspiretur, moveatur, -atur, gubernetur 17,4.

altaria. congruentia perditis... -ia 9,4 ; delibatos -ibus potus 12,5 ; civitates evertere cum templis et -ibus 25,4 ; nidore -ium saginati 27,2.

alte. Diana a. succincta venatrix 23 (22),5. **altius.** nubes a. surgere 5,9 ; miseri in hoc a. tolluntur, ut decidant a. 37,7 ; a. moveor 14,3 ; fontem ipsum erroris a. eruere 26,7.

alter. I *semel ponitur, cum subst.* : deus interest cogitationibus nostris, quasi -is tenebris 32,9 ; mox -um tantum ... adiunxit 13,4. *i. q. alteruter* : nec in -am partem ferenda sententia est 13,5 ; nec in -am ... partem propensus incumbas 5,1. II *bis ponitur* : ex -a parte (μέν)... ex -o latere (δέ) 14,7 ; utpote cum ... repudiaris alterum (*sc. vivendi genus*), alterum improbaris 5,1. III post unum et -um diem 2,3.

alternus. cum ... relatione -a comperissemus 2,3 ; operis et quietis -a reparatio 17,6 ; partes orbis -is vicibus ardescere 34,4 ; Castores -is (*sc. vicibus*) moriuntur 23 (22),7.

altus. esto -ior et sublimior aquae et spiritus ratio 19,4. *altum = altum mare:* in -um procurrentibus petrarum obicibus 4,5. *v. alte.*

alumna. haec -a urbis istius superstitio 25,8.

amabilis. quod est in liberis -ius 2,1.

amarus. conviciorum -issimam labem 16,1.

amator suorum *deus* 36,9.

ambigo. ut sit nobis -endum, utrum... -an 16,1.

ambiguus. quamquam tibi (*id*), de quo quaerimus, non sit -um 5,1; -um oraculum 26,6.

ambio. de Stygia palude saepius -ntis ardoris 35,1.

ambitio. ita ut me ex tribus medium lateris -ne protegerent 4,6.

ambitus. ut solis -us faciat *annus* 17,5; totius orbis -us occupavit 6,2.

ambulacrum. harenas extimas velut sterneret -o 3,3.

amicitia. cum -a pares semper aut accipiat aut faciat 4,6.

amicus. -issimi hominis 2,2.

amnis. Nilus a. 18,3.

amo. se noscunt et -ant mutuo (*sc. Christiani*) 9,2.

aemoenus. Ostiam, -issimam civitatem 2,3.

amor. cum tanto nostri semper -e flagraverit *Octavius* 1,3; cum optimo viro -r dulcius praebeatur 29,5; < nos > mutuo -e diligimus 31,8. -em inlabi pectoribus humanis 26,12; -em dum fingit infligit *histrio* 37,12. *i. q. deliciae sive res cupide appetitae* (*cf.* Verg., *ecl.,* 9,56): solus in -ibus conscius 1,4.

Amphiaraus. port mortem -us ventura respondit, qui... 26,5.

an. *in interrog. disiunct. solum* : vulgi iste naturalis sermo est an Christiani confitentis oratio? 18, 11. *utrum -an*: ut nescias utrum sit eorum detestanda pravitas an optanda felicitas 5,11; ut sit ambigendum, utrum vafritia turbata sit *Natalis sententia*, an vacillaverit per errorem 6,1; ni forte inquirendum putas utrum unius imperio an arbitrio plurimorum caeleste regnum gubernetur 18,5; nec intersit, utrum ferae diripiant an maria consumant an humus contegat an flamma subducat *corpus omne* 11,4; hominem circumspicere debere ...utrum elementis concretus an concinnatus atomis, an potius a deo factus *sit* 17,1. *utrumne -an* : vellem sciscitari utrumne cum corporibus <an absque corporibus > *resurgatur* 11,7. *-ne—an*; vellem sciscitari ipsisne *corporibus* an innovatis resurgatur 11,7. *varia* : an ideo cessavit ista generatio, quoniam...? 21,11. nescio an falsa, certe occultis ac nocturnis sacris adposita suspicio 9,4.

Anaxagora : discriptio et motus infinitae mentis deus dicitur 19,6.

Anaximenes et Diogenes aera deum statuunt infinitum 19,5.

anceps malum et gemina dementia 11,3.

angelos, id est ministros et nuntios, dei sedem tueri ... novit *Hostanes* 25,11; et -os sine negotio narrat et daemonas *Plato* 26,12.

ango. me Octavi nostri acriter -it et remordet oratio 3,3.

angulus. in -is garrula *natio* 8,4; nec in -is garruli sumus 31,6.

angustus. nobis ad intellectum pectus -um est 18,8.

anheli. qui (*sc. Castores*) -i de Perse victoriam nuntiaverunt 7,3.

anilis. -es fabulas 11,2; 20,4; -is superstitio 13,5.

anima. hoc (*sc. sine corpore resurgere*) neque mens neque -a nec vita est 11,7; artifex -ae (*deus*) 19,14; cum ipsam -am tuam nec aspicere possis nec tenere 32,6; solas -as volunt perpetuo manere 34,6; in pecudes ... hominum -as redire 34,7.

animadverto. -is philosophos eadem disputare 34,5.

animal. homo et a. omne 5,8 (*bis*); -ium omnium vita 19,6; -ia muta 22,6 (24,1).

animalis. vim -em 19,7.

animans. *subst. f.* : -tium adversus sese tutelam 17,10.

animo. quicquid arborum est vide : quam e terrae visceribus -atur 17,9; extorum fibras -ant *daemones* 27,1; a deo factus, formatus, -us *sit homo* 17,1. *incitare* : spem futurae felicitatis... -amus 38,4.

animus -us frugalitate firmatus 36,3; ita tibi informandus est -us 5,1; Pythagorae deus est -us per universam rerum naturam commeans 19,6; bonus -us et pura mens 32,2; mentem < naturae atque > -um deum disserit *Cleanthes* 19,10; quodsi in -um quis inducat 22,2 (23,10); cum -o meo ... memoriam recensenti 1,1; occupant -os *daemones* 27,8.

annus. -i revertentis transitus 17,8; fana semel -o adire 22,8 (24,3); vide et -um ut solis ambitus faciat 17,5; adhuc -is innocentibus *liberis* 2,1; quasi non omne corpus annis ... et aetatibus in terram resolvatur 11,4; nec desinunt -is omnibus perdere 23 (22),1.

ante. *adverbium* : sed iam a. dilapsum est *corpus* 11,7; quae paulo a. tibi dicta sunt 27,4; quod non a. fuerit 28,2; quod non sit his... ante praedictum 33,4. *ante quam* : *deos* quos a. imbutus es timere quam nosse 6,1; amant mutuo paene a. q. noverint 9,2; et a. q. commerciis orbis pateret et a. q. gentes ritus suos moresque miscerent 20,6; nisi forte Minerva canuit a. q. peperit 21,11; cum fulgura longe a. fuerint, q. Iuppiter nasceretur 24 (23),6; ut a. incipiant homines odisse quam novisse 27,8; sunt quae parricidium faciant, a. q. pariant 30,2; a. q. tenetur *felicitas*, elabitur 37,8.

ante. *praepositio, de tempore* : qui ante mundum fuerit sibi ipse pro mundo 18,7; a eos (*sc. Romanos*) diu

regna tenuerunt Assyrii 25,12; ne a. brumam in Africam navigia transmitteret 26,4; a. exploratam veritatem 31,1; a. ortum nihil fuisse 34,9; nemo praemium percipit a. experimentum 37,2.

antiquitas. ne vobis -s nimium fabulosa videatur 7,5. *i. q. antiqui:* -s consuevit 6,3; cui atheon congnomen adposuit -s 8,2; -s imperitorum fabellis suis delectata 20,2

Antisthenes. -en populares deos multos *tradere*, sed naturalem unum praecipuum 19,6.

antistes. *i. q. sacerdos:* ipsius antistitis ac sacerdotis colere genitalia 9,4. *i. q. magistra:* antistitem (antistites *P*) veritatis maiorum excipere disciplinam 6,1.

Antonius Iulianus. Antoni (Antonii *corr. ex* -nini) Iuliani de Iudaeis *scripta* 33,4.

antrum. adhuc -um Iovis visitur (*sc. in Creta*) 21,8.

anxius. tacens, -us, segregatus 4,1; haeret -us 10,3; -a et sollicita vestigat *Ceres* 23 (22),2.

aperio. quod ipsum non est multi laboris -ire 18,5; fontem ipsum erroris... altius eruere et -ire manifestius 26,7.

aperte. nonne -ius, proximius, verius... ait *Maro* 19,2.

apertus. quid potest esse tam -um, tam confessum tamque perspicuum? 17,4; Platoni -ior de deo oratio est 19,14.

apis. rex unus -ibus 18,7.

Apis. nonne et Apin bovem cum Aegyptiis adoratis et pascitis? 28,8.

Apollo. -o tot aetatibus levis 23 (22),5; Aesculapius semper adulescentis -inis filius *ib.*; -o Admeto pecus pascit 24 (23),5; -inis Delphici 26,1; de Pyrrho Ennius -inis responsa confinxit, cum iam -o versus facere desisset 26,5.

Apolloniates Diogenes 19,5. *v. Diogenes.*

appareo. unde apparet (*cum acc. et inf.*) 16,5.

appellatio. cum per singulos propriis -num insignibus multitudo dirimenda est 18,10.

appello. se promisce -ant fratres et sorores 9,2.

apte disposita recta montium 17,10.

apud. 1) *de loco:* a. Cannas prostatus est *Paulus* 26,3. 2) *coniungitur cum persona:* quod a. Italos esset ignotis parentibus 21,7; a. istos maior castitas virginum *est* 25,10; eorum sacra ... a quos sexus omnis membris omnibus prostat, a. quos tota impudicitia vocatur urbanitas 28,10; ius est a. Persas misceri cum matribus 31,3; a. nos religiosior est ille qui iustior 32,3; a. eos (*sc. poetas*) Iuppiter per torrentes ripas iurat 35,2; a. nos et cogitare peccare est 35,6; dum istaec .. a. me tacitus evolvo 40,1.

aqua. Thales rerum initium -am dixit, deum autem eam mentem quae ex -a cuncta formaverit 19,4; -ae et spiritus ratio *ib.*; fontinm dulcis -a <et aqua> marina 34,2.

Aquilius. viros cum -o comparo? 37,4.

ara. dum -as extruunt 6,2; cur nullas -as habent? 10,2; si -as non habemus 32,1; inter aras et delubra conducuntur stupra 25,11; *deum* templis, -is, victimis caerimoniisque coluerunt *Iudaei* 10,4; deum -is atque templis coluerunt 33,2.

araneae faciem eius (*sc. dei vestri*) intexunt 22,6 (24,1).

arbiter. ut -er et utrisque proximus aures darem 4,6.

arbitrium. utrum unius imperio an -o plurimorum caeleste regnum gubernetur 18.5; ad nutum et -um adsidentis sibi daemonis 26,9.

arbitror. quid et quales -aretur deos 13,4; ut quivis -etur (*cum acc. et inf.*) 20,1.

arbor. ut -es in hiberno 34,11; de hominibus -es (*factas esse*) 20,4; quicquid -um est 17,9; -ibus incurrunt *fulmina* 5,9.

arbustum. ecce -a frugifera 5,13; post senium -a frondescunt 34,11.

Arcesilas deliberet 38,5; -ae... tuta dubitatio 13,3.

ardens. -tium ubique terrarum 35,3; ita poenale illud incendium non damnis -tium pascitur *ib.*

ardesco. partes orbis alternis vicibus -ere 34,4.

ardor. de Stygia palude saepius ambientis -is 35,1; -em cupiditatis infundere 26,12; cum belli -e saevitur 5,10; ne sola aestas -e torreret 17,8.

aresco. corpus omne sive -it in pulverem 34,10; nec adnectimus -entem coronam 38,4.

argenteus *deus* 22,4 (23,12).

argentum. nisi forte nondum deus saxum est vel lignum vel -um 22,4 (23,13); -i nitore 22,1 (23,9); sic in auro et -o avaritia consecrata est 22,7 (24,2).

Argiva. Iuno nunc Argiva, nunc Samia, nunc Poena 25,9.

argumentum. par et in illis instigatio daemonis, sed -um dispar furoris 27,3; quod ea... et -is et exemplis et lectionum auctoritatibus adornasset 39.

arguo. *cum acc. et gen.*: ut me dissimulanter gravius -eret inscientiae 4,3; infirmitatis -eris 12,3; ipsis sacris suis humanitatis -itur *Iuppiter* 21,8. *cum acc.*: formae ipsae et habitus nonne -unt ludibria et dedecora deorum vestrorum? 21,5; publicum -it graviter et revincit errorem 19,10. *passive*: a peritioribus -untur 14,5. *i. q. examinare*: ut aurum ignibus, sic nos discriminibus -imur 36,9.

argutiae. ut -as quidem laudare, ea vero... 14,7.

ariditas. occultant virorem -te mentita *arbores* 34,11.

Ariston Stoicus. comprehendi omnino non posse *dei veri formam dicit* 19,13.

Aristoteles variat (*sc. de deo*) 19,9.

arma. adversus quos -a rapuerunt 25,7; *dei* qui nihil pro suis adversus eorum -a valueruut, *ib.*; dum exercent in -is virtutem religiosam 6,2; cum Aeneae -is 24 (23),6.

armentum. in -is rector unus 18,7.

armo. quibus -antur, philosophorum telis 39,1.

armatus. cultu religionis -i 6,2; inermi -os obruerunt 33,3; alias -as cornibus (*sc. animantes*) 17,10.

arandi metendique tempus 1,76.

ars. mens imperitorum -tis concinnitate decipitur 22,1(23,9); alicuius muneris vel -tis repertorem 20,6; si qui alii -tium repertores 16,5; expertes -tium etiam sordidarum 5,4.

artifex animae (*deus*) 19,14; ipsi -ici deo soli (*sc. mundi*) 34,4; deum fatetur -icem 17,11; ipsum solis -icem 32,6; nullo -ice nec iudice nec auctore 5,8; materiem ab -ice, ut deum faceret, inlusam 22,2 (23,10).

Arvales 25,12.

arx. omnes ceteri sensus velut in arce compositi 17,11.

asinus. turpissimae pecudis caput -i 9,2; caput -i rem nobis esse divinam 28,7; totos asinos ...consecratis et eosdem -os cum Iside religiose devoratis 28,7.

aspersio. ut gloriam pudicitiae deformis infamiae -ne macularet 31,1. *v. adspergo.*

aspicio. in mundi omnibus motibus virtutem eius (*sc. dei*) semper praesentem -imus 32,4; -e oceanum 17,9; satis est pro pedibus -ere 12,7; cum ipsam animam tuam ... nec -ere possis nec tenere 32,6.

Assyrii. diu regna tenuerunt -ii 25,12.

Astarten Syros *colere* 6,1.

astrum. ut Virgo inter -a ignita sit 23 (22),7; -a labuntur et redeunt 34,11; caelo et -is ...interitum denuntiare 11,3; in noctem -is distinguitur *caelum* 17,5.

astrologi. relinquenda vero -is prolixior de sideribus oratio 17,6.

asylo prima plebs congregata est 25,2.

at. *sequitur substantivum vel pronomen :* at etiam Christiani quanta monstra ... confingunt! 10,5; at (et *P*) ille 29,4; at nos 31,5; at ego, inquam 40,3. *at enim = at vero* : at enim dei miles 37,3; at enim nos 38,4. *in anteoccupatione* « mais, dira-t-on » : at tamen ista ipsa superstitio Romanis dedit ... imperium 25,1; at (et *P*) quos prostraverant ... colere coeperunt 25,7; at nonnumquam tamen veritatem ... oracula tetigerunt 26,7; at enim quem colimus deum, nec ostendimus nec videmus 32,4. *v. sed.*

ater. per torrentes ripas et atram voraginem iurat 35,2.

Athenae. Aegyptiis et -is cum sororibus legitima conubia 31,3.

Athenienses. cum Abderiten Protagoram -es viri ... expulerint suis finibus 8,3.

atheos. Diagoras Melius, cui -on cognomen adposuit antiquitas 8,2.

atomus. concinnatus -is *homo* 17,1: -orum primus inventor *Democritus* 19,8.

ac, atque. I. FORMA : **ac** (*25*[ties]), *ante* de 36,2; delubris 7,5; desperatae 8,3; Diodorus 21,4; divini 18,7; dominationibus 37,7; frugum 17,7; iam 9,1; maiestate 5,4; melius 6,1; modestiae 31,8; nisi 22,6(24,1); nocturnis 9,4; nominibus 6,2; paene 1,2; philosophis 27,1; repugnantibus 16,4; sacerdotis 9,4; se 9,2; sparsis 38,2; speculator 32,9; tantis 13,5; terras 19,1; vestigia 3,3; Volumnus 25,8. **atque** (*17*[ties]), *ante* alios 5,9; animum 19,10; auctoritate 8,2; divinam 19,10; etiam 16,6, ; fanis 6,3; flores 20,4; fumantibus 7,3; hominum 19,1, ; huiusmodi 24(23), 8; humilem 3,6; inepto 5,6; Pallorem 25,8; planctus 23 (22),1; solliciti 12,5; templis 33,2; ubique 10,5. *saepe numeri causa*, v. Ausserer, *De clausulis Min.*, p. 52.

II. SIGNIFICATIO. 1) *coniungit substantiva* : pectori meo ac paene intimis sensibus 1,1; de summa rerum ac maiestate 5,4; multis honoribus ac nominibus sacerdotum 6,2; caerimoniis a. fanis 6,3; templis ac delubris deorum 7,5; simulatae philosophiae nomine a. auctoritate 8,2; ipsius antistitis ac sacerdotis ... genitalia 9,4; temporum ac frugum varietate 17,7; caelum ac terras et cetera mundi membra 19,1; patrem divum a. hominum 19,1; mentem <naturae atque> animum 19,10; de hominibus arbores a. flores 20,4; Thallus ac Diodorus 21,4; magis ac philosophis 27,1; exitus tristes, fata et funera et luctus a. planctus 23 (22),1; Romulus, Picus, Tiberinus et Consus et Pilumnus ac Volumnus 25,8; Pavorem a. Pallorem 25,8; innocentiae ac modestiae signo 31,8; auctor omnium ac speculator omnium 32,9; aris atque templis 33,2; imperiis ac dominationibus 37,7. 2) *adiect. sive participia* : relabens ac vestigia retrahens *aequor* 3,3; inclinem ipsum a. humilem 3,6; insano a. inepto labori 5,6; alios a. alios 5,9; spumantibus equis a. fumantibus 7,3; inlicitae ac desperatae factionis 8,3; occultis ac nocturnis sacris 9,4; discurrentem *deum* a. ubique praesentem 10,5; suspensi ... ac solliciti 12,5; tot ac tantis viris 13,5; in contrariis ac repugnantibus 16,4; veri illius ac divini imperii 18,7; naturalem legem a. divinam 19,10; his a. huiusmodi figmentis 24 (23),8; his ... et sparsis utimur ac solutis et 38,2. 3) *adverbia* : quanto venerabilius ac melius 6,1. 4) *enuntiata* : rodunt, inculcant, insident, aç... nidificant 22,6 (24,1); inter eos religio miscetur, ac se promisce appellant fratres et sorores 9,2. 5) *varia*: ac iam *in initio* 9,1; ac de fato satis 36,1; atque etiam 16,6.

Atticus scurra (*Socrates*) 38,5.

attollo. animal omne quod nascitur, inspiratur. -itur 5,8.

avaritia consecrata est 22,6 (24,2). *v. argentum.*

auctor. quis hic -r deus? 5,7; deus -r omnium 32,9; nonne -em suum parentemque testatur ver? 17,7; nullo... -re 5,8.

auctoritas sic eorum (*sc. Romanorum*) potestas et -s totius mundi ambitus occupavit 6,2; cum non disputantis s requiratur 16,6; quibus et rationis et vetustatis adsistit -s 20,2; ut vitiis hominum quaedam -s pararetur 24 (23),7; -em quasi praesentis numinis consequuntur *daemones* 27,1; si mundus alicuius numinis -te regeretur 5,12; numquam .. simulatae philosophiae nomine atque -te pollebunt 8,2; veritati ipsi sua -te nocuerunt *poetae* 24 (23),1; lectionum -tibus 39 (*v. argumentum*).

auctus. mensem vide, ut luna -u, senio, labore circumagat 17,5.

audacia. superstitionis -am 6,2; tanta -a tumescentem 8,1; incredibilis -a 8,5; quicquid Romani tenent ... -ae praeda est 25,5.

audaciter. nec ... a. in alteram partem sententia ferenda est 13,5; quis non miles sub oculis imperatoris -ius periculum provocet? 37,2.

audax. ipsa sidera -ci cupiditate transcendimus 5,6; quid -ius? 25,3.

audeo. ecquid ad haec -et Octavius (*sc. respondere*)? 14,1. nec singulas (*vias*) -et eligere 16,3; ut -eat repugnare 34,9; ausim concedere 7,1; -ere quosdam ... decernere 5,4; nemo hoc potest credere, nisi qui possit -ere 30,1.

audio *cum. accus*: -o vulgus 18,11; -o poetas ... praedicantes 19,1; per quietem deos videmus, -imus, agnoscimus 7,6; quas (*sc. tragoedias*) vos libenter et legitis et -itis 31,3; ne pater -iat vagitus 23 (22),3; responsionem -ire 15,1; quicquid famae licet fingere illis erat libenter -ire 20,3; haec nobis non licet nec -ire 29,1; nobis homicidium nec videre fas nec -ire 30,6; si -ire nos publice aut erubescitis aut timetis 31,6; hos nec -iendos in totum 28,3. *cum acc. et inf.*: -o eos caput asini venerari 9,3; inde est quod -ire te dicis, caput asini rem nobis esse divinam 28,7.

auditorum facilitate *id accidere* 14,4.

aversus. quasi et a. incedat *Ianus* 23 (22),5.

averto. cum te ab eius fulgoribus -as 32,6; ut homines a nobis terrore infandae opinionis -ret 31,1; ut -eretur imminens ira 7,2.

aufero. aufer additamenta nominum 18,10.

augeo. -etur *venerationis tenor* 6,3; quorum error -etur 34,12; nostri numerus -etur 31,7; ista superstitio Romanis dedit, -xit, fundavit imperium 25,1; cum -eret maxime laetitiam 2,2.

augures. 25,12.

augurium. sprevit -ia Flaminius 7,4; venio ad illa auspicia et -ia Romana 26,1; nonne auguria servavit *Regulus*? 26,3; maiores nostri observandis -iis operam navaverunt 7,1; -iis et auspiciis renitentibus 26,4.

auguror. Persas de equorum hinnitu -antes principatum 18,6.

augustus. *templa* magis sunt -a numinibus 7,5.

aviditas. cum iam -tem desiderii frequens adsiduitatis usus implesset 2,3.

avido patri subtrahitur infans, ne voretur 23 (22),3.

avis. de hominibus -es (*sc. factas esse*) 20,4; in aves... hominum animas redire 34,7; -es sine patrimonio vivunt 36,5; -ium volatus gubernant *vates* 27,1; *Aegyptiorum sacra instituta* -bus 28,8; vos video procreatos filios feris et -ibus exponere 30,2.

avoco. a deo vero ad materias -ant *daemones* 27,2; dum verborum lenocinio a rerum intentionibus -antur 14,4; nec -anda diutius intentio 15,2.

aura. ut et aura adspirans leniter membra vegetaret 2,4; -am bonam floris naribus ducere 38,2.

auris. ut utrisque proximus -es darem 4,6; imperitorum -es adversus nos referserunt *daemones* 28,6.

aurum. ut -um ignibus, sic nos discriminibus arguimur 36,9; divites magis -um suspicere consuesse quam caelum 16,5; opinio et mens imperitorum -i fulgore praestringitur 22,1 (23,9); in -o 22,7 (24,2). *v. argentum.*

auspicia. contempta -a 7,4; -a et auguria Romana 26,1; vel -a vel oracula 26,7; auguriis et -is renitentibus 26,4. *i. q. initia* (*cf. auspicor*): haec prima sunt -a religiosae civitatis 25,2.

auspicor. iustitia Romana ab ipsis imperii nascentis incunabulis -ata est 25,1.

aut. I. *semel ponitur* 1) *nulla praecedit negatio. disiunguntur* a) *bina substantiva sive pronomina*: si quid sapientiae vobis a. verecundiae est 12,7; ob merita virtutis a. muneris 21,1; maior castitas virginum aut religio sanctior sacerdotum 25,10. b) *bina verba*: non vult a. non potest 12,2; dicit a. credit 30,1. c) *bina enuntiata*: ut averteretur imminens ira a. iam tumens et saeviens placaretur 7,2; unde autem vel quis ille a. ubi deus unicus *est*? 10,3; prout fides patientis adiuvat a. gratia curantis adspirat 27,7; quid? qui sanguine suo libat ... aut cui testa sunt obscena demessa 24,4. 2) *praecedit negatio* (*vel interrogationis est sensus negativus*), *disiunguntur* a) *bina subst.*: viros cum Mucio vel cum Aquilio a. Regulo comparo? 37,5. b) *bina adiect.*: quis tam stultus a. brutus est? 34,9. c) *bina verba*: neminem fero qui hanc religionem dissolvere aut infirmare nitatur 8,2. d) *bina*

enuntiata : ne hiems sola glacie ureret a. sola aestas ardore torreret 17,8 ; nec enim indulgemus epulis a. convivium mero ducimus 31,5.

II. *bis ponitur* 1) *nulla praecedit negatio* a) *disiunguntur bina subst. sive pron.* : cum a. fortuna certa a. incerta natura sit 6,1 ; a. pedum celeritate liberas a. elatione pinnarum 17,10 ; a. omnia a. pleraque omnia 10,1 ; a. unam scimus a. nullam 31,5. b) *bina adiect. sive partic.* : aut invalidus a. iniquus 12,2 ; qui deos a. otiosos fingit aut nullos 19,8 ; priorum a. oblitus a. inscius posteriorum 33,2, ; tribuatis exanimi a. sentienti facem a. non sentienti coronam 38,3. c) *bina verba*: a.accipiat a. faciat 4,6 ; a. puniendum est a. pudendum 10,2 ; a. nunc Christianos philosophos esse a. philosophos fuisse iam tunc Christianos 20,1 ; a. meruisse a. potuisse 29,2 ; a. erubescitis a. timetis 31,6 ; a. cadere a. deficere 34,1. d) *bina enuntiata* : a. incerta nobis veritas occultatur et premitur, a. fortuna dominatur 5,13 ; quasi a. naturae aeternus ordo turbetur, a. moles ista subruatur 11,1 ; signo crucis a. ratio naturalis innititur a. vestra religio formatur 29,8. 2) *praecedit negatio vel interrogationis sensus est negativus, disiunguntur* a) *bina subst.* : nec hoc obsequi fuit a. ordinis a. honoris 4,6 ; nec tormentis a. modus ullus a. terminus 35,3 ; nullus nisi a. reus a. profugus 35,6. b) *bina verba* : a. daemoniis cedere, a. nostrae religionis pudere 38,1 ; a. omnes obire a. singulos nosse 32,7. c) *bina enuntiata* : ut neque ... a. scire sit datum a. ruspari religiosum 5,5 ; quando umquam regni societas a. cum fide coepit a. sine cruore discessit ? 18,6 ; ne a. anilis inducatur superstitio a. omnis religio destruatur 13,5 ; ne cognitos a. imitari possint aut damnare non possint 27,8 ; nec de fato quisquam a. solacium captet a. excuset eventum 36,1 ; neminem esse qui a. velit a. possit 37,6.

III. *ter ponitur* 1) *non praecedit negatio* : conditorem suum a. ducem inclytum a. reginam pudicam sexu suo fortiorem a. alicuius muneris vel artis repertorem 20,6.

IV. *quater ponitur* : nec tamen temere ... maiores nostri a. observandis auguriis a. extis consulendis a. instituendis sacris a. delubris dedicandis operam navaverunt 7,1.

V. *varietatis causa* aut *et* vel *promiscue ponuntur* : 10,3 ; 37,4. *v. vel.*

autem. I. *Collocatur semper secundo loco. In interrog. frequenter usurpatur.* II. *Significatio* 1) *opponit* : quoniam moritur omne quod nascitur : divinum a. id. est, quod ... 21,10 ; quid a. isti dii pro Romanis possunt ? 25,7.

2) *adiungit* : unde a. vel quis ille aut ubi deus unicus? 10,3 ; rerum initium aquam dixit, deum a. eam mentem ... 19,4 ; ubi a. magis conducuntur stupra ? 25,11 ; quam a. inicum sit ... 28,1 ; putatis a. nos occultare ? 32,1 ; eos a. merito torqueri 35,4 ; quis a. ille dubitat ? 38,2.

3) *describit* : is *aut*em (isdem *P*) Milesius Thales 19,4.

autumnitas. in temperiem semet -as dirigebat 2,3.

autumnus. -i maturitas grata 17,7 ; -i et veris inserere medium temperamentum 17,8.

auxilium totum eius -um cum extincto homine finitur 29,3.

B

Babylonio Diogeni 19,12. *v. Diogenes.*

bacchor. sic insaniunt, sic-antur, sic rotantur 27,3.

balneae. in istis ad tutelam -arum iactis petrarum obicibus 4,5.

barbatus. modo -us locatur *Iuppiter* 23 (22),6 ; Aesculapius bene -us *ib.*, 5.

beatus. cum et beatus non egeat et miser non gaudeat floribus *homo mortuus* 38,3 ; -am sibi et perpetem vitam mortuis pollicentur 11,5 ; -i satis satisque prudentes iure videamur 5,5 ; -i resurgimus 38,4 ; ita -ior in hoc itinere vivendi qui paupertate se sublevat 36,6.

bellum. cum soceris suis -um miscuit *Romulus* 25,3 ; cum -i ardore saevitur 5,10 ; -o Troico 24 (23), 3 ; generi et soceri -a toto orbe diffusa sunt 18,6 ; in ipsis -is deos adiutores habere 25,7.

belua. in -as hominum animas redire 34,7 ; *Aegyptiorum* sacra instituta ... beluis ceteris 28,8 ; cum a feris, -is hoc differamus, quod ... 17.2.

Belum Chaldaeos *colere* 6,1.

bene barbatus *Aesculapius* 23 (22),5. *melius* : quanto venerabilius ac m. *est* ... excipere ? 6,1 ; sic m. errare 7,1 ; nonne profanus m. esset quam sic religiosus ? 22,9 (24,4) ; nonne m. in nostra dedicandus est mente ? 32,2.

biduum. postridie *deliberationi* -um prorogavit *Simonides* 13,4.

blandimenta. noxia -a damnamus 37,11.

blandior. *sequitur dativus* : principibus et regibus ut deis turpiter adulatio falsa -itur 29,5. *sequuntur dativus et abl. cum* de : nec nobis de nostra frequentia -iamur 33,1.

sequuntur dat. et acc. : ita illis pavorem fallax spes solacia rediviva -itur (*i. e. blandiendo praebet*) 8,5.

blanditia -is et osculo comprimente vagitum 30,3.

blandus. -a et adposita curatio 2,3 ; quicquid aliud in floribus -i coloris et odoris est 38,2.

bonus, melior, optimus. *adiect.* -us animus et pura mens 32,2 ; civem -ae memoriae 20,6 ; -i et fidelissimi contubernalis 1,1 ; non -i viri est 3,1 ; auram -am floris 38,2 ;

malumus nos -os esse 36,7 ; ab his, quos -os putaverunt 14,6 ; beatam sibi, ut -is, vitam mortuis pollicentur 11,5. illis -is rebus multo esse meliorem *deum* 18,4; pars vestrum, et maior, melior, ut dicitis 12,2 ; meliorem consuetudinem humandi 34,10 ; multo vobis meliores deprehendimur 35,5. ut improbos metuunt, quos optimos sentire potuerunt 14,6 ; optimo (*viro*) 29,5.

subst. masc. -orum malorumque fata mixta 5,10 ; meliores potius occumbere *ib.* ; aequatur nequitia melioribus 5,11.

subst. neut. : fruamur -o nostro 38,6 ; si omnes unum -um sapimus 31,6.

bovis. Apin bovem 28,8; boum capita colitis 28,7.

brevis. -e vitae iter 37,9.

Briareus. -o liberatum *Iovem* 24 (23), 4.

bruma. ne ante -am in Africam transmitteret 26,4.

Britannia sole deficitur 18,3.

brutus. quis tam stultus aut -us est ? 34,9.

bubulus. -is *oculis* Iuno 23 (22),5.

Busiris. Aegyptio -idi ritus fuit hospites immolare 30,4.

bustum. templa ut -a despiciunt 8,4.

C

cadaver. cum -ibus omnis sepultura, si sentiunt, poena sit 11,4.

cado. passim -unt *fulmina* 5,9 ; inprovisum ignem -ere 34,1.

Caecilius. -us 2,4 ; 4,1 ; 5,1 ; 14,1 ; 15,1 ; 16,4 ; 17,1 ; 40,3. Caecili (*vocat.*) 4,2 ; <Q.> Caecilium 1,5.

caecitas. in hac inperitiae vulgaris -te deserere 3,1.

caecus. Tiresias -us 26,5. *i. q. occultus*: -is occultisque vulneribus 9,5. *translate* : et nos... quondam adhuc -i et hebetes 28,1.

caedes. de -e infantis et sanguine 30,1 ; de -ibus sacerdotum 25,5.

caedo. 1) *proprie* : deus ligneus suspenditur, -itur, dolatur, runcinatur 22,3 (23,11) ; et lapideus <deus> -itur, scalpitur et levigatur 22,4 (23,12). -unt pectora 23 (22),1 ; pellem -unt (*Salii*) 22,8 (24,3) ; grandine -itur *vindemia* 5,13. 2) *occidere, immolare* : victimas caedunt 29,4 ; victimas -ere 30,4 ; victimam -it 32,5. ut quisquam illum rudem sanguinem novelli et vixdum hominis -at, fundat, exhauriat 30,1.

caelestis. terreni ponderis et -is levitatis 26,12; -e regnum 18,5; -em claritatem 17,2 ; -i compage 11,1 ; a -i vigore terrenis labibus degravati *spiritus* 26,8 ; de rebus -ibus disputare 16,5 ; quae (*sc. Platonis oratio de deo*) tota esset -is 19,14. *neutr. substant.* : omnia -ia terrenaque 32,7 ; -ium terrenorumque fabricator 19,14 ; quotiens de -ibus rogabatur 13,1 ; de -ibus disputavit 19,4.

caelum. *nom.* : ut iam eos (*sc. deos*) nec -um contineret 21,12. *gen.* : -i tractus 5,10 ; -i plagas 12,7. *dat.* : -o interitum denuntiare 11,3 ; -o adfixus *sol* 32,8 *acc.* : -um ipsum audaci cupiditate transcendimus 5,6 ; -um licet sua materia suspenderit 5,7 ; magis aurum suspicere quam -um 16,5 ; suspectus in -um 17,2 ; cum oculos in -um sustuleris 19,4 ; -um ipsum vide 17,5 ; ad -um manus tendunt 18,11 ; -um ac terras spiritus intus alit (Verg., *Aen.*, 6,726) 19,2 ; -umque profundum (Verg., *Georg.*, 4, 222) 19,2 ; Iovem -um *esse* 19,10 ; cum -um et fulmina et fulgura longe ante fuerint 24(23),6 ; -um quoque, ita ut coepisse, desinere 34,1; viros fertis ad -um 37,3.

abl. : quae supra nos -o suspensa sublata sunt 5,5 ; cum caelo terraque aspicias ordinem 32,4 ; Iovis stuprum -o consecratum 24 (23),7 ; imperia terrena quibus exempla utique de -o 18,5; tu in -o summam potestatem dividi credas 18,7 ; -o missos 21,7 ; a -o deorsum gravant *spiritus* 27,2 ; in -o constitutus *deus* 32,7 ; cum omnibus quae -o continentur 34,2.

Caelum. Terrae vel Caeli filius *Saturnus* 21,7.

caerimonia. -is interesse 22,8 (24,3); antiquitas -is atque fanis tantum sanctitatis tribuere consuevit 6,3. *Iudaei deum* victimis caerimoniisque coluerunt 10,4. *i. q. sacra*: qui hominem summo supplicio pro facinore punitum et crucis ligna feralia eorum -as fabulatur 9,4.

Caesar. Gaius Caesar *auguria sprevit* 26,4.

caesius. Minerva -is *oculis* 23 (22),5.

calamitas saepius disciplina virtutis est 36,8 ; ad solacium -is suae 26,8 ; solacium -ibus *dant vates* 7,6.

calamitosos viros 37,3.

calesco. ubi convivium -uit 9,6.

caligo. *translate* : unde omnis -o ista manavit 26,7 ; cum discussa -ine de tenebrarum profundo in lucem sapientiae et veritatis emergerem 1,4.

calvus. cum -is sacerdotibus *Isidis* 23 (22),1.

Camillus. *numquam mereretur* -us exilium 5,12.

campus. porrecta -orum 17,10.

candelabrum. canis, qui -o nexus est 9,6.

candore eboris hebetatur *mens et opinio* 22,1 (23,9).

canesco. *nisi forte* Minerva -uit antequam peperit 21,11.

canis ad impetum et saltum provocatur 9,6 ; leonum et um vultu *mixtos* deos dedicatis 28,7.

Cannae. apud -as ... prostratus est *Paulus* 26,3.

cantabrum. signa ipsa et -a et vexilla castrorum 29,7.

canus. -is spumosisque fluctibus 3,3 ; ecce iam seges -a 5,13.

capax. rationis et sensus -ces et habiles 16,5.

capella. nutrix *Iovis* -a est 23 (21),3.

caper. de -ro et homine mixtos deos 28,7.

capillus. auram bonam floris non occipitio -isve solemus ducere 38,2.

capio. 1) *proprie*: citra solum Capitolium capti *Romani* 6,2 ; captis in hostilibus moenibus 6,2 ; quae manu ceperis 25,6 ; captus est *Regulus* 26,3 ; cum deo suo captos esse *Iudaeos* 33,5. 2) *translate* : cum omnes voluptate -eremur 4,1. antiquitas fabellis suis delectata vel capta (*i. e. decepta*) 20.2. 3) *recipere*: tam magni imperii duos fortuna non cepit 18,6; ut iam eos (*sc. deos*) nec aër -eret 21, 12 ; cum totus hic mundus -ere non possit *deum* 32.1; putas posse fieri, ut tam molle, tam parvulum corpus fata vulnerum capiat ? 30,1. 4) *i. q sibi comparare*: nec saltem de praesentibus -itis experimentum 12,12. 5) *part. subst.* : captos cogere 25,4. *cf. carpo* (19,6).

Capitolinus *Iuppiter dicitur* 23 (22),6.

Capitolium. citra solum -um capti *Romani* 6,2.

captivus. ut sit Romanis hominibus cum sua sibi natione -us *deus Iudaeorum* 10,4 ; captivas eas (*sc. religiones*) adorare 25,6.

capto. nec de fato quisquam aut solacium -et aut excuset eventum 36,1.

caput. *proprie* : non floribus -t nectitis 12,6 ; -t non coronamus 38,2 ; de ipso -ite *dei* sua fila suspendunt *araneae* 22,6 (24,1) ; -t asini 9,3; 28,7 ; boum -ita et -ita vervecum 28,7. *translate* : -ite punitur 28,8.

carcer. de vestro numero -r exaestuat 35,6.

carmen. omnia ista figmenta a poetis fallacibus in dulcedinem -is lusa 11,8 ; -a poetarum 7,5 ; in Hesiodi, Homeri, Orpheique -ibus 19,11 ; -ibus praecipue poetarum 24 (23),2 ; -ibus poetarum 35,1.

carnalis. quem (*sc. deum*) si patrem dixero, -em opineris 18,10 ; deum oculis -ibus vis videre ? 32,6.

Carneades deliberet 38,5 ; -is ... tuta deliberatio 13,3.

carnifex. horrorem -cis inridens inculcat *Christianus* 37,1.

carpo. cum -amus et rosam veris 35,3 ; illic sapiens ignis membra -it et nutrit 35,3 ; animus, ex quo etiam animalium omnium vita -atur (capitatur *P*; capiatur *vulgo*) 19,6.

casa. ob pastorum et -ae regnum 18,6.

Cassius in historia *scit hoc* 21,4.

cassus. quam vos inritae pollicitationis -a vota decipiant 12,1.

caste. quamdiu eum (*sc. deum*) innoxie religioseque coluerunt *Iudaei* 33,3.

castitas. nisi forte apud istos maior -s virginum 25,10 ; -s tutior *ib.* ; matronae -tem 7,3.

Castores alternis moriuntur ut vivant 23 (22),7 ; ut cum equis -es viderentur 27,4. *cf.* 7,3 : equestrium fratrum in lacu statuae consecratae.

castrorum *vexilla* 29,7.

castus. -is virginibus 6,2 ; -o sermone, corpore -iore 31,5. *masc. subst.* : ea de castis fingitis et pudicis 29,1.

casus. industriam -us imitatus 26,7 ; variis et lubricis -ibus fortuna dominatur 5,13.

cavea. pullos -a reclusos 25,12.

caveo. tantumque ab humano sanguine -emus 30,6.

causa. qui videndi omnibus -a est (*sc. sol*) 32,5 ; nihil in homine membrorum est, quod non et necessitatis -a sit et decoris 18,1 ; -as tantae morae 13,4.

caute. quo genere philosophari et c. indocti possunt et docti gloriose 13,3.

cautela. dant -am periculis *vates* 7,6.

cautum illud et ambiguum oraculum 26,6.

cedo. molli vestigio -ens harena 2,4 ; soli deo -it *Christianus* 37,1 ; daemoniis -ere 38,1. <de> deo -o 40,2.

celeritas. ipsa conficiendi -te 11,4 ; pedum -te liberas 17,10.

cellula. in aedituorum -is 25,11.

censeo. qui moribus et pudore -emur 37,11.

Centauros equos suis hominibus inplexos 20,3.

ceparum acrimonias metuunt *Aegyptii* 28,9.

Ceres ... Liberam ... vestigat 23 (22),2 ; -ris Eleusiniae (*natales etc.*) 21,1 ; Eleusinios -rem *colere* 6,1 ; Venerem sine Libero et -re frigere (Terent., *Eun.*, 733 ; Cic., *de n. d.*, 2,60) 21,2.

certamen. sacra -ina *abhorretis* 12,5.

certatim. pueros c. gestientes ludere 3,5 ; huius (*sc. infantis*) c. membra dispertiunt 9,5.

certe. nescio an falsa, c. occultis ac nocturnis sacris adposita suspicio ! 9,4 ; at ille qui ceteris deus, sibi c. homo est 29,4.

certus. cum... aut fortuna -a aut incerta natura sit 6,1. um aliquid de summa rerum ac maiestate decernere 5,4.

cesso. an ideo -avit ista generatio ? 21,11.

ceterum. *in transitione* : c. si 21,12 ; c. de 34,1 ; c. quis 34,9 ; c. quod 36,3. *i. q.* sed : 34,1 ; 9.

ceterus. omnes -i sensus 17,11; -a mundi membra 19,2 ; ceteros vulgi deos 19,10; divi -i reges 21,9; a diis -is 24 (23),4 ; regibus -is 25,4; beluis -is 28,8. *masc. subst.*: *pollicentur* -is poenam sempiternam 11,5 ; tradidisse -is disciplinam 16,5 ; in -os 21,9 ; adversus -os (*sc. deos*) 25,9; qui -is deus *est* 29,4. *neutr. subst.* : vide -a 18,7 ; hoc genus -a 19,12. *Notandum* : nec dubitandum ei de cetero (*i. e. in posterum*) est 16,4.

Chaldaeos Belum *colere* 6,1.

Chimaeram multiformem 20,3.

Christianus. ut -us reus nec erubesceret nec timeret 28,2 ; -us ibi (*sc. in carcere*) nullus nisi... 35,6; cum -us cum dolore congreditur 37,1 ; -us miser videri potest, non potest inveniri 37,3. -i confitentis oratio 18,11. si qui infirmior -um se negasset 28,4. -i quanta monstra confingunt ! 10,5 ; quasi -i monstra colerent 28,2 ; si vobiscum -i comparemur 35,5. aut nunc -os philosophos, aut philosophos fuisse iam tunc -os 20,1 ; -os de proximo fugitant *daemones* 27,7 ; non ut diffiterentur se -os 28,5.

Chrysippus et Cleanthes sunt multiformes 19,10 ; eadem fere Chrysippus (*de deo*) 19,11.

cibus. quorum (*sc. pullorum*) -o vel fastidio respublica summa regeretur 25,12 ; praecerptos -os 12,5 ; inhumanis -is 8,4 ; ut nec edulium pecorum in -is sanguinem noverimus 30,6.

cingo. moles ista, qua continetur et -itur *mundus* 11,1.

cingulus. ut -um matronae navicula sequeretur 27,4.

c.nis. vel in -rem comprimitur *corpus* 34,10 ; post mortem et -res et favillas 11,2.

circa. *adv.* : quae sunt infra circaque 17,4.

Cirtensis nostri oratio 9,6. *v. Fronto.*

circumago. mensem vide, ut luna auctu, senio, labore -at 17,5.

circumdo. Ceres serpente -ta 23 (22),2.

circumfero. scuta vetera -unt (*Salii*) 22 (24),3.

circumfluo. -entis maris tepore recreatur *Britannia* 18,3.

circumspicio. hominem nosse se et -ere debere quid sit 17,1.

circumvenio. creduli -untur ab his quos 14,6.

citra solum Capitolium capti *Romani* 6,2.

civilis. quae tota (*sc. Platonis de deo oratio*) esset caelestis, nisi persuasionis -is nonnunquam admixtione sordesceret 19,14 ; gerere rem -em 17,2. *neutr. subst.* : quibus non datum est intellegere ia (*opp. divina*) 12,7.

civis. -em bonae memoriae 20,6.

civitas. a) Romana -s 7,5 ; religiosae -is 25,2 ; hanc communem omnium mundi -em 17,2 ; *Plato Homerum* de -e, quam in sermone instituebat, eiecit 24 (23),2. b) *oppidum* : medium spatium -is emensi 3,2; Ostiam, amoenissimam -em 2,3 ; -es proximas evertere 25,4.

claritas. nominis -em 16,5; caelestem -em 17,2 ; perspicies eius (*sc. dei*) -em 18,10.

claritudo. nusquam eius (*sc. solis*) -o violatur 32,8.

clarus. visu -ior est *deus* 18,8; sapientium -iores 34,6.

Claudi et Iuni ferale naufragium est 7,4.

claudus deus *Vulcanus* 23 (22),5.

Clodius *exercitum perdidit* 26,2.

Cloacinam Tatius et invenit et coluit 25,8.

Cleanthes (*et alii*) sunt et ipsi multiformes 19,10 ; -es enim... rationem deum disserit *ib.*

coaequo. equitis sui vel mole vel honore hiatum profundae voraginis -avit *Curtius* 7,3.

coalesco. sint fortuitis concursionibus totius mundi membra coalita 5,7.

coeo. ad epulas solemni die -unt cum omnibus liberis 9,6. natura in se coeunte 5,7. eos... in hanc unam coire et conspirare sententiam 19,3.

coepi. *a*) regni societas... cum fide -it 18,6 ; caelum..., ita ut coepisse, desinere 34,1, *b*) *deos* colere -erunt 25,7; minus creduli esse -erunt 26,6.

coetus. *Christianorum* : quos longe in -ibus per vos lacessebant 27,7.

cogitatio. cum per universam... aetatem mea -o volveretur 1,5 ; *in* occultas -es inquirere 10,5; interest -ibus nostris *deus* 32,9.

cogito. a) apud nos et -are peccare est 35,6 ; -anti mihi... inhaesit 1,1. b) -anti imperia terrena 18,5. c) dum... non cogitat prius se debere deum nosse 22,6 (24,2).

cognomen. cui Atheon -n adposuit antiquitas 8,2.

cognosco. nisi -veris hanc mundi civitatem 17,2 ; ne -itos aut imitari possint aut... 27,8 ; quae... et daemonum indiciis et de oraculis prophetarum -ita tradiderunt 35,1.

cogo. a) captos -ere (*sc. in unum locum*) 25,4 ; *nebulis* densatis coactisque 5,9. b) quaestionem... quae mendacium -eret 28,3 ; ut ad cultum sui -ant *daemones* 27,2. c) id in se mali facinoris admittunt quod nec aetas potest pati mollior, nec -i servitus durior 28,11.

cohaereo. cum ita -ntia, conexa, concatenata sint 17,2 ; frustis quibusdam temere -ibus conglobatum *mundum* 17,3.

coheres. ut spei -des 31,8.

cohibeo. -eatur superstitio 38,6.

coitio *daemonum* 31,1 ; impiae -is 9,1.

collectus. scelere -i *Romani* 25,2 ; de ultima faece -is imperitioribus 8,4; summo labore -a *auguria* 26,1.

collis. -ium flexa 17,10.

colla complectimur *floribus* 38,2.

colo. *a*) *proprie* : quicquid Romani tenent, -unt, possident 25,5. *b*) convivia non tantum pudica -imus, sed et sobria 31,5 ; qui innocentiam -it 32,3 ; religiones traditas -ere 6,1. *c*) *de deo* : deos -ere municipes 6,1 ; -unt deos 6,2 ; *Iudaei* et ipsi deum, sed palam, sed templis, aris, victimis caerimoniisque -uerunt 10,4 ; dum reges suos -unt religiose 20,5 ; eam (*Cybelam*) sui corporis supplicio -unt 23 (22),4; deum -ere 22 (24),2 ; *deos* -ere coeperunt 25,7 ; Cloacinam Tatius...

-it 25,8 ; ceteros *deos*, qui in gentibur -ebantur 25,9 ; quicquid daemonum -itis 27,6 ; hominem sibi quem -ant eligunt *Aegyptii* 29,4 ; ab ipsis Latiaris Iuppiter homicidio -itur 30,4 ; deos -itis incestos 31,3 ; quem -imus deum 32,4 ; quod unum et ipsi deum aris atque templis maxima superstitione -uerunt 33,2 ; quamdiu eum caste, innoxie religioseque -uerunt *ib.*, 3. *d*) *de rebus sacris* : sacerdotis -ere genitalia 9,4 ; horum imagines consecratas vulgus orare et publice -ere 22,1 (23,9) ; quasi Christiani monstra -erent 28,2 ; boum capita et capita vervecum -itis 28,7; cruces nec -imus nec optamus 29,6 ; ut id -ant, quod merentur 9,4 ; quicquid illud -unt 10,2 ; illud quod -unt 10,2 ; lugere quod -as vel -ere quod lugeas 23 (22),2 ; ut hoc -at 28,7 ; ut hoc -i credat *ib.* ; nos occultare quod -imus 32,1 ; *e*) non tantum aequatur nequitia melioribus, sed et -itur 5,11.

color. quicquid aliud in floribus blandi -is est 38,2.

comes. non respuit (*se*) comitem *Octavius* 1,4.

comicus. ut -us sermo est 21,2.

comitatus. quamvis sis multo -u stipatus 37,9.

commeatus. horarum saltem permisso -u 11,8.

commeo. animus per universam rerum naturam -ans et intentus 19,6 ; animas in alia nova corpora saepius -are 34,6.

commercium. antequam -is orbis pateret 20,5.

comm niscor. nostrates pauperes -entos esse sapientiam 16,5.

communis. finitimos agro pellere cum Romulo regibus ceteris et posteris ducibus disciplina -is est 25,4; defensio -is furoris 24,5 ; hanc -em omnium mundi civitatem 17,2 ; id in -e conpendium protuli 15,1. *neutr. subst.* : omitto communia 12,4.

comparo. si vobiscum Christiani -emur 35,5 ; viros cum Mucio -o ? 37,5.

compedio. -itis *pedibus Saturnus* 23 (22),5.

comperio. cum, quae de nobis nesciebamus, relatione alterna -issemus 2,3 ; non quod omnia -isset 13,2.

compono. omnes ceteri sensus velut-in arce -siti 17,11. hic eorum (*sc. deorum*) paria -suit 23,3 ; cum adversum minas et supplicia et tormenta -itur *Christianus* 37,1.

comprimo. *corpus* in cinerem -itur 34,10; osculo -ente vagitum 30,3.

computo. inter morbos Romanorum et deos -ndae 25,8.

concateno. cum ita cohaerentia, conexa -ata sint 17,2.

concedo. ausim et ipse -ere 7,1.

concinno. -atus atomis *homo* 17,1.

concinnitas. mens imperitorum artis -te decipitur 22,1 (23,9) ; -te sermonis 14,2.

concino. ut et in ludicris et seriis pari mecum voluntate concineret eadem velle vel nolle 1,3.

concremo. Hercules Oetaeis ignibus -atur 23 (22),7.

concretio. homo elementorum ut voluntaria -o est 5,8.

concresco. elementis -etus *homo* 17,1 ; substantiam terreni ponderis et caelestis levitatis admixtione -am 26,12.

concumbo. flagrantius, quam in adulteras soleat, cum Iunone uxore -ere *Iovem* 24 (23),4.

concupisco. quae omnia, si non -imus, possidemus 36,5.

concursio sint fortuitis -ibus totius mundi membra coalita 5,7.

condicio. nondum -em tuam sentis? 12,3; quod etiam perspicuae veritatis -o mutetur 14,3; -em renascendi (*i. q. resurrectionem*) sapientium clariores tradiderunt 34,6.

conditor. unaquaeque natio -em suum venerabatur 20,6.

conduco. -untur stupra 25,11.

conecto. cum ita cohaerentia, -xa, concatenata sint 17,2.

confero. temptat in nos -rre quae sua sunt 28,10.

confessio. non -o timoris est 38,1.

conficio. instrumenta -ere 21,5. *de igne* : ipsa -ndi celeritate 11,4.

confidentia. quid ipsa sceleris -a tutius est ? 25,3.

confingo. quae portenta -unt *Christiani*? 10,5; de Pyrrho Ennius Apollinis Pythi responsa -xit 26,6.

confirmo. una veritate -ata probataque 16,4.

confiteor. *de daemonibus* : haec omnia sciunt ... ipsos daemonas de semetipsis -eri 27,5 ; veritatem in perditionem sui non -ntes 27,2 ; de se verum -ntibus 27,7. ut torqueremus -ntes *Christianos* 28,3 ; an Christiani -ntis oratio 18,11 ; nihil se scire -ssus *Socrates* 38,5. *part. passive* : ita ssae inperitiae summa prudentia est 13,2 ; mira subtilitas, quae ... fidem -ssae probationis imitetur 14,7 ; tam apertum, tam -ssum tamque perspicuum 17,4.

conflagratio. de elementorum -ne *Epicureorum sententia* 17,3.

conflo. deus aereus vel argenteus de immundo vasculo -atur 24(23),12.

confluo. -xerant perditi 25,2.

confundo. bonorum malorumque merita -sa 5,10.

conglobatus. *mundum* frustis ... -um 17,3.

congredior. cum Christianus cum dolore -itur 37,1.

congrego. numquam libere -ari 10,2 ; asylo prima plebs -ata est 25,2 ; eadem -ati quiete qua singuli 31,6 ; -atis ignium seminibus 5,9.

congregatio. nocturnis -nibus 8,4.

congruo. ut de toto -entes 40,2; -entia perditis sceleratisque tribuit altaria 9,4.

conitor. naturam daemonum exprimere -itur *Plato* 26,12 ; quod adserere -sus est 17,1.

coniunctio. ut nonnullis rubori sit etiam pudica -o 31,5.

coniungo. deos cum matre, cum filia, cum sorore -ctos 31,3.

coniuratio. plebem profanae -is instituunt 8,4.

coniuro. ipsum credo docuisse sanguinis foedere -are Catilinam 30,5.

coniux. relicta domo, -ge, liberis 2,1.

conlido. -entibus nimbis 5,9.

conpages. caelesti -e divisa 11,1.

conpendium. id quod criminaris in commune -um protuli 15,1.

conperendino. Simonides etiam in perpetuum -et 38,5.

complector. sertis mollibus colla -imur 38,2.

conprehendo. testam plano situ digitis -sam 3,6. ita prius eos deseruisse -es 33,4; nec conprehendi *potest deus* 18,8; -i omnino non posse *deum* 19,13.

conprobo. cum alterum *vivendi genus* -aris 5,1.

conquiro. magna religione conquiritur *femina* quae 22,8 (24,3)

conrumpo. etsi omne quod nascitur ut inviolabile dei munus nullo opere -itur 38,1.

conscientia. *a*) hac -a sceleris ... pignerantur 9,5; -a meritorum 34,12. *b*) etiam cum -am non habetis 31,4; etsi non omnes opere, -a tamen pariter incesti 9,7; nec enim -am suam decipit, si fallit alienam 29,4; vos conscios timetis, nos etiam -am solam, sine qua esse non possumus 35,6.

conscius. solus in amoribus -us 1,4; vos -os timetis 35,6; extincto -o lumine 9,7.

consecro *a*) *de deo*: in nostro -andus est pectore 32,2. *b*) *de deis*: divi ceteri reges, qui -antur non ad fidem numinis, sed ad honorem emeritae potestatis 21,9; qui ligneos deos -atis 29,6; ecce ornatur, -atur, oratur *deus ligneus* 22,5 (23,13). *c*) *de animalibus*: caput asini -atum 9,3; totos asinos in stabulis cum vestra vel Epona -atis 28,7. *d*) *de rebus*: equestrium fratrum in lacu statuae -atae 7,3; horum imagines -atas 22,1 (23,9); sub statuis et imaginibus -atis 27,1; in Ganymeden Iovis stuprum caelo -atum 24 (23),7; in auro et argento avaritia -ata est 22,7 (24,2); nam adorare quae manu ceperis, sacrilegium est -are, non numina 25,6.

consenesco. in isdem opinionibus miseri -unt 24 (23),8.

consensio. a) cum omnium gentium de dis inmortalibus maneat tamen firma -o 8,1; et haec vestra -o est 11,5; horum quoque similis de divinitate -o est 19,5. b) *i. q. factio, secta*: eruenda prorsus haec et execranda -o 9,1.

consensus. omnium de isto habeo -um 18,11; nos non debet antiquitas ... ad errorem mutui rapere -us 20,2.

consentio. de una potestate -unt 18,11; de sectae iam nostrae sinceritate -io 40,2.

consequor. auctoritatem -untur 27,1; indicii gratiam -urum 28,2; gloriamur nos -tos quod illi ... quaesiverunt nec invenire potuerunt 38,6.

conserere sapientiam (*i. e. sapientium argumenta*) 4,4.

considero. -a denique sacra ipsa 23 (22),1.

consido. *de iudice*: si mihi quasi novus aliqui et quasi ignarus partis utriusque -as 5,2.

consigno. sic statuarum inanium -ata *est* forma 22,7 (24,2).

consimilis. errore -i 14,6.

consisto. qui ordo (*temporum*) facile turbaretur, nisi maxima ratione -eret 17,7; nec de ultima ... plebe consistimus 31,6.

consonare. philosophi principalis nobiscum penitus opinionem -are 19,4; etiam in hoc sapientes vestros in aliquem modum nobiscum -are 34,8.

consors. ut -tes fidei 31,8.

conspiro. in hanc unam coire et -are sententiam 19,3.

constans opinio est *Stoicis* 34,2.

constituo. naturae divinis legibus -tus aeternus ordo 11,1. *i. q.* ὤν, καθεστώς: oculi in summo -ti 17,11; deus in caelo -tus 32,7.

constringo. remissis quae -xerant *daemones* 27,2.

construo. ecce plumbatur, -itur, erigitur *deus* 22,5 (23,13).

consubsido. etiam nunc tamen aliqua -unt 40,2.

consuesco. antiquitas tribuere -evit 6,3; divites aurum suspicere -esse 16,5.

consuetudo. meliorem -em humandi 34,10.

consulit. *sequitur dat.*: nec universitati solummodo deus, sed et partibus -it 18,3. *seq. acc.*: illum de omnibus -unt 29,4; extis -endis ... operam navaverunt 7,1.

consulte potius quam profane de divinitate disputantem *Protagoram* 8,3.

consulto. multa praetereo c. 10,1.

consummo. qui universa, quaecumque sunt, virtute -at (*sc. deus*) 18,7.

consumo. ubi eundi spatium satis iustum cum sermone -psimus 3,5; an maria -ant *corpus* 11,4; -mto umore 34,2; fama ... ostensa veritate -itur 28,6.

Consus *deus Romanorum* 25,8.

contego. an humus -at *corpus* 11,4; infans farre -ctus 9,5.

contemno. sacrificiorum reliquias et pocula delibata -imus 38,1; philosophorum supercilia -imus 38,5; -ere malumus opes quam < non > continere 36,7; deorum praesentiam -pta auspicia contestata sunt 7,4.

contemplatio. futuri -ne iam vivimus 38,4. *i. q. imago*: eius -o quantum subtracta est oculis, tantum pectori meo ... inhaesit 1,2.

contendo. Romam -erat 2,1 ; vicit qui, quod -it, obtinuit 37,1.

contentio de -ne (*i e. de ludo puerorum*) ridere 4,1.

contentus. nec hac furiosa opinione -i 11,2.

contestor. deorum praesentiam contempta auspicia -ata sunt 7,4.

contineo. moles ista, qua -etur et cingitur *mundus* 11,1 ; ut eos (*sc. deos*) nec caelum -eret nec aër caperet 21,12 ; cum omnibus quae caelo -entur 34,2. contemnere malumus opes quam <non> -ere (*sic P*, contingere *vulgo*) 36,7.

contio. cum... in -ne eius scripta deusserint 8,3.

contrarius. si Caecilius in -is ac repugnantibus iactetur, aestuet, fluctuetur 16,4.

contremesco. ut et nutu ipso et vultu domini territi -ant *angeli* 26,11. *transitive* : nec Serapidem magis quam strepitus per pudenda corporis expressos ... -unt *Aegyptii* 28,9.

contubernalis. boni et fidelissimi -is 1,1; in -ibus disputare 4,4.

contumacia. si in -a perseverarent *Iudaei* 33,4.

conubium. Aegyptiis et Athenis cum sororibus legitima -a 31,3.

convenio. in incendiis interitum -ire insontium nocentumque 5,10. *transitive* « prendre à parti » : illum iam velim -ire 30,1.

convicium. ut -orum amarissimam labem ... diluamus 16,1; -um ut orator adspersit *Fronto* 31,2 ; mimi -o digna ista sententia est 34,7.

convictus. per universam -us nostri et familiaritatis aetatem 1,5.

convinco. -am et redarguam .. quae dicta sunt 16,4.

convivium. de -o notum est 9,6; ubi -um caluit *ib.* ; -a publica absque vobis 12,5 ; quasi -a incesta miscerent 28,2; de incesto -o fabulam . . daemonum coitio mentita est 31,1 ; -a non tantum pudica colimus, sed et sobria 31,5 ; nec -um mero ducimus 31,5.

cornu. habet -a *Hammon* 23 (22),6 ; alias (*animantes*) armatas -ibus 17,10.

corona. -as sepulcris denegatis 12,6; quemadmodum tribuatis exanimi ... -am 38,3 ; nec adnectimus arescentem -am 38,4 *cf.* 23 (22),6 : *Iuppiter Feretrius* <corona> induitur (non auditur *P*).

corono. *de deorum statuis* : in lapides effigiatos sane et unctos et -atos 3,1 ; alia sacra -at univira 22,8 (24,3). *de hostiis* : ut hostiae ad poenam -antur 37,7. *de mortuis* : nec mortuos -amus 38,3. *de personis* : quod caput non -amus 38,2 ; Homerum ... laudatum et -atum de civitate eiecit *Plato* 24 (23),2.

corpus. a) *hominis vivi* : sui -is supplicio 23 (22),4 ; strepitus per pudenda -is expressos 28,9 ; inviolati -is virginitate perpetua 31,5 ; notaculo -is 31,8 ; -is humana vitia 36,8 ; vires et mentis et -is 36,8 ; quod esset -i meo blanda et adposita

curatio 2,3 ; non -us odoribus honestatis 12,6 ; totum -us uri cremari 31,5 ; casto sermone, -e castiore 31,5 ; *daemones* inrepentes ... -ibus 27,2 ; -ibus inhorrescunt 27,7 ; utrumne cum -ibus <an absque -ibus>, et -ibus quibus ... resurgatur ? sine -e ? ... ipso -e ? ... alio -e ? 11,7 ; de -ibus exiguntur *daemones* 27,5 ; -ibus dissolutis 34,6 ; *animas* in alia nova -a saepius commeare 34,6 ; sicut ignes fulminum -a tangunt 35,3. b) *hominis mortui* : quasi non omne -us ... in terram resolvatur 11,4 ; ita -us in saeculo ut arbores in hiberno 34,11 ; -us omne sive arescit in pulverem ... 35,10 ; -is ver 34,12 ; inexesa -um laceratione nutritur *poenale illud incendium* 35,3. c) *opponitur spiritus* : substantiam ... inter -us et spiritum mediam 26,12.

corrumpo. a) iam temulenta vindemia imbri -itur 5,13 ; semina nonnisi -pta revirescunt 34,11. b) -ptam Liberam 23 (22),3. c) -untur ingenia puerorum 24 (23),8 ; -pta et dimidiata fide 34,6.

corruptor. quos -es et adulteros novimus (*sc. philosophos*) 38,5.

Corybantes. -um cymbalis tinnitus eliditur 23 (22),3.

Crassus. dirarum imprecationes -us et meruit et inrisit 7,5.

crastinus. de quibus -o (*sc. die*) requiremus 40,2.

credo. 1) *fidem habeo* a) *absolute*: improvidi creduli rudi simplicitate -derunt 20,5. *de fide christiana* : post haec laeti hilaresque discessimus, Caecilius quod -iderit ... ego et quod hic -iderit et hic vicerit 40,3.

b) *sequitur dativus* : prioribus -ere 6,1 ; mendaciis suis invicem -unt 11,3 ; quo saepius adseverationibus -unt 14,5 ; quam sibi -ere 22,7 (24,2); nobis ipsis paenitentibus -ite 28,1 ; fortunae male -itur 37,9; ipsis testibus, esse eos daemonas, -ite 27,7. c) *sequitur ablativus* : vel ut exemplo crederemus.

2) *opinor* a) *absolute inseritur* : nec, ut -itis, ... timemus 34,10. b) *sequitur accusativus* : nemo hoc potest ere 30,1 ; quod magis -endum est 5,13. c) *subauditur infinitivus* « esse » : deos -ere 16,2 ; deum -imus 32,4; ut temere -iderint etiam alia monstruosa miracula 20,3 ; in Natali meo versutiam nolo, non -o 16,2. qui invenire deum negotium -idit 26,12 ; fatalem necessitatem deum -it ... 19,11; qui putatis deum -i meruisse noxium 29,2. d) *sequitur acc. cum inf.* : -eres unam mentem in duobus fuisse divisam 1,3 ; summam potestatem dividi -as 18,7 ; praeesse ei -eres dominum 18,4; -e esse universitatis dominum 18,4 ; esse eos daemonas ... -ite 27,7 ; ut hoc coli -at 28,7 ; quae fieri non -eremus 29,2 ; qui initiari nos dicit aut -it 30,1 ; ipsum -o docuisse 30,5 ; aut inprovisum ignem cadere aut deficere <umorem> non -ere 34,1 ; tu perire et deo -is (*id*) 34,10 ;

nihil se esse post mortem magis optare quam -ere 34,12.

credulus. mulieribus -is sexus sui facilitate labentibus 8,4 ; a vobis nimirum -is 11,9 ; inprovidi, creduli, rudi simplicitate crediderunt 20,5 ; incaute -i circumveniuntur ab his quos 14,6; cum et politiores homines et minus -i esse coeperunt 26,6.

cremo. corpus uri, -ari 37.4.

creo quae singula ... ut -arentur fierent, disponerentur 17,6. *absolute i. q. procreare* : si dii -are possent 21,12.

cresco. muniti immanitatis suae terrore -verunt *Romani* 25,2.

Creta. ante quam Iuppiter in -a nasceretur 24 (23),6; Saturnus -a profugus 21,5 ; Iuppiter -ae excluso parente regnavit 21,8.

Creticus *Iuppiter* 25,9.

crimen. non est -n erroris 36,7.

criminor. id quod -aris 15,1.

crispus. -is tortuosisque erroribus (*sc. fluctuum*) 3,3.

crocodillus. *Aegyptiorum* sacra instituta -is 28,8.

cruciatus. -ibus aeternis praeparata 35,1.

crudelius saeviebamus 28,3.

crudus. -a hieme discurrunt *Luperci* 22,8 (24,3) ; -a adhuc hieme 34,12.

cruentus. -is imbribus flere *Iovem* 24 (23),4.

cruor. quando umquam regni societas ... sine cruore discessit 18,5 -e perfunditur *Iuppiter Latiaris* 23 (22),6 ; feras devorant inlitas et infectas -e 30,6.

crux. qui -is ligna feralia eorum caerimonias fabulatur 9,4; religioni nostrae hominem noxium et -em eius adscribitis 29,2 ; -es nec colimus nec optamus 29,6 ; -es ligneas ut deorum vestrorum partes .. adoratis 29,6 ; inauratae -es sunt et ornatae 29,7 ; simplicis -is faciem *ib.*; signum sane -is visimus in navi 29,8 ; -is signum est *ib.*; signo -is *ib.* *i. q. tormenta* 37,5 ; iam non adorandae, sed subeundae -es 12,4; pueri et mulierculae nostrae -es et tormenta ... inludunt 37,5.

culpa. -am vel innocentiam fato tribui 11,5 ; -am iudicis 14,5.

cultor. cum suis cultoribus (*sc. Iuppiter*) 35,2.

culturam. nec sentit *deus* de vestra veneratione -am 22,4(23,12).

cultus. inanis -us dignitatis 37,10; ut ad -um sui cogant *daemones* 27,2 ; telis inermes, sed -u religionis armati 6,2 ; -u, insignibus et muneribus opulenta *templa* 7,5.

cum *praep*. A) COLLOCATIO : mecum 1,3 ; 16,1 ; 21,1 ; nobiscum 34,8 ; *repetitur* : c. matre, c. filia, c. sorore 31,3; c. earum parentibus, id est c. soceris suis 25,3 ; c. Mucio vel c. Aquilio aut Regulo 37,5 ; *non repetitur* : c. omnibus liberis, sororibus, matribus 9,6 ; c. templis et altaribus 25,4.

B) SIGNIFICAT I *coniunctionem, societatem, comitatum (= una cum, et, apud, praeter) ; coniungiter cum*

verbis et adi. verbal.: a) adnitendum tibi mecum est 16,1 ; Apin bovem c. Aegyptiis adoratis et pascitis 28,8 ; cum deo suo captos (*esse Iudaeos*) 33,5 ; c. sua sibi natione captivus 10,4; ad epulas... coeunt c. omnibus liberis sororibus, matribus 9,6 ; totos asinos... in stabulis c. vestra vel Epona consecratis et eosdem asinos c. Iside religiose devoratis 28,7 ; caelum quoque c. omnibus quae... desinere 34,2; destinatam sibi c. suis cultoribus poenam 35,2 ; civitates proximas evertere cum templis et altaribus 25,4 ; Iovis fulmen c. Aeneae armis fabricatur 24(23) 6; eius auxilium c. extincto homine finitur 29,3 ; ingenium c. ipsa mentis formatione generari 16,5; Isis perditum filium c. Cynocephalo suo... luget, plangit, inquirit 23 (22),1 ; Aegyptii c. plerisque vobis metuunt 28,9; ipsi mundo c. sideribus suis minantur incendium, ruinam moliuntur 11,1 ; c. maiore reipublicae parte prostratus est 26,3 ; c. animo meo... memoriam recensenti 1,1 ; eadem mecum recognosces 21,1; c. corporibus <an absque corporibus> et corporibus quibus, ipsisne an innovatis resurgatur. Sine corpore ?... Ipso corpore?... Alio corpore? 11,7; nonne .. testatur ver aeque c. suis floribus et aestas c. suis messibus ? 17,7 ; ut c. equis Castores viderentur 27,7 ; c. illo (*sc. deo*) vivimus 32,9.

b) *de tempore* : et c. dicto eius adsedimus 4,6 ; c. hoc sermone eius medium spatium civitatis emensi 3,2 ; ubi eundi spatium satis iustum c. sermone consumpsimus 3,5.

II *vicissitudinem quae intercedit inter homines vel res ; coniungitur a*) *cum verbis* : viros c. Mucio vel c. Aquilio aut Regulo comparo? 37,5; ut... pari mecum voluntate concineret 1,3 ; c. Iunone uxore concumbere 24 (23),4; cum Christianus c. dolore congreditur 37,1 ; sapientes vestros... nobiscum consonare 34,8 ; ut... c. eo disputem 4,4 ; misceri c. matribus 31,3. *b*) *cum subst.*: c. earum parentibus, id est c. soceris suis bellum miscuit 25,3; Aegyptiis et Athenis c. sororibus legitima conubia 31,3 ; de toto integro mihi c. Octavio res est 4,4. *c*) *cum adiect.*: c. Romulo regibus ceteris disciplina communis est 25,5; *deos* c. matre, c. filia, c. sorore coniunctos 31,3.

III *instructus aliqua re*: omne infinitum cum mente deum *tradit Xenophanes* 19,7.

IV *modum* : quando societas regni c. fide coepit aut sine cruore discessit ? 18,5 ; ut... c. eximia voluptate molli vestigio cedens harena subsideret 2,4.

cum *coniunctio*. I *cum indicativo* 1) cum *temporale* (*correlativum*) : c. ad id loci ventum est, pueros videmus 3,5 ; tunc postremo deus est, cum homo illum voluit et dedicavit 22,5 (23,13); cuius tunc defecit

oraculum, c. et politiores homines et minus creduli esse coeperunt 26,6.

2) *iteratisum* « lorsque, chaque fois que » : cum tabe pestifera caeli tractus inficitur,... omnes deperire? et cum belli ardore saevitur, meliores potius occumbere 5,10; c. periculo quateris, c. febribus ureris, c. dolore laceraris, nondum... sentis? 12,3; c. ordo temporum... distinguitur, non... testatur ver? 17,7; illic vocabulis opus est, cum... multitudo dirimenda est 18,10; c. ad caelum manus tendunt, nihil aliud... dicunt 18,11; c. Hammon dicitur *Iuppiter*, habet cornua, et c. Capitolinus, tunc gerit fulmina, et c. Latiarius, cruore perfunditur, et c. Feretrius < corona indu>itur 23 (22),6; c. sacrilegos aliquos tuendos suscipiebamus,... putabamus 28,3; signum crucis visimus in navi, c. velis tumentibus vehitur, c expansis palmulis labitur : et c. erigitur iugum, crucis signum est, et c. homo... veneratur 29,8; virtutem eius... aspicimus, c. tonat, fulgurat, fuminat, c. serenat 32,4; quam pulchrum spectaculum deo, c. Christianus cum dolore congreditur, c... componitur, c.. inculcat, c... erigit, c... insultat 37,1; c. mors subit, elabitur *felicitas* 37,8.

3) cum *adversativum* «alors que»: incesti fabulam nectitis, etiam c. conscientiam non habetis 31,4.

II *cum coniunctivo* 1) cum *historicum* a) *sequitur imperfectum :* c. in lucem sapientiae et veritatis emergerem, non respuit comitem 1,4; c. mea cogitatio volveretur, mentis meae resedit intentio 1,5; c. pergeremus, Caecilius... pressit 2,4; delectati perquam sumus, c. tingueremus 3,3; c. caperemur, Caecilius nihil intendere 4,1; c. de eo quaereretur, diem petiit 13,4; c. causas inquireret, respondit ille 13,4;

b) *sequitur plus quam perf. :* cum usus implesset et comperissemus, placuit 2, 3; Ennius responsa confinxit, cum iam Apollo desisset 26,6; qui, c. errasset in regem, perisset in hostibus 37,3; c. Octavius perorasset, tenebamus 39,1.

2) cum *causale* « puisque » a) *cum praesente*: nec inmerito, c. tantum absit 5,5; c. igitur aut fortuna certa sit 6,1; c. maneat firma consensio 8,1; c. Octavius habeat singula refutare 15,1; c. liceat audire 15,1; c. non disputantis auctoritas requiratur 16,6; c. ita cohaerentia sint 17,2; c. perspicias, crede 18,4; tu credas, c. palam sit? 18,7; nec tamen mirum, c. hominum fama sit et negotium daemonum 28,6; ingratum est, c. sit litabilis hostia bonus animus 32,2; unde enim deus longe est, c. omnia deo plena sint? 32,7; c. cadaveribus omnis sepultura poena sit 34,4; c. non minoris sceleris sit 35,4; c. *deus* possit praescire materiam, determinat 36,2; c. sit et omnium rector et amator suorum 36,9; c. carpamus et rosam veris 38,2; c. et

beatus non egeat et miser non gaudeat floribus 38,3.

quippe cum amicitia pares semper aut accipiat ant faciat 5,6.

maxime cum non laudi disceptatio vestra nitatur 14,2. praecipue cum a feris beluis hoc differamus 17,2.

b) *cum imperfecto* : c. non tam virtute pollerent 25,1. cum augeret maxime laetitiam meam 2,2. *sensu condicionali :* c., si ennuchos deus vellet, posset procreare 22,9 (24,4); c., si ratio.., iudicaret, <essent> urguendi magis 28,5.

c) *cum perfecto*: c. Abderiten Protagoram Athenienses viri et expulerint et eius scripta deusserint 8,3; c. influxerit 21,9. utpote cum... flagraverit 1,3; utpote cum ... repudiaris alterum, <alterum> conprobaris 5,1. cum maxima iudicandi mihi invidia detracta sit 40,3.

2) cum *adversativum* « alors que, bien que » a) *cum praesente* : c. scias 3,1; nituntur, c. honesta semper publico gaudeant, scelera secreta sint 10,2; locis omnibus intererrat, c. nec singulis inservire possit ... 10,5; c. philosophorum suorum sententiis refellatur 20,2; c. caelum et fulmina ante fuerint 24 (23),6; c. sit veritas obvia 24 (23),8; c. sit dei homo ipse simulacrum? c. totus hic mundus eum capere non possit? et c. homo latius maneam 32,1; c. et praeclaro viro honor verius... praebeatur 29,5; c. te ab eius fulgoribus avertas 32,6; c. ipsam animam tuam... nec aspicere possis nec tenere? 32,6; qui c. multa habeat, plura desiderat 36,4. b) *cum imperfecto*: diu regna tenuerunt Assyii..., cum Pontifices... non haberent 25,12; cum dimitti praesertim haberent in sua potestate 37,4; c. ipsum mundum perpetuum... diceret esse fabricatum, addit tamen... 34,4.

4) *pendet de infinitivo :* quid enim potest esse tam apertum... c. oculos in caelum sustuleris et... lustraveris 17,4; et c. inveneris *deum*, in publicum dicere inpossibile praefatur 19,14.

III. *Formula* : de quo cum maxime quaerimus 5,1.

cunctatio. Simonidis melici nonne admiranda omnibus et sectanda -o? 13,4.

cuncta. mentem, quae ex aqua -a formaverit 19,4.

cupiditas. ipsa sidera audaci -te transcendimus 5,6; terrenis labibus et -ibus 26,8; ardorem -is infundere 26,12; -te procreandi aut unam scimus aut nullam 31,5; nexus infandae -tis involvunt 9,7.

cupido generandi nonne a deo data est? 18,2; incesti -o 31,5.

cupio. innocentiam magis -imus 36,7. *cum dativo, i. q. favere* : sic sectae vestrae non spontaneos -ere sed electos 11,6.

cur. c. non agnosco? 4,2; cur... nituntur..? cur nullas aras habent?

10,2 ; cur enim, si nati sunt, non hodieque nascuntur? 21,11.

cura. feriae iudiciariam -am relaxaverant 2,3.

curatio. quod esset corpori meo siccandis umoribus de marinis lavacris blanda et adposita curatio 2,3.

curiosus. inpudenter -um *deum* 10,5.

curo. ut remissis quae constrinxerant, -asse videantur *daemones* 27,2 ; prout... gratia -ntis adspirat 27,7.

currulis. in ludis -ibus 37,11.

cursus. quod regant -um navigandi *sidera* 17,6.

Curtius. testis et -us, qui equitis sui vel mole vel honore hiatum profundae voraginis coaequavit 7,3.

curvus -i molliter litoris 3,4.

custodia. deo elementorum -a reservatur *corpus* 34,10.

Cybelae Dindyma pudet dicere 23 (22),4. *cf. Mater deum.*

Cyclops. cum... et flammas veri fulminis nec -s potuerit imitari nec ipse Iuppiter non vereri 24 (23),6.

cymbalum. Corybantum -is tinnitus eliditur 22,3.

Cynocephalus. Isis perditum filium cum -o suo luget 23 (22),1 ; -us inventor gloriatur *ib.*

Cyrenaeus *Theodorus* 8,2.

D

damno. quorum noxia blandimenta -amus 37,11 ; nec eorum sacra -atis instituta serpentibus 28,8 ; -ant ignium sepulturas 11,4; ne <nos> -are non possint 27,8. -atis omnibus (*neutr.*) 14,5.

damnum. nec ... ullum -um sepulturae timemus 34,10 ; illud incendium non -is ardentium pascitur 35,3 ; -is alienis adolescere 25,4.

daemon. *spiritus impurus* : instigatio -is 27,3 ; 28,5 ; isti impuri spiritus, -es 27,1 ; idem -es 28,6 ; naturam -um 26,12 ; quicquid -um colitis 27,6 ; negotium -um 28,6 ; -um coitio 31,1 ; -um indiciis 35,1 ; eos spiritus -as esse 26,9 ; magi sciunt -as 26,10; quicquid miraculi ludunt *magi*, per -as faciunt *ib.*; -as (*esse*) terrenos 26,11 ; *Plato* narrat et -as 26,12; ipsos -as 27,5 ; esse eos (*sc. deos*) -as 27,7. *daemon Socratis* : adsidentis sibi -is 26,9 ; testimonio licet fallacissimi -is gloriosus 38,5. *daemon principum* : *eorum* genium, id est -em implorant 29,5.

daemonium. -iis cedere 38,1.

de. *repetitur* 25,5; 28,5; 33,3; 40,2. *non repetitur* 7,5; 19,14; 28,7; 34,3. I *de loco* : de Stygia palude saepius ambientis ardoris 35,1 ; de ultima faece collectis inperitioribus 8,4 ; Homerum de civitate eiecit *Plato* 24 (23),2 ; cum de tenebrarum profundo in lucem sapientiae emergerem 1,4; de corporibus exiguntur *daemones*

27,5 ; testam legere de litore 3,6 ; Erigone suspensa de laqueo est 23 (22),7 ; araneae de ipso capite *dei vestri* sua fila suspendunt 22,6 (24,1). *pendet ex adverbio* : longe de vicinia veritatis erratis 29,2.

II *de origine et materie*: nec de praesentibus capitis experimentum 12,1; nec de fato quisquam solacium captet aut excuset eventum 36,1 ; de oraculis prophetarum cognita 35,1 ; deus argenteus de immundo vasculo conflatur 22,4 (23,12) ; nec de ultima plebe consistimus 31,6 ; haec de deorum vestrorum disciplina descendunt 30,3 ; de paucis innumeri facti, de egentibus divites, de servientibus reges 33,3 ; quod illi de divinis praedictionibus prophetarum umbram imitati sint 34,5 ; de capro el homine mixtos deos 28,8 ; haec de vestris gentibus nata sunt 31,2; de nihilo nasci *hominem* 34,9; praedicta de oraculis fata 7,5 ; nisi de vobis probaretis *ea* 29,1; Simonides, cum de eo quaereretur 13,4 ; de nihilo reparari hominem 34,9 ; requiescere de itinere 4,5 ; quibus exempla utique de caelo *sunt* 18,5 ; de hominibus aves et feras omnes et de hominibus arbores atque flores (*sc. factas esse*) 20,4 ; urbem Saturniam indito de suo nomine 21,5 ; nec de mortuis dii nec de natis (*sc. facti sunt*) 21,10 ; templa omnia de manubiis *sunt*, id est de ruinis urbium, de spoliis deorum, de caedibus sacerdotum 25,5 ; de ipsis *daemonibus* etiam illa *sunt* 27,4. *cum substantivo*: de marinis lavacris curatio 2,3; ludorum de somnio plebei hominis iteratio 7,3; de sacris originem 37,11 ; tot de diis spolia quot de gentibus et tropaea 25,6 ; de oraculo testimonium 13,2 ; de vestra veneratione culturam 22,4 (23,12) ; qui de harena feras devorant 30,6 ; specta de libris memoriam 7,2; nonnullas de matrimonio mulierculas 25,3 ; de Perse victoriam nuntiaverunt 7,3.

III *i. q. quod attinet* (περί) : <de> deo cedo 40,2 ; daemones de semetipsis confiteri 27,4 ; de se verum confitentibus 27,7 ; de toto congruentes 40,2 ; de una potestate consentiunt 18,11; de sectae iam nostrae sinceritate consentio 40,2; illum de omnibus consulunt *Aegyptii* 29,4; de summa rerum ac maiestate decernere 5,4; de rebus caelestibus disputare 16,5 ; de caelestibus disputavit 19,4; Octavi disserentis de navigatione 3,4; de adoratis sacerdotis virilibus fabulatur 28,10; ut de incestis stupris, de inpiatis sacris, de infantibus immolatis faterentur 28,5 ; quod de unoquoque nostrum deus fatus est 36,2 ; de providentia fateor 40,2; ea de castis fingitis 29,1 ; de fallacibus iudicare 14,5; quanto verius de diis vestris animalia muta iudicant 22,6 (24,1) ; nec de ipsis fama loqueretur 9,3, quae de nobis nesciebamus 2,3 ; de convivio

notum est 9,6; quae de oraculis prosequar? 26,5; de quo quaerimus 5,1; si quicumque de divinis quaerat, sentiat, proferat, 16,6; de quibus requiremus 40,2; de contentione ridere 4,1; quotiens de caelestibus rogabatur 13,1; de incesto convivio fabulam grandem daemonum coitio mentita est 31,1; de isto testimonium fecit 31,2; de incendio mundi 34,1; *cum substantivo*: de deorum natalibus, donis, muneribus neglego carmina poetarum 7,5; de dis immortalibus consensio 8,1; de divinitate consensio est 19,5; de isto habeo consensum 18,11; de providentia nulla dubitatio est 18,5; de initiandis tirunculis fabula nota est 9,5; de geminis memoria (*i. e. fabula*) notissima est 17,6; prolixior de sideribus oratio 17,6; Platoni apertior de deo et rebus ipsis et nominibus oratio est 19,14; de Pyrrho Apollinis Pythi responsa 26,4? scripta Antoni Iuliani de Iudaeis require 33,4; proditum sibi de diis hominibus secretum 21,3; nec de numinibus ferre sententiam 6,1; Epicureis de elementorum conflagratione et mundi ruina eadem ipsa sententia est 34,2; de toto integro mihi cum Octavio res est 4,4. *cum adverbio, omisso verbo*: ac de fato satis (*sc. dictum est*) 36,2.

IV *de instrumento*: de equorum hinnitu augurantes principatum 18,6; de vestro numero carcer exaestuat 35,6; qui initiari nos dicit de caede infantis et sanguine 30,1.

V *de causa*: qui de suis dictis sapientes esse meruerunt 19,4; altius moveor non de praesenti actione, sed de toto genere disputandi 14,3; nec de nostra frequentia blandiamur 33,1.

VI *formulae*: sic nec dubitandum ei de cetero (*i. e. in futurum*) est 16,4; sic Christianos de proximo (*opp* longe) fugitant 27,7.

debeo. hominem nosse se -ere 17,1; se -ere deum nosse 22,7 (24,2); quod in sublimi -eas invenire 17,2; non nos debet antiquitas ... rapere 20,2.

debilis deus *Vulcanus* 23(22),5.

decedo. -is officio iudicis religiosi 15,1.

decerno certum aliquid de summa rerum -ere 5,4.

decido. ut -ant altius 37,7.

decipio. ut -at incautos 9,5; quam vos cassa vota -ant 12,1; nec conscientiam suam -it 29,4; nisi forte vos -it, quod 37,7; mens artis concinnitate -itur 22,1 (23,9); hoc errore decepti 11,5; temeritate -pti 14,5.

Deciorum devotio rata testis est 7,3.

declaro. quae vera -at ipsius pravae religionis obscuritas 10,1.

declino. vel -abat negotia vel petebat *Socrates* 26,9.

declivis. iam sol occasui -is est 40,2.

decolor. ut Trasimenus Romanorum sanguine et maior esset et -r 7,4.

decurro. ea quae iam transacta et decursa sunt 1,1.

dedecoro. *histrio* deos vestros induendo stupra suspiria odia, -at 37,12.

dedecus. ludibria et -ora deorum vestrorum 23 (22),5.

dedico. cum homo illum voluit et -avit 22,5 (23,13); deos -atis 28,7; a nescio quo Febris -ata 25,8; in nostra -ndus est mente *deus* 32,2; delubris -ndis operam navaverunt 7,1.

dedo. Mancinus deditus (*est*) 26,3; *Iudaeos* a deo deditos (*esse*) 33,5.

defendo. haec etiam pluribus turpe -ere est 29,1; parricidas -endos et tuendos suscipiebamus 28,3.

defensio communis furoris 22,10 (24,5).

deficio. partus in Iunone -ecit 21,11; ambiguum -ecit oraculum 26,6. Britannia sole -itur 18,3.

deflecto. quaedam unicuique liniamenta *sunt* -xa 18,1.

defluo. hoc fonte -xit Arcesilae tuta dubitatio 13,3.

deformis et vetula *Cybele* 23 (22),4; -is infamiae aspersione 31,1.

defungor. in aedituorum cellulis flagrans libido -itur 25,1. *i. q. mori*: dum -ctos eos desiderant ... videre 20,5; -ctis praemium dabatur 20,6.

degravatus. *spiritus* a caelesti vigore terrenis labibus et cupiditatibus -i 26,7. *v. gravo.*

deinceps. Anaximenes d. et post Diogenes 19,5.

delecto. quamquam magnum in modum me subtili varietate tua -arit oratio 14,3; erroribus *fluctuum* -ati perquam sumus 3,3; antiquitas imperitorum fabellis suis -ata 20,2.

deliberatio. *Simonides* -ni diem petiit 13,4.

delibero. de qua ipsa philosophia -at 5,4. *cum infin.* (=*dubito*): eos autem merito torqueri nisi profanus nemo -at 35,4. *absolute*: interim deos credere, interim se -are variavit 16,2; tot ac tantis viris -ntibus 13,5; Arcesilas -et 38,5

delibatus. pocula -ata 38,1; -atos altaribus potus 12,5.

delitisco. impuri spiritus sub statuis -unt 27,1.

Delphici Apollinis 21,1.

delubra. intende templis ac -is deorum 7,5; -is dedicandis operam navaverunt 7,1; inter aras et -a 25,11; si -a et aras non habemus 32,1.

demens. vana et -s superstitio 9,2.

dementia anceps malum et gemina -a 11,3.

demergo. quae infra terram profunda -sa sunt 5,5. *intransitive*: sol demergit et nascitur 34,11.

demeto. cui testa sunt obscena -ssa 22,9 (24,4).

Democritus, atomorum primus inventor 19,8.

Demosthenes φιλιππίζειν Pythiam querebatur 26,6.

denego. coronas etiam sepulcris -atis 12,6; quibus... -atum est disserere divina 12,7.

denique. *in fine enumerationis.* 1) *enumerantur substantiva*: deum illum suum in omnium mores, actus omnium, verba d. et occultas cogitationes diligenter inquirere 10,5; mentem, sensum, oculos d. ipsos non habere 17,3. 2) *enumerantur enuntiata* a) *initio ponitur* denique: 20,6; 35,6. b) *praecedit aliquod vocabulum*: invitis his d. 21,10; considera d. 23 (22),1; frequentius d. 25,11; tantum d. abest 31,5; sic vos d. 31,7; vires d. et mentis et corporis 36,8.

denoto. *i. q. animadverto*: simulacro Serapidis -ato 2,4.

dens. alias (*animantes*) -tibus saeptas 17,10

denso. sint principio omnium semina -ata 5,6; quibus (*nebulis*) -atis coactisque 5,9.

denuntio. caelo et astris interitum -are 11 3.

denuo reformari *hominem* 34,9

deorsum. a caelo d. gravant *daemones* 27,2.

depereo. sine discrimine omnes -ire 5,10.

deploratus homines -ae factionis 8,3.

deprehendo. vobis meliores -emur 35,5; Martis et Veneris adulterium -sum 24 (23),7; incestum penes vos saepe -itur 31,4.

cum acc. et inf.: eos -es initiasse ritus 7,2; -es eos ... coire 19,3.

derelinquo. nam et ipsi deum nostrum <dereliquerunt> *Iudaei* (*om. P*) 33,3.

descendo. haec utique de deorum vestrorum disciplina -unt 30,3.

desero. hominem in hac inperitiae vulgaris caecitate -ere 3,1; dei miles nec in dolore -itur 37,3; prius eos (*Iudaeos*) -uisse conprehendes quam esse -tos 33,5.

desiderium. vir inmensum sui -um nobis reliquit 1,3; cum aviditatem -ii implesset 2,3.

desidero. qui cum multa habeat, plura -at 36,4; dum defunctos eos -ant videre 20,5.

designo. deum unum multis licet -asse nominibus 20,1.

desino. caelum, ita ut coepisse, -ere 34,2. *cum inf.*: -ite mundi plagas rimari 12,7; nec -unt perdere 23 (22),1; cum iam Apollo versus facere desisset 26,6; non -unt perditi iam perdere 26,8.

desipio. et des*i*pi*as* (de spicis *P*) Isidis ad hirundinem 22,10 (21,12)*; male sanos in ista -ere 22,6 (24,5).

desperatio. uterque maiestatem dei intellegendi -ne senserunt 19,13.

desperatae factionis *homines* 8,3.

despicio. templa ut busta -unt 8,4. *cum inf.*: nobis deus nec non potest subvenire nec -it 36,9. *cf.* 22,10 (21,12)*: et despicis Isidis ad hirundinem sistrum ...

desponsatus. virgines iam -as, iam destinatas 25,3.

despuunt *deos* 8,4.

destinatus. -tam sibi poenam praescius perhorrescit *Iuppiter* 35,2; virgines iam desponsatas, iam -as 25,3.

destitutus. deus unicus, solitarius, -us 10,3.

destruo. si ista moles ab eo, quo exstructa est, -atur 34,5; ne omnis religio -atur 13,5.

determino. singulorum fata -at *deus* 36,2.

detestor. utrum sit eorum -nda pravitas 11,5; fabula tam -nda quam nota est 9,5.

detineo. eorum (*sc. regum defunctorum*) memorias in statuis -ere 20,5.

detraho. cum maxima iudicandi mihi invidia -cta sit 40,3.

detriumpho. -atos *deos* colere coeperunt 25,7.

devoro. de harena feras -ant 30,6. asinos cum Iside religiose -atis 28,7.

devotio *Deciorum* rata 7,3.

deuro. cum in contione eius scripta -sserint 8,3.

deus. *forma nominativi plur., semper* dii (4); *genetivi*: deorum; *dativi*: deis (*semel*); *ablativi*: diis (4ter), dis (*semel*). deus: 1) nec universitati solummodo deus, sed et partibus consulit 18,3; quod enim aliud est fatum quam quod de unoquoque nostrum deus fatus est? 36,1; sed enim deus actum hominis ignorat 32,7; quanto magis deus interest cogitationibus nostris 32,9; egetis algetis ... et deus patitur dissimulat 12,2; quoniam deus mori non potest 21,10; nobis deus nec non potest subvenire nec despicit 36,9; si eunuchos deus vellet 24,4. 2) nec nomen deo quaeras: deus nomen est 18,10; Platoni in Timaeo deus est ipso suo nomine mundi parens, artifex animae ... 19,14; unde enim deus longe est? 32,7; idem enim omnium deus est 33,3; quid aliud et a nobis deus quam mens et ratio et spiritus praedicatur? 19,2. 3) deus auctor omnium ac speculator omnium 32,9. 4) Anaxagorae discriptio et motus infinitae mentis deus dicitur, et Pythagorae deus est animus per universam rerum naturam commeans et intentus 19,6; et perierante Proculo deus Romulus, et Iuba Mauris volentibus deus est 21,9; at ille, qui ceteris deus *est*, sibi certe homo est 29,4; nisi forte nondum deus saxum est ... nondum deus est ... nec adhuc deus est ... tunc postremo deus est, cum 22,5 (23,13).

audio vulgus: cum ad caelum manus tendunt, nihil aliud quam « deum » dicunt et « deus magnus est » et « deus verus est » et « si deus dederit » 18,11.

quis hic auctor deus? quis deus machinator? 5,7; unde autem vel quis ille aut ubi deus unicus, solitarius, destitutus? 10,3; ubi deus ille, qui ...? 12,4. et deus aereus vel argenteus ... et lapideus

deorum mater (*Cybele*) 23 (22),4 ; misericordia digni, sed nostrorum deorum 12,6 ; de deorum natalibus, donis, muneribus neglego carmina poetarum 7,5 ; cruces ligneas ut deorum vestrorum partes forsitan adoratis 29,6 ; deorum praesentiam contempta auspicia contestata sunt 7,4 ; templa omnia ... de spoliis deorum 25,5 ; intende templis ac delubris deorum 7,5 ; Iovis partum et ortum Minervae ... rerum vocabula esse, non deorum 19,12.

deis (*dativus*) : etiam principibus et regibus ... ut deis turpiter adulatio falsa blanditur 29,5.

deos : deos elementa esse monstrando 19,10. deos ... adorare 6,1 ; deos colere municipes 6,1 ; colunt deos, quos alius iam sprevisset iratos 6,2 ; sic et deos colitis incestos 31,3 ; vos, qui ligneos deos consecratis 29,6 ; de capro etiam et homine mixtos deos et leonum et canum vultu deos dedicatis 28,7 ; deos despuunt 8,4 ; mendicantes vicatim deos ducunt 24,3 ; plures totis hominibus deos haberemus 21,12 ; idem deos vestros induendo stupra, suspiria, odia dedecorat 37,12 ; hic deos vestros ... in hominum rebus et actibus miscuit 24 (23),3 ; Romanorum vernaculos deos novimus 25,8 ; sic reformidatis deos quos negatis 12,5 ; etiam per quietem deos videmus, audimus, agnoscimus, quos 7,6. nullos deos adseverando 8,2 ; quid et quales arbitraretur deos 13,4 ; deos credere 16,1 ; fieri se deos metuunt 21,10; qui deos aut otiosos fingit aut nullos 19,8 ; ob merita virtutis aut muneris deos habitos 21,1 ; nisi forte post mortem deos fingitis 21,9 ; Antisthenen populares deos multos, sed naturalem unum praecipuum, Speusippum vim animalem ... deum nosse 19,7. deos adiutores habere 25,7 ; deos vel faciles habere vel reges 6,1 ; undique hospites deos quaerunt 6,2. <erraverunt> erga deos quoque maiores vestri 20,5. Prodicus adsumptos in deos loquitur, qui 21,2 ; grassari in deos 8,3 ; Acca Larentia et Flora ... inter morbos Romanorum et deos computandae 25,8.

diis, dis (*ablat.*): ne a diis ceteris ligaretur 24 (23),4 ; tot de diis spolia, quot de gentibus et tropaea 25,6. proditum sibi de diis hominibus a sacerdote secretum 21,3 ; de dis immortalibus ... consensio 8,1 ; quanto verius de diis vestris animalia muta ... iudicant 22 (24), 1.

dextra. non -am solum ... uri cremari 37,4 ; nisi -am perdidisset *Mucius* 37,3.

Diagoras Melius, cui atheon cognomen adposuit antiquitas 8,2.

Diana interim est alte succincta venatrix 23 (22),5 ; D. Ephesia *ib.*; D. Trivia *ib.* ; D. Taurica 25,9; -am Taurios *colere* 6,1.

dico. 1) *absolute* : ut -itis 12,2 ; ut prope -xerim 32,9 ; ubertate

-endi 14,7. 2) *coniunctum* a) *cum substantivo* : quid tenebrarum et luminis -am recursantes vices ? 17,6 ; quem (*sc. deum*) in publicum -ere inpossibile praefatur *Plato* 19,14 ; Cybelae Dindyma pudet -ere 23 (22),4 ; qui adversum se sententiam -xit 37,1. b) *cum adiectivis et pronominibus* : philosophos eadem disputare quae -imus 34,5 ; ea, quae facilius est sentire quam -ere 39,1. quae -ta sunt 16,4 ; quae paulo ante tibi -ta sunt 27,4. c) *cum adverbiis* : -am ut potero, pro viribus 16,1; -am quemadmodum sentio 36,4. 3) *sequitur acc. et inf.* : quod audire te -is 28,7 ; qui initiari nos -it 30,1 ; cum ipsum mundum perpetuum et insolubilem -eret esse fabricatum 34,4; partes orbis nunc inundare -it nunc ... ardescere 34,4. 4) *sequitur oratio recta* : nihil aliud quam « deum » dicunt et « deus magnus est » et « deus verus est » et « si deus dederit » 18,11 (*notanda attractio*: quam « deum »). 5) *sequitur duplex accus.* : dum inaestimabilem -imus *deum* 18,8 ; quem (*deum*) si patrem -xero 18,10 ; Thales rerum initium aquam -xit 19,4 ; Aristoteles interim mentem, interim mundum deum -it 19,9 ; *deum* parentem omnium -imus 19,15. 6) *passive* : Anaxagorae discriptio et motus infinitae mentis deus -itur 19,6 ; cum Hammon -itur *Iuppiter* 23 (22),6 ; quod plerique pauperes -imur 36,3. 7) *dicor* : Indus flumen et serere Orientem -itur et rigare 18,3. *v. dictum.*

Dictaei Iovis 21,1.

dictum. et cum -o eius adsedimus 4,6 ; sine dilectu adsentiuntur -is omnibus 14,4 ; qui de suis -is sapientes esse meruerunt 19,4.

dies. *generis fem.* 2,3 ; 7,3. *proprie* : post unum et alterum -m 2,3 ; tam luculento -e 3,1 ; eadem -e qua fecerant 7,3 ; sollemni -e coeunt 9,6 ; deliberationi -m petiit, postridie biduum prorogavit 13,4; quod in -m (*i. e. interdiu*) sole lustratur *caelum* 17,5 ; qualem parens omnium -m duxerit 19,1 ; per quietem deos videmus ... quos impie per -m negamus 7,6 ; in -m (*i. e. cotidie*) pecua pascuntur 36,5 ; serpentibus in -s perditis moribus 9,1 ; in -s nostri numerus augetur 31,7. *i. q. tempus* : post aestivam -em 2,3.

differo. cum a feris beluis hoc -amus quod 17,2.

difficilis. quem (*deum*) et invenire -e ... praefatur *Plato* 19,14; -ius est ... incipere 34,9.

diffindo. ubi in plures una (*via*) diffinditur 16,3.

diffiteri. ut -erentur se Christianos 28,5.

diffundo. generi et soceri bella toto orbe -sa sunt 18,6.

digero. mundi membra coalita, -sta, formata 5,7.

digitum. testam plano situ -is conprehensam 3,6.

digne. sic eum (*sc. deum*) d. aestimamus 18,8.

dignitas. omnes homines sine dilectu aetatis, sexus, -is 16,5 ; inanis cultus -is 37,10 ; actus hominis, non -as iudicatur 36,1.

dignus. -a et nata religio talibus moribus 9,3 ; pallidi trepidi, misericordia -i *Christiani* 12,6. mimi convicio -a ista sententia est 34,7. neque exultare te -um est concinnitate sermonis 14,2 ; quod Saturni filio -um est 30,4.

dilabor. iam ante -psum est *corpus* 11,7.

dilectus. sine -u tangunt loca sacra et profana 5,9 ; sine -u adsentiuntur dictis omnibus 14,4 ; sine -u aetatis, sexus, dignitatis 16,5.

diligenter in utroque genere vivendi versatus 5,1 ; deum ... in omnium mores ... d. inquirere 10,5; d. quantum potest singula ponderemus 14,7 ; nisi divinitatis rationem d. excusseris 17,2.

diligentia. in explorando pertinaci -a perseverare 5,3.

diligo. sic <nos> mutuo ... amore -imus 31,8.

diluculum. cum -o ad mare ... pergeremus 2,4.

diluo. ut conviciorum ... labem verborum veracium flumine -amus 16,1.

dimidiatus. liberis adhuc -a verba temptantibus 2,1 ; corrupta et -a fide 34,6.

dimitto. cum -i ... haberent in sua potestate 37,4.

Dindyma. Cybelae -a *sacra* 23 (22),4.

dinosco. sic nos ... signo facile -imus 31,8.

dinumero. *deorum* natales, patrias, sepulcra -at 21,1.

Diodorus. Thallus ac -us hoc loquuntur 21,4.

Diogenes. Apolloniates -es aëra deum statuit 19,5 ; Babylonio -i disciplina est ... 19,12.

Dionysius. numquam mereretur -us regnum 5,12.

dirae. -arum imprecationes 7,4.

dirigo. in temperiem semet autumnitas -ebat 2,3.

dirimo. cum per singulos propriis appellationum insignibus multitudo -nda est 18,10.

diripio. utrum ferae -ant *corpus* 11,4.

discedo. post haec laeti hilaresque -ssimus 40,3. -ens (*sc. de vita*) vir eximius 1,2. *i. q. dividor, desino*: quandounquam regni societas aut cum fide coepit aut sine cruore discessit ? 18,5.

disceptatio. cum non laudi, sed veritati -o vestra nitatur 14,2.

discepto. ut -antes duos medius segregarem 4,6.

disciplina. antistitem veritatis maiorum excipere -am 6,1 ; in hac impietatis -a 8,2 ; tradidisse ceteris -am 16,5 ; -am philosophorum 19,3 ; Diogeni -a est exponendi et disserendi 19,12 ; has fabulas ipsis studiis et -is elaboramus 24 (23),1 ; suis sceleribus adolescere cum

Romulo ceteris regibus ... -a communis est 25,4 ; haec de deorum vestrorum -a descendunt 30,3 ; -ae transfugas 33,5 ; in nonnullis -a nostra minor est 35,5 ; calamitas saepius -a virtutis est 36,8 ; homicidii -am 37,11.

disco. has fabulas ab inperitis parentibus -imus 24 (23),1. quod nihil se scire didicisset *Socrates* 13,2.

discrimen. sine -ine omnes deperire 5,10 ; ut aurum ignibus, sic nos -inibus arguimur 36,9.

discriptio. Anaxagorae discriptio et motus infinitae mentis deus dicitur 19,6.

discurro. nudi cruda hieme -unt (*sc. Luperci*) 22,8 (24,3) ; -entem *deum* ... atque ubique praesentem 10,5.

discutio. cum -ssa caligine in lucem sapientiae et veritatis emergerem 1,4.

dispar. argumentum -r furoris 27,3.

dispenso. qui universa ... ratione -at (*sc. deus*) 18,7 ; deo -ante 25,12.

dispertio. huius (*infantis*) certatim membra -unt 9,5.

dispono. quae singula ... ut -erentur 17,6 ; apte -sita recta montium 17,10 ; si omnia exculta, -sita ornata vidisses (*in domo*) 18,4.

disputatio. -ne gravissima 1,5 ; gravissimae -nis 15,1 ; ex nostris -nibus nata sententia 5,1 ; -nis ipsius veritas 16,6.

disputo. in contubernalibus -are 4,4 ; intentius -are 4,5 ; de toto genere -andi 14,3 ; -antis auctoritas 16,6 ; -turi alias et uberius et plenius (*sc. de fato*) 36,2. *cum aliquo*: ut ... cum eo disputem 4,4. *de aliqua re*: de divinitate -antem 8,2; de rebus caelestibus -are 16,5 ; de caelestibus -avit 19,4. *aliquid*: philosophos eadem -are 34,5.

dissero. pro -entium viribus 14,3 ; quod utrimque omni negotio -atur 14,7. *de aliqua re*: -entis de navigatione 3,4. *aliquid*: -ere divina 12,7. *cum acc. et inf.*: -endi Iovis partum ... rerum vocabula esse 19,12 ; rationem deum (*esse*) -it 19,10 ; eos spiritus daemonas (*esse*) ... philosophi -unt 26,9.

dissimulanter. ut me d. gravius argueret inscientiae 4,3.

dissimilis. non -es *sunt* et qui ... devorant 30,6 ; inter se singuli -es invenimur 13,1.

dissimulo. deus patitur -at 12,2; nec -abo ... Natalis mei ... nutasse sententiam 16,1.

dissipo. animal omne dividitur, solvitur, -atur 5,8 ; ita eius dubia opinio -atur 10,3.

dissolvo. corporibus -utis 35,6 ; religionem -ere aut infirmare 8,1.

distinguo. nos gentes nationesque -imus 33, ; sola virtute -imur 37,10 ; ordo temporum ac frugum stabili varietate -itur 17,7 ; *caelum* in noctem astris -itur 17,5.

distorqueo. membra distorquent *daemones* 27,2.

districtus. per universa -us *deus* 10,5.

diversus. quamvis -a, quae dicta sunt 16,4.

dives es ? 37,9 ; qui deo -es est 36,4 ; de egentibus divites *(facti)* 33,3. *subst.* : divites facultatibus suis inligatos 16,5.

divido. in quae *(elementa)* rursum homo ... -itur, solvitur, dissipatur 5,8 ; in caelo summam potestatem -i 18,7 ; crederes unam mentem in duobus fuisse -sam 1,3 ; caelesti conpage -sa 11,1.

divinitas. de -te disputantem 8,3 ; nisi -tis rationem ... excusseris 17,2 ; de -te consensio est 19,5; si veritas -tis ... maturuit 38,6.

divinus. -a indulgentia 7,2 ; -i imperii 18,7 ; -is legibus 11,1 ; naturalem legem atque -am 19,10 ; -a libratio 17,5 ; menti -ae 19,10 ; -am mentem 19,9 ; de -is praedictionibus prophetarum 34,5; -a providentia 5,12 ; -a ratione 17,3 ; caput asini rem nobis esse -am 28,7; vim -am 19,11 : ab exploratione -a (*i. e. rerum -arum*) 4,5. -um autem id est, quod 21,10. *subst.*: disserere -a 12,7; quicumque de -is quaerat 16,6.

divitiae. non sub -arum onere suspirat 36,6 ; quod ... -is afluant 37,7.

diutius. nec avocanda ... d. intentio 15,1 ; si d. inspicias 32,5.

divus. *i. e. deus*: -i *sunt* ceteri reges 21,9. *subst.* : patrem divum atque hominum (Ennius) 19,1.

do. dant cautelam periculis *vates* 7,6 ; superstitio Romanis dedit ... imperium 25,1 ; quod non habet, non dat 37,2 ; sic ... futuris dabatur exemplum 20,6 ; ingenium non dari facultatibus 16,5 ; quibus suspectus in caelum datus est 17,2. ut utrisque proximus aures darem 4,6. quibus non est datum intellegere civilia 12,7; aut scire sit datum 5,5. si deus dederit 18,11. etsi iustos darem *Christianos* 11,5. *sequitur* ut : cupido generandi nonne a deo data est et (*sc. nonne datum est*) ut ubera ... lactescant et ut tener fetus adolescat ? 18,2.

doceo. rudes illos homines et agrestes multa -uit *Saturnus*, literas imprimere ... 21,5. *iniustos ipsos esse* iam -ui 11,5 ; ipsum credo -uisse ... coniurare Catilinam 30,5.

docti. *subst.*: quo genere philosophari et caute indocti possunt et -i gloriose 13,3 ; -issimorum libris 35,1.

doleo. aeque se ferre, stomachari, indignari, -ere (*sequitur inf. cum acc.*) 16,5. nihil itaque indignamdum vel -endum, si quicumque de divinis quaerat 16,6. -ere nescio quid 4,1 ; quod -etis 32,7.

dolo. -atur *deus ligneus* 22,3 (23,11).

dolor. cum -e laceraris 12,3; -em infelicissimae matris 23 (22),1 ; victi -e 27,6 ; cum -e congreditur 37,1 ; nec in -e deseritur 37,3 ; inspirata patientia -is 37,5 ; simulatis -ibus 37,12.

dominatio. quidam imperiis ac -nibus eriguntur 37,7.

dominor. fortuna -atur 5,13. vestrique -antur *Romani* 12,5.

dominus. praeesse ei crederes -um 18,4 ; universitatis -um 18,4 ; parentem omnium et omnium -um 35,4 ; quem si dominum *dixero* 18,10 ; vultu -i territi 25,11.

domus. relicta -o 2,1 ; ingressus aliquam -um 18,4 ; -i natos 31,4 ; hominem -i forisque lateri tuo inhaerentem 3,1. in hac mundi -o 18,4 ; deo una -us est mundus hic totus 33,1.

donum. de deorum natalibus, donis, muneribus 7,5.

dorsum maris raderet 3,6.

dubito. nec -andum ei de cetero est 16,4. *sequitur acc. et inf.*: quis ergo -at vulgus orare ? 22,1 (23,9) ; quis enim sapientium -at, quis ignorat omnia ... occidere ? 34,1 ; quis autem ille qui -at, vernis indulgere nos floribus ? 38,2.

dubitatio. quoniam de providentia nulla -o est 18,5 ; Arcesilae ... in summis quaestionibus tuta -o 13,3.

dubius. omnia in rebus humanis -a, incerta, suspensa 5,2 ; quae sunt -a 13,5; ita eius -a opinio dissipatur 16,3.

duco. vicatim deos -unt 22,8 (24,3) ; auram bonam floris naribus -ere 38,2. *producere* : nec ... convivium mero -imus 31,5. talem esse mortalium mentem, qualem parens omnium diem -xerit 19,1.

dudum. iam d. me ... remordet oratio 4,3.

dulcedo et adfectio hominis 1,1; figmenta ... in -inem carminis lusa 11,8.

dulcis aqua et aqua marina 34,2; loquellam ipso offensantis linguae fragmine -iorem 2,1 ; mendaciis -ioribus 24 (23),8.

dulciter. cum *viro* optimo amor -ius praebeatur 29,5.

dum. *sequitur ubique indicativus praesens* 1) *vi temporali* : ut illud iaculum vel dorsum maris raderet enataret, d. leni impetu labitur, vel ... emicaret, emergeret, d. adsiduo saltu sublevatur 3,6 ; d. adhuc vivitis, aestimate 12,1 ; auctoritatem quasi praesentis numinis consequuntur *daemones*, d. inspirant interim vatibus, d. fanis inmorantur, d. nonnumquam extorum fibras animant 27,1 ; inermi armatos, d. fugiunt, insequentes, ... obruerunt 33,3; d. istaec apud me tacitus evolvo, Caecilius erupit 40,1.

2) *accedit vis causalis, sive modalis* : sic imperium suum ... propagavit d. exercent ..., d. urbem muniunt ..., d. ... colunt deos ... et ... pergunt ..., d. ... venerantur, d. ... quaerunt et suos faciunt, d. aras extruunt 6,3 ; d. reges suos colunt religiose, d. ... desiderant ..., d. gestiunt ..., sacra facta sunt quae fuerant adsumpta solacia 20,5 ; d. verborum lenocinio ... avocantur, sine dilectu adsentiuntur dictis omnibus 14,4 ; horum imagines

consecratas vulgus orare et publice colere, d. ... decipitur ... praestringitur ... hebetatur 22,1 (23,9); sic eum digne aestimamus (*sc. deum*), d. inaestimabilem dicimus 18,8; deos timetis, d. unusquisque vestrum non cogitat ..., d. inconsulte gestiunt ..., d. fieri malunt ..., d. nihil... norunt 22,7 (24,2); d. Venerem ... spargitis, d. ... seritis, d. ... exponitis, necesse est 31,4.

c) *accedit vis adversativa*: spernunt tormenta praesentia, d. incerta metuunt et futura, et d. mori post mortem timent, interim mori non timent 8,5.

duo. Ianus frontes -as gestat 23 (22),5; unam mentem in -obus fuisse divisam 1,3; disceptantes -os 5,6; tam magni imperii -os fortuna non cepit 18,6.

durus servitus -ior 28,11.

dux unus in gregibus 18,7; -cem inclytum 20,6; posteris -cibus 25,4.

E

ebriatus. ubi incestae libidinis -is fervor exarsit 9,6.

ebur. mens ... candore -oris hebetatur 22,1 (23,9).

ecce arbusta frugifera, e. iam seges cana ... imbri corrumpitur, grandine caeditur 13,5; e. pars vestrum ... egetis algetis 12,2; e. vobis minae, supplicia, tormenta 12,4; e. funditur ... e. plumbatur ... e. ornatur *deus* 22,5 (23,13).

ecquid ad haec, ait, audet Octavius? 14,1.

edax. pullos -ces habuit et Paullus 26,3.

edo. magi praestigias -unt 26,10.

edulis. ut nec -ium pecorum in cibis sanguinem noverimus 30,6.

effero, as. in execrationem et odium hominum ... -antur 14,6.

efficio. oracula -unt *daemones* 27,1.

effigiatos sane et unctos et coronatos *lapides* 3,1.

effusae orationis impetus 14,1

egeo. -etis algetis 12,2; qui non -et 36,4; de -entibus divites *(facti)* 33,3. cum beatus non egeat ... floribus 38,3. summi opificis et perfectae rationis -uerunt 17,6.

egero. alibi Hercules stercora -it 24 (23),5.

ego, mei, mihi, me (mecum), **nos**, nostrum, nostri, nobis, nos (nosmet).

ego: cui e.: « quid hoc rei est? » 4,1; e. vos in hoc magis miror 38,3; e. Octavio meo ... sed et mihi gratulor 40,1; ut ille mei victor est, ita e. triumphator erroris 40,1; e *gaudere* et quod hic crediderit et hic vicerit 40,3.

mei: visendi m. gratia 2,1; in usum m. 32,2; ut ille m. victor est 40,1.

mihi: m. ... inhaesit 1,1; ut ... m. viderer . . redire *ib.*; m. videntur ... habere 17,3; m. cum Octavio res est 4,3; m. gratulor 40,1; *dat. ethicus*: si m. quasi novus aliqui .. considas 5,2. *dat. commodi*: quod etiam m. Octavius vicerit 40,3; iudicandi m. invidia detracta sit 40,3.

me (*acc.*): me ... angit ... oratio 4,3; me ... argueret 4,3; me ... protegerent 4,6; sustinebitis enim me ... exerentem 8,3; me ... delectarit 14,3; quod ad me est 39,1; apud me tacitus evolvo 40,1.

me (*abl.*): ut pari mecum voluntate concineret 1,3; adnitendum tibi mecum ést 16,1; eadem mecum recognosces 21,1.

nos (*nom.*): n. distinguimus (*opp.* deo) 33,1; n., qui ... non eloquimur magna (*opp.* philosophorum) 38,6; vos ... nos, vos ... apud nos, vos ... nos 35,6; n. igitur .. abstinemus 37,11; n. proinde ... ponderemus 14,7; n. tamen . . putabamus 28,3; at n. ... praestamus 31,5; at enim n. praestamus 38,4; et (=*etiam*) n. fuimus 28,2; sed n. malumus 36,9; cum Octavius perorasset, aliquamdiu n. ... tenebamus 39,1.

nostrum. de unoquoque n. 36,2; omnium n. vice 40,3.

nostri. tanto n. amore 1,3; n. numerus 31,7; odium n. serunt 27,8; in solacium n. 34,11.

nobis (*dat*): nec n. blandiamur 33,1; n. nec videre fas nec audire 30,6; n. non licet 29,1; n. credite 28,1; quid n. invidemus? 38,6; haec n. tamen nata sunt 36,5; incerta n. veritas occultatur 13,5; n. reliquit 1,3; subducitur n. 34,10; n. subvenire 36,9; multi n. videmur 33,1. ut sit n. ambigendum 16,1; expectandum n. est 34,12; n. providendum est 14,6. ut sit n. . reparatio 17,6; rem n. esse divinam 28,7; n. pectus angustum est 18,8. n. proximus 32,7.

nos (*acc.*): audire n. 31,6; monet n. 26,12; si nosmet ipsos noverimus 5,5; n. odisse 27,8; n. rapere 20,2 n. ignorare 17,2; eadem n. sensisse 28,5; initiari n. 30,1; n. occultare 32,1; malumus nos bonos esse 36,7; vernis indulgere n. floribus 38,2; <nos> (*om. P*) pudere 38,1; n. consecutos 38,6. nihil ad n. 13,1; adversum n. 28,10; 31,1; adversus nos 28,6; apud n. 32,3; 35,6; in n. 28,10; supra n. 5,5; 13,1. *i. q. nos invicem*; sic <nos> (*om. P*) mutuo amore diligimus 31,8; sic n. dinoscimus *ib.*; sic n. fratres vocamus, *ib.*

nobis (*abl.*): a n. 19,3; 27,5; 31,1; de n. 2,3; in n. 36,2; nobiscum 19,4; 34,8.

eiero. quasi -ato nomine iam omnia facta sua ... purgaret 28,4.

eicio. Plato ... Homerum ... de civitate ... -ecit 24 (23),2.

eiulatus. sine ullis -ibus 37,4.

elabor. somnio similis, antequam tenetur, elabitur *felicitas* 37,8.

elaboro. has fabulas ... ipsis studiis et disciplinis elaboramus 24 (23),1.

elatione pinnarum *liberas animantes* 17,10.

elementa. *i. q. atomi vel principia omnium rerum* (*ignis, aqua, aer et terra*) : animal omne ... -torum voluntaria concretio est 5,8; utrum -is concretus an concinnatus atomis (*sit homo*) 17;1. rupto-orum omnium foedere 11,1 ; de -orum conflagratione 34,3 ; *corpus* deo -orum custodia reservatur 34,10. -is adnitentibus 33,3; vulgi deos -a esse 19,10

Eleusinius. -a *sacra* 23 (22),2 ; Cereris -ae 21,1; -os Cererem *colere* 6,1.

electus sectae vestrae non spontaneos cupere, sed -os 11,6; magnis et -is viris 29,5. *v. eligo.*

elido. *filios* adstrangulatos misero mortis genere -ere 30,2 ; Corybantum cymbalis ... tinnitus -itur 23 (22),3.

eligo. ea ... quae recta sunt, eligere 14,7 ; nec singulas *vias* audet -ere 16,5 ; hominem sibi quem colant -unt 29,4. *v. electus.*

eloquentiae potestate 14,3 ; -ae tumore 15,1.

eloquium. eorum magorum et -o et negotio primus *Hostanes* 26,11.

eloquor. -ar quemadmodum sentio 18,9; quod sunt -untur *daemones* 27,6 ; non -imur magna sed vivimus 38,6.

emeritus. *i. q. praeteritus* : ad honorem -ae potestatis 21,9.

emergo. cum de tenebrarum profundo in lucem sapientiae et veritatis -erem 1,4 ; ut illud iaculum summis fluctibus tunsis emicaret, -eret 3,6.

emetior. *de itinere* : medium spatium civitatis -nsi 3,2 ; eandem -nsi viam 3,5.

emico. ut illud iaculum summis fluctibus tunsis -aret, emergeret 3,6.

enato. ut illud iaculum vel dorum maris raderet, -et 3,6.

enervis histrio 37,12.

enim. *collocatur tertio loco* : in operibus e. 32,4 ; ab ipsis e. 28,6 ; naturale est e. 27,8 ; et nos e. 28,2. etenim 10,2.

I *comprobat et explicat* a) *ea quae antecedunt*; *postponitur* 1) *substantivo* : sacrilegii e. ... instar est 17,2; Cleanthes e. ... disserit 19,10 ; maioribus e. nostris ... fides fuit 20,3 ; Terrae e. vel Caeli filius proditus *est* 21,7 ; deus e. ligneus ... suspenditur 22,3 (23,11) ; in operibus e. eius ... aspicimus 32,4 ; animus e. ... firmatur 36,3 ; fortitudo e. ... roboratur 36,8. 2) *adiectivo vel participio* : adiurati e. ... inhorrescunt 27,7 ; totum e. eius auxilium ... finitur 29,3 ; destinatam e. sibi ... poenam ... perhorrescit 35,2.

3) *pronomini* : ea e. de castis fingitis 29,1 ; haec e. verba sunt 19,2 ; hic e. praecipuus ... miscuit 24 (23),3 ; his e. et huiusmodi fabulis ... referserunt 28,6 ; haec e. ... nata sunt 31,2 ; hi e. ... saginantur 37,7 ; his e. et sparsis utimur 38,2 ; ista e. inpudicitiae sacra sint

28,10 ; ab ipsis e. rumor ... seritur 28,6 ; quid e. potest esse? 17,4; quod e simulacrum deo fingam? 32,1 ; quis e. ... dubitat ? 34,2 ; quid e. aliud est fatum ? 36,2 ; et nos e. idem fuimus 28,2 ; vos e. video 30,2 ; vos e. ... adgnoscitis 31,8 ; vos e. adulteria prohibetis 35,6 ; nemo e. praemium percipit 37,2.

4) *adverbio vel particulae* : cur etenim occultare ... nituntur ? 10,2 ; cur e. ... nascuntur? 21,11 ; iam e. venio 26,1 ; unde e. deus longe est 32,7 ; quamdiu e. eum ... coluerunt ... de paucis innumeri facti *sunt* 33,3 ; absque e. notitia dei, quae potest ...? 37,8 ? nunc e. mimus ... exponit 37,12. 5) *negationi, non* : non e. solum 33,1 ; *nec*: nec e. ... decipit 29,4 ; nec e. indulgemus 31,5 ; neque e. prius exultare te dignum est 14,2 ; neque e. potuerunt 25,7 ; neque e. eos ... iuverunt 25,9. 6) *verbo*: vult e. 26,12 ; naturale est e. 27,8 ; malunt e. 34,12 ; vicit e. 37,2.

b) *in parenthesi*: ausim e. 7,1 ; sustinebitis e. 8,3 ; idem e. omnium deus est 33,3.

c) *Notabilia* : Saturnum e. ... hominem prodiderunt 21,4 ; Romanorum e. vernaculos deos novimus 25,8.

II *asseverat* a) *in anteoccupatione* : at e. 32,4 ; sed e. 32,7. b) at e. dei miles 37,3 ; at e. nos 38,4. *v. at et sed.*

Ennius. de Pyrrho -us Apollinis Pythi responsa confinxit 26,6.

eo facilius et navigavit et vicit 26,4. eo felicior quo levior incedit 36,6 ; quo saepius adseverationibus credunt, eo frequentius a peritioribus arguuntur 14,5.

eo, is. *fluvii* eunt semper exercitis lapsibus 17,9 ; eundi spatium satis iustum 3,5 ; deum namque ire per omnes terrasque (Verg., *Georg.*, 4,221) 19,2. longum est ire per singula 18,1 ; otiosum est ire per singulos 21 9.

Ephesia *Diana* 23 (22),5.

Epicurei. et -is de elementorum conflagratione et mundi ruina eadem sententia est 34,3.

Epicurus. etiam -us ille, qui deos aut otiosos fingit aut nullos, naturam tamen superponit 19,8.

Epidaurios Aesculapium *colere* 6,1.

Epona. nisi quod et vos totos asinos in stabulis cum vestra vel -a consecratis 28,7.

epoto. medicaminibus epotis 30,2.

epulae ad -as ... coeunt 9,6 ; post multas -as 9,6 ; nec ... indulgemus -is 31,5.

eques. *i. q. equus* : Curtius, qui -itis sui vel mole vel honore hiatum ... coaequavit 7,3.

equestrium fratrum in lacu statuae consecratae 7,3.

equidem. dicam e., ut potero, pro viribus 16,1.

equus. spumantibus -is atque fumantibus 7,3 ; ut cum -is Castores viderentur 27,4 ; Centauros -os

suis hominibus inplexos 20,3 ; de -orum hinnitu 18,6.

erado. vos tergetis, mundatis, -itis *deos* 22,7 (24,2).

erga. *i. q.* de, περί : < erraverunt > erga deos quoque maiores nostri 20,5.

ergo. *collocatur primo loco* 11,7 ; 21,10 ; *secundo* 13,2 ; 22,1 (23,9) ; 25,6. 1) *in sententiis affirmativis* : e. homo novus nascitur 11,7 ; merito e. de oraculo testimonium meruit 13,2 ; totiens e. Romanis inpiatum est quotiens triumphatum 25,6 ; e. nec de mortuis di 21,10. 2) *in interrogatione*: quis e. dubitat ? 22,1 (23,9).

erectus. nos, quibus vultus -us 17,2 ; vultus -us 17,11.

erigo. ecce -itur *deus* 22,5 (23,13); cum -itur iugum 29,8 ; cum libertatem suam adversus reges ... -it *Christianus* 37,1 ; quidam imperiis ac dominationibus -untur 37,7.

Erigone suspensa de laqueo est, ut Virgo inter astra ignita sit 23 (22),7.

eripio. quoniam morti non poterat -ere *Sarpedonem* 24 (23),4.

erogo. ignes Aetnaei montis ... flagrant nec erogantur 35,3.

erro. qui -ando ... utilitati hominum profuerunt 21,2. Natalis mei -antem, vagam, lubricam nutasse sententiam 16.1 ; longe de vicinia veritatis -atis 29,2. -as, o homo, et falleris 32,7 ; sic melius -are 7,1 ; -antium turbam 22,10 (24,5); cum -asset in regem *Mucius Scaevola* 37,3; <erraverunt> erga deos quoque maiores nostri 20,5.

error. *proprie* : crispis tortuosisque ... -ibus (*fluctuum*) delectati perquam sumus 3,3 ; -e ... Liberam ... vestigat *Ceres* 23 (22),2. *translate*: huius erroris ... infamiam 3,1; vel hunc -em saltem non vanis ... opinionibus implicemus 5,6 ; hoc -e decepti 11,5 ; -e consimili 14,6 ; fieri malunt alieni -is accessio 22,6 (24,12); an vacillaverit per -em *sententia* 16,1; revincit -em 19,10; ad -em mutui rapere consensus 20,2 ; fontem ipsum -is et pravitatis 26,7 ; -em pravitatis infundere 26,8 ; non est crimen -is 31,7 ; quorum -r augetur 34,12 ; vanus -r hominis 37,10 ; non credere vulgaris -is est 34,1 ; triumphator -is 40,1. socius in -ibus 1,4 ; has fabulas et -es ... discimus 24 (23),1.

erubesco. *absolute* : ut Christianus reus nec -eret nec timeret 28,2. *sequitur acc. et inf.* : -et timere se materiem ab artifice inlusam 22,2 (23,10). *sequitur infin.* : si audire nos publice -itis aut timetis 31,6.

eruo. -enda prorsus haec et execranda ... consensio 9,1. quod ipsum explorare et -ere 17,1 ; fontem ipsum erroris ... et altius -ere et aperire manifestius 26,7 ; quaestionem, non quae verum -eret 28,3.

erumpo. *i. q. dicere* : Caecilius -it 40,1 ; quoniam meus frater -it aegre se ferre, stomachari, indignari, dolere 16,5.

et. A. VI COPULANDI.

I) *bina membra coniunguntur* 1) *substantiva* a) *nomina propria* : numquam mereretur Phalaris et Dionysius regnum, numquam Rutilius et Camillus exilium 5,12; Claudi et Iuni 7,4 ; Anaximenes deinceps et post Diogenes statuunt 19,5 ; scit hoc Nepos et Cassius 21,4; sine Libero et Cerere (*i. e. sine pane et vino*. Terent., *Eun.* , 733) 21,2 ; cum Cynocephalo suo et calvis sacerdotibus 23 (22),1; Martis et Veneris 24 (23),7; Acca Larentia et Flora 25,8; Tauris Ponticis et Aegyptio Busiridi 30,4; Graecum et Graecam, Gallum et Gallam 30,4 ; Aegyptiis et Athenis, 31,3 ; Pythagoras primus et praecipuus Plato 34,6.

b) *bina subst. numeri singularis* : tanta dulcedo et adfectio inhaesit 1,4 ; convictus nostri et familiaritatis 1,3 ; sapientiae et veritatis 1,3; alacritatem tuam illam et illam ... hilaritatem 4,2 ; homo et animal omne concretio est 5,8 ; homo et animal omne dividitur, *ib.* ; homines noxios feriunt et saepe religiosos 5,9 ; divina providentia et ... auctoritate 5,12 ; eorum potestas et auctoritas occupavit 6,2 ; pro mira stultitia et incredibilis audacia 8,5 ; sexus omnis homines et omnis aetatis 9,6 ; ad impetum et saltum 9,6 ; toto orbi et ipsi mundo 11,1 ; anceps malum et gemina dementia 11,3 ; in execrationem et odium hominum 14,6; rationis et sensus capaces 16,5 ; facundiae et gratiae 16,6 ; operis et quietis 17,6; summi opificis et perfectae rationis 17,6 ; sine summa sollertia et ratione 17,6 ; autumni et veris 17,8 ; pastorum et casae 18,6 ; generi et soceri 18,6 ; mentem istam et spiritum 19,2 ; aquae et spiritus ratio 19,4 ; discriptio et motus infinitae mentis 19,6 ; rationalem naturam et mundum 19,11 ; huius generis et examinis 21,4 ; urbem Saturniam et Ianiculum 21,6 ; adulterium ... et ... stuprum 24 (23),7 : opinio et mens ... decipitur 24 (23),9 ; argenti nitore et candore eboris 22,1 (23,9) ; tormentis quibus et quibus machinis *ib.* ; religione et pietate 25,1 ; in auro et argento 22,7 (24,2) ; imperator et rector 25,2 ; inter aras et delubra 25,11 ; ad illa auspicia et auguria 26,1 ; erroris et pravitatis 26,7 ; ad nutum et arbitrium 26,9 ; terreni ponderis et caelestis levitatis 26,12 ; inter corpus et spiritum mediam 26,12 ; de capro etiam et homine 28,7 ; hominem noxium et crucem eius 29,2 ; de caede infantis et sanguine 30,1 ; novelli et vixdum hominis 30,1 ; dulcis aqua <et aqua> marina 34,2 ; de elementorum conflagratione et mundi ruina 34,3 ; fluminis et ... ardoris 35,1 ; parentem omnium et omnium dominum 35,4 ; vanus error hominis et inanis cultus dignitatis 37,10 ; triumphator et victor 37,1; strepitum mortis et horrorem carnificis 37,1 ; non minor furor et

turpitudo prolixior 37,12; blandi coloris et odoris 38,2.

c) *bina subst. numeri pluralis* : loca sacra et profana 5,9; ultra solis vias et ipsius Oceani limites 6,2; ignotis numinibus et Manibus 6,2; honores et purpuras 8,4; imperitioribus et mulieribus credulis 8,4; dum incerta metuunt et futura 8,5; occultis se notis et insignibus 9,2; fratres et sorores 9,2; maxime nefaria et honore praefanda 9,3; annis ... et aetatibus 11,4; figmenta ... et inepta solacia 11,9; cibos et ... potus 12,5; caeli plagas et mundi fata et secreta *ib.*; oculis et sensibus nostris 17,2; ipsis sideribus et totius mundi partibus 18,4; fruges et ... repertores 21,2; ignobiles et ignotos 21,7; sacra ipsa et ipsa mysteria 23 (22),1; formae ipsae et habitus *ib.*, 5; ludibria et dedecora *ib.*; mammis multis et uberibus *ib.*; trinis capitibus et multis manibus *ib.*; has fabulas et errores 24 (23),1; ipsis studiis et disciplinis *ib.*; in hominum rebus et actibus *ib.*, 3; his atque huiusmodi figmentis et mendaciis *ib.*, 8; virgines et mulierculas 25,3; cum templis et altaribus 25,4; damnis alienis et suis sceleribus *ib.*; regibus ceteris et posteris ducibus *ib.*; morbi et malae valetudines 25,8; inter morbos Romanorum et deos *ib.*; inter aras et delubra 25,11; ministros et nuntios 26,11; ad illa auspicia et auguria 26,1; auguriis et auspiciis 26,4; terrenis labibus et cupiditatibus 26,8; sub statuis et imaginibus 27,1; tormentis verborum et orationis incendiis 27,5; sacrilegos aliquos et incestos 28,3; boum capita et capita vervecum 28,7; deos et ... deos *ib.*; leonum et canum *ib.*; ea ... de castis fingitis et pudicis 29,1; principibus et regibus 29,5; feris et avibus 30,2; memoriae et tragoediae vestrae 31,3; honores vestros et purpuras 31,6; delubra et aras 32,1; hostias et victimas 32,2; in operibus ... eius et in mundi omnibus motibus 32,4; doctissimorum libris et carminibus poetarum 35,1; pro meritis et qualitatibus 36,1; adversus reges et principes 37,1; pueri et mulierculae nostrae 37,5; fascibus et purpuris 37,10; vanis gestibus et nutibus 37,12; sacrificiorum reliquias et pocula delibata 38,1.

d) *substantiva numeri sing. et plur.* : caelum ipsum et ipsa sidera 5,6; hominem ... punitum et crucis ligna 9,4; caelo et astris 11,3; pro disserentium viribus et eloquentiae potestate 14,3; tenebrarum et luminis ... vices 17,6; hominum genus et pecudes (Verg., *A.*, 6,728) 19,2; imber et ignes (id.) *ib.*; quae imagines fundat et intellegentiam 19,8; aves et feras omnes 20,4; blanditiis et osculo 30,3; membris hominis et viscere 30,6; vento et flatibus 32,5; ventus et flatus *ib.*; per torrentes ripas et atram voraginem 35,2; moribus et pudore 37,11.

Notandum : *praepositio plerumque non repetitur* : cum templis et altaribus 25,4. *cf.* in operibus eius et in mundi omnibus motibus 32,4.

2) *adiectiva* : boni et fidelissimi 1,1; eximius et sanctus 1,3; blanda et adposita 2,3; quasi novus aliqui et quasi ignarus 5,2; vanis et formidulosis 5,6; loca sacra et profana 5,9; varias et incertas 5,10; variis et lubricis 5,13; pleni et mixti deo 7,6; latebrosa et lucifuga 8,4; vana et demens 9,2; digna et nata religio 9,3; sola et misera 10,4; beatam sibi et perpetem vitam 11,5; integra et inlibata 15,1; capaces et habiles 16,5; mira et divina 17,5; occulti et innoxii 17,8; immensus et soli sibi tantus 18,8; rudes et veteres 19,4; altior et sublimior *ib.*; infinitum et inmensum 19,5; commeans et intentus 19,6; nimia et incredibili 19,14; ut Graeculus et politus 21,5; rudes illos homines et agrestes *ib.*; anxia et sollicita 23 (22),2; claudus deus et debilis *ib.*, 5; vanae et perditae mentis 22,10 (24,5); insignis et nobilis 25,1; cautum illud et ambigum oraculum 26,6; onusti et inmersi vitiis 26,8; verum et solum 27,7; caeci et hebetes 28,2; magnis et electis 29,5; mali et noxii 30,4; perpetuum et insolubilem 34,4; veterem et meliorem consuetudinem 34,10.

3) *adverbia* : temere et audaciter 13,5.

4) *numeralia* : post unum et alterum diem 2,3.

5) *pronomina* : quid et quales 13,4; quae ... et quanta 26,5; his enim et huiusmodi fabulis 28,6; haec et huiusmodi propudia 29,1.

6) *participia* : cogitanti mihi et memoriam ... recensenti 1,1; transacta et decursa sunt *ib.*; iactis ... et procurrentibus 4,5; obsessi et ... capti 6,2; iam tumens et saeviens 7,2; eruenda prorsus haec et execranda consensio 9,1; admiranda omnibus et sectanda cunctatio 13,4; exponendi et disserendi 19,12; subreptam et corruptam 23 (22),2; laudatum et coronatum 24 (23),2; pressus et victus 28,4; defendendos et tuendos 28,3; inauratae cruces sunt et ornatae 29,7; inlitas et infectas 30,6: corrupta et dimidiata 34,6.

7) *ablativi absoluti* : everso et extincto conscio lumine 9,7; rupto elementorum omnium foedere et et caelesti conpage divisa 11,1; illis adspirantibus et infundentibus 26,10. *v.* 11.

8) *infinitivi* : ritus gentiles habere et deos colere municipes 6,1; colere ... et ... adorare 9,4; occultare et abscondere 10,2; nosse se et circumspicere 17,1; explorare et eruere 17,2; praeesse ... et esse 18,4; dividi credas et scindi 18,7; coire et conspirare 19,3; Xenophanen ... tradere et Antisthenen ... nosse 19,7; esse Vulcanum et ceteros deos esse

19,10 ; negat videri posse et ideo quaeri non oportere 19,13 ; de hominibus aves et feras (*factas esse*) et de hominibus arbores atque flores 20,4 ; ire per singulos et ... explicare 21,9 ; orare et publice colere 22,1 (23,9) ; insultare et inludere 25,6 ; desipere et ... praestare 24,5 ; ventilari et nunquam vel investigari vel probari 28,2 ; eadem nos sensisse et egisse 28,5.

9) *formae verbi finiti et enuntiata eodem subiecto* a) *enuntiata primaria* d) *tempore non mutato* : acriter angit et remordet 4,3 ; refluunt et ... revolvuntur 5,8 ; occultatur et premitur 5,13 ; spernunt tormenta ... et ... mori non timent 8,5 ; se ... noscunt et amant mutuo 9,2 ; omitto ... et praetereo 7,5 ; adstruunt et adnectunt 11,2 ; ferunt ... et credunt 11,2 ; sic Caecilius (*locutus est*) et renidens ... ait 14,1 ; convincam et redarguam 16,4 ; vide et annum ... et mensem vide 17,5 ; omitto ... et .. transeo 18,6 ; arguit graviter et revincit 19,10 ; intexunt et suspendunt 22,6 (24,1) ; caedunt ... et ... imitantur 23 (22),1 ; discimus et ... elaboramus 24 (23),1 ; delitiscunt et consequuntur 27,1 ; gravant et avocant 27,2 ; inhorrescunt et vel exiliunt ... vel evanescunt 27,7 ; occupant ... et obstruunt 27,8 ; colitur et ... saginatur 30,4 ; ignorat et ... non potest 32,7 ; erras, o homo, et falleris *ib.*; deus ubique interest et miscetur omnibus 32,8 ; explorat et examinat 36,9 ; fruamur .. et ... temperemus 38,6. b) *tempore mutato* : terebamus et ... videmus 3,5 ; aufer... et perspicies 18, 10 ; accesserat et docuit 21,5 ; idem fuimus et eadem sentiebamus 28,1.

c) *enuntiata secundaria, tempore non mutato* : quatenus evagamur et transcendimus 5,6 ; dum colunt et pergunt 6,2 ; dum undique hospites deos quaerunt et suos faciunt 6,2 ; qua continetur et cingitur 11,1 ; vellem sciscitari utrumne cum corporibus *resurgatur* et corporibus quibus resurgatur 11,7 ; cum oculos sustuleris et lustraveris 17,4 ; quodsi regitur et gubernatur 20,2 ; cum homo illum voluit et dedicavit 22,5 (23,13) ; qui libat et supplicat 22,9 (24,4) ; ex qua monet et dicit 26,12 ; quae sentitis et geritis 28,5 ; quae extinguant et faciant 30,2 ; qua vivificaris et loqueris 32,6 ; ut revivescat et redeat 34,12 ; quod sentimus et patimur 36,8. *repetitur coniunctio* : quod adornasset et quod retudisset 39,1.

10) *enuntiata variis subiectis* a) *enuntiata primaria* : dicam ... et adnitendum tibi mecum est 16,1 ; nihil in homine membrorum est ... et ... eadem figura *est* omnibus 18,1 ; bella diffusa sunt et ... fortuna non cepit 18,6 ; spiritus intus alit et infusa mens agitat (Verg.) 19,2 ; Anaxagorae deus dicitur discriptio ... et Pythagorae deus est animus ... 19,6 ; scit hoc Nepos et Cassius...

et Thallus ac Diodorus hoc loquuntur 21,4 ; maluit . . et ... reliquerunt 21,5 ; Hercules stercora egerit et Apollo pecus pascit 24 (23),5 ; alia sacra coronat univira ... et ... conquiritur quae possit 22,8 (24,3) ; confluxerant perditi . . et Romulus ... fecit 25,2 ; aves ... vivunt et ... pecua pascuntur 36,5 ; fortitudo ... roboratur et calamitas .. est 36,8 ; male creditur et ... non instruitur 37,9 ; tenebamus, et evanui 39,1.

et ideo 18,8 ; 36,1.

b) *enuntiata secundaria*: ubi caluit et exarsit 9,6 ; quod ... disseratur et sit 14,7 ; cum ... fuerint ... et ... potuerit 23,6. *repetitur coniunctio* : cum erigitur iugum . . et cum homo veneratur 29,8.

11) *dissimilia* : negotii et visendi mei gratia 2,1 ; imperitioribus et mulieribus credulis 8,4 ; unum patrem ... praedicantes et talem esse 19,1 ; apertior de deo ... oratio est et quae esset tota caelestis 19,14 ; Vulcanum facit omnium principem et postea Iovis gentem 21,3 ; facibus accensis et serpente circumdata Ceres 23 (22),2 ; male sanos et perditae mentis 22,10 (24,5) ; Aegyptiis et et Athenis 31 3 ; omnia caelestia terrenaque et quae extra istam orbis provinciam sunt 32,7 ; dei iussu et elementis adnitentibus 33,3.

12) *alterum membrum (vel utrumpe) ex duobos (pluribusve) constat* : a) (*a* et *b*) et *c* : visitur et ... ostenditur et ... arguitur 21,8.

b) (*a* et *b*), *c* etiam: *v. etiam, IV.*

b) (nec *a* nec *b*) et *c*: ut Christianus reus nec erubesceret nec timeret, et ... paeniteret 28,2.

c) (*a* et *b*), (*c* et *d*) : cruces et tormenta, feras et ... terriculas 37,5 ; sidera licet ignis accenderit et caelum licet sua materia suspenderit, licet terram fundaverit pondere et mare licet influxerit e. liquore 5,7.

d) (*a* et *b*) et *c*, *d*: Tauris Ponticis et Aegyptio Busiridi ritus fuit immolare et ... Gallis ... caedere, Romani ...obruere 30,4.

e) *a* et (*b* et *c*) : caeli plagas et mundi fata et secreta 12,7 ; caelum et fulmina et fulgura 24 (23), 6 ; exsequitur et... dinumerat et monstrat 21,1.

f) neque (aut *a* aut *b*) et *d* : ut neque ... aut scire sit datum aut ruspari religiosum et ... videamur 5,5.

13) *accedit vis adversativa* (*i. q. et tamen, nihilominus*) : quod colunt et interprimunt 10,2 ; opere fame laboratis, et deus patitur 12,2 ; Aristoteles variat et adsignat tamen 19,9 ; quid ? Regulus nonne auguria servavit et captus est ? Mancinus religionem tenuit et sub iugum missus est et deditus 26,3 ; adoratis et pascitis 28,8 ; et sub oculis tamen non venit 32,5 ; *Plato* dicit et addit tamen 34,4 ; sol demergit et nascitur, astra labuntur et redeunt, flores occidunt et revivescunt 34,11 ; illic sapiens ignis membra urit et reficit,

carpit et nutrit 35,3 ; adulteria prohibetis et facitis 35,6 ; tam times quam timeris et ... tamen solus es 37,9.

14) *accedit vis explicativa, i. q.* et quidem : audere quosdam, et hoc studiorum rudes 5,4; pars vestrum, et maior 12,2.

15) *Notabilia* a) *et i. q. sicut* : nihil esse post obitum et ante ortum nihil fuisse 34,9.

b) *sequitur negatio* : et non 1,4 ; 8,5 ; 12,4 ; 18,6 ; 19,13 ; 27,2 ; 32,5 ; 32,7 ; 37,9 ; 38,3 (*bis*) ; et nihil 34,9 ; et nec ... nec 23,6 ; et numquam 19,15 ; et numquam vel ... vel 28,2 ; numquam ... et ... et 5,12 ; non ... et 37,12 ; si delubra et aras non habemus 5,6.

c) *hendiadys* : tanta dulcedo et adfectio hominis 1,1 ; sapientiae et veritatis 1,4; convictus et familiaritatis 1,5 ; honores et purpuras 8,4 ; hominem et crucis ligna 9,4; vento et flatibus 32,5.

II *terna membra coniunguntur* a) *substantiva vel adiectiva vel infinitiva* : 1) *a* et *b* et *c* : effigiatos sane et unctos et coronatos 3,1 ; congregationibus et ieiuniis... et ... cibis 8,4; Arcesilae et multo post Carneadis et Academicorum plurimorum 13,3 ; mens et ratio et spiritus 19,3; Zenon et Chrysippus et Cleanthes 19,10 ; Iovis partum et ortum Minervae et hoc genus cetera 19,12; Diana venatrix et Ephesia ... et Trivia 23 (22),5; Clodius ... et Flaminius et Iunius 26,2 ; bonus animus et pura mens et sincera conscientia 32,2 ; Aetnaei montis et Vesuvi montis et ardentium ubique terrarum 35,3 ; adversum minas et supplicia et tormenta 37,1 ; malis voluptatibus et pompis vestris et spectaculis 37,11.

2) *a, b* et *c* : cultu, insignibus et muneribus 7,5 ; quibus suspectus in caelum datus est, sermo et ratio 17,2 ; ad hirundinem, sistrum, et ad ... tumulum 22,10*.

3) *a* ac *b* et *c* : caelum ac terras et cetera mundi membra 19,2.

4) *a* et *b c*que : legem ... et aethera interim interdumque rationem 19,10.

5) *primum membrum duobus pluribusve constat* : (*a* et *b*) et *c* et *d* : quos corruptores et adulteros novimus et tyrannos et ... facundos 38,5.

(*a* et *b*), *c* etiam. *v. etiam*, IV.

(*a, b, c*) et *d, e* etiam. *v. ibid.*

b) *enuntiata* 1) *a* et *b* et *c* : naufragium est, et . . sprevit ... et ... inrisit 7;4 ; nisi ... Iuppiter senuit et ... defecit et ... canuit 21,11 ; nutrix capella est et ... subtrahitur ... et ... eluditur 23 (22),3 ; corrumpuntuur ... et ... adolescunt et ... consenescunt 24 (23),8 ; deus enim ligneus ... runcinatur, et deus aereus ... figuratur, et lapideus <deus> caeditur 22,3-4(23,11-12); Iovem liberatum (esse) ... et flere et ... concumbere 24 (23), 4 ; perdere et ... infundere et ... segregare 26,8.

2) *a, b* et *c* : deus aereus conflatur,

tunditur malleis et ... figuratur 22,4(23,12); lapideus deus caeditur, scalpitur et ... levigatur *ib* ; submovetur ... hebetatur et ... extinguitur 32,5.

3) *a* et *b, c* etiam. *v. etiam*, IV.

c) *dissimilia* : cupido generandi nonne a deo data est, et (*nonne a deo dàtum est*) ut ... lactescant et ut ... adolescat 18,2.

III *plus quam terna membra coniunguntur* 1) *quaterna* a) *a* et *b* et *c* et *d* : ver aeque cum suis floribus et aestas ... et autumni maturitas ... et hiberna olivitas 17,7 ; Dictaei Iovis et Apollinis Delphici et Phariae Isidis et Cereris Eleusiniae 21,1 ; ipse Saturnus et Serapis et Iuppiter et quicquid daemonum colitis 27,6 ; Arcesilas quoque et Carneades et Pyrrho et omnis Academicorum multitudo deliberet 38,5 ; « deum » dicunt et « deus magnus est » et « deus verus est » et « si deus dederit » 18,11 ; nisi forte deos ... fingitis, et ... deus Romulus *est*, et Iuba ... deus est, et divi ceteri reges sunt 21,9.

b) *a, b, c* (denique) et *d* : in omnium mores, actus omnium, verba denique et occultas cogitationes 10,5 ; status ..., vultus .. , oculi ... et omnes ceteri sensus 17,11 ; tergetis, mundatis, eraditis et timetis (22,7) 24,2 ; vocant ... supplicant, ... implorant, et est eis tutius 29,5 ; rapuit, violavit, inlusit et bellum miscuit 25,3.

2) *quina* a) *a* et *b* et *c* et *d* et *e* : modo inberbis statuitur, modo barbatus et ... habet cornua, et ... gerit fulmina et .. cruore perfunditur, et ... induitur 23 (22), 6 ; amorem formari et inlabi ... et sensum movere et adfectus fingere et... infundere 26,12.

b) *a, b* et *c* et *d* et (ac) *e* : Scyllam . , Chimaeram ... et Hydram ... et Centauros . et quicquid famae licet fingere 20,3.

c) *a. b* et *c* et *d* atque *e* : exitus tristes, fata et funera et luctus atque planctus 23(22),1 ; Picus, Tiberinus et Consus et Pilumnus ac Volumnus 25,8

d) (*a, b, c*), *d* et *e* : serpentibus, crocodillis, beluis ceteris et avibus et piscibus 28,8 ; luget, plangit, inquirit, et Isiaci miseri caedunt pectora et .. imitantur 23 (22),1.

d) *a, b, c, d* etiam et *e* : Assyrii, Medi, Persae, Graeci etiam et Aegyptii 25,12

f) alias armatas , alias saeptas et fundatas . et spicatas aut . . liberas 17,10.

3) *sena* : *a* et *b* et *c* et *d* et *e* nec *f* : cum Pontifices et Arvales et Salios et Vestales et Augures non haberent nec pullos 25,12.

Notandum : cum tertio vel quarto membro aut attributum aut maior vis additur, saepe et *ponitur* ; cf. 22,4 (23,12) (*bis*) ; 22,7 (24,2) ; 25,3 ; 28,8 ; 32,/7 Kuehner, *Synt. lat.*, p 286.

IV *initio enuntiati ponitur* (*saepius i. q.* etiam *vel* itaque, et ideo) : et,

cum discussa 1,5 ; et, ut semper 3,2 ; et cum dicto eius adsedimus 4,6 ; et cum tabe 5,10; et cum belli *ib* ; et qui hominem 9,4 ; et de convivio notum est 9,6 ; et haec vestra consensio est 11,5; et quamquam 14,3; et Octavius .. ait 16,1; et quoniam 16,5 ; et qui Iovem 18,11 ; et despicis 22,10*; et quae Iovis sacra sunt ? 23 (22),3 ; et ne longius 23 (22),6 ; et Demosthenes 26,6 ; et in Symposio etiam suo 26,12 ; et si qui infirmior 28,4 ; et cum erigitur iugum, crucis signum est 29,8; et haec utique 30,3; et de incesto convivio 31,1 ; et quod in dies 31,7 ; et cum homo 32,1 ; et Epicureis 34,3 ; et quamquam imperitia 35,5 ; et haec nobis 36,5 ; et quod corporis 36,8 ; et quot ex nostris 37,4.

et tamen « et cependant, et d'ailleurs » : et tamen tanta aetas abiit 11,8; et tamen ante eos 25,12; et tamen admonentur 35,1 ; et tamen qui potest ? 36,4 ; et tamen facultates 36,7; et imperator tamen 37,2.

et ideo : et Plato ideo 24 (23),2 ; et ideo apud eos 35,2.

et sic : concedere et sic melius errare 7,1. *cf.* 21,8 : et ipsis sacris.

B. VI CORRELATIVA.

I **et — et** 1) *substantiva* : et in ludicris et seriis 1,3 ; et cineres et favillas 11,2; et incredibile verum et verisimile mendacium 14,4 ; et necessitatis causa et decoris 18,1 ; et rebus ipsis et nominibus 19,14 ; et rationis et vetustatis 20,2; et pater hominis et natus ex homine 21,7 ; et nutu ipso et vultu 25 11 ; et eloquio et negotio 26,11 ; nonne et angelos sine negotio narrat et daemonas 26,12; et daemonum indiciis et de oraculis 35,1 ; et mentis et corporis 36,8 ; et omnium rector et amator suorum 36,9 ; et hominis et unius 40,3.

2) *adiectiva* : et maior esset et decolor 7,4; et invenire difficile . et dicere inpossibile 19,14 ; ut et ipsa deformis et vetula 23 (22),4 ; et politiores homines et minus creduli 26,6 ; et solubilem et esse mortalem 35,4

3) *adverbia* : et uberius et plenius 36,2.

4) *infinitiva* : et requiescere . et . disputare 4,6 ; et commentos esse ... et tradidisse 16,5 ; et serere Orientem dicitur er rigare 18,3 ; et altius eruere et aperire manifestius 26,7 ; et odisse quem timeas et quem metueris infestare 27,8 ; et ... manere et .. commeare 34,6

5) *participia* : et scelere collecti et muniti terrore 25,2 ; et paenitentur omissa et observata feliciter 26,1 ; ut et nescientes sinceram veritatem et quam sciunt non confitentes 27,2

6) *enuntiata* a) *eodem subiecto*: et procurreret longius et frequentius exsiliret 3,6 ; et . . aures darem et ... segregarem 4,6 ; et probavit ... et ... liberavit 7,3; et meruit et inrisit 7,4 ; et protegitur et ornatur

7,5 ; et expulerint suis finibus et deusserint 8,3 ; et execrantur et damnant 11,4; quos et praedicitis et timetis 12,4 ; et similes universi videmur et inter se singuli dissimiles invenimur 18,1 ; quos et natos legimus et mortuos scimus 21,12 ; et discimus et . . elaboramus 24 (23),1 ; et invenit et coluit 25,8; et ... prosequitur et ... novit 25,11 ; eo facilius et navigavit et vicit 26,4; et falluntur et fallunt 27,2 ; et seritur et fovetur 28,6 ; et ... consecratis et ... devoratis 28,7.; et immolatis et colitis *ib.*; et legitis et auditis 31,3; et ... novimus et ... damnamus 37,11 ; et sparsis utimur ac solutis et sertis ... complectimur 38,2 ; cum et beatus non egeat et miser non gaudeat floribus 38,3; et beati resurgimus et ... iam vivimus 38,4 ; a quo et inspiratus oravit et obtinuit adiutus 40,3

b) *variis subiectis* : cum et implesset et ... comperissemus 2,3 ; ut et aura ... vegetaret et ... harena subsideret 2,4 ; quo genere philosophari et caute indocti possunt et docti gloriose 13,3 ; et antequam ... orbis pateret et antequam gentes ... miscerent 20,6 ; sic et defunctis praemium et futuris dabatur exemplum 20,6 ; cum et praeclaro viro honor verius et optimo amor dulcius praebeatur 29,5 ; et perseverat suus et adcrescit alienus 31,7 ; et quod hic crediderit et hic vicerit 40,3.

7) *dissimilia*: et adhuc annis innocentibus et ... adhuc ... temptantibus 2,1 ; et in saeculo libertate remissa et dei patientia maxima 34,12.

8) *Notandum*: *non repetitur praepositio* : et in ludicris et seriis 1,3.

II **et — et — et** 1 *substantiva* : et signa ipsa et cantabra et vexilla 29,7 ; et rosam veris et lilium et quicquid aliud ... est 38,2 ; et argumentis et exemplis et lectionum auctoritatibus 39,1.

2) *enuntiata* : et deum novimus et ... dicimus et numquam ... praedicamus 19,15 ; et de providentia fateor et de deo cedo et de sectae ... sinceritate consentio 40,2.

III **nec — et — nec** : vos enim nec ... adgnoscitis et ... saevitis, nec ... recognoscitis 31,8.

C. **et** *i. q.* etiam, quoque :

1) sane et ad vindemiam feriae iudiciariam curam relaxaverant 2,3; et Deciorum devotio rata testis est; testis et Curtius 7,3; vide et annum 17,5 ; quid aliud et a nobis deus quam mens ... praedicatur ? 19,3 ; interim et fatalem necessitatem deum credit 19,11 ; eandem fere et ista, quae nostra sunt 19,15 ; in eandem sententiam et Persaeus philosophatur 21,2 ; haec tamen Aegyptia quondam nunc et sacra Romana sunt 23 (22),2 ; Galli eam et semiviri colunt *ib.*, 4 ; quasi et aversus incedat *Ianus ib.*, 5 ; illos, quos facitis protegitis, et timetis *ib.*, 7 ; tot de diis spolia quot de gentibus et tropaea 25,6 ; pullos

edaces habuit et Paullus 26,3; hinc sunt et furentes, quos 27,3; par et in illis instigatio daemonis 27,3; et nos idem fuimus 28,2; cum hominum fama sit et negotium daemonum 28,6; nonne et Apin bovem adoratis? 28,8; non dissimiles et qui devorant 30,6; sic de isto et tuus Fronto ... fecit 31,2; sic et deos colitis incestos 31,3; addunt istis et illa 34,7; tu perire et deo credis 34,10; itaque et nobis deus nec non potest subvenire nec despicit 36,9; vicimus et ita 40,2.

2) et haec *i. q. haec sola*: nam et haec nimis multa sunt 10,1; apud nos et cogitare peccare est 35,6.

3) *sicut ... et*: qui sicut nascimur et interimus 11,3.

4) *et ipse*: utpote cum et ipse ... flagraverit 1,3; ausim enim interim et ipse concedere 7,1; Iudaei unum et ipsi deum ... coluerunt 10,4; Straton quoque et ipse naturam (*deum loquitur*) 19,8; Zenon et Chrysippus et Cleanthes sunt et ipsi multiformes 19,10; vates et ipsi absque templo 27,3; quod unum et ipsi deum ... coluerunt 33,2; nam et ipsi deum nostrum <dereliquerunt> 33,3.

5) *non tantum -sed et*: non tantum aequatur nequitia melioribus, sed et colitur 5,11; nec universitati solummodo deus, sed et partibus consulit 18,3; non tantum simplicis crucis faciem, verum et adfixi hominis imitantur 29,7; convivia non tantum pudica colimus, sed et sobria 31,5; non tantum sub illo agimus, sed et cum illo .. vivimus 32,9; ostendisset .. veritatem non tantummodo facilem, sed et favorabilem 39,1; ego Octavio meo plurimum quantum, sed et mihi gratulor 40,1.

6) *et - et (quidem)*: et hominis et unius 40,3.

Notabilia. 1) *saepius* et *non suo loco collocatur*: nunc et sacra Romana sunt 23 (22),2; ut et ipsa deformis et vetula *ib.*, 4; Galli eam et semiviri colunt, *ib.*; quot de gentibus et tropaea 25,6; cum hominum fama sit et negotium daemonum 28,6; et solubilem et esse mortalem 34,4; et quod hic crediderit et hic vicerit 40,4.

2) *saepissime duo verba, quae coniunguntur, ita collocantur ut vocabulum, ad quod utrumque pertinet, medium intercedat*: spumantibus equis atque fumantibus 8,5; incerta metuunt atque futura 8,5; dividi credas et scindi 18,7. *cf.* Theissen, *De genere dicendi M. Minucii Felicis*, p. 38-40.

3) et *additur correlativis*: eadem fere et ista quae nostra sunt 19,15; tot de diis spolia quot de gentibus et tropaea 25,6; qui sicut nascimur et interimus 11,3. *v. par.*

etiam. I *vi adiungendi, i. q. quoque* «aussi, de même» 1) *praecedit*: e. regna meruerunt 6,3; id e. Cirtensis nostri testatur oratio 9,6; at e. Christiani quanta mostra .. confingunt 10,5; ex quo e animalium omnium vita carpatur 19,6; e. Epicurus .. superponit 19,8; ut temere crediderint e. alia monstruosa 20,3; e. amorem ... formari 26,12; de ipsis e illa 27,4; e. ille .. temptat 28,10; e. principibus et regibus blanditur 29,5; sic e. condicionem renascendi ... tradiderunt 34,6; e. in hoc sapientes vestros .. nobiscum consonare 34,8; expectandum nobis e corporis ver est 35,12; singulorum e. fata determinat 36,2; quod e. mihi Octavius vicerit 40,3.

2) *postponitur*: praedicta e. de oraculis fata transilio 7,5; coronas e. sepulcris denegatis 12,6; Theophrastus e. variat 19,10; Babylonio e. Diogeni disciplina est 19,12; idem e. daemonas prodidit terrenos 25,11; Assyrii, Medi, Persae, Graeci e. et Aegyptii 25,12; et in Symposio e. suo .. conititur 26,12; de capro e. et homine mixtos deos 28,7; cruces e. nec colimus nec optamus 29,6; Tauris e. Ponticis ... ritus fuit 30,4; in scenicis e. non minor furor et turpitudo prolixior 37,12; Simonides e. ... comperendinet 38,5. *cum adiectivo*: molestum illum volunt, inquietum, inpudenter e. curiosum 10,5. *cum adverbio*: etiam nunc. *v. ad h. v.*

Notabilia: et .. etiam 26,12.

tertio vel quarto loco (*i. q.* et) 10,5; 12,6; 25,12; 28,7; 29,6; 38,5.

etiam ... et 25,12; 28,7

etiam non 37,12; 29,6.

II *vi augendi* «même, jusqu'à» 1) *praecedit*: illam oculorum e. in seriis hilaritatem 4,2; e ignotis numinibus 6,3; e. per quietem 7,6; passim e. inter eos .. miscetur 9,2; ut e. non insolens stuprum . fiat incestum 9,2; e. quos optimos sentire potuerunt 14,6; <quam multa> e. miseranda sunt! 22,8 (24,3); e. miserantes eorum crudelius saeviebamus 28,3; e. capite punitur 28,8; e. pluribus turpe defendere est 29,1; e. domi natos ... exponitis 3,14; e. pudica coniunctio 31,5; e. ipse rex Iuppiter ... iurat 35,2; nos e. conscientiam solam 35 6.

2) *postponitur vel inseritur*: expertes artium e. sordidarum 5,4; in pace e. 5,11; frequentius e. 7,4; inrepentes e. corporibus occulte 27,2

3) atque etiam 16,6 (*cf.* 26,12: et in Symposio e.).

4) quin ipsos etiam philosophos 16,5.

5) etiam si tacerent 28,10.

6) e. cum conscientiam non habetis 31,4.

7) non modo ut crearentur ... eguerunt, verum e. sentiri ... non possunt 17,6; non tantum sciunt ... sed e. faciunt 26,10; non tantum facti veniam, verum e. indicii gratiam 28,2. *v.* sed et, p. 118.

III. *i. q. etsi, quamvis*: semper mare e. positis fluctibus inquietum est 3,2; quod ... e. perspicuae veritatis condicio mutetur 14,3; e. nescientes 31,4.

IV. *Notabilia.* etiam *in tertio membro* (*cf.* I *Notabilia*) :

(*a* et *b*), *c* etiam : omitto ... et ... neglego, praedicta etiam ... fata transilio 7,5 ; est quo viro non licet et nonnulla absque feminis sacra sunt, etiam servo ... flagitium est 22,8 (24,3) ; sacrilegos aliquos et incestos, parricidas etiam 28,3 ; quod adornasset et quod ... retudisset, ostendisset etiam 39.

(*a*, *b*, *c*) et *d*, *e* etiam : minae, supplicia, tormenta, et ... cruces, ignes etiam 12,4.

etenim. cur etenim occultare ... nituntur ? 10,2.

etiamnunc. e. tamen aliqua consubsidunt 40,2. *i. q. etiamtunc*: Caecilium superstitiosis vanitatibus e. inhaerentem 1,5.

etiam si tacerent 28,10.

etsi. hic deos vestros, e. ludos facit, tamen in hominum rebus et actibus miscuit 24 (23),3 ; e. omne quod nascitur ... nullo opere conrumpitur, abstinemus tamen 38,1. e. non canis spumosisque fluctibus *mare* exibat ad terram, tamen crispis tortuosisque ibidem erroribus delectati perquam sumus 3,3. quasi non omne corpus, e. flammis subtrahatur, annis tamen ... in terram resolvatur 11,4 ; e. iustos darem, culpam tamen vel innocentiam *novi* fato tribui 11,5. e. non omnes opere, conscientia tamen pariter incesti 9,7 ; eos, e sermonibus variis, ipsis tamen rebus in hanc unam coire et conspirare sententiam 19,3 ; e. iam senes nolunt *fieri se deos* 21,10 ; Aesculapius bene barbatus, e. semper adulescentis Apollinis filius 23 (22),5.

evagor. ultra humilitatis nostrae terminos -amur 5,6.

evanesco. -unt gradatim *daemones* 27,7 ; magnitudine admirationis -ui 39,1

eventus. nec de fato quisquam ... excuset -um 36,1.

everto. civitates proximas -ere 25,4 ; -so et extincto lumine 9,7.

Evhemerus ob merita virtutis ... deos habitos -us exsequitur *etc.* 21,1.

eunuchus. ut deum ... faceret -um 23 (22),4 ; si -os deus vellet 22,9 (24,4).

evolvo. dum istaec apud me tacitus -o 40,1.

Euphrates Mesopotamiam pro imbribus pensat 18,3.

ex, e. FORMA ex *legitur ante* a 14,7 ; 19,4 ; h 21,7 ; 24,2 ; 32,4 ; n 5,2. 37,4 ; q 19,6. 26,12 ; s 27,4 ; t 4,6 ; e *legitur ante* liquore 5,7 ; terrae 17,9.

SIGNIFICATIO *a*) *de loco, translate* : ut Iuppiter ludos repeteret ex somnio 27,4. *in formulis* : ex altera parte ... ex altero latere 14,7. *b*) *de origine* : ne non tam ex nostris disputationibus nata sententia quam ex tuis sensibus prolata videatur 5,2 ; quicquid arborum est vide : quam e terrae visceribus animatur 17,9 ; animus ... ex quo etiam animalium omnium vita carpatur 19,6 ; natus ex homine 21,7. *c*) *de materie* : mare licet influxerit e liquore 5,7 ; mentem, quae ex aqua cuncta formaverit 19,4 ; substantiam ... ex qua monet ... amorem ... formari 26,12. *d*) *de causa* : ex hoc deum credimus quod ... 32,4. *e*) *vi partitiva* : me ex tribus medium 4,6 ; nihil ex his 22,7 (24,2) ; quot ex nostris 37,4.

exaestuo. de vestro numero carcer exaestuat 35,6.

examen. principem huius generis et -is (*sc. deorum*) 21,4. ut -e scrupuloso nostram sententiam ... libremus 15,2. nullo ordine vel examine 5,10.

examino. unumquemque explorat et -at *deus* 36,9.

exanimis. *i. q. mortuus* : quemadmodum tribuatis -i aut ... facem, aut coronam 38,3.

exardesco. ubi incestae libidinis ebriatis fervor exarsit 9,6.

excipio. antistitem veritatis maiorum -ere disciplinam 6,1.

excludo. Iuppiter Cretae -so parente regnavit 21,8.

excultus. omnia -a, disposita, ornata 18,4.

excurro. quos in publicum videtis -ere 27,3.

excuso. nec de fato quisquam ... -et eventum 36,1.

excutio. nisi divinitatis rationem diligenter -sseris 17,2.

execratio. ad -nis horrorem 28,6 ; ut in -nem et odium hominum plerique simpliciores efferantur 14,6.

execror. -antur rogos 11,4 ; -anda *est* consensio 9,1.

exemplum. vel ut -o crederemus 11,8 ; quibus -a utique de caelo 18,5 ; futuris dabatur -um 20,6 ; quos in -um praedicatis 36,8. quod ea ... et argumentis et -is et lectionum auctoritatibus adornasset 39,1.

exeo. mare ... -ibat ad terram 3,2. si qui alii ... in memorias -ierunt 16,5.

exerceo. dum -ent in armis virtutem religiosam 6,2 ; -entes in his perversam quaestionem 28,3. *fluvii* eunt semper -itis lapsibus 17,9.

exercitatio. vires ... sine laboris -ne torpescunt 36,8.

exercitus. Clodius et Flaminius et Iunius -us perdiderunt 26,1.

exercitus *part.* v. *exerceo.*

exero. me impetum susceptae actionis liberius exerentem 8,3.

exhalo. -atis terrae vaporibus 5,9.

exhaurio. ut quisquam illum rudem sanguinem caedat, fundat, -iat 30,1.

exigo. de corporibus -untur *daemones* 27,5.

exilio -unt statim *daemones* 27,7 ; cuius testa ... frequentius -iret 3,6.

exilium. numquam Rutilius et Camillus -um *mereretur* 5,12.

eximius. vir -us et sanctus 1,2 ;

cum -a voluptate 2,4 ; dei munus -um 40,3.

existimo. si recte -es 32,1 ; ne quis <nos> existimet ... cedere 38,1.

existo. nec tanto tempore aliquem -ere qui proderet 28,2.

exitus tristes *deorum* 23 (22),1.

exordior. tum sic Caecilius -sus est 5,1.

expando. cum -sis palmulis labitur *navis* 29,8.

expecto. nec -o sententiam 40,1 ; pullorum solistimum tripudium -andum non putaverunt 26,2 ; -andum nobis etiam corporis ver est 34,12.

expello. cum Protagoram Athenienses viri ... -ulerint suis finibus 8,3.

experimentum. nec saltem de praesentibus capitis -um 12,1 ; nemo ... praemium percipit ante -um 37,2.

expers. -tes artium etiam sordidarum 5,4.

expio impietas -etur 38,6.

explico. totam seriem generis istius -are 21,9.

exploratio. cum tantum absit ab -ne divina humana mediocritas 5,5.

exploro. quod ipsum -are et eruere .. non possumus 17,2 ; unumquemque -at et examinat *deus* 36,9 ; in -ando ... perseverare 5,3. ante -atam veritatem 31,1.

expono. filios nunc feris et avibus -ere 30,2 ; Saturnus filios suos non -uit 30,3 ; domi natos alienae misericordiae ... -itis 31,4. -sui opiniones ... philosophorum 20,1 ; Diogeni disciplina est -endi et disserendi (*sequitur acc. cum inf.*) 19,12. mimus vel -it adulteria vel monstrat 37,12.

exprimo. strepitus per pudenda corporis -essos 28,9. non possum -ere sermonibus 2,2 ; naturam daemonum -ere 26,12.

exseco. quae adulterum suum ... -uit 23 (22),4.

exsecror. *v. execror.*

exsequiae. -as adornamus eadem tranquillitate qua vivimus 38,4.

exsequor ob merita virtutis ... deos habitos Evhemerus -itur 21,1.

exsilio. *v. exilio.*

exspecto. *v. expecto.*

exstruo. dum aras -unt 6,2 ; templum quod ei -am ? 32,1 ; si moles ista ab eo, quo -cta est, destruatur 34,4. *Diana* Ephesia mammis multis et uberibus -cta 23 (22),5.

exsulto. *v. exulto.*

exta. -is consulendis ... operam navaverunt 7,1 ; -orum fibras animant *vates* 27,1.

extimus. harenas -as lenis unda tendebat 3,2.

extinguo. omnis visus -itur 32,5; everso et -cto conscio lumine 9,7. quae ... originem futuri hominis -ant 30,2 ; malunt ... -ui potius quam ad supplicia reparari 34,12 ; sibi mortuis -ctis 11,3 ; cum -cto homine 29,3.

extra. quae e. istam orbis provinciam sunt 32,7.

extremus. usque ad -am mortem 36,9.

extruo. *v. exstruo.*

exulto. neque prius -are te dignum est 14,2 ; -ant sacerdotes 23 (22),1 ; quamque inpatienti gaudio -averim 2,2.

exuo. ut hominem -at Hercules 23 (22),7.

F

fabella. antiquitas inperitorum -is suis delectata 20,2.

fabricator. caelestium terrenorumque -or 19,14.

fabricor. *passive* : fulmen ... in incude -atur 24 (23),6 ; ecce funditur, -atur, sculpitur 22,5 (23,13) ; mundus eius opere -atus 32,1 ; mundum ... esse -atum 34,4.

fabula. a) *sermones* : iter -is fallentibus 3,4 ; haec -ae erant Octavi disserentis de navigatione narratio *ib.*

b) *fabula mythologica* : Thebanorum par, mortuam -am 18,6 ; aniles -as 11,2 ; 20,4 ; nulla huiusmodi -is praebetur consensio 21,11; propter hanc -am (*Cybelae*) 23 (22),4 ; has -as et errores ... discimus 24 (23),1 ; isdem -is inhaerentibus *ib.*, 8.

c) *fabula ficta* : de initiandis tirunculis -a 9,5 ; ab his -as istas ... ventilari 28,2 ; his ... et huiusmodi -is 28,6 ; de incesto convivio fabulam grandem ... mentita est 31,1.

d) *fabula scaenica* : incesti fabulam nectitis 31,4.

fabulor. qui hominem ... eorum caerimonias (esse) -atur 9,4 ; qui de adoratis sacerdotis virilibus adversus nos -atur 28,10.

fabulosus. ne vobis antiquitas nimium -a videatur 7,5.

facies. araneae -em *dei* intexunt 22,6 (24,1) ; nos pudorem non -e, sed mente praestamus 31,5. tropaea simplicis crucis -em imitantur 29,7.

facile. sic nos ... -e dinoscimus 31,7 ; qui ordo -e turbaretur 17,7 ; -ius esse ... disputare 4,4 ; eo -ius ... navigavit 26,4 ; quae -ius est sentire quam dicere 39,1.

facilis. maioribus ... tam -is in mendaciis fides fuit 20,3 ; ostendisset ... veritatem non tantummodo -em, sed et favorabilem 39,1.

i. q. propitius : deos vel -es habere vel reges 6,1.

facilitas. sexus sui -te labentibus 8,4 ; id accidere ... auditorum -te 14,4.

facinerosus. confluxerant perditi, -i, incesti ... 25,2.

facinus. pro -ore punitum 9,4 ; ut ... populum suum -ore praecelleret *Romulus* 25,2 ; id in se mali -oris admittunt 28,11.

facio, fio. 1) *sequitur accusativus*

a) *substantivi*: adulteria ... -itis 35,6; ut solis ambitus -iat *annum* 17,5; materiem ab artifice ut deum -eret inlusam 22,2 (23,10); ut deum ... faceret eunuchum 23 (22),4; cum, si ennuchos deus vellet, posset procreare, non facere 22,9 (24,4); cum in residuis inpunitatem -erit non castitas tutior, sed inpudicitia felicior 25,10; parricidium fecit 25,2; ut parricidium -iant 30,2; testimonium fecit 31,2; versus -ere 26,6. b) *pronominis*: illos (*sc. deos*) quos -itis 22,7 (24,2); quod -itis 23,1; quicquid miraculi ludunt *magi*, per daemonas -iunt 26,10.

2) *sequitur duplex accusativus*: cum amicitia pares ... aut accipiat aut -iat 4,6; *Romani* suos -iunt (*sc. deos peregrinos*) 6,2.

3) deos vestros, etsi ludos -it *Homerus* (*i. e. ludificat, eludit*) 24 (23),3.

4) Vulcanum -it omnium principem et postea Iovis gentem 21,3.

5) *absolute*: victoriam eadem die, qua fecerant, nuntiaverunt 7,3.

6) *passive*: a) a deo factus *homo* 17,1; quae si essent facta, fierent; quia fieri non possunt, ideo nec facta sunt 20,4; quae singula ... ut crearentur, fierent, disponerentur 17,6; ut saepius factum Aegyptio regi 22,4 (23,12); quae fieri non crederemus 29,1; quae facta sunt 34,2; ut fit 16,3.

b) ut ... non insolens stuprum ... fiat incestum 9,2; veritas fieret obscurior 13,4; sacra facta sunt quae fuerant adsumpta solacia 20,5; fieri se deos metuunt 21,10; dum fieri malunt alieni erroris accessio 22,7 (24,2); de paucis innumeri facti *sunt* 33,3.

c) putas posse fieri ut ... capiat? 30,1.

factum. *deus* adstat -is omnibus 10,5; -i veniam consecuturum 28,2; quasi omnia -a sua illa negatione purgaret 28,4.

factio. homines ... inlicitae ac desperatae -nis 8,3.

factiosus. nec -i sumus 31,6.

facultas. *i. q. divitiae*: ingenium non dari -tibus 16,5; divites -tibus suis inligatos *ib.*; -es ... a deo posceremus 36,7.

facundia. pompa -ae 16,6.

facundus. *philosophos* adversus sua vitia -os 38,5.

faex. de ultima -ce collectis 8,4.

fallax. a poetis -cibus 11,9; -cissimi daemonis 38,5. de -cibus (*i. e. de fallacibus rebus*) iudicare 14,5. *cum acc.*: pavorem fallax spes 8,5.

fallo. nec enim conscientiam suam decipit, si -it alienam 29,4: iter fabulis -entibus 3,4; nisi -or 15,1; erras, o homo et -eris 32,7; -untur in nomine 18,11; et -untur et -unt *daemones* 27,2.

falsus. rumor -us 28,6; -a ... suspicio 9,4; adulatio -a 29,5. nec a rectis -a secernunt 14,4; oracula efficiunt -is pluribus involuta 27,1.

fama. nec de ipsis ... maxime nefaria ... sagax -a loqueretur 9,3; quicquid -ae licet fingere 20,3; cum -a hominum ... sit et negotium daemonum 28,6.

fames. opere -e laboratis 12,2.

familiaritas. per universum convictus nostri et -tis aetatem 1,5.

familiariter. si ... nosmet ipsos -ius noverimus 5,4; nosse -ius *deos* 6,1.

fanum. caerimoniis atque -is 6,3; quaedum -a semel anno adire permittunt 22,8 (24,3); dum -is inmorantur *daemones* 27,1.

far. infans -rre contectus 9,5; -rris superficie *ib.*

fas. si fas est 8,4; ignorare nec fas *est* nec licet 17,2; sicut fas est 29,5; nec videre fas *est* nec audire 30,6.

fascibus et purpuris gloriaris 37,10.

fastidium. cibo vel -o *pullorum* 25,12.

fatalis. -em necessitatem 19,11.

fateor. *absolute*: invitus miser infirmitatis argueris nec -eris 12,3. *sequitur* de: ut de infantibus immolatis -erentur 28,5; de providentia -eor 40,2. *seq. acc. duplex*: ipsa formae nostrae pulchritudo deum -etur artificem 17,11. *sequitur acc. et inf.*: dolere (*se*) nescio quid vultu -ebatur 4,1.

fatum. culpam ... vel innocentiam -o tribui 11,5 quicquid agimus, ut alii -o, ita vos deo *agi* dicitis 11,6; nec de fato quisquam ... solacium captet 36,1; quid ... aliud est -um quam quod de unoquoque nostrum deus fatus est? 36,2; ac de fato satis (*diximus*) 36,2. bonorum malorumque -a mixta 5,10; praedicta ... de oraculis -a 7,5; mundi -a et secreta 12,7; singulorum ... -a determinat *deus* 36,2. *i. q. mors*: -a et funera *deorum* 23 (22),1.

faveo. si qui ... Christianum se negasset, -ebamus ei 28,4.

favilla. cineres et -as 11,2.

favorabilis. *i. q. gratus*: quod ostendisset ... veritatem non tantummodo facilem sed et -em 39,1.

fax. Ceres -cibus accensis 23 (22),2; quemadmodum tribuatis exanimi aut sentienti -cem aut ... 38,3.

febris. cum -ibus ureris 12,3.

Febris. a nescio quo -is dedicata *est* 25,8.

fecundius nequiora proveniunt 9,1.

felicitas. utrum sit eorum ... optanda -as 5,11; solida -as 37,8; spem futurae -tis 38,4.

feliciter. observata f. *auguria* 26,1.

felix. Hydram -cibus vulneribus renascentem 20,3. inpudicitia -cior 25,10; eo -cior quo levior incedit 36,6.

femina. nonnulla absque -is sacra sunt 22,8 (24,3).

fera. utrum -ae diripiant *corpus* 11,4; de hominibus aves et -as (*sc. factas esse*) 20,4; filios ... -is et avibus exponere 30,2; de harena -as

fluo. pluvias -ere 5,9. saecula innumera -xerunt 11,8.

fluvius -os intuere 17,9.

foedero. quae (*sc.* coniuratio) non sacro quodam, sed piaculo -atur 8,4; hac -antur hostia *Christiani* 9,5.

foedus. rupto elementorum omnium -ere 11,1.

fons. vide -tes 17,9 -tium dulcis aqua 34,2. in -tem refluunt et in semet omnia revolvuntur 5,8 ; hoc -te defluxit Arcesilae ... tuta dubitatio 13,3 ; -tem ipsum erroris et pravitatis altius eruere 26,7 ; illum luminis -tem (*sc. deum*) 32,6.

for. quid aliud est fatum quam quod de unoquoque nostrum deus fatus est ? 36,2.

foris hominem domi forisque lateri tuo inhaerentem 3,1.

forma. -am dei veri 19,13 ; -ae nostrae pulchritudo 17,11 ; -ae ipsae et habitus *deorum* 23 (22),5 ; statuarum inanium -a 22,7 (24,2).

formatio. cum ipsa mentis -ne 16,5.

formo. mentem, quae ex aqua cuncta -averit 19,4 ; quibus machinis simulacrum omne -etur 22,2 (23,10) ; amorem ... formari 26,12; signo crucis ... vestra religio -atur 29,8 ; sint ... mundi membra coalita, digesta, -ata 5,7 ; a deo factus, -atus, animatus *homo* 17,1.

formido. unde haec religio, unde formido, quae superstitio est ? 5,7.

formidulosus. -is opinionibus 5,6.

forsitan. ista enim impudicitiae eorum f. sacra sint 28,10 ; vos plane cruces ligneas ut deorum vestrorum partes f. adoratis 29,6.

fortasse. deus ligneus, rogi f. vel infelicis stipitis portio 22,3 (23,11).

forte nisi forte, *initio refutationis* : ni f. ... inquirendum putas 18,5 ; nisi f. post mortem deos fingitis 21,9 ; nisi f. iam Iuppiter senuit 21,11 ; nisi f. nondum deus saxum est 22,5 (23,13) ; nisi f. apud eos maior *est* castitas virginum 25,10 ; nisi f. vos decipit quod 37,7.

fortis vestri viri -es 36,8 ; reginam ... sexu suo -iorem 20,6.

fortitudo infirmitatibus roboratur 36,8.

fortuitus sint -is concursionibus totius mundi membra coalita 5,7.

fortuna. soluta legibus -a dominatur 5,13 ; cum aut fortuna certa aut incerta natura sit 6,1 ; tam magni imperii duos -a non cepit 18,6 ; sit sors -ae 36,1 ; -ae male creditur 37,9. hanc eos meruisse -am 33,4. *i. q. divitiae*: nec -a nanctos, sed natura insitos esse sapientiam 16,5.

foveo. ab ipsis ... rumor falsus et seritur et -etur 28,6.

fragilitas. nondum adgnoscis -tem *tuam* ? 12,3.

fragmen. loquellam ipso offensantis linguae -ine dulciorem 2,1.

frater. equestrium -rum ... statuae 7,3. Marce frater 3,1 ; 5,1 ; *Christiani* se promisce appellant -res et sorores 9,2 ; sic nos ... -res vocamus 31,8 ; quoniam meus -er erupit 16,5 ; nec -res vos nisi sane ad parricidium recognoscitis 31,8.

fraus. qui -dibus abstinet 32,3.

frequens adsiduitatis usus 2,3.

frequenter. domi natos ... f. exponitis 31,4. cuius testa -ius exsiliret 3,6 ; -ius etiam, quam in ipsis lupanaribus 25,11.

frequentia. nec nobis de nostra -a blandiamur 33,1.

frequento. veterem et meliorem consuetudinem humandi -amus 34,10.

frigeo. Venerem sine Libero et Cerere -ere (Terent., *Eun.*, 732) 21,2.

frondesco arbusta -unt 34,11.

frons. Ianus ... frontes duas gestat 23 (22),5.

Fronto. sic de isto (*sc. de incesto convivio*) et tuus -o non ut adfirmator testimonium fecit, sed convicium ut orator adspersit 31,2. *v. Cirtensis.*

frugalitas. -te firmatur *animus* 36,3.

frugifer. ecce arbusta frugifera 5,13.

fruor. -untur orbe toto *Romani* 12,5 ; corporis virginitate perpetua -untur 31,5 ; -amur bono nostro 38,6.

frustum. *i. q. atomus*: -is quibusdam temere cohaerentibus conglobatum *mundum* 17,3.

frux. -gum stabili varietate 17,7; inventis novis -gibus 21,2 ; inventas -ges et -gum ipsarum repertores 21,2.

fuco. non -atur *ratio* pompa facundiae 16,6.

fugio. qui fugit 21,7 ; dum fugiunt 33,3.

fugito. *i. q. fugio* : Christianos de proximo -ant *daemones* 27,7.

fugo. Martem ... -avit *Homerus* 24 (23),3.

fulgeo. -ere purpura 37,10.

fulgor. mens auri -e praestringitur 24 (23),9.

fulgur. rutilare -ora 5,9 ; fulmina et -ura 24 (23),6 ; cum te ab eius -oribus avertas 32,6.

fulgurat. cum tonat, fulminat, -at, cum serenat 32,4.

fulmen. -ina praemicare 5,9 ; gerit -ina *Iuppiter* 23 (22),6 ; Iovis -en 24 (23),6 ; -ina et fulgura *ib.* ; flammas veri -inis *ib.* ; cum te a -inibus abscondas 32,6 ; ignes -inum 35,3.

fulminat 32,4 (*v. fulgurat*) ; Aesculapius ... -atur 23 (22),7.

fumo. spumantibus equis atque -antibus 7,3.

fundo, as. superstitio Romanis dedit, auxit, -avit imperium 25,1 ; licet terram *sua materia* -averit pondere 5,7 ; ut propositionis incerto incertior responsionis nostrae intentio -aretur 16,2 ; -atas ungulis *animantes* 17,10.

fundo, is. sanguinem fudit 25,3 ; sanguinem ... fundat 30,1 ; quae imagines fundat 19,8. ecce fundi-

tur *deus argenteus* 22,5 (23,13).

funus. fata et -era *deorum* 23 (22),1 ; reservatis unguenta -eribus 12,6.

furens. hinc sunt et -tes 27,3 ; -tium multitudo 22,10 (24,5).

furiosus. nec hac -a opinione contenti 11,2.

furor. in scenicis etiam non minor -r 37,12 ; defensio communis -ris 22,10 (24,5) ; argumentum dispar -ris 27,3.

futurus. sunt quae ... originem -i hominis extinguant 30,2 ; resurrectionem -am 34,11 ; spem -ae felicitatis 38,4. *subst.* : vates -a praecerpunt 7,6 ; dum incerta metuunt et -a 8,5 ; Tiresias caecus -a videbat 26,5 ; sic et defunctis praemium et -is dabatur exemplum 20,6 ; et -i contemplatione iam vivimus 38,4.

G

Gaius Caesar 26,4. *v. Caesar.*

Gallos Mercurium *colere* 6,1 ; per -orum acies 6,2 ; Mercurio -is *ritus fuit* humanas ... victimas caedere 30,4 ; -um et -am sacrificio viventes obruere *ib.*

Galli. *sacerdotes Cybelae* : -i eam et semiviri sui corporis supplicio colunt 23 (22),4.

Ganymedes. in -en Iovis stuprum 24 (23),7.

garrulus. in angulis -a *natio* 8,4 ; nec in angulis -i *sumus* 31,6.

gaudeo. a) *absol.* : -et Isis 23 (22),1 ; omnium nostrum vice -eo 40,3. b) *cum ablativo* : cum honesta semper publico -eant 10,2 ; si Romanis (*scriptoribus*) magis -es 33,4 ; cum et beatus non egeat et miser non -eat floribus 38,3.

gaudium. quanto quamque inpatienti -o exultaverim 2,2.

geminus. anceps malum et -a dementia 11,3 ; de geminis memoria (*sc. de Romulo et Remo*) 18,6.

gener. -i et soceri bella toto orbe diffusa sunt 18,6.

generatio. an ideo cessavit ista -o (*sc. deorum*) ? 21,11.

genero cupido -andi 18,2 ; ingenium ... cum ipsa mentis formatione -ari 16,5.

generosus. nobilitate -us es ? 37,10.

genitalia. sacerdotis colere -ia 9,4. *v. natura.*

genitura. in nobis non -a plectitur 36,2.

genius. -um, id est daemonem *regis* implorant 29,5 ; per Iovis -um peierare *ib.*

gens. Iovis -tem 21,3. -s libera 10,3 ; nos -tes nationesque distinguimus 33,1 ; antequam -tes ritus suos moresque miscerent 20,6 ; dum universarum -tium sacra suscipiunt *Romani* 6,3 ; omnium -tium de dis ... consensio 8,1 ; quot de -tibus et tropaea 25,6 ; qui in -tibus colebantur *dei* 25,9 ; haec enim potius de vestris -tibus nata sunt 31,2.

gentilis. videmus singulos sacrorum ritus -es habere 6,1.

gentilitas. Iudaeorum sola et misera -as 10,4

genus a) hominum pecudumque genus (Verg., *Aen.*, 7,726) 19,2 ; unde hominum genus (Verg., *Aen.* 1,743), *ib.* ; principem huius -eris et examinis 21,4 ; totam seriem -eris istius 21,9. b) in utroque vivendi -ere 5,1 ; in pulcro -ere vivendi 31,7 ; misero mortis -ere 30,2 ; de toto -ere disputandi 14,3.

c) hoc genus cetera 19,12.

d) quo -ere philosophari ... caute indocti possunt 13,3.

gero. -it fulmina *Iuppiter* 23 (22),6. pulchre -ere rem civilem 17,2. eadem nos sensisse et egisse, quae sentitis et -itis 28,5.

gestio. dum -iunt ... detinere 20,5 ; dum inconsulte -iunt ... oboedire 22,7 (24,2) ; certatim -ientes ... ludere 3,5. *absolute* : Ianuari nostri iam -ientis 15,1.

gesto. ut iam eos (*sc. deos*) ... nec terra -aret 21,12 Ianus frontes duas -at 23 (22),5.

gestus. histrio lacrimas vestras vanis -ibus et nutibus provocat 37,12.

glacies. ne hiems sola -e ureret 17,8.

gladiatorius. in -is *ludis* 37,11.

glaucus. Neptunus -is oculis 23 (22),5.

gloria. quibus inlustrior -a est 20,1 ; non est infamia nostra, sed -a 36,3 ; ut -am pudicitiae ... macularet 31,1.

glorior. a) *absolute* : Cynocephalus inventor -atur 23 (22),1. b) *cum ablativo* : fascibus et purpuris -aris ? 37,10 ; ita eorum ... superstitio sceleribus -atur 9,2 ; tragoediae vestrae incestis -antur 31,5. c) -amur nos consecutos (*esse*) 38,6.

gloriose. quo genere philosophari et caute indocti possunt et docti g. 13,3.

gloriosus. testimonio licet fallacissimi daemonis -us 38,5 ; quod est -ius 1,4.

gradatim. vel evanescunt g. *daemones* 27,7.

Graeculus. Saturnus rudes illos homines et agrestes multa docuit, ut -us et politus 21,5.

Graecus. -um et -am ... viventes obruere 30,4; scriptores ... -i Romanique 21,4 ; diu regna tenuerunt ... -i etiam et Aegyptii 25,12.

grando. -ines increpare 5,9 ; -ine caeditur *seges* 5,13.

grandis. fabulam -em ... mentita est 31,1.

grassari. homines -ari in deos 8,2.

gratia. indicii -am consecuturum 28,2. pompa facundiae et -ae 16,6. *sensu christiano* : prout -a curantis adspirat 27,7. negotii et visendi mei -a 2,1.

gratulor. sed et mihi -or 40,1.

gratus. autumni maturitas -a 17,7.

gravis. morbo -iore sanare 30,5 ; et quod est -ius 24 (23),1 ; disputatione -issima 1,5 ; intergressu disputationis -issimae 15,1.

gravitas. -tate hilaritatem temperamus 31,5.

graviter. arguit g. et revincit errorem 19,10; ut me dissimulanter -ius argueret inscientiae 3,3.

gravo. sic a caelo deorsum -ant *daemones* 27,2.

grex. dux unus in -gibus 18,7.

guberno. avium volatus -ant *daemones* 27,1 ; mundus ... unius dei nutu -atur 20,2 ; quo omnis natura -etur 17,4; utrum unius imperio an arbitrio plurimorum caeleste regnum -etur 18,5.

H

habeo. 1) *sequitur acc.* : si delubra et aras non -emus 32,1 ; etiam cum conscientiam non -etis 31,4 ; quid quod omnium de ista -eo consensum ? 18,11; cum Hammon dicitur *Iuppiter*, -et cornua 23 (22),6; plures totis hominibus deos -eremus 21,12 ; illic filios -uit *Iuppiter* 21,8; mentem, sensum, oculos denique ipsos non -ere 17,3 ; -et dei munus eximium 40,3 ; quod nec ortum -et nec occasum 21,10 ; deum nec principium -ere nec terminum 18,7; cum Pontifices et Arvales ... non -erent 25,12 ; singulos sacrorum ritus gentiles -ere 6,1. qui cum multa -eat plura desiderat 36,4. imperator quod non -et, non dat 37,2.

2) *sequuntur accusativi tres et infinitivi duo* : cur nullas aras -ent, templa nulla, nulla nota simulacra, numquam palam loqui (τὸ παρρησιάζεσθαι), numquam libere congregari ? 10,2.

3) *seq. infin.* : cum dimitti -erent in sua potestate 37,4. *i. q. debeo* : cum Octavius integra et inlibata -eat singula, si potest, refutare 15,1.

4) *seq. duplex acc.* : deos vel faciles -ere vel reges 6,1 ; deos adiutores -ere 25,7; pullos edaces uit et Paulus 26,3. ob merita virtutis aut muneris deos -itos Evhemerus exsequitur 21,1 ; ipsos philosophos ... -itos esse plebeios, indoctos, seminudos 16,5.

habilis. *cum gen.* : rationis et sensus capaces et -es 16,5.

habitus. non -u sapientiam sed mente praeferimus 38,6 ; formae ipsae et -us *deorum* 23 (22),5.

haereo. ut qui rectam viam nescit ..., haeret anxius 16,3.

Hammon. cum -on dicitur *Iuppiter*, habet cornua 23 (22),6.

harena. molli vestigio cedens -a 2,4; -as extimas ... unda tendebat 3,2 ; qui de -a feras devorant 30,6.

haurio. auram bonam floris ... non occipitio capillisve solemus -ire 38,2.

hebes. adhuc caeci et -tes 28,2 ; si quid oculis nostris -tibus subtrahitur 34,10.

hebeto. obtutus intuentis -atur *radiis solis* 32,5 ; opinio et mens imperitorum ... argenti nitore et candore eboris -atur 22,1 (23,9).

Heraclides Ponticus quoque mundo divinam mentem adscribit 19,9.

Hercules Oetaeis ignibus concrematur 23 (22),7 ; -es stercora egerit 24 (23),4.

Hesiodi *carmina* 19,11.

hiatus. Curtius, qui -um profundae voraginis coaequavit 7,3.

hiberna olivitas necessaria 17,7.

hibernum. ut arbores in -o (*sc. tempore*) 34,11.

hic, haec, hoc. *forma* : haec fabulae 3,4 ; *collocatio* : mundus hic totus 33,1 ; 34,2 ; totus hic mundus 32,1 ; mundus hic omnis 34,2.

I *coniungitur cum substantivis* 1) *pertinet ad ea quae antecedunt*: eruenda haec et execranda consensio (*est*) 9,1 ; et haec vestra consensio est 11,5 ; in hac impietatis disciplina 8,2; huius erroris ... infamiam 3,1 ; vel hunc errorem 5,6 ; hoc errore decepti 11,5; haec fabulae erant Octavi disserentis de navigatione narratio 3,4 ; propter hanc fabulam 23 (22),4 ; has fabulas et errores 24 (23),1 ; his et huiusmodi fabulis 28,6 ; his atque huiusmodi figmentis et mendaciis dulcioribus 24 (23),8 ; hoc fonte defluxit Arcesilae tuta dubitatio 13,3 ; hanc eos meruisse fortunam 33,4 ; principem huius generis et examinis 21,4 ; hac foederantur hostia, hac conscientia sceleris ad silentium mutuum pignerantur 9,5 ; qui hoc modo placat *deum* 22,9 (24),4 ; invitis his denique hoc nomen adscribitur 21,10 ; nec hac furiosa opinione contenti 11,2 ; haec et huiusmodi propudia 29,1 ; in hanc unam ... sententiam 19,3 ; haec sacra sacrilegiis omnibus taetriora 9,5 ; cum hoc sermone eius 3,2 ; haec alumna urbis istius superstitio 25,8 ; hac spectaculi voluptate 4,1

2) *pertinet ad ea quae sequuntur* : haec enim verba sunt : « deum namque ire ... » 19,2.

3) *significat ea quae aut adsunt aut animo tanquam praesentia obversantur, ubi saepius est i. q.* meus, noster : in hac inperitiae vulgaris caecitate 3,2 ; unde haec religio ? 5,7 ; hanc religionem tam vetustam 8,1 ; hunc mundi totius ornatum 17,3 ; hanc communem omnium mundi civitatem 17,2; in hac mundi domo 18,4 ; totus hic mundus 32,1 ; mundus hic totus 33,1; mundus hic omnis 34,2 ; in hoc itinere vivendi 36,6.

II *solum ponitur* 1) *pertinet ad ea quae antecedunt* a) *unum* : hic (*sc. deus*) non videri potest 18,8 ; hic enim praecipuus deos vestros ... miscuit (*sc. Homerus*), hic eorum paria composuit 24 (23),3 ; quando igitur hic nascitur (*sc. deus*) 22,5 (23,13) ; huius sitienter sangui-

nem lambunt, huius certatim membra dispertiunt 9,5; quis tam stultus ut hoc colat (*sc. caput asini*)? quis stultior ut hoc coli credat? 28,7.

b) *plura*: horum quoque similis de divinitate consensio est 19,5; horum (*sc. deorum*) imagines 22,1 (23,9); invitis his denique hoc nomen adscribitur 21,10; hos (*sc. sacrilegos*) nec audiendos putabamus . . exercentes in his perversam quaestionem 28,3; quod non sit his ... ante praedictum 33,4; hi enim ut victimae ad supplicium saginantur 37,7; his (*sc. floribus*) et sparsis utimur et solutis 38,2.

ad totum quod antecedit enuntiatum a) *singularis*: nec hoc obsequi fuit aut ordinis aut honoris 4,6; hoc (*sc. sine corpore resurgere*) neque mens neque anima nec vita est 11,7; scit hoc Nepos et Cassius in historia, et Thallus ac Diodorus hoc loquuntur 21,4; nemo hoc potest credere 30,1; etiam in hoc sapientes vestros ... nobiscum consonare 34,8. b) *pluralis*: multa ad haec subpetunt 11,5; ecquid ad haec audet Octavius? 14,1; haec tamen Aegyptia quondam nunc et sacra Romana sunt 23 (22),2; haec sunt Eleusinia 23 (22),2; haec iam non sunt sacra, tormenta sunt 23 (22),4; haec prima sunt auspicia religiosae civitatis 25,2; haec omnia ... daemones de semetipsis confiteri 27,5; et haec utique de deorum vestrorum disciplina descendunt 30,3; haec enim potius de vestris gentibus nata sunt 31,2; haec nostra sacrificia, haec dei sacra sunt 32,3; et haec nobis tamen nata sunt 36,5; post haec ... discessimus 40,3.

2) *pertinet ad ea quae sequuntur*: a) cum a feris beluis hoc differamus quod ... 17,2; ex hoc deum credimus, quod eum sentire non possumus 32,4. b) quae omnia in hoc prodita, ut ... pararetur 24 (23),7; miseri in hoc altius tolluntur, ut decidant altius 37,7; in hoc adeo quidam ... eriguntur, ut ... nundinentur *ib.* c) hoc insultare et inludere est, victis religionibus servire, ... adorare 25,6. d) ego vos in hoc miror, quemadmodum tributis ... 38,3.

3) *significat ea quae aut adsunt aut animo tanquam praesentia obversantur*: quid hoc rei est? 4,2; nec intellegebamus ab his fabulas istas ventilari (*sc. a daemonibus*) 28,2.

III *coniungitur cum enuntiato relativo* (hic .. qui): nam et haec nimis multa sunt, quae ... vera declarat 10,1. circumveniuntur ab his, quos bonos putaverunt 14,6. dum nihil ex his, quae timent, norunt 22,7 (24,2).

Notanda: 1) huiusmodi = *talis*: h. fabulis 21,11; his atque h. figmentis 24 (23),8; his et h. fabulis 28,6; haec et h. propudia 29,1.

2) hic ... hic = hic ... ille: ego et quod hic crediderit et hic vicerit 40,4.

3) hoc genus cetera 19,12.

4) quosdam, et hoc (καὶ ταῦτα) studiorum rudes 5,4.

5) quo inperitior sermo, hoc inlustrior ratio est 16,6.

6) hic... miscuit, hic... composuit 24 (23),3; scit hoc ... hoc loquuntur 21,4; huius sitienter sanguinem lambunt, huius certatim membra dispertiunt, hac foederantur hostia, hac conscientia sceleris ad silentium mutuum pignerantur 9,5; haec nostra sacrificia, haec dei sacra sunt 32,3.

7) *i. q. is*: ab his quos 14,6; quod non sit his ante praedictum 33,4; in hoc 8,2; invitis his 21,10; his utimur 38,2; quo ... hoc 16,6.

hic. *adverb. i. q. tum*: quis h. auctor deus? 5,7; h. defensio communis furoris est furentium multitudo 22,10 (24),5.

hiems. ne hiems sola glacie ureret 17,7; cruda -e 22,8 (24,3); cruda adhuc -e 34,12.

Hiero. cum de eo (*sc. Simonide*), quid et quales arbitraretur deos ab -ne tyranno quaereretur 13,4.

hilaris. laeti -esque discessimus 40,3.

hilaritas. illam oculorum etiam in seriis -tem 4,2; gravitate -tem temperamus 31,5.

hinc. hinc sunt et furentes (*i. e. de his, sc. daemonibus*) 27,3. *de tempore*: h. perpetuus venerationis tenor mansit 6,3.

hinnitus. de equorum -u 18,6.

hirundo. Isidis ad -inem sistrum 21,10*; mures, -ines, milvi non sentire eos sciunt 22,6 (24,1)

historicus. lege -orum scripta 21,1.

histrio. enervis -o amorem dum fingit, infligit 37,12.

hodie. Romani Graecum et Graecam ... sacrificii (*fuit*) viventes obruere hodieque ab ipsis Latiaris Iuppiter homicidio colitur 30,4.

hodieque. *i. q. etiam hodie*: cur enim, si nati sunt *dei*, non hodieque nascuntur? 21,11.

hodiernus. ut in hodiernum (*i. e. etiam hodie*) ... ignotos terrae filios nominamus 21,7.

Homeri *carmina* 19,11; -um .. de civitate ... eiecit *Plato* 24 (23),2.

homicidium. ab ipsis Latiaris Iuppiter -o colitur 30,4; nobis -um nec videre fas nec audire 30,6; -um in vero flagitatis, in mendacio fletis 37,12; in gladiatoriis *ludis quis non horret* -ii disciplinam? 37,11.

homo. 1) *hominum genus universum, omnes homines* a) *n. singularis* « l'homme »: -o et animal omne 5,8 (*bis*); actus -inis, non dignitas iudicatur 36,1; *deus* usque ad extremam mortem voluntatem -inis sciscitatur 36,9; vanus error -inis 37,10; sed enim deus actum -inis ignorat 32,7; -inem nosse se et circumspicere debere 17,1; -inem a deo ... posse denuo reformari 34,9; nihil in -ine membrorum est quod non ... 18,1.

b) *n. pluralis*: cum et politiores -es et minus creduli esse coeperunt

26,6; ut ante nos incipiant -es odisse 27,8; admonentur -ines ... illius ignei fluminis 35,1; in execrationem et odium -inum 14,6; -inum pecudumque genus (Verg., *A.*, 6,728) 19,2; unde -inum genus et pecudes (Verg., *A.*, 1,746) *ib.*; qui ... utilitati -um profuerunt 21,2; -inum fama 28,6; in pecudes ... -inum animas redire 34,6; omnes -ines sine dilectu aetatis, sexus, dignitatis 16,5; ut -ines a nobis averteret 31,1; qui sortem in -inibus puniat 11,6.

2) *aliqui homo* a) *n. singularis* « un homme » α) *solum ponitur*: cum -o porrectis manibus deum ... veneratur 29,8; feras membris -inis et viscere saginatas 30,6; qui -inem periculo subripit 32,3. β) *cum adiectivo*: adfixi -nis (*sc. cruci*) 29,7; ab impurato -ine 22,4 (23,12); mali et noxii -inis sanguine 30,4; -inem noxium 29,2; -o novus nascitur 11,7; de somnio plebei -inis 7,3; -inem summo supplicio . . punitum 9,4. γ) *cum genetivo*: Octavius, -o Plautinae prosapiae 14,1. *cf.* 4°.

b) *n. pluralis* « des hommes » α) *cum adiectivo*: -ines noxios feriunt et saepe religiosos 5,9; rudes illos -ines et agrestes 21,5; -ines .. -ines, inquam, deploratae, inlicitae et desperatae factionis 8,3; ad epulas coeunt cum omnibus liberis, sororibus, matribus, sexus omnis -ines et omnis aetatis 9,6; -ines malae linguae (*sensu obscoeno*) 28,10.

2) *homo debilis et mortalis* a` erras, o -o, et falleris 32,7; sublimior .. quam ut ab -ine potuerit inveniri 19,4.

b) *opp. deo* α) *n. singularis*: -o igitur utique qui fugit, -o utique qui latuit, et pater -inis et natus ex -ine 21,7; tunc postremo deus est, cum -o illum voluit et dedicavit 22,5 (23,13); at ille qui ceteris deus, sibi certe -o est, velit nolit 29,4; cum .. sit dei -o ipse simulacrum 32,1; cum -o latius maneam, *ib.*; testimonium et -inis et unius infirmum est; habet dei munus eximium 40,3; Saturnum. omnes scriptores ... -inem prodiderunt 21,4; Aegyptii sane -inem sibi quem colant, eligunt 29,4; ne ille miserabilis, cuius in -ine mortali spes omnis innititur: totum enim eius auxilium cum extincto -ine finitur 29,3.

β) *n. pluralis*: patrem divum atque hominum (Ennius) 19,1; *Homerus* deos vestros ... in -inum rebus et actibus miscuit 24 (23).3; ut vitiis -inum quaedam auctoritas pararetur 24 (23),7; -ines illos fuisse 21,12; plures totis -inibus deos haberemus 21,12.

γ) *i. q. humanitas, natura humana*: Hercules ut -inem (*i. q. humanitatem*) exuat, ... concrematur 23 (22),7; optant in -ine perseverare 21,10.

c) *opp. animalia*: Centauros equos suis -inibus implexos 20,3; de capro et -ine mixtos deos 28,7; de -inibus aves et feras; de -inibus arbores atque flores 20,4.

3) *pro pronomine* is: tanta dulcedo et adfectio -inis inhaesit (*sc. mihi*) 1,1; amicissimi -inis inopinata praesentia 2,2; -inem domi forisque lateri tuo inhaerentem 3,1.

4) *homo alicuius*: neque enim eos adversum suos -ines ... iuverunt (*sc. dei*) 25,9; ut unius dei parentis -ines 31,8; ut ipsius sectae -o cum eo disputem 4,4.

5) Romanis -inibus 10,4; de diis -inibus 21,3.

6) sanguinem novelli et vixdum -inis 30,1; sunt quae ... originem futuri -inis extinguant 30,2.

honesto. non corpus odoribus -atis 12,6; -are militiam (*i. e. donis militaribus ornare*) 37,2.

honestus. -is voluptatibus 12,5. *subst.*: cum -a semper publico gaudeant 10,2

honor. nec hoc obsequi fuit aut ordinis aut -is 4,6; equitis sui vel mole vel -e 7,3; cum et praeclaro viro honor verius . . praebeatur 29,5; ad -em emeritae potestatis 21,9; maxime nefaria et -e praefanda 9,3. multis -ibus ac nominibus sacerdotum 6,2; -es et purpuras 8,4; -es vestras et purpuras 31,6; quod deum nescientes -ibus floreant 37,7.

hora. -arum saltem permisso commeatu 11,8.

horreo. quis non -eat populi in se rixantis insaniam? 37,11.

horrificus. multis manibus -a *Trivia* 23 (22),5.

horror. ad exsecrationis -em 28,6; cum -em carnificis ... inculcat *Christianus* 37,1.

hospes. undique -ites deos quaerunt 6,2; -es immolare 30,4.

hospitium. Iani susceptus -o *Saturnus* 21,5.

Hostanes. magorum et eloquio et negotio primus 26,11.

hostia. hac foederantur -a 9,5; ne flebilis -a immolaretur 30,3. litabilis -a 32,2. hostiis pecudum saginati 27,2; -as et victimas deo offeram? 32,2; ut -ae ad poenam coronantur 37,7.

hostilis. in -ibus moenibus 6,2; urbem metu -i liberavit 7,3.

Hostilius. Pavorem -us atque Pallorem *coluit* 25,8.

hostis. perisset in -ibus *Mucius Scaevola* 37,3.

humanitas. ut nisi divinitatis rationem diligenter excusseris, nescias -tis 17,2. *humanum genus, homines*: timorem omnem, quo -as regitur 8,2; -tis inimicos (*sc. daemones*) 26,11. *humana natura*: -tis arguitur *Iuppiter* 21,8.

humanus. -a (*i. e. hominum*) mediocritas 5,5; ab -o sanguine cavemus 30,6; -as vel inhumanas victimas caedere 30,4; quod corporis -a vitia sentimus 36,8; amorem inlabi pectoribus -is 26,12; omnia in rebus -is dubia 5,2.

humilis. inclinem ipsum atque -em 3,6.

humilitas. ultra -is nostrae terminos evagamur 5,6.

I

occulte per timorem *daemones* 27,8. *et ideo*: et i. quaeri non oportere *formam dei veri* 19,13; et Plato i. praeclare Homerum ... eiecit 24 (23),2; et i. ... rex Iuppiter ... iurat 35,2; et i. actus hominis, non dignitas iudicatur 36,1; et i. sic eum digne aestimamus 18,8. *antecedit quia*: quia fieri non possunt, i. nec facta sunt 20,4. *sequitur quod*: Romani non i. tanti quod ..., sed quod 25,6; i. exercitus perdiderunt, quod ... non putaverunt 26,2. *sequitur quoniam*: an i. cessavit ista generatio, quoniam ... 21,11.

ieiunium. -is sollemnibus (*Christianorum*) 8,4.

igitur. *primo loco*: i. post unum et alterum diem 2,3; i. cum omnes ... caperemur 4,1; i. iniquum iudicem fingitis 11,6; i. nobis providendum est 14,6; i. Romani non ideo tanti, quod 25,6; i. qui 32,3; i., ut qui viam terit 36,6. *secundo loco*: homo i. utique qui fugit 21,7; isti i. spiritus 26,8; isti i. impuri spiritus 27,1; nos i., qui 37,11; merito i. 31,4; quando i. hic nascitur? 22,5 (23,13); quid i? 16,3; cum i. 6,1. *tertio loco*: dum istaec i. apud me tacitus evolvo 40,1.

ignarus. quasi -us partis utriusque 5,2.

ignesco. quod ... mundus hic omnis -at 34,2.

igneus. illius -i fluminis (*sc. Stygis*) 35,1.

ignis. sidera licet -is accenderit 5,7; inprovisum -em cadere 34,1; *mundum* ... in vim -is abiturum 34,2; sapiens -is membra urit et reficit 35,3; -em esse Vulcanum 19,10. congregatis -ium seminibus 5,9; -ium sepulturas 11,4; -es etiam quos et praedicitis et timetis 12,4; unde imber et -es (*Verg., A.*, 1,746) 19,2; Hercules ... Oetaeis -ibus concrematur 23 (22),7; -es fulminum 35,3; -es Aetnaei montis 35,3; aurum -ibus *arguitur* 36,9.

ignitus. ut Virgo inter astra ignita sit Erigone 23 (22),7.

ignobilis -es et ignotos terrae filios nominamus 21,7.

ignorantia. -a laberis, si 33,2.

ignoro. 1) *sequitur accusat.*: deus actum hominis -at 32,7; -are ... caelestem claritatem 17,2; parentem omnium .. -are 35,4. 2) *sequitur infin. et acc.*: nec -o plerosque ... optare 34,12; quis -at, omnia ... occidere? 34,2.

ignosco. quod caput non coronamus, -ite 38,2.

ignotus -is parentibus proditus 21,7; -is numinibus 6,2. *subst.*: ignobiles et -os 21,7.

ille. *collocatio*: *postponitur* a) *substantivo*: 21,3; 23,2; 10,5; 4,2; b) *adiectivo*: 35,3; 11,7.

I *coniungitur cum substantivo* a) *pertinet ad antecedentia*: -ud iaculum (*sc. testa*) 3,6; -is bonis rebus 18,4; -a negatione 28,4; -um rudem sanguinem 30,1; poenale -ud incendium 35,3; non

prior -e (*homo*) reparatur 11,7. b) *de re notissima*: Alexander -e Magnus Macedo 21,3; Homerum -um inclytum 24 (23),2; deum -um suum 10,5; -as aniles fabulas 20,4; -um luminis fontem 32,6; alacritatem tuam -am et -am oculorum etiam in seriis hilaritatem 4,2; rudes -os homines et agrestes 21,5; veri -ius ac divini imperii 18,7; Aegyptia -a non numina, sed portenta 25,9; secundum -ud vetus sapientis oraculum 5,5; cautum -ud et ambiguum oraculum 26,6; isdem -is, quibus armantur (*malevoli*), philosophorum telis 39,1.

II *coni. cum pronomine*: quicquid -ud colunt 10,2.

III *ponitur solum* a) *pertinet ad antecedentia* (*plerumque i. q. is*): tum -e -ait 4,3; respondit -e 13,4; molestum -um volunt 10,5; cum homo -um voluit et dedicavit 22,5 (23,13); -um unum propitiant, -um de omnibus consulunt -i victimas caedunt 29,4; non tantum sub -o agimus, sed et cum -o vivimus 32,9; quod -i ... imitati sint 34,5; -is erat libenter audire 20,3; ita -is ... blanditur 8,5; -is adspirantibus 26,10; par et in -is instigatio daemonis 27,3.

IV *adhaeret enunt. relativum*: a) *coni. cum subst.* α) *de rebus notissimis*: sit licet -e Theodorus Cyrenaeus ... qui 8,2; etiam Epicurus -e, qui 19,8; omitto -os rudes et veteres, qui 19,4; iam venio ad -a auspicia et auguria Romana, quae 26,1; unde vel quis -e aut ubi deus unicus ... quem 10,3; ubi deus -e qui? 12,4; -ius ignei fluminis et ..., 35,1 β) *i. q.* is: in illo praecipue sermone quo 1,5; -ud quod colunt et interprimunt 10,2. b) *solum ponitur saepius* (*i. q.* is): homines -os fuisse quos 21,12; -os quos facitis protegitis, et timetis 22,7 (24,2); -a, quae paulo ante tibi dicta sunt 27,4; etiam -e, qui ... fabulatur, temptat 28,10; ne -e miserabilis, qui 29,2; at -e, qui ceteris deus, sibi certe homo est 29,4; -um iam velim convenire, qui 30,1; apud nos religiosior est -e qui iustior 32,3; magis pauper -e est, qui 36,4; quis autem -e qui dubitat? 38,2.

V *opponitur* 1) iste: addunt istis et -a 34,7. 2) ego, nos: quod -a prona .., nos 17,2; nos consecutos quod -i ... quaesiverunt nec invenire potuerunt 38,6; ut -e mei victor est, ita ego triumphator erroris 40,1.

Repetitur: 22,5 (23,13).

illic. *de loco*: i. (*in convivio*) 9,6; i. obiit, i. filios habuit (*sc. in Creta*) 21,8; i. (*in inferis*) sapiens ignis membra urit 35,3. *de scriptoribus*: illic (*insigni volumine*) Vulcanum facit omnium principem 21,3; alibi (*i. e. in alio Homeri loco*) ... illic 24(23),5-6. *i. q.* tum: illic vocabulis opus est, cum 18,10.

imago. dum defunctos eos (*sc. reges*) desiderant in -inibus videre

20,5 ; horum -ines consecratas vulgus orare et publice colere 22,1 (23,9) ; sub statuis et -inibus consecratis delitiscunt *daemones* 27,1 ; ad -ines *principum* supplicant 29,5.

imber. vindemia -ri corrumpitur 13,5 ; unde i. et ignes (*Verg., A.* 1,746) 19,2 ; Euphrates Mesopotamiam pro -ibus pensat 18,3 ; Sarpedonem filium ... cruentis -ibus flere 24 (23),4.

inberbis. modo inberbis statuitur, modo barbatus locatur *Iuppiter* 23 (22),6

imbuo. qui sacris inbuatur 9,5 ; Bellonam sacrum suum imbuere 30,5 deos, quos a parentibus ... inbutus es timere 6,1.

imitor. Socraten ... -etur 13,1 ; deum ... -amur 17,2 ; *Chrysippus* Zenonem interpretatione physiologica .. -atur 19,11 ; ne cognitos *nos* aut -ari possint 27,8 mira subtilitas, quae ... fidem confessae probationis -etur 14,7 ; dolorem ... -antur 23 (22),1; flammas veri fulminis ... -ari 24 (23),6 ; industriam casus -atus 26,7 ; tropaea vestra ... adfixi hominis (*faciem*) -antur 29,7; quod illi ... umbram interpolatae veritatis imitati sint 34,5.

immanitas. muniti -tis suae terrore *Romani* 25,2.

inmensus. deum ... infinitum et -um 19,5 ; infinitus, -us *deus* 18,8 ; -um sui desiderium nobis reliquit *Octavius* 1,3.

inmersus. -i vitiis *daemones* 26,8.

inmerito. nec i ... reliquit 1,3 ; nec i. *deliberat* 5,5.

imminens ira 7,2.

immo. in nostro i. consecrandus est pectore *deus* 32,2 ; i. ex hoc deum credimus 32,4.

immolo. boum capita ... immolatis 28,7 ; ne flebilis hostia -aretur 30,3 ; hospites -are 30,4 ; a parentibus infantes -abantur 30,3 ; de infantibus -atis 28,5.

inmoror. dum fanis -antur *daemones* 27,1.

inmortalitas. tu qui -tem postumam somnias 12,3.

inmortalis. de dis -ibus 8,1 ; substantiam inter mortalem -emque ... mediam 26,12.

immundus. de -o vasculo 22,4 (23,12)

inpatiens. quam ... -ti gaudio exultaverim 2,2.

impello. vento et flatibus omnia -untur, vibrantur, agitantur 32,5

inpendio. quid post mortem -eat 12,1.

imperator. Romulus -r et rector 25,2 ; sub oculis -is 37,2 ; -r tamen quod non habet, non dat *ib*.

inperitia. in hoc -ae vulgaris caecitate 3,1 ; confessae -ae summa prudentia est 13,2 ; -a (*opp*. notitia) dei 35,5.

inperitus. ab -is parentibus 24 (23),1; quo -ior sermo 16,6. *subst.*: inliteratos, pauperes, -os de rebus caelestibus disputare 16,5; antiquitas -orum 20,2 ; opinio et mens -orum 22,1 (23,9); mentibus -orum

27,8 ; -orum aures 28,6 ; de ultima faece collectis -ioribus 8,4.

imperium. utrum unius -o an arbitrio plurimorum caeleste regnum gubernetur 18,5. -um suum . . propagavit 6,2 ; *dei* Romanorum -um protulerunt 25,9 ; ipsa superstitio Romanis dedit, auxit, fundavit -ium 25,1 ; ab ipsis -ii nascentis incunabilis 25,2 ; divini -i totam potestatem 18,7. per universa -a, provincias, oppida 6,1 ; -a terrena 18,5 ; et tam magni -i duos fortuna non cepit 18,6. quidam -is ac dominationibus eriguntur 37,7.

impero. Romani ... -ant, regnant 12,5.

impetus. canis ... ad -um et saltum provocatur 9,6 ; dum leni -u labitur *testa* 3,6. rerum omnium -us volutatur 5,10. me -um susceptae actionis liberius exerentem 8,3 ; effusae orationis -us 14,1.

impie. ut i. loqueris 33,5 ; deos ... quos i. per diem negamus, nolumus, eieramus 7,6.

impietas expietur 38,7 ; in hac -tis disciplina 8,2.

inpingo. ut in lapides eum patiaris -ere 3,1.

inpio. toties Romanis -atum est quoties triumphatum 25,6 ; de inpiatis sacris 28,5.

impius. sacraria ista taeterrima -ae coitionis 9,1 ; ut -os, ut iniustos 35,4.

impleo. cum aviditatem desiderii frequens adsiduitatis usus -sset 2,3.

inplexus. Centauros equos suis hominibus -os 20,3.

implico. vel hunc errorem saltem non vanis ... opinionibus -emus 5,6 ; eius contemplatio ... pectori meo ac paene intimis sensibus -ata est 1,3.

imploro. daemonem *regis* implorant 29,5.

inpolitus. *subst.*: satis est pro pedibus aspicere maxime indoctis -is, rudibus agrestibus 12,7.

inpossibile. in publicum dicere (*deum*) -e praefatur *Plato* 19,14.

inpraesentiarum ita tibi informandus est animus 5,1.

inprecatio dirarum -es Crassus et meruit et inrisit 7,4.

inprimo. litteras -ere *docuit Saturnus* 21,5. *v. premo.*

improbe. ut i., usurpo victoriam 40,1.

improbus. ut improbos metuunt etiam quos optimos sentire potuerunt 14,6.

improvidus. -i, creduli rudi simplicitate crediderunt 20,5.

inprovisus. -um ignem cadere 34,1.

inpudens. extincto lumine -ibus tenebris nexus infandae cupiditatis involvunt 9,7.

inpudenter curiosum *deum* 10,5.

inpudicitia felicior (*Vestalium*) 25,10 ; apud quos tota -a vocatur urbanitas 28,10 ; quos prius taedescit -ae suae *ib.* ; ista ... -ae eorum forsitan sacra sint *ib.*

inpune sacrilegi 25,6.

inpunitas. cum -tem fecerit . . inpudicitia felicior 25,10.

impuratus. ab -o homine levigatur *deus* 22,1 (23,12).

inpurus. isti igitur -i spiritus, daemones 27,1.

in. A *cum accusativo* I *de loco* (*quo?*) 1 *proprie* a) *pendet a verbis compositis* : in filios inerrare 31,4; in lapides inpingere 3,1. natura in se coeunte 5,6; in alia nova corpora saepius commeare 34,6 ; in terram proiecti 5,6 ; in vestros recurrere 31,4 ; in fontem refluunt et in semet omnia revolvuntur 5,8 ; in pecudes, aves, beluas hominum animas redire 34,7 ; quod (*sc. aequor*) ... in sese resorberet *fluctus* 3,3 ; ne in Africam navigia transmitteret 26,4. b) *a substantivo* : testarum in mare iaculationibus ludere 3,5. 2) *translate* : quodsi in animum quis inducat 22,2 (23,10) ; cum ... mortalitas in ceteros ipso ordine successionis influxerit 21,9 ; in omnium mores, actus omnium, verba denique et occultas cogitationes diligenter inquirere 10,5.

in hanc unam coire et conspirare sententiam 19,3 ; cum de tenebrarum profundo in lucem sapientiae emergerem 1,4 ; si qui alii artium repertores in memorias exierunt 16,5 ; potestis in inlicita proruere 31,4 ; in praeterita redire 1,1.

II *de directione* («vers quel lieu?») 1 *proprie* a) *pendet a verbis* : in altum procurrentibus petrarum obicibus 4,5 ; cum oculos in caelum sustuleris 17,4 ; prona in terramque vergentia 17,2 ; in solem (sole *P*) adeo videre non possumus 32,5. b) *a substantivo* : quibus suspectus in caelum datus est 17,2. 2) *translate* : nec in alteram partem propensus incumbas 20,5 ; in solem (sole *P*) adeo rursus intende 32,8. id in se mali facinoris admittunt 28,11 ; in temperiem semet autumnitas dirigebat 2,3 ; nec ... in alteram partem ferenda sententia est 13,5.

III *in* = *inter* : adsumptos (*esse*) in deos 21,2 ; populi in se rixantis 37,11.

IV *de animo malevolo* : temptat in nos conferre quae sua sunt 28,10 ; grassari in deos 8,3 ; in te invectus 4,3 ; parce in eum plaudere 14,2 ; omnia ista figmenta ..a vobis ... in deum vestrum turpiter reformata sunt 11,9.

pendet a substantivo : Claudi et Iuni non proelium in Poenos 7,4 ; in Ganymeden Iovis stuprum 24 (23),7.

V = *quod attinet ad* « à l'égard de » : quam in adulteras soleat (*sc. facere*) 24 (23),4 ; cum errasset in regem *Mucius* 37,3.

VI *de tempore* : serpentibus in dies perditis moribus 9,1 ; quod in dies nostri numerus augetur 31,7 ; in diem pecua pascuntur 36,5 ; vel quod in noctem astris distinguitur *caelum*, vel quod in diem

sole lustratur 17,5 ; ut in hodiernum ... ignobiles et ignotos terrae filios nominamus 21,7 ; Simonides etiam in perpetuum conperendinet 38,5.

VII *vi finali vel consecutiva* a) *vi finali* : id ... in commune conpendium protuli 15,1 ; quas in usum mei protulit 32,2 ; omnia ista figmenta ... a poetis fallacibus in dulcedinem (dulcedine *P*) carminis lusa 11,9 ; quos in exemplum praedicatis 36,8 ; in solacium nostri 34,11. quae omnia in hoc prodita (*sunt*) ut ... pararetur 24 (23),7 ; miseri in hoc altius tolluntur, ut decidant altius 37,7 ; in hoc adeo quidam ... eriguntur, ut 37,7. b) *vi consecutiva* : nec utique in turpitudinem sui ... mentiuntur 27,6 ; in perditionem sui non confitentes 27,2.

VIII *de modo* : in eandem sententiam et Persaeus philosophatur 21,2. *i. q. ita ut fiat* : quasi non omne corpus ... annis tamen et aetatibus in terram resolvatur 11,4 ; Aesculapius ut in deum surgat fulminatur 23 (22),7 ; *mundum* in vim ignis abiturum 34,2 ; corpus omne sive arescit in pulverem sive in umorem solvitur vel in cinerem comprimitur vel in nidorem tenuatur 34,10 ; ubi in plures una *via* diffinditur 16,3 ; homo et animal omne elementorum ut voluntaria concretio est, in quae rursum homo et animal omne dividitur, solvitur, dissipatur 5,8.

IX *in* = *usque ad* : in mutua odia saevitis 31,8 ; ut in execrationem et odium hominum plerique simpliciores efferantur 14,6 ; in ista desipere 22,1 (24,5).

X *adverbialiter* a) *de loco* : in publicum muta, in angulis garrula *natio* 8,4 ; quem (*sc. deum*) ... cum inveneris, in publicum (εἰς πάντας λέγειν. Plat., *Tim.*, 28, c) dicere inpossibile praefatur 19,14 ; quos in publicum videtis excurrere 27,3.

b) *de modo* : quamquam magnum in modum me ... tua delectarit oratio 14,3 ; etiam in hoc sapientes vestros in aliquem modum nobiscum consonare 34,8. quaedam *fana* in totum nefas visere 22,8 (24,3) ; hos nec audiendos in totum putabamus 28,3.

Non repetitur : 10,4 ; 14,6 ; 34,7.

B *cum ablativo*. I *de loco* (*ubi?*) 1 *proprie* : ante ... quam Iuppiter in Creta nasceretur 24 (23),6. sic in auro et argento (*i. e. in statuis aureis et argenteis*) avaritia consecrata est 22,7 (24,2) ; tu in caelo summam maiestatem dividi credas 18,7 ; in caelo constitutus *deus* 31,7 ; frequentius in aedituorum cellulis quam in ipsis lupanaribus flagrans libido defungitur 25,11 ; quos longe in coetibus per vos lacessebant 27,7 ; cum ... in contione eius scripta deusserint 8,3 ; in hac mundi domo ... crede esse universitatis dominum 18,4 ; nihil in homine membrorum est, quod non 28,1 ; defunctos eos desiderant in imaginibus videre 20,5 ;

Iovis fulmen in incude fabricatur 24 (23),6 (cf. 22,4 (23,12) : deus aereus incudibus figuratur) ; quam sit in eo summi moderatoris mira et divina libratio 17,5 ; equestrium fratrum in lacu statuae consecratae 7,3 ; cum in ipso aequoris limine plantas tingueremus 3,3 ; in operibus eius et in mundi omnibus motibus virtutem eius ... aspicimus 32,4; signum crucis ... visimus in navi 29r8 ; in istis ... petrarum obicibus residamus 4,5 ; non solum in oculis eius, sed in sinu vivimus 33,1 ; in ipso dei vestri ore nidificant 22,6 (24,1) ; in nonnullis Africae partibus 30,3; in singulis occupatus *deus* 10,5 ; totos asinos in stabulis ... consecratis 28,7 ; eorum memorias in statuis detinere 20,3 ; humi quaerere quod in sublimi debeas invenire 17,2 ; oculi in summo velut in specula constituti et omnes ceteri sensus velut in arce compositi 17,11; quae in ipsis visceribus ... originem futuri hominis extinguant 30,2. Platoni in Timaeo deus est ipso suo nomine mundi parens 19,14 ; et in Symposio etiam naturam daemonum exprimere conititur 26,12 ; de civitate, quam in sermone instituebat 24 (23),2 ; scit hoc Nepos et Cassius in historia 21,4. ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus 30,6.

in angulis garrula *natio* 8,4 ; nec in angulis garruli *sumus* 31,6; dux unus in gregibus, in armentis rector unus (est) 18,7 ; par et in illis instigatio daemonis *est* 27,3.

2. *translate* : cuius in homine mortali spes omnis innititur 29,3.

hominem ... in hac inperitia vulgaris caecitate deserere 3,1 ; in hominum rebus et actibus miscuit *deos* 24 (23),3 ; si Caecilius identidem in contrariis ac repugnantibus iactetur, aestuet, fluctuetur 16,4 ; ut et in ludicris et seriis pari mecum voluntate concineret 1,3; nonne melius in nostra dedicandus est mente ? in nostro immo consecrandus est pectore ? 32,2 ; in isdem opinionibus miseri consenescunt 24 (23),8; cum dimitti praesertim haberent in sua potestate 37,4; in illo praecipue sermone eius mentis meae resedit intentio 1,5 ; in utroque vivendi genere versatus 5,1. si in contumacia perseverarent 33,4; quam in explorando ... perseverare 21,10. *omittitur verbum* : sic solus in amoribus conscius, ipse socius in erroribus (*erat*) 1,4 ; omnia in humanis rebus dubia, incerta, suspensa (*esse*) 5,2. sic homicidium in vero flagitatis («dans la réalité»), in mendacio fletis (« dans la fiction ») 37,12.

II. *de tempore* : quo in adventu eius 2,2 ; in adversis (*i. q. in adversis rebus*) 26,9 ; in armis (*i. e. in bello*) 6,2 ; in ipsis bellis 25 7 ; dei miles nec in dolore deseritur nec 37,3 ; in hoc itinere vivendi 36,6 ;

in ludis currulibus ... in gladiatoriis ... in scenicis etiam 37, 11-12 ; in ipsis mundi natalibus 6,1 ; in naufragiis ... in incendiis 5,10 ; in ortu suo 25,2 ; in pace 5,11 ; ita corpus in saeculo, ut arbores in hiberno 34,11 ; in saeculo libertate remissa 34,12 *formula* : in praesentiarum 5,1.

III. *translate* : 1 « chez » : crederes unam mentem in duobus fuisse divisam 1,3 ; quod est in liberis amabilius 2,1 ; ut in pluribus nescias utrum ... an 5,11 ; quicquid accidere potest in actu singulorum 9,7 ; qui sortem in hominibus puniat, non voluntatem 11,6 ; in Natali meo versutiam nolo 16,2 ; in primis parentibus probata mortalitas 21,9 ; nisi forte iam ... partus in Iunone defecit 21,11 ; qui (*sc. dei*) in gentibus colebantur 25,9 ; cum paene in pluribus virginibus ... sit incestum vindicatum, cum in residuis inpunitatem fecerit ... inpudicitia felicior 25,10 ; exercentes in his perversam quaestionem 28,3 ; quamvis in nonnullis disciplina nostra minor est 35,5 ; ita in nobis non genitura plectitur, sed ingenii natura punitur 36,2. 2 *vi causali vel concessiva* : numquam in hac impietatis disciplina ... pollebunt 8,2 ; in pulcro genere vivendi et perseverat suus et adcrescit alienus 31,7. 3 *quod attinet ad* : Academicorum in summis quaestionibus tuta dubitatio 13,3 ; falluntur in nomine 18,11 ; Zenonemque interpretatione physiologica in Hesiodi, Homeri, Orpheique carminibus imitatur 19,11 ; maioribus nostris tam facilis in mendaciis fides fuit 20,3 ; etiam in hoc sapientes vestros in aliquem modum nobiscum consonare 34,8 ; ego vos in hoc magis miror, quemadmodum ... 38,3. 4 *vi partitiva* = inter : is se in pueris victorem ferebat 3,6 ; in contubernalibus disputare 4,4 ; qui (*Mucius Scaevola*) perisset in hostibus 37,3 ; rosam veris et lilium et quicquid in floribus blandi coloris et odoris est 38,2.

inaestimabilis. dum -em dicimus *deum* 18,8.

inambulo. *transitive* : cum ... ad mare inambulando litori (*i. e. ad inambulandum litus*. litore *P*) pergeremus 3,4.

inanis cultus dignitatis 37,10 ; statuarum -ium . . forma 22,7 (24,2) ; -em tui Serapidis ... tumulum 21,10*.

inauratus -ae cruces 29,7.

incaute. nam i. creduli circumveniuntur 14,6.

incautus. ut decipiat -os 9,5.

incedo. ut qui viam terit eo felicior, quo levior -it 36,6 ; alii -unt pilleati 22,8 (24,3) ; quasi et aversus -at *Ianus* 23 (22),5

incendium. in -is interitum convenire insontium nocentumque 5,10 ; mundo ... minantur -um 11,1 ; de -o mundi 34,1. poenale illud -um 35,3. orationis -is de

corporibus exiguntur *daemones* 27,5.

incertus. omnia in rebus humanis dubia, -a, suspensa 5,2 ; aut -a nobis veritas occultatur 5,13 ; cum ... aut fortuna certa aut -a natura sit 6,1 ; tempestates ... varias et -as 5,10 ; quamquam -a sit vel ratio vel origo (*deorum inmortalium*) 8,1. *subst.* : per -um sortis 9,7 ; ad -i querelam 14,5 ; ut propositionis -o incertior (certior *P*) responsionis nostrae intentio fundaretur 16,2; dum -a metuunt et futura 8,5.

incestus. -ae libidinis ... fervor 9,6 ; convivia -a 28,2 ; de -o convivio 31,1 ; de -is stupris 28,5. deos colitis -os 31,3 ; etsi non omnes opera, conscientia tamen pariter -i 9,7. *subst. a) masc.* : confluxerant perditi, facinerosi, -i 25,2 ; sacrilegos aliquos et -os 28,3. *b) neutr.* : ut etiam non insolens stuprum ... fiat -um 9,2 ; cum ... sit -um vindicatum 25,10 ; tragoediae vestrae -is gloriantur 31,3 ; -um penes vos deprehenditur 31,4; -i fabulam nectitis 31,4 ; -i cupido 31,6.

incipio. ut ante nos -iant homines odisse quam nosse 27,8. *initium dare* : id quod non sit, -ere 34,9.

inclinis -em ipsum atque humilem 3,6.

includo. intra unam aediculam vim tantae maiestatis includam ? 32,1.

inclytus. ducem -um 20,6 ; Homerum illum -um 24 (23),2 ; aerumnis suis -i 36,8.

incognitus. quam autem iniquum sit, -is et inexploratis iudicare 28,1.

incola. *templa* augusta numinibus -is, praesentibus, inquilinis 7,5.

inconsulte. dum i. gestiunt parentibus oboedire 22,7 (24,2) ; (*virgines Vestales*), quae -ius viris se miscuissent 25,10.

incredibilis audacia 8,5 ; prae nimia et -i potestate *dei* 19,14 ; -e verum 14,4.

increpo. grandines -are (*i. e. grandinat*) 5,9.

inculco. *i. q. conculco* : *mures et hirundines* rodunt *deos*, -ant, insident 22,6 (24,1) ; cum strepitum mortis ... inridens -at *Christianus* 37,1.

incumbo. nec in alteram partem propensus -as 5,1.

incunabula. ab ipsis imperii nascentis -is 25,1.

incus. Iovis fulmen in ... -de fabricatur 24 (23),6 ; *deus aereus* -ibus figuratur 22,4 (23,12).

incurro. arboribus -unt *fulmina* 5,9.

inde hominum pecudumque genus (Verg., *A.*, 6,728) 19,2. *de loco* : inde adeo (*i. e. ex templis*) vates futura praecerpunt 7,6. *de causa* : inde adeo 6,1 ; inde videlicet 11,4. *i. q. de illis* : inde est quod audire te dicis 28,7.

indicium. -ii gratiam consecuturum 28,2 ; daemonum indiciis ... cognita 35,1. *abstr. pro concr.*

i. q. indices : deo indiciis opus non est 33,1.

indignatio. nam -is eius tumorem effusae orationis impetus relaxaverat 14,1.

indignor. *cum acc. et inf.* : itaque -andum omnibus, indolescendum est audere quosdam 5,4 ; aegre se ferre, stomachari, -ari, dolere ... inperitos de caelestibus disputare 16,5. *sequitur* si : nihil itaque -andum vel dolendum, si quicumque de divinis quaerat 16,6.

indoctus. philosophos ... habitos esse plebeios, -os, seminudos 16,5. *subst.* : satis est pro pedibus aspicere maxime indoctis inpolitis, rudibus agrestibus 12,7; quo genere philosophari et caute -i possunt et docti gloriose 13,3.

indolesco. *cum acc. et infin.* : indignandum omnibus, -endum est audere quosdam 5,4.

induco. quod arandi metendique tempus -ant *sidera* 17,6. ne aut anilis -atur superstitio 13,5 ; -ctis pravis religionibus 26,8 *seq. interr. obliqua* : quod si in animum quis -at tormentis quibus ... formetur 22,2 (23,10).

indulgentia. ut remuneraretur divina -a 7,2.

indulgeo. -entes insano atque inepto labori (*cf.* Virg , *A.*, 6,135) 5,6 ; nec ... -emus epulis 31,5 ; vernis -ere nos floribus 38,2. -ere posset aliquantum, cuius est totum (*sc. deus*) 36,7.

induo. < corona indu> itur (non auditur *P*) *Iuppiter Feretrius* 23 (22),6 ; deos vestros -endo (*sc. eis*) stupra, suspiria, odia, dedecorat *histrio* 37,12.

Indus flumen et serere Orientem dicitur et rigare 18,3.

industria. quamquam videri possit -am casus imitatus 26,7.

ineptus. indulgentes insano atque -o labori 6,5 ; -a nescio qua persuasione 9,3 ; -a solacia 11,9.

inermis. telis -es 6,2.

inermus. -i armatos ... obruerunt 33,3.

inerro. in vestros recurrere, in filios inerrare 31,4.

inexesus. -a corporum laceratione nutritur poenale illud incendium 35,3

inexploratus. quam iniquum sit, incognitis et -is iudicare 28,1.

infamia. huius erroris non minorem ad te quam ad ipsum -iam redundare 3,1; ut gloriam pudicitiae informis -ae aspersione macularet 31,1 ; quod ... dicimur, non est -a nostra, sed gloria 36,3.

infandus. nexus -ae cupiditatis involvunt 9,7 ; terrore -ae opinionis 31,1.

infans farre contectus 9,5 ; is -s ... occiditur *ib.* ; avido patri subtrahitur -s (*sc. Iuppiter*) 23 (22),3 ; de caede -tis 30,1 ; quasi -tes vorarent 28,2 ; de -tibus immolatis 28,5 ; a parentibus -tes immolabantur *Saturno* 30,3.

infaustus. Allia « nomen -um » (Verg. *A.*, 6,717) 7,4.

inopinata praesentia *hominis* 2,2.

inquam 8,3 ; 14,2 ; 15,1 ; 40,3; inquit Caecilius 15,1.

inquieto. somnos -ant *daemones* 27,2.

inquietus. ut semper mare ... -um est 3,3 ; molestum illum volunt, -um (*sc. deum*) 10,5.

inquilinus. *templa* magis sunt augusta numinibus incolis, praesentibus, -is 7,5.

inquiro. cum causas ... -eret 13,4 ; in omnium mores ... diligenter -ere *deum* 10,5; ni forte -endum putas ... utrum ... an 18,5. *i. q. conquiro* : Isis perditum filium ... -it 23 (22),1.

inquisitio. quanto -o tardior pergeret 13,4 ; sine universitatis -ne 17,2.

inreligiosus. tam ... -a nescio qua prudentia 8,1; quid -ius ? 25,3.

inrepo. -entes corporibus *daemones* 27,2.

inrideo. dirarum inprecationes Crassus et meruit et -sit 7,4; horrorem carnificis inridens inculcat 37,1.

inritus. -ae pollicitationis cassa vota 12,1.

inroto. testam .. super undas -are 3,6.

inruo. fulmina ... montes -unt 5,9.

insania. populi in se rixantis -am 37,11.

insanio. sic -unt, sic bacchantur 27,3.

insanus. indulgentes -o atque inepto labori 5,6.

inscientia. ut me ... argueret -ae 3,3.

inscius. priorum (*neutr. pl.*) aut oblitus aut -us 33,2.

insequor. inermi armatos, dum fugiunt, -entes 33,3.

insero. autumni et veris -ere medium temperamentum 17,8 ; inserti mentibus imperitorum *daemones* 27,8.

insero. omnes homines ... natura insitos esse sapientiam 16,5.

inservio cum nec singulis -ire possit *deus* 10,5.

insideo. mures, hirundines, milvi *deos* rodunt, inculcant, insident 22,6 (24,1).

insigne. cum per singulos propriis appellationum -ibus multitudo dirimenda est 18,10 ; -ibus et muneribus opulenta *templa* 7,5; occultis se notis et -ibus noscunt *Christiani* 9,2.

insignis et nobilis iustitia Romana 25,1 ; -i volumine 21,3.

insincerus. spiritus sunt -i 26,8

insolens. non -s stuprum 9,2.

insolubilis. mundum perpetuum et -em ... esse fabricatum 34,4.

insons. *subst.* : interitum convenire -tium nocentumque 5,10.

insparsus. fama, quae semper -sis mendaciis alitur 28,6.

inspicio. si diutius -ias *in solem* 32,5.

inspiro. omne animal, quod nascitur. -atur, attollitur 5,8; numen ... quo omnis natura -etur, moveatur, aletur. gubernetur 17,4; dum -ant interim vatibus *daemones* 27,1 ; dei ..., a quo et -atus oravit 40,3 ; pueri et mulierculae nostrae cruces et tormenta ... -ata patientia doloris inludunt 37,5.

instar. sacrilegii vel maxime instar est, humi quaerere 17,2.

instigatio daemonis 27,3 ; 28,5.

instituo. plebem profanae coniurationis -unt 8,4 ; Laomedonti ... muros Neptunus -it 24 (23),5 ; de civitate, quam in sermone -ebat *Plato* 24 (23),2 ; nec eorum sacra damnatis -ta serpentibus 28,8 ; -endis sacris ,.. operam navaverunt 7,1.

institutio. perfectae -ni necessaria 40,2.

instrumenta conficere *docuit Saturnus* 21,5.

instruo. magno viatico breve vitae iter non -itur, sed oneratur 37,9.

insulto. ipsi, qui adversum se sententiam dixit, insultat (stultat *P*) 37,1 ; hoc -are et inludere est 25,6.

insum inesse (*sc. in dictis omnibus*) et incredibile verum et verisimile mendacium 14,4.

integer. cum Octavius -a et inlibata habeat singula ... refutare 15,1. *subst.* : de toto -o mihi cum Octavio res est 4,3.

intellectus. nobis ... ad -um pectus angustum est 18,8.

intellegentia. Democritus ... nomine et ipse naturam ... et -am deum loquitur ? 19,8.

intellego. *cum accus.* : -ere civilia 12,7 ; quae singula sentiri, perspici, -i ... non possunt 17,6 ; maiestatem dei -endi desperatione senserunt 19,13. si dominum (*dixero deum*), -es utique mortalem 18,10. *cum acc. et inf.* : -et facilius esse 4,4; quis non -at male sanos ... desipere ? 22,10 (24,5) ; -ebamus ab his fabulas ista semper ventilari 28,2 ; nec -itis neminem esse 37,6.

intendo. *cum dativo*: -e (*animum vel oculos*) templis 7,5 ; mari -e 17,9 ; in solem (sole *P*) ... -e 32,8. *absolute* : Caecilius nihil -ere 4,1.

intente. -ius disputare 4,5.

intentio. in illo sermone eius mentis meae resedit intentio 1,5 : nec avocanda ... diutius intentio 15,1 ; quod illi summa -ne quaesiverunt 38,6. dum verborum lenocinio a rerum -onibus avocantur 14,4. ut propositionis incerto incertior (certior *P*) responsionis nostrae intentio fundaretur 16,2.

intentus. -os vultus tenebamus 39,1 ; deus est animus per universam naturam commeans et -us 19,6.

inter. 1 *de loco* : i. aras et delubra conducuntur stupra 25,11 ; quamquam i. multa mendacia videri possit industriam casus imitatus 26,7 ; substantiam i. mortalem immortalemque, id est i. corpus et spiritum mediam 26,12. 2 *de ratione* : i. eos velut quaedam libidi-

num religio miscetur 9,2 ; i. se singuli dissimiles invenimur 18,1. 3 *de numero* : quod Caecilius adserere i. praecipua conisus est 17,1 ; ut Virgo i. astra ignita sit *Erigone* 23 (22),7 ; i. morbos ... computandae 25,8.

intercessione (*i. e. interventu*) nominis sacri 9,2.

interdum. et aethera interim interdumque rationem vult omnium esse principium 19,10.

intereo. qui sicut nascimur et -imus 11,3; omnia quae facta sunt, -ire 34,1 ; si dii creare possent, -ire non possent 21,12.

intererro. locis omnibus -at *deus* 10,5.

intergressu gravissimae disputationis 15,1.

interim. *a*) *i. q. interea* : vos vero suspensi i. atque solliciti honestis voluptatibus abstinetis 12,5. *adversative* : dum mori post mortem timent, i. mori non timent 8,5 ; ita nec resurgitis miseri nec i. vivitis 12,6. « pour un moment » ausim enim i. et ipse concedere 7,1. *b*) *i. q. aliquoties* : i. et fatalem necessitatem deum credit 19,11 ; dum inspirant i. vatibus 27,1. *interim ... interim* (*i. q. nunc ... nunc*) : i. deos credere, i. se deliberare variavit 16,2 ; i. mentem, mundum i. deum dicit, i. mundo deum praeficit 19,9. *interim interdumque* : naturalem legem atque divinam, et aethera i., interdumque rationem vult omnium esse principium 19,10. *interim ... et ... et ... et* : Diana i. est alte succincta venatrix, et — et — et 23 (22),5.

interitus. in incendiis -um convenire insontium nocentumque 5,10 ; caelo et astris ... -um denuntiare 11,3.

interpolatus. quod illi ... umbram -ae veritatis imitati sint 34,5.

interpretatione physiologica (*sc. deorum*) 19,11.

interpretando Iunonem aëra 19,10.

interprimo. illud, quod colunt et -unt 10,2.

interrogo. deum ... numquam publice nisi -ati praedicamus 19,15.

intersum. non pompis -estis 12,5; caerimoniis -esse 22,8 (24,3); ubique -est et miscetur omnibus *deus* 32,8 ; tenebris -est, -est cogitationibus nostris *deus* 32,9. *differre* : nec -sit, utrum ... an 11,4.

intexo. araneae ... faciem eius -unt 22,6 (24,1).

intimus. pectori meo ac paene -is sensibus inplicata est *contemplatio eius* 1,2.

intra unam aediculam vim tantae maiestatis includam ? 31,1.

intueor. fluvios -ere 17,9; obtutus -entis hebetatur 32,5.

intus. caelum ac terras ... spiritus i. alit (*Verg., A.*, 6,726) 19,2.

invalidus. ita aut -us aut iniquus est *deus* 12,2.

invehor. in te invectus 4,3.

invenio. *cum acc.* : quae sic

relinquimus ut -imus 11,3 ; quod in sublimi debeas -ire 17,2 ; quem (*sc. deum*) et -ire difficile ... et cum -eris, in publicum dicere inpossibile praefatur *Plato* 19,14 ; -es exitus tristes 23 (22),1 ; vel perdere quod -unt vel ire quod perdunt *ib.* ; Cloacinam Tatius et -it et coluit 25,8 ; Plato, qui -ire deum negotium credidit 26,12 ; quod ... quaesiverunt nec -ire potuerunt 38,6. *passive*: quam ut ab homine potuerit -iri 19,4 ; -tis novis frugibus 21,2 ; -tas fruges *ib.* ; -to parvulo 23 (22),1. *cum duob. nom.* : inter se singuli dissimiles -imur 18,1 ; Christianus miser ... non potest -iri 37,3.

inventor. Democritus, quamvis atomorum primus -or 19,8 ; Cynocephalus -or gloriatur 23 (22),1.

investigo. fabulas istas ... numquam vel -ari vel probari 28,2 ; taedio -andae penitus veritatis 5,3.

invicem. mendaciis suis i. credunt 11,2 ; vos enim nec i. adgnoscitis 31,8.

invideo. qui scortorum licentiae -ent 28,10 ; quid nobis -emus ? 38,6. sic nos, quod -etis, fratres vocamus 31,8.

invidia. cum maxima iudicandi mihi -a detracta sit 40,3.

inviolabile dei munus 38,1.

inviolati corporis virginitate perpetua fruuntur 31,5.

invitus, miser infirmitatis argueris 12,3 ; -is his denique hoc nomen adscribitur 21,10 ; -i miseri corporibus inhorrescunt *daemones* 27,7.

inundo. *i. q. inundari* : partes orbis nunc -are dicit *Plato* 34,4.

involvo. nexus infandae cupiditatis -unt 9,7 ; falsis pluribus -uta *oracula* 27,1.

ipse. I « lui-même, lui en personne » d) *ponitur cum substantivo*: quid -e Iuppiter vester ? 23 (22),6 ; -e Romulus 25,2 ; -e Saturnus et Serapis et Iuppiter et quicquid daemonum colitis 27,6. -am animam tuam 32,6 ; eos ferunt -ius antistitis ac sacerdotis colere genitalia 6,3 ; -um solis artificem 32,6 ; caelum -um vide 17,5 ; quid -a sceleris confidentia tutius ? 25,3 ; -um mundum ... -i artifici deo soli et solubilem et esse mortalem 34,4; cum non disputantis auctoritas, sed disputationis -ius veritas requiratur 16,6 ; adgrediar fontem -um erroris ... aperire 26,7 ; ingenium ... cum -a mentis formatione generari 16,5 ; inventas fruges et frugum -arum repertores 21,2 ; cum sit dei homo -e simulacrum 32,1 ; frequentius in aedituorum cellulis quam in -is lupanaribus 25,11 ; quod toto orbi et -i mundo ... minantur incendium ? 11,1 ; de qua ... usque adhuc -a philosophia deliberat 5,4; non eloquentiae tumore, sed rerum -arum soliditate 15,2 ; etsi sermonibus variis, -is tamen rebus 19,3 ; Platoni apertior de deo et rebus -is et nominibus oratio est 19,14 ; considera denique sacra -a et -a mysteria 23 (22),1 ; si placet, ut -ius

sectae (« la secte en personne ») homo cum eo disputem 4,4.

2) *accedit pronomen reflexivum* : haec omnia sciunt ... -os daemonas de semetipsis confiteri 27,5 ; -am errantium turbam mutua sibi patrocinia praestare 22,10 (24,5).

3) *ponitur cum pronomine* : quod -um ... aperire 18,5 ; quod -um explorare et eruere 17,1.

4) *solum ponitur* a) *opponitur praecedentibus* : non minorem ad te quam ad -um infamiam redundare 3,1 ; eam testam ... inclinem ipsum atque humilem ... inrotare 3,6 ; honores et purpuras despiciunt, -i seminudi 8,4 ; ceteris, ut iniustis, poenam sempiternam *pollicentur*. Iniustos -os magis nec laboro 11,5 ; quod oraculum *persensit*, idem -e persensit 13,2 ; quoniam et -a deformis et vetula 23 (22,4) ; has fabulas -is studiis ... elaboramus 24,1 (22,6); -is testibus ... credite 27,7.

b) *i. q. ille* : nec de -is ... sagax fama loqueretur 9,3 ; de -is etiam illa 27,4 ; ab -is enim rumor falsus et seritur et fovetur 28,6 ; hodieque ab -is Latiaris Iuppiter homicidio colitur 30,4 ; -um credo docuisse 30,5.

c) *accedit pron. reflexivum* : ut -e quodammodo mihi viderer in praeterita redire 1,1 ; si nosmet -os familiarius noverimus 5,5 ; nobis -is paenitentibus credite 27,1 ; vos -i calamitosos viros fertis ad caelum 37,3 ; qui ... fuerit -e sibi pro mundo 18,7 ; qui ... veritati -i sua auctoritate nocuerunt 24 (23),1.

II « même lui » = *etiam ipse* (*ipse non* = *ne ipse quidem*) : caelum -um et -a sidera ... transcendimus 5,6 ; ultra solis vias et -ius Oceani limites 6,2 ; quin -os etiam philosophos ... habitos esse plebeios 16,5 ; oculos denique -os non habere 17,3 ; dominum parentemque -is sideribus ... pulchriorem 18,4 ; cum flammas veri fulminis nec ... nec -e Iuppiter non vereri *potuerit* 24 (23),6 ; in -o dei vestri ore nidificant ... de -o capite sua fila suspendunt 22,6 (24,1) ; et signa -a et cantabra et vexilla castrorum ... cruces sunt 29,7 ; quae in -is visceribus ... extinguant 30,2 ; apud eos etiam -e rex Iuppiter ... iurat 35,2.

III *i. q. ipse solus, per se* : -a praecipue formae nostrae pulchritudo 17,11 ; Platoni deus -o suo nomine mundi parens 19,14 ; -is sacris suis humanitatis arguitur *Iuppiter* 21,8 ; cum ... mortalitas in ceteros -o ordine successionis influxerit 21,9 ; formae -ae et habitus nonne arguunt ? 23 (22),5 ; et nutu -o et vultu domini territi 26,11.

IV « précisément » : loquellam -o offensantis linguae fragmine dulciorem 2,1 ; cum in -o aequoris limine plantas tingueremus 3,3 ; adhuc rudi saeculo in -is mundi natalibus 6,1 ; quae ... vera declarat -ius pravae religionis obscuritas

10,1 ; cum cadaveribus omnis sepultura ... sit .. -a conficiendi celeritate medicina 11,4 ; attamen ista -a superstitio Romanis dedit ... imperium 25,1 ; ab -is imperii nascentis incunabulis 25,1 ; in -is bellis 25,7 ; et Epicureis ... eadem -a sententia est 34,3 ; -i, qui adversum se sententiam dixit, insultat *Christianus* 37,1.

V. *et ipse* « lui aussi », *v. et*. C, 4, p. 118.

VI. *ipse* = *idem* : sic solus in amoribus conscius, -e socius in erroribus 1,4 ; vellem tamen sciscitari . . -isne *corporibus* an innovatis resurgatur ... -o corpore ? ... alio corpore ? 11,7.

ira. ut averteretur imminens -a aut iam tumens et saeviens placaretur 7,2.

iratus. deos, quos alius iam sprevisset -os 6,2.

is. *forma dat. plur.* eis. I *coniungitur cum substantivo*: is infans 9,5; is lusus 3,6 ; eorum magorum 26,11 ; is Saturnus 21,5 ; eos spiritus 26,9 ; eam testam 3,6 ; is autem (ὁ δέ) Milesius Thales 19,4 ; eius viri 13,1.

II *solum ponitur*. eius : quo in adventu e. 2,2 ; totum e. auxilium 29,3 ; e. claritatem 18,10 ; e. claritudo 32,8 ; e. contemplatio 1,2 ; crucem e. 29,2 ; cum dicto e. 5,6 ; faciem e. 22,6 (24,1) ; e. filius 21,8 ; ab e. fulgoribus 32,6 ; praesentis e. maiestatis 38,4; meritum e. 40,3; in oculis e. 33,1; e. dubia opinio 16,4; in operibus e. 32,4 ; e. opere 32,1 ; e. scripta 8,3 ; sepulcrum e. 21,8 ; in illo praecipue sermone e. 1,5 ; cum hoc sermone e. 3,2 ; ab e. simplicitate 16,2 ; indignationis e. 14,1 ; eiusque venerationi 25,11 ; virtutem e. 32,4. eorum : e. arma 25,7 ; e. caerimonias 9,4 ; daemonem e. (*P*) 29,5 ; ingenium e. 37,7 ; inpudicitiae e. 28,10 ; e. memorias 20,5 ; e. natales 21,1 ; e. numen 29,5 ; e. paria 24 (23),3 ; e. potestas et auctoritas 6,2 ; e. pravitas 5,11 ; e. sacra 28,8; scripta e. 33,4 ; e. vana et demens superstitio 9,2 ; e. vestigia 34,5. miserantes e. 28,3. earum : cum e. parentibus 25,3.

ei : templum quod e. extruam ? 32,1 ; favebamus e. 28,4 ; e. infantes immolabantur 30,3; praeesse e. 18;4 ; ut reiciam e. suum munus 32,2 ; nec dubitandum e. est 16,4

eis : est eis tutius 29,5.

eum : sic e. digne aestimamus 18,8 ; e coluerunt 33,3 ; quod e. sentire possumus, videre non possumus 32,4. ut e. patiaris inpingere 3,1. in e. plaudere 14,2.

id : i. testatur 9,6 ; i. accidere 14,4. *cum gen.* : ad id loci 3,5 ; id temporis 2,3. id est : 25,3 ; 25,5 ; 25,11 ; 26,12 ; 29,5 ; 30,5.

eam : e. colunt 23 (22,4). eos : contineret 21,12 ; e. iuverunt 25,9 ; e. desiderant 20,5. e. coire et conspirare 19,3 ; e. colere 9,4 ; e. deseruisse 33,5 ; e. initiasse 7,2 ; e. meruisse 33,4 ; e. iam revixisse

11,2; non sentire e. sciunt 22,6 (24,1); e. venerari 9,3; esse e. daemonas 27,7. ante e. 25,12; apud e. 35,2; inter e. 9,2. eas: captivas e. adorare 25,6.

eo: cum e. 4,4; de e. 13,4; in e. 17,5.

III *accedit pronomen relativum* a) *coniungitur cum subst.*: eam mentem quae ex aqua cuncta formaverit 19,4. b) is *solum ponitur*: is se in pueris victorem ferebat, cuius 3,6; ut id colant quod merentur 9,4; id quod criminaris 15,1; divinum id est quod nec ortum habet nec occasum 21,10; id in se mali facinoris admittunt, quod 28,11; difficilius est, id quod non sit incipere, quam id quod fuerit iterare 34,9; adponitur ei qui sacris inbuatur 9,5; ab eo, quo extructa est 34,5; ea quae iam transacta et decursa sunt 1,1; ea vero quae recta sunt 14,7; ea enim de castis fingitis et pudicis, quae 29,1; ea, quae facilius est sentire quam dicere 39,1; eos autem merito torqueri, qui 35,4; ab iis quos bonos putaverunt 14,6. *v. qui.*

Isiaci miseri caedunt pectora 23 (22),1.

Isis perditum filium ... luget 24 (23),1; invento parvulo gaudet -is *ib.*; -idis ad hirundinem, sistrum 22,10*; Phariae -dis 21,1; eos asinos cum -de religiose devoratis 28,7; Aegyptii cum plerisque vobis non magis -dem quam ceparum acrimonias metuunt 28,9.

iste. *forma* istaec 40,1. I *coniungitur cum subst.*: unde omnis caligo -a manavit 26,7; ab his fabulas -as semper ventilari 28,2; omnia -a figmenta male sanae opinionis et inepta solacia 11,9; an ideo cessavit -a generatio? 21,11; totam seriem generis -ius explicare 21,9; moles -a, qua continetur et cingitur *mundus* 11,1; si -a moles ... destruatur 34,5; in -is ad tutelam balnearum iactis ... obicibus 4,5; quae extra -am orbis provinciam sunt 32,7; -a enim impudicitiae eorum forsitan sacra sint, apud quos ... 28,10; sacraria -a taeterrima adolescunt 9,1; mimi convicio digna -a sententia est 34,7; vulgi -e naturalis sermo est? 18,11; -i igitur spiritus ... non desinunt perdere 26,8; -i igitur impuri spiritus ... delitiscunt 27,1; -a ipsa supertitio Romanis dedit ... imperium 25,1; haec alumna urbis -ius superstitio 25,8.

II *adhaeret pron. relativum*: quid autem -i dii pro Romanis possunt, qui nihil ... valuerunt? 25,7.

III *solum ponitur* a) *masc. gen.*: -i scilicet ... Romanorum imperium protulerunt 25,9; nisi forte apud -os maior castitas virginum 25,10.

b) *neutr. gen.*: quid quod omnium de -o habeo consensum? 18,11; sic de isto et tuus Fronto ... aspersit 31,2. eadem fere et -a, quae nostra sunt 19,15; in -a desipere 22,10 (24,5); dum istaec

apud me tacitus evolvo 40,1: addunt -is et illa 34,7.

ita. I *ut — ita* vel *ita — ut* 1) ut *comparativum* a) *sequitur vel praecedit*: ut voluntaria concretio est ... ita in fontem refluunt omnia 5,8; quicquid agimus, ut alii fato, ita vos deo (*agi*) dicitis 11,6; ut pistorum praecipuus, ita postremus philosophorum 14,1; ita, ut ... efferantur 14,6; nec sentit ... iniuriam ita ut nec postea ... culturam 22,4 (23,12); ita ut coepisse, desinere 34,2; hominem à deo, ut primum potuisse fingi, ita posse denuo reformari 34,9; ita corpus in saeculo, ut arbores in hiberno 34,11; ita ut notitia prosit ad veniam 35,5; animus ... ut luxu solvitur, ita frugalitate firmatur 36,3; ut qui viam terit, eo felicior quo levior incedit, ita beatior est ... 36,6; ut ille mei victor est, ita ego triumphator erroris 40,1. *sicut — ita*: sicut de nihilo nasci licuit, ita de nihilo licere reparari 34,9; sicut ignes ... ita poenale illud incendium ... 35,3.

b) ut *omittitur*: i. in hac mundi domo ... crede esse universitatis dominum 18,4.

c) prout *praecedit*: prout infida suspicio spargitur, ita eius dubia opinio dissipatur 16,3.

Notabilia. 1) vicimus et ita (= etiam ita) 40,1. 2) *cum infin.*: 34,2; 34,9.

2) ut *consecutivum sequitur*: adsedimus ita ut me ... protegerent 4,6; ita tibi informandus est animus, ut libram teneas 5,1; ita ... nutasse sententiam, ut sit nobis ambigendum 16,1; cum ita cohaerentia ... sint, ut nescias 17,2.

II *i. q. igitur, ergo, itaque* «ainsi donc»: i. illis ... blanditur 8,5; i. ... gloriatur 9,2; i. nec resurgitis 12,6; i. ... prudentia est 13,2; i. ... praeda est 25,5; i. signo crucis ... vestra religio formatur 29,8; i. ... conprehendes 33,5; i. nihil mirum est 34,5; i. in nobis non genitura plectitur 36,2. c) *i. q. adeo* «tellement, à ce point»: i. eius contemplatio ... inplicata est 1,2; i. aut invalidus aut iniquus est 12,2.

Italia. Saturnus Creta profugus -am accesserat 21,5.

Italus. quod apud -os esset ignotis parentibus *Saturnus* 21,7.

itaque. *in narratione ponitur initio enuntiati* a) *primo loco*: 1,5; 2,4; 4,3; 5,4; 8,1; 14,5; 21,5; 36,9 (*bis*); 40,2. b) *secundo loco*: sensim i. 3,4; nullum i. miraculum est 16,4; nihil i. indignandum 16,6; Platoni i. in Timaeo deus est 19,14; is i. Saturnus 21,5.

item boum capita ... et immolatis et colitis 28,7.

iter fabulis fallentibus 3,4; requiescere de itinere 4,5 breve vitae iter 37,9; in hoc itinere vivendi 36,6.

iteratio. ludorum offensi Iovis de somnio plebei hominis -o 7,3.

itero. id quod fuerit -are 34,9.

L

inter aras ... conducuntur stupra? 25,11; si Romanis m. gaudes 33,4; m. optare quam credere 34,12; quo m. mirum est 5,3; quo m. mihi videntur ... non habere 17,3; cuius quanto iudicium tardum, tanto m. iustum est 34,12; quanto magis? 32,9.

i. q. potius: magisque omnia verisimilia quam vera 5,2; m. sunt augusta numinibus ... quam cultu ... opulenta 7,5; cum ... <essent> urguendi m. 28,5; m. pauper ille est 36,4; m. cupimus ..., m. flagitamus 36,7; ego vos in hoc m. miror 38,3.

II satis est pro pedibus aspicere, maxime indoctis 12,7; m. nefaria 9,3; sacrilegii vel m. instar est 17,2. cum augeret m. 2,2; m. cum nitatur 14,2. de quo cum m. quaerimus 5,1. *v. cum.*

magister. Zenon eiusdem -er 19,10 (*eius de deo opinio*).

magnitudo. -inem dei 18,9; -e admirationis evanui 39,1.

magnopere nituntur 10,2.

magnus, maior, maximus. I *cum substantivo*: maior castitas virginum 25,10; deus -us est 18,11; sensibus -ior est *deus* 18,8; tam -i imperii 18,6; maxima ... invidia 40,3; -um in modum 14,3; pars vestrum ... -ior 12,2; cum -iore rei publicae parte 26,3; dei patientia maxima 34,2; maxima ratione 17,7; -a religione 22,8 (24,3); maxima superstitione 33,2; ut Trasimenus ... sanguine -ior esset 7,4; -o viatico 37,9; -is et electis viris 29,5.

II *solum ponitur*: non eloquimur magna, sed vivimus 38,6; maiores nostri 7,1; 20,5; -iorum disciplinam 6,1; -ioribus nostris 20,2.

maxime. *v. magis.*

Magnus Alexander ille Magnus Macedo 21,3.

magus. magi ... sciunt daemonas 26,10; -orum et eloquio et negotio primus Hostanes 26,11; ut ostensum *est* -is 27,1.

maiestas. vim tantae -tis 32,1; praesentis eius -tis 38,4; -tem dei 19,13; summam -tem dividi 18,7; de summa rerum ac -te 5,4; deum merita -te prosequitur 25,11.

male. figmenta m. sanae opinionis 11,9; m. sanos (*subst.*) 22,10 (24,5). fortunae m. creditur 37,9.

malevolus. quod -os ... retudisset 39.

malleus. tunditur -is *deus argenteus* 22,4 (23,12).

malo. *sequitur infin.*: ut ... -int universa suspendere quam de fallacibus iudicare 14,5; fieri -unt alieni erroris accessio quam sibi credere 22,7 (24,2); -unt extingui penitus quam ad supplicia reparari 34,12; contemnere -umus opes quam non continere 36,7.

seq. acc. et infin: latebram suam vocari -uit Latium 21,5; -umus nos bonos esse quam prodigos 36,7.

malum. anceps -um et gemina dementia 11,3; -um autem adeo non esse (*apud Christianos*) 28,2.

i. q. dolor: -o pressus et victus 28,4.

malus, peior, pessimus. id in se -i facinoris admittunt 28,11; -i et noxii hominis sanguine 30,4; homines -ae linguae (*i. e. obscoenae*) 28,10; -ae valetudines 25,8; -is voluptatibus 37,11. bonorum -orumque fata mixta 5,10.

mamma. -is multis et uberibus extructa *Diana Ephesia* 23 (22),5.

Mancinus religionem tenuit, et sub iugum missus est et deditus 26,3.

maneo. hinc perpetuus venerationis tenor -sit 6,3; cum -eat firma consensio 8,1; animas ... perpetuo -ere 34,6. *i. q. habito*: cum homo latius -eam 32,1.

Manes dum aram extruunt .. -ibus 6,2.

manifeste. fontem ipsum erroris ... et altius eruere et aperire -ius 26,7.

manifestum est. *cum acc. et inf.*: unde -um est homines illos fuisse 21,12.

mano. -ant venis perennibus *fontes* 17,9. fontem ipsum erroris et pravitatis, unde omnis caligo ista -avit 26,7.

Mantuanus Maro 19,2 (*laudantur Aen.*, 1,746; 6,724-9; *G.*, 4,221-3).

manubiae. templa omnia de -iis 25,5.

manus. -um ori admovens 2,4; quae -u ceperis 25,6; cum ad caelum -us tendunt 18,11; Trivia ... multis -ibus horrifica 23 (22),5; porrectis -ibus 29,8.

Marce frater 3,1; 5,1.

mare. ut semper -e inquietum est 3,2; -e licet influxerit e liquore 5,7; dorsum -is 3,6; -is tepore 18,3; tractusque -is (*Virg.*, *G.*, 4,222) 19,2; -i intende 17,9; ad -e pergeremus 2,4; testarum in -e iaculationibus 3,5; interpretando Neptunum -e 19,10; an -ia consumant *corpus* 11,4.

marinus. *aqua* -a 34,2; de -is lavacris curatio 2,3.

Maro 19,2. *v. Mantuanus.*

Mars Thracius 25,9; -tis et Veneris adulterium 24 (23),7; -tem vinxit, vulneravit, fugavit *Homerus ib.*, 3.

Mater Idaea 7,3; 25,9; Phrygas -trem *colere* 6,1; ut multorum deorum -ter 23 (22),4. *v. Cybele.*

mater. -ut multorum deorum -er 23 (22),4; dolorem ... -ris *ib.*, 1; Alexander ... ad -rem suam scripsit 21,3; deos ... cum -re ... coniunctos 31,3; ad epulas coeunt cum ... -ribus 9,6; misceri cum -ribus 31,3.

materia. caelum licet sua -a suspenderit 5,7; -em ab artifice inlusam 22,2 (23,10); a deo vero ad -as avocant 27,2 *i. q. indoles*: cum possit praescire -am *deus* 36,2.

matrimonium. unius -ii vinculo inhaeremus 31,5; nonnullas de -o mulierculas (*i. e. maritatas*) 25,3.

matronae castitatem 7,3; cingulum -ae 27,4.

Mesopotamia. Euphrates -am pro imbribus pensat 18,3.

messis. aestas cum suis -ibus 17,7.

meto. vel quod arandi -endique tempus inducant 17,6.

metuo. naturale est ... quem -eris infestare 27,8 ; ut improbos -unt etiam quos optimos sentire potuerunt 14,6 ; non magis Isidem ... -unt 28,9 ; dum incerta -unt et futura 8,5. fieri se deos -unt 21,10.

metus. -u suae potestatis proditum sibi ... secretum 21,3 ; Italiam -u filii saevientis accesserat *ib.*, 5. urbem -u hostili liberavit *Mater Idaea* 7,3.

meus. *ante substantivum* : -a cogitatio 1,5 ; -us frater 16,5 ; -a quoque opinione 13,5. *post subst.* : cum animo -o 1,1 ; pectori -o 1,2 ; mentis -ae 1,5 ; laetitiam -am 2,2 ; corpori -o 2,3 ; vires . . actionis-ae 15,1.

Natalis -i 16,1 ; Natali -o 16,2 ; Octavio -o 40. *v. noster, tuus*.

miles. quis non -s sub oculis imperatoris audacius periculum provocet? 37,2 ; dei -s (*sc. Christianus*) 37,3.

Milesius. Thales -us 19,4 ; is autem -us Thales *ib. v. Thales*.

militia. non est poena, -a est 36,8 ; imperator ... potest honestare -am 37,2.

milvi non sentire eos (*sc. deos*) sciunt 22,6 (24,1).

mimus vel exponit adulteria vel monstrat 37,12 ; -i convicio digna ista sententia est 34,7.

minae. ecce vobis -ae, supplicia, tormenta 12,4 ; cum adversum -as et supplicia et tormenta ... componitur *Christianus* 37,1.

Minerva. nisi forte -a canuit antequam peperit 21,11 ; -a caesiis *oculis* 23 (22),5 ; ortum -ae 19,12.

minister. angelos, id est -ros et nuntios dei 25,11 ; reges tamen regni sui per officia -orum universa noverunt 33,1.

minor. toto orbi ... -antur incendium 11,1.

minor. *v. parvus*.

minus. cum ... m. creduli esse coeperunt 26,5

minuo. magnitudinem dei qui se putat nosse, -it : qui non vult -ere, non novit 18,9.

miraculum. nullum -um est, si ... iactetur 16,4 ; mera -a 20,3 ; quicquid -i ludunt *magi* 26,10.

miror. Gallorum ... -antium superstitionis audaciam 6,2 ; ego vos in hoc magis -or, quemadmodum ... tribuatis 38,3. nec -eris, si deum non vides 32,5.

mirus. -a stultitia 8,5 ; -a subtilitas 14,7 ; summi moderatoris -a et divina libratio 17,5. quod magis -um est 18,1 ; nec tamen -um, cum . . sit 28,6. quo magis -um est nonnullos ... succumbere 5,3. ita nihil -um est, si ... destruatur 34,4.

misceo. ubique interest *sol* et -etur omnibus 32,8. antequam

gentes ritus suos moresque -erent 20,6. quasi ... convivia incesta -erent 28,2. deos vestros ... in hominum rebus et actibus -uit 24 (23),3. cum soceris suis bellum -uit *Romulus* 25,3. passim inter eos velut quaedam libidinum religio -etur 9,2. *Vestales*, ut quae inconsultius se viris -uissent 25,10 ; fas est apud Persas -eri cum matribus 31,3. *mixtus* : bonorum malorumque fata -a 5,10. pleni et -i deo vates 7,6. de capro etiam et homine -os deos et leonum et canum vultu deos 28,7.

miser. *cum subst.*: Iudaeorum sola et -a gentilitas 10,4; exitus tristes ... -orum deorum 23 (22),1 ; Isiaci -i *ib.*, 1 ; *Christianus* -er videri potest, non potest inveniri 37,3. filios . . adstrangulatos -o mortis genere elidere 30,2.

solum : opem -is *dant vates* 7,6 ; miserentur -i ... sacerdotum 8,4 ; -i, dum adhuc vivitis, aestimate 12,1 ; invitus -er infirmitatis argueris 12,3 ; nec resurgitis, -i 12,6 ; in isdem opinionibus -i consenescunt 24 (23),8 ; -i corporibus inhorrescunt *daemones* 27,7 ; -i, potestis in inlicita proruere 31,4 ; nec intellegitis, o -i ! 37,6 ; -i in hoc altius tolluntur, ut 37,7 ; cum et beatus non egeat et miser non gaudeat floribus *homo mortuus* 38,3.

miserabilis. ne ille -is, cuius ... 19,3.

misereor. -entur miseri (si fas est) sacerdotum 8,4.

misericordia digni 12,6 ; domi natos alienae -ae ... exponitis 31,4.

miseror. -antes eorum 28,3 ; <quam multa> etiam -anda sunt 22,8 (24,3).

mitto. caelo missos 21,7. sub iugum missus est et deditus *Mancinus* 26,3.

moderator. quam sit in eo summi -is mira et divina libratio 17,5.

modestia. nos ... innocentiae ac -ae signo facile dinoscimus 31,8.

modestus. quieti, -i *Christiani* 38,4.

modici multos ... obruerunt *Iudaei* 33,3.

modo. *in adhortatione* : m. ... residamus 4,5. *vi distributiva*: mentem m. <naturae atque> animum, m. aethera, plerumque rationem deum disserit 19,10 ; m. inberbis statuitur, m. barbatus locatur *Iuppiter* 23 (22),6. non modo ... verum etiam 17,6.

modus. nec tormentis aut -us ullus aut terminus 35,3. quomodo deum violat, qui hoc -o placat ? 22,9 (24,4). quamquam magnum in -um me ... tua delectarit oratio 14,3 ; in aliquem -um nobiscum consonare 34. *v. quomodo*.

moenia. captis in hostilibus -ibus 6,2

moles. -es ista, qua continetur et cingitur (*totus orbis et ipse mundus*) 11,1 ; si ista -es ab eo, quo extructa est, destruatur 34,4. qui

equitis (= equi) sui vel mole vel honore 7,3.

molestum illum (*sc. deum*) volunt 10,5.

molior. toto orbi ... ruinam -untur 11,1.

mollis. -i vestigio cedens harena 2,4; quod nec aetas pati potest -ior 28,11; sertis -ibus colla complectimur 38,2.

molliter. oram curvi m litoris 3,4.

moneo. ex qua monet etiam amorem formari 26,12*.

monile. qui proditum iri se ob -e ab uxore nescivit 26,5.

mons. -tes inruunt *fulmina* 5,9; ignes Aetnaei -tis et Vesuvi -tis 35,3; recta -tium 17,10.

monstro. mimus ... vel exponit adulteria vel -at 37,12; *deorum* natales, patrias, sepulcra per provincias -at 21,1; vulgi deos elementa esse -ando 19,10.

monstrum. tot sunt Iovis -a quot nomina 23 (22),6; quasi Christiani -a colerent 28,2; Christiani quanta -a, quae portenta confingunt! 10,5.

monstruosus. ut temere crediderint etiam alia -a 20,3.

mora. causas tantae -ae 13,4.

morbus. -is medellam *dant* 7,6; -i et malae valetudines 25,8; inter -os Romanorum et deos computandae *ib.*; -os fingunt *daemones* 27,2; comitialem -um hominis sanguine, id est -o graviore sanare 30,5.

mos. mulierculas sine -re rapuit (Verg., *A.*, 8,635) 25,3; digna et nata religio talibus -ribus 9,3; nos ..., qui -ibus et pudore censemur 37,11; in omnium -res ... inquirere *deum* 10,5; antequam gentes ritus suos -resque miscerent 20,6. serpentibus in dies perditis moribus 9,1.

morior. quoniam -itur omne quod nascitur 21,10; Castores alternis -iuntur ut vivant 23 (22),7; dum mori post mortem timent, interim mori non timent 8,5; quoniam deus mori non potest 21,10.

participium mortuus: sibi -is extinctis 11,3; sibi perpetem vitam -is pollicentur 11,5; quos et natos legimus et -os scimus 21,12; -am fabulam 18,6. *subst.*: ergo nec de -is dii 21,10; nec -os coronamus 38,2.

mors misero -tis genere 30,2; strepitum -tis et horrorem carnificis 37,1. quoniam -ti non poterat eripere 24 (23),4 post -tem 8,5; 11,2; 12,1; 21,9; 26,5; 34,12; usque ad extremam -tem 36,9. dei miles nec in dolore deseritur nec -te finitur 37,3. cum mors sit (*sc. deum ignorare*) 37,8.

mortalis. si dominum (*dixero deum*), intelleges utique -em 18,10; esse substantiam inter -em immortalemque ... mediam 16,12; in homine -i 29,3; mundum ... deo soli et solubilem et esse -em 34,4. *subst.*: talem esse -ium mentem 19,1.

mortalitas. in primis parentibus probata -s 21,9.

motus infinitae mentis 19,6; in mundi omnibus -ibus 32,4.

moveo. quo omnis natura inspiretur, -eatur 17,4. sensum -ere 26,12. altius -eor, non de praesenti actione, sed de toto genere disputandi, quod ... mutetur 14,3.

mox. *i. q. deinde* a) *cum praesente*: m. metuunt 14,6; m. invento parvulo gaudet Isis 23 (22),1.

b) *cum praeterito*: primo ... mox ... postremo 13,4; m. alienas virgines ... rapuit 25,3; m. ... Febris dedicata *est* 25,8.

Mucius Scaevola. vos ipsi calamitosos viros fertis ad caelum, *ut* -um -am, qui cum errasset in regem, perisset in hostibus, nisi dextream perdidisset 37,3; viros cum -o ... comparo? 37,5.

mugio. tonitrua -ire 5,9.

mulieribus credulis 8,4.

muliercula. de matrimonio -as rapuit 25,3; pueri et ae nostrae cruces et tormenta ... inludunt 37,5.

multiformis. tutelam -em 17,10; Chimaeram -em 20,3; Zenon et Chrysippus et Cleanthes sunt et ipsi -es, sed ad unitatem providentiae omnes revolvuntur 19,10.

multiplex. Scyllam -icem 20,3.

multitudo. cum per singulos propriis appellationum insignibus -o dirimenda est 18,10; furentium -o 22,10 (24,5); omnis Academicorum -o 38,5.

multivira. alia sacra coronat univira, alia -a 22,8 (24,3).

multo. quibus m. magis denegatum est 12,7; m. post 13,3; m. esse meliorem 18,4; m. meliores 35,5.

multus. *cum subst.*: quod ipsum non est i laboris aperire 18,5; et quamlibet sis -o comitatu stipatus 37,9. -is honoribus 6,2; post -as epulas 9,6; deum unum -is licet designasse nominibus 20,1; -orum deorum mater *Cybele* 23 (22),4; -is manibus horrifica *Trivia ib.*,5; -os Ioves *ib.*,6; inter -a mendacia 26,8.

solum ponitur: modici ...-os obruerunt 33,3. -a praetereo 10,1; -a ad haec subpetunt 11,5; homines -a docuit *Saturnus* 21,5; ridenda quam -a, <quam -a> etiam miseranda sunt 22,8 24,3); qui cum -a habeat, plura desiderat 36,4. omitto vetera quae -a sunt 7,6; haec nimis -a sunt 10,1; populares deos -os (*esse*) 19,7; -i nobis videmur 33,1. *v. plures, plurimi.*

mundo. vos tergetis, -atis, eraditis *deos vestros* 22,7 (24,2).

mundus. si -us divina providentia regeretur 5,11; quod si providentia -us regitur 20,2; totus hic -us eius opere fabricatus 32,1; deo una domus est -us hic totus 33,1; quod ... -us hic omnis ignescat 34,2.

adhuc rudi saeculo, in ipsis -i natalibus 6,1; sint ... totius -i membra coalita 5,7; -i fata et secreta rimari 12,7; hanc commu-

nem omnium -i civitatem 17,2 ; hunc -i totius ornatum (κόσμος) 17,3 ; in hac -i domo 18,4 ; totius -i partibus pulchriorem 18,4 ; caelum ac terras et cetera -i membra 19,1 ; deus est ... -i parens 19,14 ; in -i omnibus motibus 32,4 ; de incendio -i 34,1 ; de ... -i ruina 34,3.

toto orbi et ipsi -o (*i. e. caelo*) cum sideribus suis minantur incendium 11,1 ; -o deum praeficit 19,9 ; mundo divinam mentem adscribit 19,9 ; -o ... tribuens principatum 19,10.

deum ..., qui ante -um fuerit sibi ipse pro -o 18,7 ; *Chrysippus*, ... -um ... deum credit 19,11 ; -um ... deum dicit 19,9 ; cum ipsum -um perpetuum et insolubilem diceret esse fabricatum 34,4.

municeps. videmus singulos ... deos colere -ipes 6,1.

munio dum urbem -unt sacrorum religionibus 6,2 ; -iti immanitatis suae terrore 25,2.

munus. ut reiciam ei (*sc. deo*) suum -us 32,2 ; ut inviolabile dei -us 38,1 ; habet dei -us eximium 40,3. alicuius -eris vel artis repertorem 20,6 ; ob merita virtutis aut -eris 21,1. de deorum ... -eribus neglego carmina poetarum 7,5 ; quam cultu insignibus et -eribus opulenta *templa* 7,5.

murus Laomedonti -os Neptunus instituit 24 (23),5.

mus. mures ... non sentire eos (*sc. deos*) sciunt 22,6 (24,1).

muto. quod ... etiam perspicuae veritatis condicio -etur 14,3.

mutus. natio, in publicum -a, in angulis garrula 22,6 (24,1) ; animalia -a 22,6 (24,1).

mutuo. se .. noscunt et amant m. 9,2.

mutuus. per absentiam -am 2,3; ad silentium -um 9,5 ; ad errorem -i rapere consensus 20,2 ; -a sibi patrocinia praestare 22,10 (24,5) ; in -a odia saevitis 31,8. sic <nos> -o amore diligimus 31,8.

-mysteria. considera denique sacra ipsa et ipsa -a 23 (22),1.

N

nam. I *explicativum aut causale* : 2,1 ; 3 ; 10,1 ; 11,6 ; 14,6 ; 15,1 ; 16,2 ; 19,9 ; 15 ; 25,2 ; 6 ; 27,2 ; 29,7 ; 30,3 ; 31,7 ; 33,3 ; 34,6 ; 37,11 ; 38,1 ; 40.

II *in transitionibus* : nam Socraticus Xenophon ... negat 19,13 ; nam quod ... adscribitis 29,2.

III *in parenthesi* : nam indignationis eius tumorem . . relaxaverat 14,1.

namque. deum namque ire per omnes terrasque ... (Verg., *G.*, 4,221) 19,2.

nanciscor. nec fortuna -ctos ... esse sapientiam 16,5.

nares. auram bonam floris -ibus ducere 38,2.

narratio. haec fabulae erant Octavi disserentis de navigatione -o 3,4.

narro. Iovem -at *Homerus* Briareo liberatum 24 (23),3. nonne et angelos sine negotio -at *Plato* ? 26,12.

nascor. animal omne quod -itur 5,8 ; moritur omne quod -itur 21,10 ; omne quod -itur 38,1 ; homo novus -itur 11,7 ; quando igitur hic nascitur ? 22,5 (23,13) ; qui sicut -imur et interimus 11,3 ; uxoribus nostris solummodo viri -imur 35,6 ; omnes pari sorte -imur 37,10 ; cur enim, si -ti sunt, non hodieque -untur *dei* ? 21,11 ; nemo tam pauper potest esse quam -tus est 36,5. sic -ta Romana superstitio 22,7 (24,2) ; haec .. de vestris gentibus -ta sunt 31,2. haec nobis -ta sunt 36,5 ; quam Iuppiter in Creta -eretur 24 (23),6 ; sicut de nihilo -sci licuit 34,9 ; quos et -tos legimus 21,12 ; ab ipsis imperii -scentis incunabilis 25,1.

quid -scendi ratio? 18,2.

cum infinitivo : *animalia* nihil nata sunt prospicere nisi pabulum 17,2.

natus : ne non tam ex nostris disputationibus -a sententia ... videatur 5,1 ; digna et -a religio talibus moribus 9,3 ; pater hominis et -us ex homine 21.7.

nec de mortuis dii... nec de -is 21,10 ; domi -os ... exponitis 31,4.

natales. eorum (*sc. deorum*) -es ... dinumerat *Evhemerus* 21,1 ; de deorum -ibus ... carmina 7,5. adhuc rudi saeculo, in ipsis mundi -ibus 6,1.

Natalis mei ... sententiam 16,1; in -i meo versutiam nolo 16,2. *v. Caecilius.*

natio. lucifuga -o (*sc. Christiani*) 8,4 ; unaquaeque -o conditorem suum ... venerabatur 20,6 ; cum sua sibi -one captivus (*Iudaeorum deus*) 10,4 ; nos gentes -onesque distinguimus 33,1.

nativitas. qui -tem omnibus praestat (*sc. deus*) 18,7 ; nec sentit suae -tis iniuriam (*sc. deus lapideus*) 22,4 (23,12).

natura. cum igitur ... aut incerta -a sit 6,1 ; -ae divinis legibus constitutus aeternus ordo 11,1; mentem .. <naturae atque> animum 19,10 ; nonne plerumque -am ... deum loquitur *Democritus* ? Straton quoque et ipse -am ? Etiam Epicurus ille, qui deos aut otiosos fingit aut nullos, -am tamen superponit 19,8; vim divinam rationalem, -am et mundum ... deum credit *Chrysippus* 19,11. omnes homines ... -a insitos esse sapientiam 16,5. -a in se coeunte 5,6.

omnis -a (*i. e. mundus totus vel rerum natura*) 17,4 ; 35,11. deus est animus per universam rerum -am commeans 19,6.

-am daemonum 26,12 ita in nobis non genitura plectitur, sed ingenii -a punitur 36,2.

quasi parentis sui adorare -am 9,4. (*v. virilia*),

naturalis. ratio -is (*i. q. natura*) 29,8; -em unum (*deum* praecipuum 19,7; -em legem atque divinam 19,10 vulgi iste -is sermo est? 18,11. -e est enim ... odisse quem timeas 27,8.

naturaliter. quanto verius de diis vestris animalia muta n. iudicant! 22,6 (24,1); signum sane crucis n. visimus in navi 29,8.

naufragium. ferale -um 7,4; in -iis 5,10.

navicula. ut cingulum matronae -a sequeretur 27,4; ubi subductae -ae ... quiescebant 3,5.

navigatio. Octavi disserentis de -one narratio 3,4.

navigo. eo facilius ... -avit 26,4; quod regant cursum -andi 17,6.

navigium ne ... -in Africam -a transmitteret 26,4.

navis. signum sane crucis naturaliter visimus in -i 29,8.

navo. delubris dedicandis operam -averunt 7,1.

ne. *part interrog.*: adgnoscitisne? 28,5. vellem sciscitari utrumne cum corporibus *an absque corporibus*, et corporibus quibus, ipsisne an innovatis resurgatur 11,7.

ne. *coniunctio. pendet a verbis*: Iovem liberatum ne ... ligaretur 24 (23),4; nobis providendum est ne odio ... laboremus 14,6; ne ... in Africam navigia transmitteret, auguriis et auspiciis renitentibus 26,4. *pertinet ad totum enuntiatum* 1) *cum coni. praes.*: ne videatur 5,1; 7,5; ne inducatur aut destruatur 13,5; quod ne fiat 16,4; ne voretur, ne audiat 23 (22),3; et ne obeam *ib.*, 6; ne ... aut possint aut . . non possint 27,8; ne quis nos existimet cedere aut pudere 38,1. 2) *cum coni. imperf.*: ne ureret aut torreret 17,8; videlicet ne perirent 28,3; ne immolaretur 30,3

ne. *part. affirm.*: ne ille miserabilis, cuius ... 29,3.

nebulas semper adolescere 5,9.

nec. *v. neque*.

necessarius. hiberna olivitas -a 17,7; perfectae institutioni -a 40.

necessitas. quod non et -tis causa sit et decoris 18,1; fatalem -tem deum credit 19,11.

necesse est in vestros recurrere (*sc. vos*) 31,4.

necto. non floribus caput -itis 12,6; canis, qui candelabro nexus est 9,6. sic incesti fabulam -itis 31,4

nefarius. nec de ipsis ... maxime nefaria et honore praefanda sagax fama loqueretur 9,3.

nefas. quaedam *fana* in totum nefas visere 22,8 (24,3); pro nefas! 9,5; 28,11.

negatio. quasi ... omnia facta sua illa -one purgaret 28,4.

neglegentia. oratio, qua in te invectus obiurgavit -ae 4,3.

neglego carmina poetarum 7,5.

nego. formam dei veri -at videri posse et ideo quaeri non oportere 19,13; *deos*, quos impie per diem -amus, nolumus, peieramus 7,6; deos quos -atis 12,5; si qui ...

Christianum se -asset 28,4; ut torqueremus confitentes ad -andum 28,3.

negotium. cum hominum fama ... sit et -um daemonum 28,6; -ii et visendi mei gratia Romam contenderat *Octavius* 2,1; magorum et eloquio et -o primus Hostanes 25,11; Socrates ..., qui ad nutum ... daemonis vel declinabat -a vel petebat 26,9.

nullum -um est patefacere 5,2; Plato, qui invenire deum -um credidit, nonne et angelos sine -o narrat? 26,12.

quod utrimque omni -o disseratur 14,7.

nemo hoc potest credere nisi qui possit audere 30,1; nisi profanus -o deliberat 35,4; -o tam pauper potest esse 36,5; -o enim praemium percipit ante experimentum 37,2; -inem fero ... tumescentem, qui ... nitatur 8,1; nec intellegitis -inem esse qui ... velit ... aut ... possit 37,6.

Nepos. scit hoc Nepos (*sc. Cornelius Nepos*) et Cassius in historia (*sc. Saturnum esse hominem*) 21,4.

Neptunus glaucis oculis 23 (22),5; Laomedonti muros -us instituit 24 (23),5; interpretando ... -um mare 19,10.

nequam. ut fecundius -iora proveniunt 9,1.

nec, neque. FORMA: nec *102*^{ies}, *ante consonantes 57*^{ies}, *ante vocales 45*^{ies}; neque *octies*, *ante* a 11,7; *ante* e 14,2; 25,7; *ante* d 4,1; *ante* m 11,7; *ante* q 5,5 (bis).

v. Ausserer, *De clausulis Minucianis*, p. 51.

A) VI COPULATIVA.

I *copulat bina enuntiata* a) *non antecedit negatio* 1) *solum ponitur* α) *eodem subiecto*: adsentiuntur nec secernunt 14,4; gloriatur nec desinunt 23 (22),1; sentiebamus nec intellegebamus 28,2; instituit nec accepit 24 (23),5; eos deseruisse nec captos *esse* 33,5; adornamus nec adnectimus 38,4; eloquuntur nec mentiuntur 27,6; mihi gratulor nec expecto 40. β) *variis subiectis*: relinquenda sunt nec ferenda sententia est 13,5; eos meruisse nec quidquam accidisse 33,4. γ) *adhaeret* sed: deos adorare nec de numinibus ferre sententiam, sed prioribus credere 6,1; omnes homines ... habiles procreatos, nec fortuna nanctos, sed natura insitos esse sapientiam 16,5.

b) *antecedit negatio*: cuius adeo nulla vis nec potestas est, ut 10,4; quasi non ... resolvatur, nec intersit 11,4; nec singulas audet eligere nec universas probare 16,5; ut ... nescias ... nec possis ... nisi cognoveris 17,2; cum pontifices ... non haberent nec pullos 25,12; nec intellegebamus ab his fabulas istas semper ventilari et numquam vel investigari vel probari nec ... aliquem existere 28,2; non magis ... metuunt, nec contremescunt 28,9.

adhaeret sed: ingenium non dari facultatibus nec studio parari, sed ... generari 16,5; nihil intendere

neque... ridere, sed... fatebatur 4,1;

II *initio enuntiati* (*saepius i. q. ne quidem*) a) *ponitur solum* 9,3; 12,2; 15,1; 16,1; 17,1; 28,8; 33,1; 34,12; 35,3; 37,6; 38,3

b) nec enim 29,4; 31,5; neque enim 14,2; 25,7; 9 nec inmerito 3,1; 5,5. nec saltem 12,1; nec tamen 7,1; 28,6; 40,3.

c) *adhaeret sed*: nec hoc obsequi fuit ... sed ut 6,4; nec .. timemus, sed ... frequentamus 34 10; nec universitati solummodo deus, sed et partibus consulit 18,3.

d) *in enuntiato consecutivo vel adhortativo*: ut libram ... teneas ... nec ... incumbas 5,1. nec nomen deo quaeras 18,10; nec mireris, si 32,5; nec de fato quisquam aut solacium captet aut excuset eventum 36,1.

Adnot. 1) nec = *ne ... quidem, etiam non*: nec laboro 11,5; quia fieri non possunt, ideo nec facta sunt 20,4; nec postea 22,4 (23,12); ecce ... erigitur: nec adhuc deus est 22,5 (23,13) (*cf.* non deus est *ib.*); hos nec audiendos in totum putabamus 28,3; haec ... nobis non licet nec audire 29,1; ut nec edulium pecorum in cibis sanguinem noverimus 30,6.

2) *nec = et tamen non*: argueris nec fateris 12,3; caeditur ... nec sentit 22,4 (23,12); tangunt nec absumunt; flagrant nec erogantur 35,3; quod illi ... qaesiverunt nec invenire potuerunt 38,6.

3) nec ... aliquem existere 28,2.

B) Vi correlativa.

neque ... neque a) *bina vel plura substantiva*: neque mens neque anima nec vita 11,7; nec principium nec terminum 18,7; nec ortum nec occasum 21,10; nec de mortuis nec de natis 21,10.

b) *bina vel plura enuntiata*: neque quae ... sublata sunt, neque quae ... demersa sunt 5,5; quem nec ostendere possunt nec videre 10,5; nec singulis inservire nec universis sufficere 10,5; nec resurgitis miseri nec interim vivitis 12,6; haeret anxius nec singulas audet eligere nec universas probare 16,3; sic nec dubitandum ei ... erit nec vagandum 16,4; nec fas (*est*) nec licet 17,2; ut iam eos nec caelum contineret nec aer caperet nec terra gestaret 21,12; nec Cyclops potuerit imitari nec ipse Iuppiter non vereri 24 (23),6; ut nec erubesceret nec timeret 28,2; nec ... pati nec cogi 28,11; cruces etiam nec colimus nec optamus 29,6; nec videre fas nec audire 30,6; nec adgnoscitis nec recognoscitis 31,8; nec ... consistimus, nec factiosi sumus ... nec in angulis garruli 31,6; nec ostendimus nec videmus 32,4; nec aspicere possis nec tenere 32,6; nec non potest subvenire nec despicit 36,9; nec deseritur nec finitur 37,3.

c) *antecedit negatio*: nullo artifice nec iudice nec auctore 5,8; hic non videri potest ... nec conprehendi ... nec aestimari 18,8.

nequitia. aequatur -a melioribus

5,4; -a sua hanc eos meruisse fortunam 33,4.

nescio. I *absol.*: Vesta sane -ente 25,10; etiam -entes, miseri, potestis in inlicita proruere 31,4.

II *sequitur* 1) *accusativus*: ut qui rectam viam nescit 16,3; quia viam nescit *ib.*; quae per absentiam mutuam de nobis -ebamus 2,3; ut, nisi divinitatis rationem diligenter excusseris, -as humanitatis 17,2; ut et -entes sinceram veritatem 27,2; qui deum -iunt 35,4; quod deum -entes divitiis affluant 37,7. 2) *infinitivus*: -entes inesse et incredibile verum et verisimile mendacium 14,4; qui proditum iri se ... nescivit 26,5. 3) *interr. obliqua*: ut in pluribus -as utrum sit ... an 5,11; -io an falsa, certe occultis ... sacris adposita suspicio 9,4.

III *nescio quis*: dolere -o quid vultu fatebatur 4,2; tamque inreligiosa -o qua prudentia tumescentem 8,1; caput asini consecratum inepta -o qua persuasione venerari 9,3; -o qua fiducia mendaciis suis invicem credunt 11,2; mox a -o quo Febris dedicata *est* 25,8.

nexus infandae cupiditatis involvunt 9,7.

ni. 11,5; 18,5. *v. nisi.*

nidifico. in ipso dei vestri ore -ant *hirundines* 22,6 (24,1).

nidor. -ore altarium ... saginati 27,2; vel in nidorem tenuatur *corpus* 34,10.

nihil. *nomin.*: n. in homine membrorum est quod non 18,1.

accus.: n. se scire 13,2; 38,5; dum n. ex his quae timent norunt 22,7 (24,2); *hominis corpus* n. esse post obitum et ante ortum n. fuisse 34,9; n. se esse post mortem magis optare quam credere 34,12; n. sibi posse perire securus *deus* 36,9. n. aliud quam «deum» dicunt 18,11 (*cf.* quid aliud); quod illa ... n. nata sunt prospicere nisi pabulum 17,2.

ablat.: sicut de nihilo nasci licuit, ita de nihilo licere reparari 34,9.

adverb.: Caecilius n. intendere 4,1; qui n. pro suis ... valuerunt 25,7; quod supra nos, n. ad nos (*pertinet*) 13,1; n. itaque indignandum vel dolendum, si 16,6; Iudaeis n. profuit, quod 33,2; n. mirum est, si 34,5.

Nilus. Aegypti siccitatem temperare -us omnis solet 18,2.

nimbis conlidentibus tonitrua mugire 5,9.

nimirum insignis et nobilis iustitia Romana ab ipsis imperii nascentis incunabilis auspicata est 25,1; a vobis n. credulis 11,9.

nimis. nam et haec n. multa sunt 10,1.

nimium. ne vobis antiquitas n. fabulosa videatur 7,5.

nimius. prae -a et incredibili potestate (*dei*) 19,14.

nisi. *forma*: ni 11,5; 18,5.

I *adhaeret enuntiatum primarium affirmativum vel negativum* a) *coniungitur cum indic. praesentis*: cur etenim occultare et abscondere, quicquid illud colunt, magnopere

nituntur ..., nisi illud, quod colunt et interprimunt, aut puniendum est aut pudendum? 10,2; in commune, nisi fallor, conpendium protuli 15,1.

b) *cum coni. praesentis* : multa ad haec subpetunt, ni festinet oratio 11,5 ; ac nisi abigatis ..., nidificant 22,6 (24,1).

c) *perfecti* : ut nisi divinitatis rationem diligenter excusseris, nescias humanitatis, nec possis pulchre gerere rem civilem, nisi cognoveris hanc communem omnium mundi civitatem 17,2.

d) *imperfecti* : nec de ipsis, nisi subsisteret veritas, maxime nefaria ... sagax fama loqueretur 9,3 ; qui ordo facile turbaretur, nisi maxima ratione consisteret 17,7 ; quae tota esset caelestis, nisi .. sordesceret 19,14.

plus quam perfecti : quae fieri non crederemus, nisi de vobis probaretis 29,1 ; qui perisset in hostibus, nisi dexteram perdidisset 37,3.

II *solum ponitur*: quod ... nihil nata sunt prospicere nisi pabulum 17,2; numquam publice nisi interrogati praedicamus *deum* 19,15 ; nemo hoc potest credere, nisi qui possit audere 30,1 ; nec fratres vos nisi sane ad parricidium recognoscitis 31,8 ; nisi profanus nemo deliberat 35,4 ; Christianus ibi nullus nisi aut reus suae religionis aut profugus 35,6.

III *nisi forte. cum indic. praes.* : ni forte ... putas 18,5 ; nisi forte post mortem deos fingitis 21,9; nisi forte nondum deus saxum est 22,6 (23,13) ; nisi forte apud istos maior castitas virginum (*est*) 25,10 ; nisi forte vos decipit, quod 37,7. *cum indic. perf.* : nisi forte iam Iuppiter senuit 21,11.

IV *nisi quod* : nisi quod vos et totos asinos in stabulis cum vestra vel Epona consecratis et 28,7.

nitor. *cum dativo* (= *ad*) : cum non laudi, sed veritati disceptatio vestra -atur 14,2. *cum infin.* : cur etenim occultare ... magnopere -untur ? 10,2 ; qui ... dissolvere aut infirmare -atur 8,1.

nitor. opinio et mens imperitorum .. argenti -e et candore eboris hebetatur 22,1 (23,9).

nobilis. insignis et -is iustitia Romana 25,1.

nobilitate generosus es ? 37,10.

noceo. qui plurimum quantum veritati ipsi sua auctoritate -uerunt (*sc. poetae*) 24 (23),1. in incendiis interitum convenire insontium -entumque (nocentiumque *P*) 5,10.

nocturnis congregationibus 8,4; -is sacris adposita suspicio 9,4.

nolo. *cum accus.* : eadem velle vel nolle 1,3. *i. q. nolo esse* : deos quos impie per diem negamus, -umus, peieramus 7,6 ; in Natali meo versutiam -o, non credo 16,2.

cum infin. et acc. : fieri se deos metuunt, etsi iam senes -unt 21,10.

sibi certe homo est, velit nolit 29,4.

nomen. sic Allia nomen infaustum (Verg., *A.*, 7,717) 7,4 ; invitis his denique hoc -en adscribitur 21,10. intercessione sacri -inis 9,2; priusquam ... parerent -inis claritatem 16,5. nec -en deo quaeras : deus nomen est 18,10 simulatae philosophiae -ine atque auctoritate 8,2 ; falluntur in -ine 18,11 ; ipso suo -ine mundi parens *deus* 19,14 ; urbem Saturniam indito de suo -ine *reliquit Saturnus* 21,5 ; eierato -ine (*sc. Christiano*) 28,4 tot sunt Iovis monstra, quot -ina 23 (22),7.

aufer additamenta -inum (= *addita nomina*) 18,10. multis honoribus ac -inibus sacerdotum 6,2 ; Platoni apertior de deo et rebus ipsis et -inibus oratio est 19,14 ; deum unum multis licet designasse -inibus 20,1 ; adnectit inventas fruges et frugum ipsarum inventores isdem -inibus 21,2.

nomino. mentem istam et spiritum deum -at (*Vergilius*) 19,2 ; ignobiles et ignotos terrae filios -amus 21,7.

non. A *semel ponitur* I *pertinet ad singula vocabula* 1) *adiectiva* (*in litota*) : n. minorem ad te infamiam ... redundare 3,1 ; ut etiam n. insolens stuprum ... fiat incestum 9,2 ; n. dissimiles (*sunt*) et qui ... devorant 30,6 ; in scenicis etiam *ludis* n. minor furor 37,12.

2) *gen. qualitatis* : quod ipsum n. est multi laboris aperire 18,5 ; cum ... n. minoris sceleris sit ignorare 35,4. 3) *adverbium*: cur enim, si nati sunt, n. hodieque nascuntur? 21,11; n. ... melius esset ? 22,9 (24,4), *v.* II *b*; ne n. tam ex nostris disputationibus nata sententia quam ex tuis sensibus prolata videatur 5,1 ; cum n. tam virtute quam religione .. pollerent 25,1; non magis Isidem quam ceparum acrimonias metuunt 28,9.

II *pertinet ad verbum totumve enuntiatum* 1) *ad sententiam primariam* a) *adhortativam* : vel hunc errorem saltem n. vanis et formidulosis opinionibus implicemus 5,6.

b) *interrogativam* : cur n. agnosco ? 4,2 ; n. ingemescendum est ? 8,3 ; quis n. intellegat ? 22,10 (24,5) ; quis n. miles ... provocet ? 37,2 ; quis n. horreat ? 37,11. *i. q. nonne* : n. ingemescendum est ? 8,3 ; non profanus melius esset quam sic religiosus ? 22,9 (24,4).

c) n. possum exprimere sermonibus 2,2 ; non boni viri est 3,1 ; nolo, n. credo 16,2; quod ipsum explorare . . n. possumus 17,2 ; tam magni imperii duos fortuna n. cepit 18,6 ; n. nos debet antiquitas ... rapere 20,2 ; n. desinunt perditi iam perdere 26,8 ; in solem videre ... n. possumus 32,5 ; deo indiciis opus n. est 33,1 ; n. sub divitiarum onere suspirat 36,6.

2) *ad sententiam secundariam* a) *relativam* : cui n. est veri stabile iudicium 16,3 ; conscientiam solam, sine qua esse n. possumus 35,6 ; quod n. et necessitatis causa sit et decoris 18,1 ; nec quidquam accidisse, quod n. sit his ... ante prae-

dictum 33,4 ; id quod n. sit incipere 34,9 ; vel quae n. sunt videri vel quae sunt n. videri 26,10 ; quae fieri n. crederemus, nisi 29,1 ; quibus n. est datum intellegere civilia 12,7 ; est quo viro n. licet (*adire*) 22,8 (24,3).

b) *condicionalem* : *si* : si delubra et aras n. habemus 32,1 ; nec mireris, si deum n. vides 32,5; quae omnia, si n concupiscimus, possidemus 36,5.

si - si non : si sentiunt .. si n. sentiunt 11,4

etsi : etsi n. canis spumosisque fluctibus exibat ad terram *mare* 3,2.

cum : etiam cum conscientiam n. habetis 31,4 ; cum totus hic mundus ... eum capere n. possit 32,1.

dum : dum unusquisque vestrum n. cogitat 22,7 (24,2).

quamquam : quamquam tibi ... n. sit ambiguum 5,1.

quod : quod ... n. putaverunt 26,2 ; ut unum solummodo, quod n. ante fuerit (*Christianus*), paeniteret 28,2; sane quod caput n. coronamus, ignoscite 38,2.

quia : quia fieri n. possunt 20,4.

quasi : quasi n. omne corpus ... resolvatur 11,4.

quoniam : quoniam n. fucatur 16,6 ; quoniam deus mori n. potest 21,10 ; quoniam ... ad stuprum inlicere n. poterat 23 (22),4; quoniam morti non poterat eripere 24 (23),4 ; quoniam odisse n. novimus 31,8.

3) *ad infinitivos* : oculos denique ipsos non habere 17,3 ; et ideo quaeri n. oportere *formam dei* 19,13; *deum* conprehendi omnino non posse *ib.*; milvi n. sentire eos sciunt 22,6 (24,1) ; vel quae sunt n. videri 26,10 ; malum autem adeo n. esse, ut 28,2 ; n. credere 34,1.

4. *ad participia* : n. confitentes 27,2 ; sentienti facem aut n. sentienti coronam 38,3.

III *adhaeret* sed, *v.* sed II, 1-10.

adhaeret verum, *v.* verum.

adhaeret tamen : etsi n. canis spumosisque fluctibus exibat ad terram, tamen crispis ... 3,2 ; etsi n. omnes opere, conscientia tamen pariter incesti 9,7 ; sub oculis tamen n. venit ventus 32,5.

B *repetitur* : non - non : n. vult aut n. potest opitulari suis 12,2 ; n. spectacula visitis, n. pompis interestis 12,5 ; n. floribus caput nectitis, n. corpus odoribus honestatis 12,6.

quem n. gens libera, n. regna, n. saltem Romana superstitio noverunt 10,3 ; qui n. eget, qui n inhiat alieno 36,3.

magnitudinem dei ... qui n. vult minuere, n. novit 18,9 ; et imperator tamen quod n. habet, n. dat 37,2. cum et beatus n egeat et miser n gaudeat floribus *homo mortuus* 38,3.

non — nec : cum Pontifices ... n. haberent nec pullos 25,12.

non — nec — nec : hic non vi-

deri potest ... nec conprehendi ... nec aestimari.

non — aut — aut : non potest aut omnes obire aut singulos nosse 32,7. ne cognitos aut imitari possint aut damnare n. possint 27,8.

cum *fulmen* nec Cyclops potuerit imitari nec ipse Iuppiter n. vereri 22 (23),6 ; et nobis deus nec n. potest subvenire nec despicit 36,9.

non — nec (*i. q. ne — quidem*): quia fieri non possunt, ideo nec facta sunt 20,4 ; haec ... nobis n. licet nec audire 29,1.

C *ponitur in contrariis* « et non, mais non » : a) *ad substantivum* : qui sortem in hominibus puniat, n. voluntatem 11,6 ; rerum vocabula esse, n. deorum 19,12 ; haec iam n. sunt sacra, tormenta sunt 23 (22),4 ; sacrilegium est consecrare, n. numina 25,6 ; si ratio, n. instigatio daemonis iudicaret 28,5 ; et ideo actus hominis, n. dignitas iudicatur 36,1 ; n. est poena, militia est 36,8.

b) *ad verbum* : ut ... mihi viderer in praeterita redire, non ea ... revocare 1,1 ; dum mori post mortem timent, interim mori n. timent 8,5; homo novus nascitur, n. prior ille reparatur 11,7 ; cum, si deus eunuchos vellet, posset procreare, n facere 22,9 (24,4) ; futura videbat, qui praesentia n. videbat 26,5 ; auram bonam floris naribus ducere, n. occipitio capillisve solemus haurire 38,2.

ubi deus ille, qui subvenire revivescentibus potest, viventibus n. potest ? 12,4 ; si dii creare possent, interire n. possent 21,12; *imperator* n. potest propagare vitam, potest honestare militiam 37,2; quod eum (*sc. deum*) sentire possumus, videre non possumus 32,4 ; sic Christianus miser videri potest, n. potest inveniri 37,3 ; qui paupertate se sublevat, non sub divitiarum onere suspirat 36,6.

Notandum : et non : formam dei veri negat videri posse et ideo quaeri non oportere 19,3. *v. supra*, p. 114, 15 b. iam non. *v. iam*.

nondum. cum dolore laceraris, n. condicionem tuam sentis ? n. adgnoscis fragilitatem ? 12,3 ; nisi forte n. deus saxum est 22,5 (23,13); ecce funditur ... : n. deus est; ecce plumbatur ... : nec adhuc deus est *ib.*

nonne *in interrog. directa* : 12,5 ; 13,4; 17,7 ; 18,2 ; 19,2 ; 8 ; 23 (22),2; 5; 25,2; 26,3; 12; 28,8; 32,2.

praecedit quid ? 13,4 (quid ? Simonidis melici nonne admiranda omnibus... cunctatio ?); 17,7; 18,2; 19,2 ; 8 ; 23 (22),5 ; 26,3 ; 12. *v. quid*, II 1 a β.

nonnisi. semina n. corrupta revirescunt 34,11.

nonnulli. *ponitur cum substantivo* : in -is Africae partibus 30,3 ; -as de matrimonio mulierculas 25,3 ; -a absque feminis sacra sunt 22,8 (24,3). *solum* : -os ... succum-

bere 5,2 ; ut -is rubori sit 31,5 ; -is praesertim vestrum adsistentibus 27,6 ; quamvis in -is (*n. gen.*) disciplina nostra minor est 35,5.

nonnumquam. mira subtilitas, quae n. ... fidem confessae probationis imitetur 14,7 ; nisi persuasionis civilis n. admixtione sordesceret *Platonis de deo oratio* 19,14; at n. tamen veritatem vel auspicia vel oracula tetigerunt 26,7 ; dum n. extorum fibras animant daemones 27,1 ; n. etiam ... crudelius saeviebamus 28,3.

nos. *v. ego*.

nosco. *cum accusativo* : deos, quos a parentibus ante inbutus es timere quam nosse familiarius 6,1 ; ubi deus, quem non gens libera, non regna, non saltem Romana superstitio noverunt ? 10,3 ; magnitudinem dei qui se putat nosse, minuit : qui non vult minuere, non novit 18,9 ; nam et deum novimus 19,15 ; prius se debere deum nosse 22,7 (24,2) ; Romanorum enim vernaculos deos novimus 25,8 ; ut ante nos incipiant homines odisse quam nosse 27,8 ; dum nihil ex his quae timent norunt 22.7 (24,2); quorum et de sacris originem novimus 37,11; ut nec ... in cibis sanguinem noverimus 30,6 ; deus ... non potest aut omnes obire aut singulos nosse 32,7 ; reges ... regni sui ... universa noverunt 33,1.

cum pron. reciproco : hominem nosse se ... debere 17,1; si ... nosmet ipsos familiarius noverimus 5,5 ; occultis se notis et insignibus noscunt et amant mutuo paene antequam noverint 9,2

de aliqua re : et de convivio notum est 9,6.

cum infinitivo : quoniam odisse non novimus 31,8.

cum duobus accusat. : notum est ... Speusippum vim animalem, qua omnia regantur, deum nosse 19,7 ; quos corruptores et adulteros novimus 38,5.

cum acc. et inf. : angelos ... dei sedem tueri ... novit *Hostanes* 25,11 ; eos spiritus daemonas esse poetae sciunt, philosophi disserunt, Socrates novit 26,9 ; Xenophanen notum est ... tradere 19,7; culpam tamen vel innocentiam fato tribui <novi> 11,5. *v. notus*.

noster. *collocatur ante substantivum* : 3,3; 5,1 ; 12,6; 15,1 ; 32,2 (*bis*) ; 3 ; 33,1 ; 38,1 ; 38,6.

ponitur I *cum substantivo* : fruamur bono -o 38,6 ; interest cogitationibus -is 32,9 ; universam convictus -i et familiaritatis aetatem 1,5; sed -orum deorum 12,6; deum -um <dereliquerunt> 33,3 ; dei -i liberalitate securi 38,4 ; disciplina -a 35,5 ; ex -is disputationibus nata sententia 5,1 ; formae -ae pulchritudo 17,11 ; de -a frequentia 33,1 ; ultra humilitatis -ae terminos 5,6 ; maiores -i 7,1 ; 20,5 ; maioribus -is 20,3 ; nonne melius in -a dedicandus est mente ? in -o immo consecrandus est pectore ? 32,2; ingerentem sese oculis et sensibus -is 17,2 ;

si quid oculis -is hebetibus subtrahitur 34,10 ; -is pedibus 3,3; pueri et mulierculae -ae 37,5 ; -ae religionis pudere 38,1; religioni -ae 29,2; responsionis -ae 16,2; haec -a sacrificia ... sunt 32,3; -am sententiam 15,1; -i temporis aetate 38,6 ; uxoribus -is 35,6.

de sectae iam -ae sinceritate (*i. e. quae iam nostra est*) 40,2.

Octavi -i ... oratio 4,3 ; Cirtensis -i ... oratio 9,6 ; responsionem Ianuari -i 15,1. *v. meus, tuus.*

non est infamia -a (*i. q.* nobis), sed gloria 36,3.

solum : eadem fere et ista, quae -a sunt 19,15 ; quot ex -is ? 37,4.

nostrates pauperes (*i. e. Christianos*) 16,5.

nota. occultis se -is et insignibus noscunt 9,2.

notaculum. sic nos ... non -o corporis, sed innocentiae ac modestiae signo facile dinoscimus 31,8.

notitia. et quamquam inperitia dei sufficiat ad poenam, ita ut -a prosit ad veniam 35,5 ; absque enim -a dei 37,8.

notus. soli sibi tantus, quantus est, -us (*deus*) 18,8 ; fabula tam detestanda quam -a est 9,5 ; eius viri .. -a responsio est 13,1 ; cur .. nulla -a simulacra *habent* ? 10,2 ; de geminis memoria -issima est 18,6. *v. nosco.*

novellus. illum rudem sanguinem -i et vixdum hominis 38,1.

novus. si mihi quasi -us aliqui et quasi ignarus partis utriusque considas 5,2 ; ergo homo -us nascitur. non prior ille reparatur 11,7; in alia -a corpora saepius commeare *animas* 34,6 ; inventis -is frugibus 21,2.

nox. vel quod in -ctem astris distinguitur *caelum* 17,5.

noxius. hominem -um et crucem eius 29,2 ; homines -os feriunt et saepe religiosos *(fulmina)* 5,9 ; mali et -ii hominis sanguine 30,4.

solum ponitur: deum credi aut meruisse -um aut 29,2.

quorum -a blandimenta damnamus (*sc. spectaculorum*) 37,11.

nubes altius surgere 5,9.

nudi cruda hieme discurrunt (*Luperci*) 22,8 (24,3).

nullus. I *cum substantivo* : -o opere corrumpitur 38,1. *i. q.* non : -um negotium est patefacere 5,2 ; -um itaque miraculum est 16,3 ; cuius adeo -a vis nec potestas est, ut 10,4 ; -a dubitatio est 18,5 ; -a ... praebetur adsensio 21,11 ; *deus*, a quo -um potest esse secretum 32,9; Christianus ibi -us (= *nemo*) nisi aut reus suae religionis aut profugus 35,6. -o artifice nec iudice nec auctore 5,8; -o ordine vel examine 5,10.

repetitur : cur -as aras habent, templa -a, -a nota simulacra ? 10,2.

II *solum* : -os deos adseverando 8,2 ; qui deos aut otiosos fingit aut -os 19,8 ; cupiditate procreandi aut unam scimus aut -am (*sc. uxorem*) 31,5.

numen. *i. q. divinitas*: sic eorum

O

tem 17,2 ; quid quod -ium de isto habeo consensum ? 18,11 ; sit Thales Milesius -um primus, qui primus -ium de caelestibus disputavit 19,4 ; Vulcanum facit -ium principem 21,3 ; idem enim -ium deus est 33,3 ; -ium rector et amator suorum 36,9 ; parentem -ium et -ium dominum 35,4 (*cf.* 18,7 ; 19,1 *et* 15, *infra*).

dat. : indignandum -ibus 5,4 ; nonne admiranda -ibus et sectanda cunctatio ? 13,4; eadem figura -ibus 18,1. qui videndi -ibus causa est 32,5.

abl. : iam suspectis -ibus 14,6.

neutrius generis : quoniam moritur -e quod nascitur 21,10 ; -e quod nascitur 38,1. -ia in rebus humanis dubia, incerta, suspensa magisque -ia verisimilia quam vera 5,2 ; in fontem refluunt et in semet -ia revolvuntur 5,8 ; quae aut -ia aut pleraque -ium vera declarat 10,1 ; -ia exculta, disposita, ornata (*in domo*) 18,4 ; vim animalem, qua -ia regantur 19,7 ; non quod -ia comperisset 13,2 ; vento et flatibus -ia impelluntur 32,5 ; -ia quae orta sunt 34,2.

rationem vult -ium esse principium 19,10; parentem -ium dicimus *deum* 19,15 (*cf.* 35,4) ; parentem -ium deum ..., qui nativitatem -ibus praestet 18,7; parens -ium (*sc. deus*) 19,1 ; quae -ia aut pleraque -ium 10,1 ; -ium semina 5,7. deus auctor -ium ac speculator -ium 32,9.

damnatis -ibus 14,5 ; illum de -ibus consulunt 29,4 ; cum -ibus quae caelo continentur 34,2 ; deus pariter praesens ubique interest et miscetur -ibus 32,8.

repetitur per symetriam : adstat factis -ibus, locis -ibus intererrat 10,5 ; omnia in rebus humanis dubia, incerta, suspensa magisque -ia verisimilia quam vera 5,2 ; apud quos sexus -is membris -ibus prostat 28,10 ; deus auctor -ium ac speculator -ium 32,9.

per chiasmum : sexus -is homines et -is aetatis 9,6 ; in -ium mores, actus -ium, verba denique ... inquirere *deum* 10,5 ; parentem -ium et ium dominum 35,4.

onus. non sub divitiarum -ere suspirat 36,6.

onusti et inmersi vitiis 26,8.

opera. delubris dedicandis -am navaverunt 7,1.

onero. magno viatico breve vitae iter non instruitur, sed -atur 37,9.

opifex. quae omnia .. summi -icis (*sc. dei*) et perfectae rationis eguerunt 17,6.

opimam victimam caedit 32,3 (*sed* optimam *habet P, quod non mutandum videtur*).

opinio. ita eius dubia -o dissipatur 16,2 ; dum -o et mens imperitorum ... decipitur, ... praestringitur, ... hebetatur 22,1 (23,9); omnia ista figmenta male sanae -nis 11,9 ; terrore infandae -is 31,1; cuilibet -ni temere succumbere 5,3 ; philosophi principalis ... -nem

19,4 ; nec hac furiosa -ne contenti 11,2; vanis et formidulosis -nibus 5,7 ; in isdem opinionibus miseri consenescunt 24 (23),8 ; exposui -nes omnium ferme philosophorum 20,1. *mundum* in vim ignis abiturum, Stoicis constans -io est 34,2. mea quoque -ne 13,5.

opinor. quem si patrem dixero, carnalem -eris 18,10.

opitulari. *deus* non vult aut non potest -ari suis 12,2.

oportet. *formam dei* quaeri non -ere 19,13.

oppidum. per universa imperia, provincias, -a 6,1.

opto. *cum acc.* : cruces etiam nec colimus nec -amus 29,6. *cum infin.*: -ant in homine perseverare 21,10 ; plerosque .. nihil se esse post mortem magis -are quam credere 34,12. utrum sit eorum detestanda pravitas an -anda felicitas 5,11.

ops. dant -em miseris *vates* 7,6; contemnere malumus -es quam <non> continere 36,7.

opulentus. *templa* cultu, insignibus et muneribus -a 7,5.

opus. ut sit nobis -eris et quietis alterna reparatio 17,6 ; nec mercedem -eris infelix structor accepit 24 (23),5. etsi non omnes opere, conscientia tamen pariter incesti 9,7 ; -e fame laboratis 12,2. totus hic mundus eius -e fabricatus 32,1 ; etsi omne quod nascitur, . . nullo -e corrumpitur 38,1. in -eribus ... eius (*sc. dei*) 32,4.

opus est. illic vocabulis opus est, cum 18,10 ; deo indiciis (= *indicibus*) opus non est 33,1.

oram curvi molliter litoris ... legebamus 3,4.

oraculum. *proprie* : quod -um, idem ipse (*sc.* Socrates) persensit 13,2 ; de -o testimonium meruit prudentiae singularis *ib.* ; cuius (*sc. Apollinis Pythi*) tunc cautum illud et ambiguum defecit -um, cum 26,6 ; at nonnumquam tamen veritatem vel auspicia vel -a tetigerunt 26,7 ; -a efficiunt *daemones* 27,1 ; praedicta etiam de -is fata 7,5; quae vero et quanta de -is prosequar ? 26,5 ; de -is prophetarum cognita 35,1.

translate : illud vetus sapientis (*sc. Socratis*) -um 5,5.

oratio. Octavi nostri ... -o 4,3 ; id etiam Ciriensis nostri (*sc. Frontonis*) testatur -o 9,6 ; ni festinet -o 11,5 ; quamquam me ... tua delectarit -o 14,3; relinquenda astrologis prolixior de sideribus -o, vel quod regant ..., vel quod ... inducant 17,6; Christiani confitentis -o 18,11; Platoni apertior de deo et rebus ipsis et nominibus -o est 19,14 ; tumorem effusae -nis 14,1 ; -nis incendiis de corporibus exiguntur *daemones* 27,5.

orator. de isto et tuus Fronto non ut adfirmator testimonium fecit, sed convicium ut -or adspersit 31,2.

orbis *i. q. orbis terrarum* : antequam commerciis -is pateret 20,6 ; totius -is ambitus occupavit 6,2 ; partes -is 34,4 ; quae extra

istam -is provinciam sunt 32,7; toto -i et ipsi mundo ... ruinam moliuntur 11,1; per universum -em 9,1; bella toto -e diffusa sunt 18,6; fruuntur -e toto *Romani* 12,5.

ordo. naturae divinis legibus constitutus aeternus -o 11,1; cum -o temporum ac frugum (*«les saisons»*) stabili varietate distinguitur 17,7; qui -o facile turbaretur *ib.*; nec hoc obsequi fuit aut -inis aut honoris 4,6; cum caelo terraque perspicias providentiam, -inem, legem 18,4; ipso -ine successionis 21,9; nullo -ine vel examine 5,10.

Oriens. Indus flumen et serere -tem dicitur et rigare 18,3.

origo. quamvis incerta sit vel ratio vel -o (*deorum*) 8,1; quae in ipsis visceribus ... -inem futuri hominis extinguant 30,2; quorum de sacris -inem novimus (*sc. spectaculorum*) 37,11.

orior. omnia quae -ta sunt 36,2.

ornatus. hunc mundi totius -um (κόσμος) 17,3.

orno. *templa*, quibus Romana civitas et protegitur et -atur 7,5; ecce -atur ... *deus argenteus* 22,5 (23,13). quod si ... omnia exculta, disposita, -ata vidisses *in domo* 18,4; inauratae cruces et -atae 29,7.

oro. *deus*, a quo et inspiratus -avit et obtinuit adiutus 40,3. ecce ornatur, consecratur, -atur *deus ligneus* 22,5 (23,13); horum imagines consecratas vulgus -are et publice colere 22,1 (23,9).

ortus. divinum autem id est, quod nec -um habet nec occasum 21,10; hominem ... ante -um nihil fuisse 34,9; Iovis partum et -um Minervae 19,12; in -u suo (*sc. Romanorum*) 25,2.

Orpheus. in Hesiodi, Homeri, -ique carminibus 19,11.

os. manum ori admovens 4,2; in ipso dei vestri ore nidificant *milvi* 22,6(24,1); libidinoso ore inguinibus inhaerescunt 28,10.

osculum. manum ori admovens -um labiis pressit 2,4; blanditiis et -o comprimente vagitum 30,3.

Osiris tumulum 22,10*.

ostendo. *cum acc.*: deum, quem nec -ere possunt nec videre 10,5; at enim quem colimus deum, nec -imus nec videmus 32,4; adhuc sepulcrum eius(*sc. Iovis*) -itur 21,8; sicut <se> -erant *Castores* 7,3; quae (*sc. fama*) -sa veritate consumitur 28,6; ut -sum magis ac philosophis 27,1. *cum duobus acc.*: quod ... -isset veritatem non tantummodo facilem, sed et favorabilem 30,1.

Ostia. placuit -am petere, amoenissimam civitatem 2,3.

otiosus Epicurus ille, qui deos aut -os fingit aut nullos 19,8. -um est ire per singulos 21,9.

P

pabulum quod illa (*sc. animalia*) ... nihil nata sunt prospicere nisi -um 17,2.

paene. ita eius contemplatio (*i. e. imago*) ... pectori meo ac p. intimis sensibus implicata est 1,2; se ... noscunt et amant mutuo, p. antequam noverint 9,2. 25,10

paenitenter. et p. omissa et observata feliciter *auguria* 26,1.

paeniteo. ut Christianus ... unum solummodo, quod non ante fuerit, paeniteret 28,2; nobis ipsis -entibus credite 28,1.

palam. numquam p. loqui 10,2; unum et ipsi deum, sed p. ... coluerunt *Iudaei* 10,4. cum p. sit ... deum nec principium habere nec terminum 18,7.

pallidi, trepidi, misericordia digni (*sc. Christiani*) 12,6.

Pallor. Pavorem Hostilius atque -em *coluit* 25,8.

palmula. cum expansis -is labitur *navis* 29,8.

palus. de Stygia -ude 35,1.

Pan ungulatis *pedibus* 23 (22),5.

par. par et in illis instigatio daemonis, sed argumentum d i s p a r furoris 27,3; ut ... -i mecum voluntate concineret 1,3; tamen -i sorte nascimur 37,10; quippe cum amicitia -es semper aut accipiat aut faciat 5,6 *subst.*: Thebanorum par, mortuam fabulam 18,6; hic (*sc. Homerus*) eorum (*deorum*) -ia composuit 24 (23),3.

parco. *cum infin.*: parce in eum plaudere 14,2.

parens omnium (*sc. deus*) 19,1; deus est ipso suo nomine mundi -s 19,14; alii eos ferunt ipsius antistitis et sacerdotis colere genitalia et quasi -tis sui adorare naturam 9,4; ut unius dei -tis homines 31,8; nonne auctorem suum -temque testatur ver? 17,7; crede esse universitatis dominum -temque 18,4; -tem omnium deum 18,7; *deum* -tem omnium dicimus 19,15; -tem omnium et omnium dominum ... ignorare 35,4; Iuppiter Cretae excluso -nte regnavit 21,8.

parentes. -tibus oboedire 22,7 (24,2); deos, quos a -tibus ante inbutus es timere quam nosse 6,1; in primis -tibus probata mortalitas 21,9; quod apud Italos esset ignotis -tibus 21,7; has fabulas et errores ... ab imperitis -tibus discimus 24 (23),1; cum earum -tibus . . bellum miscuit 25,3; *Saturno* a -tibus infantes immolabantur 30,3.

-tes tuos laudas? 37,10.

pario. *cum accus.*: priusquam sollertia mentis -erent nominis claritatem *philosophi* 16,5. *absol.*: nisi forte . . Minerva canuit antequam peperit 21,11; sunt quae ... parricidium faciant, antequam -ant 30,2.

pariter praesens ubique interest *deus* 32,8; etsi non omnes opere, conscientia tamen p. incesti 9,7.

paro. ut vitiis hominum quaedam auctoritas -aretur 24(23),7 ; ingenium non dari facultatibus nec studio -ari 16,5.

parricida. cum sacrilegos aliquos et incestos, -as etiam defendendos et tuendos suscipiebamus (*sc. Christianos*) 28,3.

parricidium. nec fratres vos nisi sane ad -um recognoscitis 31,8; parricidium fecit *Romulus* 25,2 ; sunt quae -um faciant, antequam pariant 30,2.

pars vestrum, et maior, melior, ut dicitis 12,2 ; haec omnia sciunt pleraque -s vestrum 27,5 ; Paulus apud Cannas cum maiore reipublicae -te prostratus est 26,3. nec universitati solummodo deus, sed et -tibus consulit 18,3 ; totius mundi -tibus pulchriorem (*sc. deum*) 18,4 ; in nonnullis Africae -tibus 30,3 ; cruces ligneas ut deorum vestrorum -tes adoratis 29,6 ; -tes orbis nunc inundare ... nunc ... ardescere 34,4. nec in alteram -tem propensus incumbas 5,1 ; nec ... audaciter in alteram -tem ferenda sententia est 13,5. ex altera -te ... ex altero latere (μέν .. δέ) 14,7. *litigantes* : si mihi quasi novus aliqui et quasi ignarus -tis utriusque considas 5,2.

Parthus. ut -os signa repetamus 7,4. *v. Crassus.*

partus. nisi forte ... -us in Iunone defecit 21,11 ; Iovis -um et ortum Minervae 19,12. quae plura possit adulteria numerare 22,8 (24,3). -u maturescente 18,2.

parvulus. *subst.*: invento -o gaudet Isis 23 (22),1.

parvus, minor, minimus. I *cum substantivo* : non minor furor 37,12 ; cum non -oris sceleris sit ignorare 35,4 ; non -orem ad te quam ad ipsum infamiam redundare 3,1.

II *solum* : quamvis in nonnullis disciplina nostra -or est 35,5. *v. minus.*

pasco. Apollo Admeto pecus -it 24 (23),5 ; nonne et Apin bovem cum Aegyptiis adoratis et -itis? 28,8.

pascor. ita poenale illud incendium non damnis ardentium -itur 35,3 ; in diem pecua -untur 36,3

passim. adeo p. cadunt *fulmina* 5,9 ; p. omnes locuntur 9,6 ; p. etiam inter eos velut quaedam libidinum religio miscetur 9,2; dum p. liberos seritis 31,4.

pastor. ob -um et casae regnum 18,6.

patefacio. nullum negotium est -ere omnia ... dubia (*esse*) 5,2.

pateo. antequam commerciis orbis -eret 20,6.

pater. -er hominis (*sc. Saturnus*) 21,7; avido -ri subtrahitur infans 23 (22),3 ; ne -er audiat vagitus *ib. translate* : quem (*sc. deum*) si -em dixero, carnalem opineris 18,10 ; unum -rem divum atque hominum (Ennius) 19,1.

patientia. magis -am flagitamus 36,7 ; quorum error augetur ... dei

-ia maxima 34,12 ; *tormenta* ... inspirata (*sc. a deo*) -ia doloris inludunt 37,5.

patior. id in se mali facinoris admittunt, quod nec aetas potest -i mollior nec cogi servitus durior 28,11 ; quod corporis humana vitia sentimus et -imur 36,8.

cum infin. : ut ... in lapides eum -aris inpingere 3,1. *absol.*: opere, fame laboratis, et deus -itur, dissimulat 12,2; prout fides -entis adiuvat 27,7.

patria. et eorum (*sc. deorum*) natales, -as, sepulcra dinumerat 21,1.

patrimonium. aves sine -o vivunt 36,5.

patrocinium. et ipsam errantium turbam mutua sibi -a praestare 22,10 (24,5)

pauci. deo admodum -i sumus 33,1 ; de -is innumeri facti *Iudaei* 33,3 ; ac de fato satis, vel si -a, pro tempore (*diximus*) 36,2

paulo. quae p. ante tibi dicta sunt 27,4.

Paulus. pullos edaces habuit et -us, apud Cannas tamen ... prostratus est 26,3.

pavor. -em fallax spes 25,8.

Pavorem Hostilius atque Pallorem *coluit* 25,8.

pauper. quis potest -r esse qui non eget? 36,4 ; magis -r ille est, qui cum multa habeat, plura desiderat 36,4; nemo tam -r potest esse quam natus est 36,5. nostrates -es 16,5. quod plerique -res dicimur 36,3. inliteratos, -res, inperitos de rebus caelestibus disputare 16,5.

paupertas. qui -te se sublevat 36,6.

pax. in -ce (*opp. bellum*) 5,11.

pecco. apud nos et cogitare -are est 35,6.

pectus. *i. q. animus* : nobis ad intellectum -us angustum est 18,8; eius contemplatio (*i. e. imago*) ... -ori meo ac paene intimis sensibus inplicata est 1,2 ; in nostro immo consecrandus est -ore *deus* 32,2 ; Isiaci miseri caedunt -ora 23 (22),1; occupant animos et obstruunt -ora *daemones* 27,8; inlabi -oribus humanis *amorem* 26,12.

pecua, in diem -a (pascua *P*) pascuntur 36,5.

pecus, pecudis. turpissimae -dis caput asini 9,3 ; hominum genus et -des (*Verg., A.*, 1,749) 19,2; hominum -dumque genus (*Verg., A.*, 6,728) 19,2 ; hostiis -dum saginati *daemones* 27,2 ; in -des, aves, hominum animas redire 34,7.

pecus, pecoris. Apollo Admeti -s pascit 24 (23),5. edulium -um ... sanguinem 30,6.

peiero, periero. *deos,* quos impie per diem negamus, nolumus, peieramus 7,6 ; per Iovis Genium peierare 29,5 ; nisi forte ... perierante Proculo deus Romulus 21,9.

pellis. *tympanum* : -es caedunt (*Salii*) 22,8 (24,3).

pello. finitimos agro -ere 25,4.

penes. merito igitur incestum p.

37,3 ; quid enim p. esse tam apertum ? 17,4 ; quis p. pauper esse ? 36,4 ; nemo tam pauper p. esse 36,5 ; a quo nullum p. esse secretum 32,9 ; quae p. esse solida felicitas ? 37,8.

quod ipsum explorare et eruere non possumus 17,2 ; quod eum sentire p., videre non p. 32,4 ; in solem videre non p. 32,5 ; etiam conscientiam solam, sine qua esse non p. 35,6.

etiam nescientes, miseri, potestis in inlicita proruere 31,4.

quem nec ostendere possunt nec videre 10,5; philosophari ... p. 13,3.

non poterat eripere 24 (23),4 ; inlicere non p. 23 (22),4.

neque enim potuerunt ... habere 25,7 ; nec invenire p. 38,6 ; quos optimos sentire p. 14,6.

nec aspicere possis nec tenere 32,6 ; nec p. pulchre gerere 17,2 ; illum luminis fontem p sustinere ? 32,6.

nisi qui possit audere 30,1; eum capere non p. 32,1; nec singulis inservire p. 10,5 ; quae p. numerare 22,8 (24,3) ; cum p. praescire 36,2; qui ... p. sustinere 37,6 ; quamquam ... videri p. 26,7.

ut ... eligere possimus 14,7 ; ut ... requiescere p. 4,5.

ne cognitos aut imitari possint aut damnare non p. 27,8.

cum ... non potuerit imitari nec ... non vereri 24 (23),6.

utique indulgere posset 36,7 ; p. procreare 22,9 (24,4).

si dii creare possent, interire non p. 21,12.

nihil sibi posse perire 36,9.

sequitur infin. passivi : quod nec aetas potest pati mollior, nec cogi servitus durior 28,11. Christianus miser videri potest, non p. inveniri 37,3 ; hic non videri p. ... nec conprehendi ... nec aestimari 18,8.

quia fieri non possunt 20,4 ; sentiri, perspici, intelligi ... non p. 17,6.

quam ut ab homine potuerit inveniri 19,4.

formam dei veri negat videri posse ... conprehendi omnino non posse 19,13 ; putas p. fieri, ut ? 30,1 ; hominem p. denuo reformari 34,9.

deum credi ... potuisse terrenum 29,3 ; hominem a deo, ut primum p. fingi 34,9.

II *cum accus.* : quid autem isti dii pro Romanis possunt ? 25,7.

III *absolute* : cum Octavius ... habeat singula, si potest, refutare 15,1 ; dicam equidem, ut potero, pro viribus 16,1 ; Socraten ... quisque (*i. q. quisquis*) vestrum tantus est, si potuerit, imitetur 13,1 ; naturale est ... quem metueris infestare, si possis 27,8.

Notanda. 1) putas posse fieri ut .. capiat ? 30,1.

2) etiam quos optimos sentire potuerunt (= *potuissent*) 14,6.

3) testam, quantum potest, inrotare 3,6 ; diligenter quantum potest singula ponderemus 14,7.

4) *repetitur* : qui subvenire revivescentibus potest, viventibus non potest 12,4. *Item* : 21,12 ; 32,4 ; 37,2; 37,3 (*vide* non, p. 183).

ne cognitos aut imitari possint aut damnare non possint 27,8.

hominem a deo, ut primum potuisse fingi, ita posse denuo reformari 34,9.

5) *subauditur* : hic non videri potest : visu clarior est ; nec conprehendi : <tactu purior est> ; nec aestimari : sensibus maior est 18,8.

post. *adverb.* : multo p. 13,3 ; Anaximenes deinceps et p. Diogenes ... statuunt 19,5.

post. *praepositio. de tempore* : p. unum et alterum diem placuit Ostiam petere 2,3; nam id temporis p. aestivam diem in temperiem semet autumnitas dirigebat 2,3 ; p. multas epulas 9,6. dum mori p. mortem timent 8,5 ; renasci se ferunt p. mortem 11,2 ; quid p. mortem inpend... 12,1 ; nisi forte p. mortem deos fingitis 21,9 ; p. mortem Amphiaraus ventura respondit 26,5 ; nihil se esse p. mortem 34,12 ; *hominem* nihil esse p. obitum 34,9 ; p. senium arbusta frondescunt 34,11 ; captivas eas p. victorias adorare 25,6. p. haec ... discessimus 40,1.

postea. ut nec p. de vestra veneratione culturam *sentit deus* 22,4 (23,12) ; illic Vulcanum facit omnium principem, et p. Iovis gentem 21,3.

posteaquam ... perdiderunt, ... non desinunt perditi iam perdere 26,8.

posteris ducibus 25,4.

posterior : si priorum aut oblitus aut inscius -orum recordaris 33,2.

postremus : ut pistorum praecipuus, ita -us philosophorum 14,1.

posteritas. ad memoriam -tis 21,5.

postremo. primo ... petiit, mox ... adiunxit, postremo ... respondit 13,4 ; nondum deus est ... nec adhuc deus est ... ; tunc p. deus est, cum ... 22,5 (23,13).

postridie biduum prorogavit *Simonides* 13,4.

postumus. qui inmortalitatem -am somnias 12,3.

potestas. sic eorum (*sc. Romanorum*) -s et auctoritas totius orbis ambitus occupavit, sic imperium suum ... propagavit 6,2 ; cuius adeo nulla vis nec -as est (*sc. dei Iudaeorum*) 10,4 ; metu suae -tis (*sc. Alexandri*) 21,3 ; ad honorem emeritae -tis 21,9 ; tu in caelo summam -tem dividi credas 18,7 (*v. app. crit.*) ; adsignat unam -tem 19,9 ; de una -te consentiunt 18,11 ; prae nimia et incredibili -te *dei* 19,14.

pro ... eloquentiae -te 14,3. cum dimitti praesertim haberent in sua -te 37,4. quod ... honoribus floreant, polleant -tibus 37,7. licentiae -tis (*i. e. eorum qui summa rerum potiuntur*) 37,7.

potius. 1) *solum ponitur* : cum belli ardore saevitur, meliores p.

occumbere 5,10; haec enim p. de vestris gentibus nata sunt 31,2.

2) *sequitur* quam : consulte p. quam profane de divinitate disputantem 8,3 ; fruuntur p. quam gloriantur 31,5.

utrum ... an p. 17,1.

potus. delibatos altaribus -us abhorretis 12,5.

prae. quem et invenire difficile p. nimia et incredibili potestate (*sc. deum*) 19,14.

praebeo. quoniam nulla huiusmodi fabulis -etur adsensio 21,11 ; cum et praeclaro viro honor verius et optimo amor dulcius -eatur 29,5.

praeceptum. quamdiu -is salubribus obtemperaverunt 33,3.

praecello. ut ipse Romulus ... populum suum facinore -eret 25,2.

praecerpo. vates futura -unt 7,6 ; -tos cibos et delibatos altaribus potus 12,5.

praecipue. in illo p. sermone eius mentis meae resedit intentio 1,5 ; ipsa p. formae nostrae pulchritudo ... fatetur 17,11 ; has fabulas ... elaboramus, carminibus p. poetarum 24 (23),1. p. cum a feris beluis hoc differamus, quod 17,2.

praecipuus. ut pistorum -us, ita postremus philosophorum 14,1 ; populares deos multos, sed naturalem unum -um 19.7. hic enim (*sc. Homerus*) -us bello Troico deos vestros ... in hominum rebus et actibus miscuit 24 (23),3 ; Pythagoras primus et -us Plato ... tradiderunt 34,6. quod Caecilius adserere inter -a conisus est 17,1.

praeclarus. cum et -o viro honor verius ... praebeatur 29,5.

praeclare. et Plato ideo p. Homerum ... de civitate eiecit 24 (23),2.

praecurro. non respuit comitem (*sc. se*), sed ... praecucurrit 1,4.

praeda. quicquid Romani tenent ..., audaciae -a est 25,5.

praedico, is. ignes, quos et -itis et timetis 12,4; -ta ... de oraculis fata 7,5 ; quod non sit his ante -tum 33,4.

praedico, as. *deum* numquam publice, nisi interrogati, -amus 19,15; omnes vestri viri fortes, quos in exemplum -atis 36,8. quid aliud et a nobis deus quam mens et ratio et spiritus -atur? 19,3; audio poetas quoque unum patrem divum atque hominum -antes, et talem esse mortalium mentem, qualem 19,1.

praedictio. de divinis -nibus prophetarum 34,5.

praefandus. *v. praefor.*

praefero. nos, qui non habitu sapientiam, sed mente -imus 38,6.

praeficio. interim mundo deum -it *Aristoteles* 19,9.

praefor. *deum* in publicum dicere inpossibile -atur *Plato* 19,14 ; maxime nefaria et honore -anda 9,3.

praemico. fulmina -are 5,9.

praemium. sic defunctis -um et futuris dabatur exemplum 20,6 ;

nemo -um percipit ante experimentum 37,2.

praeparo. quae cruciatibus aeternis -ata 35,1.

praepono. universis <se> esse -situm 13,2.

praescio. qui (*sc. deus*) cum possit -ire materiam 36,1.

praescius destinatam enim sibi ... poenam -us perhorrescit 35,2.

praesens. pariter -s ubique interest *deus* 32,8 ; adflatu suo auctoritatem quasi -tis numinis consequuntur 27,1 ; fide -tis eius (*sc. dei*) maiestatis 38,4; discurrentem scilicet atque ubique -tem *deum* 10,5 ; virtutem eius (*sc. dei*) semper -tem aspicimus 32,4; altius moveor, non de -ti actione, sed de toto genere disputandi 14,3. spernunt tormenta -tia 8,5 ; numinibus incolis, -tibus, inquilinis 7,5. Tiresias caecus futura videbat, qui -tia non videbat 26,5 ; nec saltem de -tibus capitis experimentum 12,1.

praesentia. cum augeret maxime laetitiam meam amicissimi hominis inopinata -a 2,2 ; deorum -am 7,4. in praesentiarum 5,1.

praesertim. non nullis p. vestrum adsistentibus 27,2. cum dimitti p. haberent in sua potestate 37,4.

praestans. aliquod numen -tissimae mentis 17,4.

praesto. qui nativitatem omnibus -et 18,7; mutua sibi patrocinia -are 22,10 (24,5). at nos pudorem non facie, sed mente -amus 31,5.

praestigias edunt *magi* 26,10.

praestringo. opinio et mens imperitorum ... auri fulgore -itur 22,1 (23,9).

praesum. -esse ei (*sc. domui*) crederes dominum 18,4.

praetereo. multa -eo consulto 10,1. in -ita redire 1,1.

pravitas. utrum sit eorum detestanda -s an optanda felicitas 5,11: adgrediar ... fontem ipsum erroris et -tis ... aperire 26,7 ; errorem -tis infundere 26,8.

pravae religionis obscuritas 10,1; inductis -is religionibus 26,8.

premo. malo pressus et victus 28,4. *i. q. imprimo* : manum ori admovens osculum labiis pressit 2,4. *i. q. deprimo*: incerta nobis veritas occultatur et -itur 5,13.

primo deliberationi diem petiit, postridie ..., mox ... postremo 13,4.

primum. hominem adeo, ut p. potuisse fingi, ita posse denuo reformari 34,9.

primus. *Democritus* quamvis atomorum -us inventor 19,8; in -is parentibus 21,9; asylo -a plebs congregata est 25,2 ; haec -a sunt auspicia religiosae civitatis *ib.* sit Thales Milesius omnium -us, qui -us omnium de caelestibus disputavit 19,4; eorum magorum et eloquio et negotio -us Hostanes 25,11 ; Pythagoras -us et praecipuus Plato ... tradiderunt 34,6.

princeps. Socraten, sapientiae -ipem 13,1; qui Iovem -ipem volunt 18,11; Saturnum enim -ipem

huius generis et examinis 21,4; illic Vulcanum facit omnium -ipem 21,3. -ipibus et regibus ... blanditur 29,5 ; libertatem suam adversus reges et -ipes erigit 37,1.

principalis. philosophi -is ... opinionem (*sc. Thaletis*) 19,4.

principatus. Persas de equorum hinnitu augurantes -um 18,6; menti divinae tribuens -um (*Theophratus*) 19,10.

principio. sint p. omnium semina ... densata 5,7; p., ait, caelum ac terras spiritus intus alit (*Verg., A.*, 6,725) 19,2; nec dissimulabo p. ita Natalis mei ... lubricam nutasse sententiam 16,1.

principium. deum nec -um habere nec terminum 18,7 ; rationem vult omnium esse -um (*Zenon*) 19,10.

prior. *cum subst.* : vel qui -r *(fuit)* Diagoras Melius 8,2 ; ergo homo novus nascitur, non -r ille reparatur 11,7. *solum*: -ibus credere (*i. q. maioribus*) 6,1. *n. gen.*: si -um aut oblitus aut inscius posteriorum recordaris 33,2.

prius quam. p. se debere deum nosse q. colere 22,7 (24,2) ; p. eos deseruisse ... q. esse desertos 33,5. quos p. taedescit impudicitiae suae q. pudescit 28,10. neque enim p. exultare te dignum est ... q. utrimque plenius fuerit peroratum 14,2 ; philosophos ... p. q. sollertia mentis parerent nominis claritatem, habitos esse plebeios 16,5.

pro. *interiectio* : p. mira stultitia et incredibilis audacia ! 8,5 ; pro nefas 9,5 ; 28,11.

pro. *praepositio*. 1) *de loco* : satis est p. pedibus (τὰ πρὸ τῶν ποδῶν) aspicere 12,7.

2) *de commodo* : quid isti dii p. Romanis possunt, qui nihil p. suis adversus eorum arma valuerunt ? 25,7.

3) *loco alicuius* : deus qui ante mundum fuerit sibi ipse p. mundo 18,7 ; Euphrates Mesopotamiam p. imbribus pensat 18,3.

4) *de mercede* : summo supplicio p. facinore punitum 9,4.

5) *de ratione* : quod plerumque p. disserentium viribus et eloquentiae potestate etiam perspicuae veritatis condicio mutetur 14,3 ; dicam equidem, ut potero, p. viribus 16,1 ; *deus* p. meritis et qualitatibus singulorum etiam fata determinat 36,2 ; ac de fato satis *diximus* ... p. tempore 36,2.

probatio. *i. q. demonstratio* : fidem confessae -nis 14,7.

probo. *comprobare, confirmare* : quae adventu suo ... -avit matronae castitatem (*sc. Mater Idaea*) 7,3 ; fabulas istas ... numquam vel investigari vel -ari 28,2 ; una veritate confirmata -ataque 16,4. quae fieri non crederemus, nisi de vobis -aretis 29,1. in primis parentibus -ata mortalitas 21,9.

approbare : nec singulas audet eligere (*sc. vias*), nec universas -are 16,3 ; ea quae recta sunt eligere, -are, suscipere 14,7.

procreo. cum si eunuchos deus vellet, posset -are, non facere 22,9 (24,4) ; omnes homines ... sensus capaces et habiles -atos (*esse*) 16,5 ; vos enim video -atos filios ... exponere 30,2 ; cupiditate -andi 31,5.

procul est ab eius simplicitate subtilis urbanitas 16,2.

Proculus. nisi forte ... perieante -o deus Romulus *est* 21,9.

procupidinem. 26,12*. *v. adnot. crit.*

procurro. cuius testa et -eret longius 3,6 ; in altum -entibus petrarum obicibus 4,5.

Prodicus adsumptos (*esse*) in deos loquitur, qui ... 21,2.

prodigus. malumus nos bonos esse quam -os 36,7.

proditor. confluxerant perditi, facinerosi, ... -es 25,2.

prodo. metu suae potestatis -itum *esse* sibi ... a sacerdote secretum 21,3 ; quae omnia in hoc -ita, ut ... 24 (23),7.

Terrae enim vel Caeli filius proditus *est Saturnus* 21,7 ; idem etiam daemonas -idit terrenos *esse* 25,11 ; Saturnum omnes scriptores ... hominem *esse* -iderunt 21,4.

qui -itum iri se ob monile ab uxore nescivit 26,5 ; nec tanto tempore aliquem existere qui -eret 28,2.

proelium. sic Claudi et Iuni non -um in Poenos, sed ferale naufragium est 7,4.

profane. *i. q. impie* : consulte potius quam p. de divinitate disputantem *Protagoram* 8,3. *v. profanus.*

profanus. *opp. sacer* : sine dilectu tangunt loca sacra et -a 5,9.

impius : plebem -ae coniurationis instituunt 8,4; nisi -us nemo deliberat 35,4 ; non -us melius esset quam sic religiosus 22,9 (24,4).

expers : studiorum rudes, litterarum -os, expertes artium 5,4.

profecto. iam p. intelleget 4,4.

profero. *propagare* : isti scilicet *dii* adversus ceteros ... Romanorum imperium protulerunt 25,9.

edere : hostias et victimas deo offeram, quas in usum mei protulit? 32,2.

pronuntiare : ne non tam ex nostris disputationibus nata sententia quam ex tuis sensibus prolata videatur 5,1 ; id quod criminaris in commune conpendium protuli 15,1.

absolute : si quicumque de divinis quaerat, sentiat, proferat 16,6.

profugus. Saturnus Creta -us 21,5. *translate* : Christianus ibi nullus, nisi aut reus suae religionis aut -us (*i. q. apostata*) 35,6.

profundus. hiatum -ae voraginis coaequavit 7,3 ; caelumque -um (Verg., *G.*, 4,222) 19,2. quae infra terram -a demersa sunt 5,5. cum ... de tenebrarum -o in lucem ... emergerem 1,4.

progredior. sensim ... tranquilleque -ssi 3,4. -iar ulterius 4,3.

prohibeo. vos enim adulteria -etis et facitis 35,6.

proicio. in terram proiecti *homines* 5,6.

proinde. p. ... nullum negotium est patefacere 5,2. p. desinite ... rimari 12,7. p. Socrates ... viderit 38,5. nos p. solliciti ... ponderemus 14,7.

prolixe. at ego ... -ius omnium nostrum vice gaudeo 40,3.

prolixus. -ior de sideribus oratio 17,6; in scaenicis etiam *ludis* ... turpitudo -ior 37,12.

promisce. se p. appellant fratres et sorores 9,2 ; dum Venerem p. spargitis 31,4

promptius. de quibus crastino . . p. requiremus 40,2.

pronus. illa -a in terramque vergentia 17,2.

propago. sic eorum potestas et auctoritas ... imperium suum ultra solis vias ... -avit 6,2. non potest -are vitam *imperator* 37,2.

prope. ut p. dixerim 32,9.

propensus. nec in alteram partem -us incumbas 5,1.

propheta. de divinis praedictionibus -arum 34,5 ; de oraculis -arum 35,1.

propinquum sanguinem fudit *Romulus* 25,3.

propitio. illum unum -ant 29,4; qui fraudibus abstinet, -at deum 32,3.

propositio. ut -nis incerto incertior responsionis nostrae intentio fundaretur 16,2.

propositum. sed ad -um satis est 34,8.

propriis appellationum insignibus 18,10.

propter hanc fabulam Galli eam ... colunt 23 (22),4.

propudium. haec et huiusmodi -a 29,1.

propudiosus. meretrices -ae 25,8.

prorogo. biduum -avit 13,4.

prorsus. eruenda p. haec et execranda consensio 9,1.

proruo. in inlicita -ere 31,4.

prosapia. homo Plautinae -ae 14,1.

prosequor. quae vero et quanta de oraculis -ar? 26,5. Hostanes ... verum deum merita maiestate -itur 25,11.

prospicio. quod illa ... nihil nata sunt prospicere nisi pabulum 17,2.

prosto. apud quos sexus omnis membris omnibus -at 28,10.

prosum. qui ... utilitati hominum profuerunt 21,2. ita ut notitia *dei* prosit ad veniam 35,5. sed Iudaeis nihil profuit, quod ... coluerunt 33,2.

prosterno. at quos - raverant, detriumphatos colere coeperunt 25,7 (*v. adn. crit.*) ; Paulus apud Cannas cum maiore reipublicae parte -ratus est 26,3.

Protagoras. cum Abderiten -am Athenienses viri ... expulerint suis finibus et in contione eius scripta deusserint 8,3.

protego. deos, quos facitis -itis 22,7 (24,2) ; quibus Romana civitas et -itur et ornatur 7,5. ut me ex tribus medium lateris ambitione -erent 4,6.

Protesilaus. quis unus ullus ab inferis vel -i sorte remeavit ? 11,8.

provenio. ut fecundius nequiora -iunt 9,1.

providentia. iam -ae quantae (*fuit*) ... inserere ! 17,8 ! cum caelo terraque perspicias -am, ordinem, legem 18,4. *i. q. dei providentia* : quod si mundus divina -a ... regeretur 5,12 ; quoniam de -a nulla dubitatio est 18,5 ; ad unitatem -ae omnes revolvuntur 19,10 ; quod si -a mundus regitur 20,2 ; de -a fateor 40,2.

provideo. nobis -endum est, ne odio identidem sermonum omnium laboremus 14,6.

provincia. per universa imperia, -as, oppida 6,1 ; *deorum* sepulcra dinumerat et per -as monstrat *Evhemerus* 21,1. quae extra istam orbis -am sunt 32,7.

provoco. quis non miles ... audacius periculum -et ? 37,2 ; lacrimas vestras vanis gestibus et nutibus -at *mimus* 37,12. canis ... iactu offulae ultra spatium lineae ... ad impetum et saltum -atur 9,6 ; a tirunculo farris superficie quasi ad innoxios ictus -ato 9,5.

prout infida suspicio spargitur, ita eius dubia opinio dissipatur 16,3 ; vel exiliunt statim vel evanescunt gradatim *daemones*, prout fides patientis adiuvat aut gratia curantis adspirat 27,7.

proximus. utrisque -us 4,6 ; non tantum nobis -us, sed infusus est *deus* 32,7 ; civitates -as evertere 25,4.

de proximo : Christianos de -o fugitant, quos longe in coetibus per vos lacessebant *daemones* 27,7.

proxime. nonne apertius, -ius, verius ait ... ? 19,2.

prudens. ut ... beati satis satisque -es iure videamur 5,5.

prudentia. ita confessae inperitiae summa -a est 13,2 ; testimonium meruit -ae singularis 13,2 ; nostrates pauperes et commentos esse -am et 16,5 ; tamque inreligiosa nescio qua -a tumescentem 8,1.

publice. imagines consecratas vulgus orare et p. colere 22,1 (23,9) ; deum ... numquam p. nisi interrogati praedicamus 19,15 ; si audire nos p. aut erubescitis aut timetis 31,6.

publicus. Paulus apud Cannas cum maiore rei -ae parte prostratus est 26,3 ; quorum cibo ... res -a summa regeretur 25,12 ; convivia -a absque vobis 12,5 ; -um (*i. q. vulgarem*) errorem 19,10.

cum honesta semper -o gaudeant 10,2. in -um muta, in angulis garrula *natio* 8,4 ; *deum* in -um dicere inpossibile praefatur *Plato* 19,14 ; quos in -um excurrere videtis 27,3.

pudescit. quos prius taedescit impudicitiae suae quam -it 28,10.

pudet. Cybelae Dindyma -et dicere 23 (22),4 ; ne quis <nos>

existimet ... nostrae religionis -ere 38,1 ; nisi illud, quod colunt et interprimunt, aut puniendum est aut -endum 10,2. strepitus per -enda corporis expressos 28,9.

pudicitia. ut gloriam -ae deformis infamiae aspersione macularet 31,1.

pudicus. ut nonnullis rubori sit etiam -a coniunctio 31,5 ; reginam -am 20,6 ; convivia ... -a 31,5. *subst.* : ea enim de castis fingitis et -is 29,1.

pudor. nos -em non facie, sed mente praestamus 31,5 ; nos, qui moribus et -e censemur 37,11.

puer. -i et mulierculae nostrae 37,5 ; corrumpuntur ingenia -orum 24 (23),8 ; -os videmus ... ludere 3,5 ; is se in -is victorem ferebat 3,6.

pulcher. quam -crum spectaculum deo 37,1 ; in -cro genere vivendi 31,7. dominum parentemque ipsis sideribus et totius mundi partibus -chriorem 18,4.

pulchre gerere rem civilem 17,2.

pulchritudo. ipsa formae nostrae -o 17,11.

pullus. -orum solistimum tripudium 26,2 ; -os cavea reclusos 25,12. -os edaces habuit et Paulus 26,3.

pulvis. corpus omne, sive arescit in -erem, sive 34,10.

punio. vos scelera admissa -itis 35,6 ; qui sortem in hominibus -iat, non voluntatem 11,6. in nobis non genitura plectitur, sed ingenii natura -itur 36,2 ; quorum aliquem deum si quis occiderit, etiam capite -itur 28,8. hominem summo supplicio pro facinore -itum 9,4. nisi illud, quod colunt et interprimunt, aut -endum est aut pudendum 10,2.

purgo. quasi ... iam omnia facta sua illa negatione -aret 28,4.

purpura. fulgere -a, mente sordescere 37,10 ; honores et -as despiciunt 8,4 ; si honores vestros et -as recusamus 31,6 ; fascibus et -is gloriaris 37,10.

purus. bonus animus et -a mens et sincera sententia 32,2 ; cum homo deum -a mente veneratur 29,8 ; <tactu -ior est> *deus* 18,8.

puto. I *absol. inseritur* : ut -atis 13,8.

sequitur acc. cum inf. : ni forte ... inquirendum -as 18,5 ; -as posse fieri, ut ... ? 30,1 ; magnitudinem dei qui se -at nosse 18,9 ; qui -atis deum credi ... meruisse noxium 29,2 ; -atis autem nos occultare quod colimus ? 32,1 ; hos nec audiendos in totum -abamus 28,3 ; tripudium expectandum non -averunt 26,2 ; -es eos iam revixisse 11,2.

seq. acc. duplex : ab his, quos bonos -averunt 14,6 ; facultates, si utiles -aremus 36,6.

Pyrrho et omnis Academicorum multitudo deliberet 38,5.

Pyrrhus. de Pyrrho Ennius Apollinis Pythi responsa confinxit 26,6.

Pythagoras. sic etiam condicionem renascendi, -as primus et praecipuus Plato ... tradiderunt 34,6 ; -ae deus est animus per universam rerum naturam commeans 19,6.

Pythia. Demos thenes ... φιλιππίζειν Pythiam querebatur 26,6.

Pythius. de Pyrrho Ennius Apollinis -i responsa confinxit 26,6.

Q

quaero. *sequitur accusat.* : dum undique hospites deos -unt et suos faciunt 6,2 ; nec nomen deo -as 18,10 ; formam dei veri ... -i non oportere 19,13 ; humi -ere quod in sublimi debeas invenire 17,2 ; quod illi summa intentione -siverunt nec invenire potuerunt 38,6.

seq. de *cum abl.* : *id,* de quo cum maxime -imus 5,1 ; si quicumque (= *quivis*) de divinis -at 16,6.

seq. interrog. obliqua : cum de eo, quid et quales arbitraretur deos, ab Hierone tyranno -eretur 13,3.

quaestio. quod pertineat ad summam -nis 40,2 ; in summis -nibus tuta dubitatio 13,3. exercentes in his perversam -nem (*sc. iudiciariam*) 28,3.

qualis. talem esse mortalium mentem, -em parens omnium diem duxerit 19,1. cum de eo, quid et -es arbitraretur deos, ... quaereretur 13,3.

qualitas. pro meritis et -tibus singulorum etiam fata determinat *deus* 36,1.

quam. I *in exclamatione* : ridenda q. multa, <q. multa> etiam miseranda sunt ! 22,8 (24,3) ; q. pulchrum spectaculum deo, cum ... 37,1 ; caelum ipsum vide : quam late tenditur, quam rapide volvitur 17,5 ; quicquid arborum est vide : quam e terrae visceribus animatur 17,9.

II *in interrog. obliqua* : vide adeo, q. ... omnis natura meditetur 34,11. *cum adiectivo* : non possum exprimere sermonibus, quanto quamque impatienti gaudio exultaverim 2,2 ; iam scies, q. sit in eo ... mira et divina libratio 17,5 ; nec ... capitis experimentum q. vos ... cassa vota decipiant 12,1 ; q. autem inicum sit .., credite 28,1.

III *in comparatione* 1) *respondet* tam : fabula tam detestanda q. nota est 9,5 ; tam times q. timeris 37,9 ; quid potest esse tam apertum ... q. esse aliquod numen ? 17,4 ; nemo tam pauper potest esse q. natus est 36,5 ; ne non tam ... nata q. ... prolata videatur 5,1 ; cum non tam virtute q. religione et pietate pollerent 25,1.

2) nihil aliud quam : quid aliud et a nobis deus q. mens ... praedicatur ? 19,3 ; nihil aliud q. « deum » dicunt 18,11 ; signa ... quid aliud q. inauratae cruces sunt ?

29,7 ; quid enim aliud est fatum quam quod ... ? 36,2.

3) *antecedit comparativus*: magis sunt augusta ... q. opulenta 7,5; magis aurum suspicere q. caelum 16,5 ; ubi magis q. a sacerdotibus inter aras et delubra conducuntur stupra ? 25,11 ; magis omnia verisimilia q. vera 5,2 ; non magis Isidem q. ceparum acrimonias metuunt, nec Serapidem magis q. strepitus ... contremescunt 28,9; magis optare q. credere 34,12.

huius erroris non minorem ad te quam ad ipsum infamiam redundare 3,1; cum *deum* ... non minoris sceleris sit ignorare quam laedere 35,4.

difficilius est ... incipere, q. ... iterare 34,9 ; facilius esse disputare q. conserere 4,4 ; quae facilius est sentire q. dicere 39,1 ; flagrantius q. in adulteras soleat, cum Iunone concumbere 24 (23),4 ; frequentius q. 7,4 ; 25,11 ; non profanus melius esset q. sic religiosus ? 22,9 (24,4) ; est eis tutius ... q. 29,5.

potius q. : cuilibet opinioni temere *(potius)* succumbere q. ... perseverare 5,3 ; consulte potius q. profane 8,3 ; fruuntur potius q. gloriantur 31,5.

malo : ut ... malint omnia suspendere q. . . iudicare 14,5 ; fieri malunt ... q. sibi credere 22,7 (24,2) ; malunt enim extingui q... reparari 34,12 ; contemnere opes malumus q. <non> continere 36,7 ; malumus nos bonos esse q. prodigos *ib.*

ante, prius, *v.* ante 6,1 ; 24 (23),6 ; 27,8, *et* prius 14,2 ; 16,5 ; 22,6 (24,2) ; 28,10 ; 33,5.

IV quam ut : esto altior et sublimior ... ratio q. ut ab homine potuerit inveniri 19,4.

quamdiu enim eum caste, innoxie religioseque coluerunt, q. praeceptis salubribus obtemperaverunt 33,3.

quamlibet sis multo comitatu stipatus, ad periculum tamen solus es 37,9.

quamquam. *cum coni.* : q. tibi ... non sit ambiguum, inpraesentiarum tamen ita tibi informandus est animus 5,1; q. me tua delectarit oratio, tamen altius moveor 14,3 ; q. videri possit industriam casus imitatus, adgrediar tamen 26,7 ; et q. imperitia dei sufficiat ad poenam ..., tamen 35,5.

i. q. attamen, *initio enuntiati primarii* : q. ... Socraten imitetur 13,1 ; q., etsi iustos darem, culpam tamen ... fato tribui *novi* 11,5.

quamvis. 1 *cum coni.* : cum omnium gentium de dis inmortalibus, q. incerta sit vel ratio vel origo, maneat tamen firma consensio 8,1.

2) *cum indic.* : q. in nonnullis disciplina nostra minor est, multo tamen vobis meliores deprehendemur 35,5.

3) *cum subst.* : Democritus, q. atomorum primus inventor, nonne ... ? 19,8.

cum adi. : q. diversa 16,4. *cum adv.* : q. varie 19,9.

quando. *interrogativum* : q. umquam regni societas cum fide coepit ? 18,6; q. igitur hic nascitur ? 22,5 (23,13).

quantus. *adi.* 1) *relativum* : soli sibi tantus, -us est, notus 18,8 ; tantum sanctitatis tribuere consuevit, -um adstruxerit vetustatis 6,3.

2) *interrogativum* : quae vero et -a de oraculis prosequar? 26,5. non possum exprimere sermonibus, -o quamque inpatienti gaudio exultaverim 2,2.

3) *exclamativum* : -a monstra, quae portenta confingunt ! 10,5 ; iam providentiae -ae (*est*) ... inserere ! 17,8. -o venerabilius ac melius (*est*) ... excipere ! 6,1 ; quanto verius ... iudicant ! 22,6 (24,1) ; -o magis deus ... tenebris interest 32,9.

locutiones : eam testam ... -um potest, super undas inrotare 3,6 ; diligenter -um potest, singula ponderemus 14,7.

Octavio meo plurimum -um, sed et mihi gratulor 40,1; qui plurimum -um veritati ... nocuerunt 23,1.

adverb. relat. : eius contemplatio (= *imago*) -um subtracta est oculis, tantum pectori meo ... inplicata est 1,2 ; quod sibi, -o inquisitio tardior pergeret, tanto veritas fieret obscurior 13,4 ; cuius (*sc. dei*) -o iudicium tardum, tanto magis iustum est 34,12.

quare. hominem nosse se et circumspicere debere, quid sit, unde sit, q sit 17,1.

quasi. I *in enuntiato, seq. coniunct.* : q. ... aeternus ordo turbetur 11,1 ; q. non omne corpus ... in terram resolvatur ... nec intersit utrum . . an 11,4 ; q. et aversus incedat Ianus 23 (22),5 ; q. eierato nomine iam omnia facta sua illa negatione purgaret 28,4 ; q. Christiani monstra colerent, infantes vorarent, convivia incesta miscerent 28,2.

II *cum nom.* : si mihi q. novus aliqui et q. ignarus partis utriusque considas 5,2 ; *sacerdotis* q. parentis sui adorare naturam 9,4; auctoritatem q. praesentis numinis consequuntur 27,1 ; a tirunculo q. ad innoxios ictus provocato 9,5 ; *deus* interest cogitationibus nostris, q. alteris tenebris 32,9.

quatenus. *i. q. quoniam* : q. ultra humilitatis nostrae terminos evagamur 5,6.

quatio. cum periculo -eris 12,3.

que. COLLOCATIO : in terramque 17,2 ; magisq. 5,2 ; satisq. 5,5; tamq. 8,1 ; 17,4 ; circaq. 17,4 ; hodieq. 30,4 (*v. hodieque*) ; interdumq. 19 10.

coniunguntur membra A) *bina* 1) *substantiva* : auctorem suum parentemq. 17,7; bonorum malorumq. fata mixta 5,10 ; omnia caelestia terrenaq. 32,7 ; caelestium terrenorumq. fabricator 19,14; caelo terraq. (caelum terramque *P*) 18,4 ; dominum parentemq. 17,7 ; gentes nationesq. 33,1 ; hominum pecudumq. genus (*Verg., A.*, 6,728)

19,1 ; insontium nocentumq. 5,10 ; perditis sceleratisq. 9,4 ; ritus suos moresq. 20,6 ; timorem omnem ... venerationemq. 8,2.

2) *adiectiva* : beati satis satisq. prudentes 5,5; caecis occultisq. vulneribus 9,5 ; non canis spumosisq. fluctibus 3,2 ; crispis tortuosisq. ... erroribus 3,2 ; scriptores ... Graeci Romaniq. 21,4 ; laeti hilaresq. discessimus 40,3 ; substantiam inter mortalem inmortalemq ... mediam 26,12 ; prona in terramq. vergentia 17,2. quanto quamq. inpatienti gaudio 2,2 ; tanta audacia tamq. inreligiosa nescio qua prudentia 8,1.

3) *participia* : una veritate confirmata probataq. 16,4; quibus densatis coactisq. 5,9.

4) *gerund.* : arandi metendiq. tempus 17,6.

5) *adverbia* : quae sunt infra circaq. 17,4 ; sensim itaque tranquilleq. progressi 3,4.

6) *acc. cum inf.* : angelos dei sedem tueri eiusq. venerationi ... adsistere 25,11.

7) *enuntiata* : Chrysippus credit Zenonemq. imitatur 19,11 ; ritus fuit ... hodieq. ... colitur 30,4 ; nobis ... nec videre fas (*est*) nec audire, tantumq. ... cavemus 30,6

repetitur adverbium : beati satis satisq. prudentes 5,5. *cf.* quanto quamq. 2,2 ; tanta tamq. 8,1; tam ... tam. . tamq. 17,4.

B *terna*. **a b c** q : in Hesiodi, Homeri Orpheiq. carminibus 19,11 ; tam apertum, tam confessum, tamq. perspicuum 17,4 ; caste, innoxie religioseq. 33,3.

a q. **b** q. **c** q. : per omnes terrasq tractusq. maris caelumq. profundum (*Verg., G.*, 4,222) 19,2.

naturalem legem atque divinam et aethera interim interdumq. rationem 19,10.

C. *quaterna*. **a b c d** q. : templis, aris, victimis caerimoniisq. 10,4 ; dubia, incerta, suspensa, magisq. omnia verisimilia quam vera 5 2 ; imperant, regnant, fruuntur orbe toto vestrique dominantur 12,5.

quemadmodum. *interrog.* : ego vos in hoc magis miror, q. tribuatis 38,3. *relat.* : eloquar q. sentio 18,9 ; dicam q. sentio 36,5.

querella. *cum gen. obiect.* : culpam iudicis transferunt ad incerti -am 14,5.

queror. Demosthenes ... φιλιππίζειν Pythiam -ebatur 26,6. nec avocanda, quod -eris, diutius intentio 15,1.

qui. *pron. relat.* A *ponitur in enuntiato secundario* I *pertinet ad pronomen* a) *personale* : tu, qui ... somnias, ... nondum condicionem tuam sentis ? 12,3 ; nos, quibus vultus erectus, quibus suspectus in caelum datus est 17,2 ; nos, qui moribus et pudore censemur, abstinemus 37,11 ; nos, <qui> (*om. P*) non praeferimus, ... non eloquimur, gloriamur 38,6 ; vos plane, qui ligneos deos consecratis, ... adoratis 29,6.

Notandum : sibi mortuis extinctis, qui sicut nascimur et interimus, aeternitatem repromittere 11,3.

b) *demonstrativum* : circumveniuntur ab his, quos bonos putaverunt 14,6 ; dum nihil ex his, quae timent, norunt 22,7 (24,2) ; nam et haec nimis multa sunt, quae aut omnia aut pleraque omnium vera declarat 10,1 ; haec nobis tamen nata sunt quae omnia ... possidemus 36,5.

is, cuius testa procurreret longius 3,6; ei qui sacris inbuatur 9,5; ab eo, quo extructa est 34,5; eorum, apud quos prostat 28,10 ; eos, qui deum nesciunt 35,4 ; ut id colant, quod merentur 9,4 ; id quod criminaris 15,2 ; divinum autem id est, quod nec ortum habet nec occasum 21,10 ; id mali facinoris, quod 28,11 ; id, quod non sit, incipere quam id, quod fuerit, iterare 34,9 ; ea quae iam transacta et decursa sunt 1,1 ; ea vero quae recta sunt eligere 14,7 ; ea quae fieri non crederemus 29,1 ; ea, quae facilius est sentire 39,1.

ille, qui ... adversum nos fabulatur 28,10 ; ille, qui ceteris deus *est* 29,4 ; sic apud nos religiosor est ille qui iustior 32,3 ; magis pauper ille est, qui ... plura desiderat 36,4 ; quis autem ille qui dubitat ? 38,2 ; ne ille miserabilis, cuius ... spes omnis innititur 29,2 ; illum, qui dicit 30,1 ; illos, quos facitis protegitis 22,7 ; (24,2) ; illud, quod colunt 10,2 ; illa, quae paulo ante tibi dicta sunt 27,4.

ipsi, qui adversum se sententiam dixit, insultat 37,1.

eadem die, qua fecerant 7,3 ; eadem congregati quiete, qua singuli 31,6 ; eadem tranquillitate, qua vivimus 38,4 ; quod oraculum, idem ipse persensit 13,2 ; eadem fere et ista (*sunt*), quae nostra sunt 19,5; eadem sensisse et egisse, quae sentitis et geritis 28,5 ; philosophos eadem disputare quae dicimus 34,5; isdem illis, quibus armantur, philosophorum telis 39,1.

c) *indefinitum* : nec tanto tempore aliquem existere qui proderet 28,2 ; aliqua consubsidunt, de quibus crastino ... requiremus 40,2; nec quidquam accidisse, quod non sit his ante praedictum 33,4

d) *interrogativum* : quis potest pauper esse qui non eget, qui non inhiat alieno, qui deo dives est ? 36,4.

II *pertinet ad adiectivum* : nemo hoc credere potest nisi qui possit audere 30,1 ; neminem fero ... qui ... nitatur 8,1 ; neminem esse qui velit 37,6 ; nihil in homine membrorum est, quod non ... sit 18,1 ; moritur omne quod nascitur 21,10 ; etsi omne quod nascitur nullo opere corrumpitur 38,1 ; omnia quae orta sunt occidere, quae facta sunt, interire 34,2 ; cum omnibus quae caelo continentur 34,2; adversus ceteros (*deos*), qui in gentibus colebantur 25,9.

III *pertinet ad substantivum* a) *unum* 1) *nomen propr.*: Amphiaraus, qui nescivit 26,5 ; Curtius, qui coaequavit 7,3 ; Cybelae, quae exsecuit 23 (22),4 ; vel qui prior Diagoras Melius 8,2 ; Epicurus ille qui fingit 19,8 ; mater Idaea, quae probavit 7,3 ; Mucium Scaevolam, qui perisset 37,3 ; Plato, qui credidit 27,12 ; Socrates, qui declinabat 26,9 ; Thales, qui primus disputavit 19,4; Tiresias, qui videbat 26,5.

2) *nomen appell.*: aequoris, quod . . adluderet 3,3 ; animus, ex quo .. carpatur 19,6; auditorum, qui... adsentiuntur 14,4 ; canis, qui candelabro nexus est 9,6 ; conscientiam solam, sine qua esse non possumus 35,6 ; de civitate, quam instituebat 24 (23),2 ; Christianos, quos lacessebant 27,7; daemoniis, quibus libatum est 38,1 ; deo, qui solus est 18,10 ; deum, cuius adeo nulla vis 10,4 ; soli deo, cuius est 37,1 ; dei, cuius iudicium ... iustum est 34,12 ; quem colimus deum 32,4 ; dei, a quo 32,9 ; 40,3 ; deos, quos 6,1; 2; 7,6; 12,5; deos, adversus quos 25,7; elementorum, in quae 5,8 ; hominum fama, quae alitur, ... consumitur 28,6 ; equestrium fratrum, qui nuntiaverunt 7,3 ; furentes, quos videtis 27,3 ; homines, quos 28,10; hominem sibi, quem colant, eligunt 29,4 ; ignes, quos et praedicitis et timetis 12,4 ; imperia terrena, quibus exemplo utique de caelo 18,5 ; iniquum iudicem fingitis, qui puniat 11,6 ; lineae, qua vinctus est 9,6 ; moles ista, qua continetur 11,1 ; naturam, quae fundat 19,8; nebulas, quibus densatis 5,9; numen, quo omnis natura inspiretur 17,4; oratio, qua in te invectus obiurgavit 4,3 ; *oratio*, quae esset 19,14; philosophorum, quibus inlustrior gloria est 20,1; philosophorum, quos ... novimus 38,5; plebem, quae foederatur 8,4; pullos, quorum cibo ... regeretur 25,12 ; poetarum, qui nocuerunt 23 (24),1 ; prioribus, qui meruerunt 6,1. quaestionem, non quae ... sed quae ... 28,3 ; pro Romanis, qui nihil ... valuerunt 25,7 ; in solem, qui videndi omnibus causa est 32,5; substantiam, ex qua 26,12 ; mira subtilitas, quae ... imitetur 14,7 ; tempestates, quibus volutatur 5,10; perpetuus venerationis tenor, qui non infringitur 6,3 ; timorem omnem, quo humanitas regitur 8,2 ; vim animalem, qua omnia regantur 19,7 ; vetera, quae multa sunt 7,5.

plura: caelo et astris, quae sic relinquimus 11,3 ; illius ignei fluminis et ... ardoris, quae cruciatibus aeternis praeparata ... tradiderunt 35,1 ; hostias et victimas, quas 32,2 ; maxime indoctis inpolitis, rudibus agrestibus, quibus non est datum 12,7 ; memoriae et tragoediae vestrae, quas 31,3 ; sermo et ratio, per quae deum adgnoscimus 17,2 ; de summa rerum ac maiestate, de qua 5,4 ; templis ac delubris deorum, quibus 7,5 ; malis voluptatibus et pompis vestris et

spectaculis, quorum . . originem novimus 37,11. serpentibus, crocodillis, beluis ceteris et avibus et piscibus, quorum aliquem deum si quis occiderit 8,9.

c) *substantivo adhaeret pronomen demonstr. vel indefin.*: in illo praecipue sermone eius, quo ... reformavit 1,5 ; illos rudes et veteres, qui meruerunt 19,4 ; deus ille, qui 12,4 ; deum illum suum, quem 10,5 ; unde autem vel quis ille aut ubi deus ..., quem ? 10,3 ; illius ignei fluminis et ... ardoris, quae ... tradiderunt 35,1 ; Epicurus ille qui 19,8 ; cf. 8,2. ipsam animam tuam, qua vivificaris et loqueris 32,6. eam mentem quae formaverit 19,4. isti dii, qui 25,7. animal omne, quod nascitur 5,8 ; timorem omnem, quo humanitas regitur 8,2 ; omnium ferme philosophorum quibus 20,1 ; ceteri reges, qui consecrantur 21,9 ; omnes vestri viri fortes, quos praedicatis 36,8.

V *pronomini relativo adhaeret substantivum*: at enim quem colimus deum, nec ostendimus nec videmus 32,4; quo genere philosophari et caute indocti possunt et docti gloriose 13,3 ; vel qui prior Diagoras Melius 8,2.

VI *pronomen relativum absolute ponitur ita, ut enuntiatum pars orationis sit* 1) *subiectum*:

(*vos*) *qui*: erratis, qui putatis 29,2.

(*is*) *qui*: et qui fabulatur, ... tribuit 9,4 ; ut, qui rectam viam nescit, haeret 16,3 ; magnitudinem dei qui se putat nosse, minuit ; qui non vult minuere, non novit 18,9 ; homo igitur utique qui fugit, homo utique qui latuit 21,7 ; quomodo deum violat, qui hoc modo placat ? 22,9 (24,4) ; qui sanguine suo libat ..., non ... esset ? *ib.* ; qui innocentiam colit, deo supplicat ; qui iustitiam, deo libat ; qui fraudibus abstinet, propitiat deum ; qui hominem periculo subripit, deo optimam victimam caedit 32,3 ; ut, qui viam terit, eo felicior quo levior incedit 36,6 ; qui paupertate se sublevat, non ... suspirat 36,6 ; vicit enim qui, quod contendit, obtinuit 37,1.

(*ea*) *quae*: magna religione conquiritur quae plura possit adulteria numerare 22,8 (24,3).

(*is*) *cuius*: indulgere posset aliquantum, cuius est totum 36,7.

(*is*) *cui*: cui testa sunt ... demessa, quomodo deum violat ... ? 22,9 (24,4).

(*id*) *de quo*: quamquam tibi, de quo ... quaerimus, non sit ambiguum 5,1.

(*id*) *quod*: quod supra nos, nihil ad nos 13,1 ; quid aliud est fatum quam quod ... deus fatus est ? 36,1.

(*ii*) *qui*: mihi videntur, qui . . volunt, ... non habere 17,3 ; qui Iovem principem volunt, falluntur in nomine 18,11 ; non dissimiles (*sunt*) et qui ... devorant 30,6.

(*eae*) *quae*: sunt quae ... originem futuri hominis extinguant et parricidium faciant, antequam pariant 30,2.

(*ea*) *quae* : quae sunt dubia, ut sunt, relinquenda sunt 13,5 ; sacra facta sunt quae fuerant adsumpta solacia 20,5 ; vel quae non sunt videri, vel quae sunt non videri 26,10 ; cum omnia caelestia terrenaque et quae extra istam orbis provinciam sunt, deo plena sint 32,7.

2) *obiectum* : (*eum*) *qui* : odisse quem timeas et quem metueris infestare 27,8.

eos qui : adsumptos (*esse*) in deos, qui profuerunt 21,2.

(*eam*) quam sciunt 27,2.

(*eos*) quos optimos sentire potuerunt 14,6 ; at quos prostraverunt, colere coeperunt 25,7.

(*id*) *quod* : humi quaerere quod in sublimi debeas invenire 17,2 ; vel perdere quod inveniunt, vel invenire quod perdunt 23 (22),1 ; vel lugere quod colas, vel colere quod lugeas *ib.*, 2 ; quod sunt eloquuntur 27,6; inde est quod audire te dicis 28,7 ; nos occultare quod colimus 32,1 ; vicit enim qui, quod contendit, obtinuit 37,1 ; quod non habet. non dat 37,2 ; nos consecutos quod illi .. quaesiverunt 38,6.

(*ea*) *quae* : quae nesciebamus 2,3 ; neque quae supra nos ... sublata sunt, neque quae ... demersa sunt 5,5 ; redarguam ... quae dicta sunt 16,4 ; quae sunt infra circaque 17,4 ; adorare quae manu ceperis 25,6 ; in nos conferre quae sua sunt 28,10.

(*iis*) *quae* : remissis quae constrinxerant 27,2

VII *pertinet ad totum, cui interponitur, enuntiatum* : sed, quod est gloriosius, praecucurrit 1,4 ; quod est in liberis amabilius 2,1 ; aut, quod magis credendum est 5,13; nec avocanda, quod quereris, diutius intentio 15,2 ; quod Caecilius adserere ... conisus est 17,1; et, quod magis mirum est, eadem figura omnibus 18,1 ; et, quod gravius est, ... elaboramus 23 (24),1 ; quod facitis 28,1 ; et, quod Saturni filio dignum est, ... saginatur 30,4 ; sic nos mutuo, quod doletis, amore diligimus 31,8 ; sic nos, quod invidetis, fratres vocamus 31,8.

B *ponitur initio novi enuntiati* :

1) *cum substantivo* : quo in adventu eius 2,2 ; qui Simonides petiit 13,4 ; qui ordo facile turbaretur 17,7.

2) *solum* a) *pertinet ad substantivum* : qui ... plebem profanae coniurationis instituunt 8,4 ; qui (deus) cum possit ... determinat 36,2 ; cuius (Apollo) cautum illud ... defecit oraculum 26,6 ; cui (Caecilius) ego 4,2 ; quem (deus) si patrem dixero 18,10 ; quorum (*sc.* Romanorum) ritus si percenseas 22,8 (24,3) ; quorum (plerosque) error augetur 34,12.

b) *pertinet ad totum enuntiatum* : quod ne fiat ulterius 16,4 ; quod ipsum explorare et eruere 17,2 ; quod ipsum ... aperire 18,5 ; quae singula non modo ut crearentur ... eguerunt 17,6; quae si essent facta, fierent 20,4 ; quae omnia in hoc

prodita *sunt*, ut 24 (23),7.

C *Adnotatio* 1) si moles ista ab eo, quo exstructa est, destruatur 34,5.

2) qui uterque (= quorum uterque) sustulerunt 8,2. *v. infra*, 5.

3) *plura ad unum substantivum vel pronomen enuntiata relativa ponuntur* a) *bina* : nos, quibus ... quibus 17,2; deum qui .. qui 18,7. b) *terna* : quis potest pauper esse qui ... qui ... qui 36,4. c) *quaterna* : eorum, apud quos ... apud quos ... qui ... qui 28,10.

4) *pronomen repetitur* : neque quae .. neque quae 5,5 ; qui (*quater*) 32,3. *non repetitur* : qui non habitu sapientiam, sed mente praeferimus, non eloquimur magna sed vivimus 38,6.

5) sit licet ille Theodorus Cyrenaeus, vel qui prior Diagoras Melius, cui atheon cognomen adposuit antiquitas, qui uterque nullos deos adseverando timorem omnem, quo humanitas regitur, venerationemque penitus sustulerunt 8,2.

6) apertior de deo ... oratio et quae tota esset caelestis 19,14.

7) *in prop. condicionali* : quorum aliquem deum si occiderit 28,8.

8) *infinitivus cum accusativo* : quae ... testatus es et paenitenter omissa et observata feliciter 26,1 ; quae cruciatibus aeternis praeparata ... tradiderunt 35,1 ; quem et invenire difficile .. praefatur 19,14; ex qua monet etiam nos amorem informari 26,12.

9) *abl. abs.* : quibus densatis coactisque nubes altius surgere 5,9.

10) *enuntiata relativa inter se opponuntur* (μὲν ... δὲ) : deum, qui nativitatem omnibus praestet, sibi perpetuitatem 18,7 ; fama, quae semper insparsis mendaciis alitur, ostensa veritate consumitur 28,6 ; nos consecutos quod illi quaesiverunt nec invenire potuerunt 38,6.

11) *in enuntiato relat. legitur coniunctivus* :

a) *sensu finali* : hominem sibi, quem colant, eligunt 29,4.

b) *sensu causali* : i n i q u u m iudicem fingitis, qui ... puniat 11,6 ; qui ... praestet, qui fuerit 18,7 ; u t quae ... se miscuissent 25,10.

c) adponitur ei, qui sacris inbuatur (ὃς ἄν) 9,5.

d) hoc, quod sciam 11,7 ; quod pertineat ad summam quaestionis 40,2 *indicativus* : quod ad me est 39,1.

e) *sensu condicionali* : quos alius iam sprevisset iratos 6,2 ; quae tota esset caelestis, n i s i ... sordesceret 19,14 ; quae fieri non crederemus, n i s i de vobis probaretis 29,1; nemo hoc potest credere, n i s i qui possit audere 30,1.

f) *sensu consecutivo* : neminem fero t a n t a audacia ... tumescentem qui . . nitatur 8,1 ; nihil in homine membrorum est, quod non ... sit 18,1 ; magna religione conquiritur quae plura possit 22,8 (24,3) ; nec ... aliquem existere qui proderet 28,2 ; exercentes in his perversam

quaestionem, non quae verum erueret, sed quae mendacium cogeret 28,3 ; nec quidquam accidisse quod non sit his ante praedictum 33,4 ; neminem esse qui velit aut possit 37,6.

sunt quae ... extinguant 30,2.

Notandus indicativus: quis autem ille qui dubitat ? 38,2.

g) *sensu potentiali* « on » : nonne ridiculum est vel lugere quod colas vel colere quod lugeas ? 23 (22),2 ; adorare quae manu ceperis 25,6.

h) *in orat. obliqua*: is se victorem ferebat, cuius testa et procurreret et exsiliret 3,6 ; quo omnis natura inspiretur 17,4 ; quae formaverit 19,4 ; quae fundat 19,8 ; id quod non sit incipere, quam id quod fuerit iterare 34,9.

i) *legitur tum coniunctivus tum indicativus* : qui praestet, qui fuerit : qui iubet, dispensat, consummat 18,7.

qui. *pronomen interrog.* I *in interrog. directa* : a) *solum* : quae vero et quanta de oraculis prosequar ? 26,5. b) *cum substantivo* : quae superstitio est ? 5,7; quae potest esse solida felicitas ? 37,8 ; quod enim simulacrum deo fingam ? 32,2 ; templum quod ei extruam ? *ib.* ; et quae Iovis sacra sunt ? 23 (22),3 ; quae portenta confingunt ? 10,5.

II *in interrog obliqua* : vellem tamen sciscitari ... corporibus quibus ... resurgatur 11,7 ; quodsi in animum quis inducat, tormentis quibus et quibus machinis ... formetur 22,2 (23,10).

qui. *pronom indefinitum* : si qui infirmior ... Christianum se negasset 28,4 ; si qui alii artium repertores in memorias exierunt 16,5.

quia. q. viam nescit, haeret anxius 16,3 ; q. fieri non possunt, ideo nec facta sunt 20,4.

quicumque. *relativ.* : qui universa, quaec. sunt, verbo iubet 18,7. *indefinit., i. q. quivis* : si quic. de divinis quaerat 16,6.

quidam. 1 *cum subst.* : quaedam unicuique liniamenta deflexa *sunt* 18,1 ; quaedam fana ..., quaedam (*fana*), quibusdam caerimoniis 22,8 (24,3). *solum* : quidam eriguntur 37,7 ; audere quosdam 5,4.

2) « une sorte de » : quaedam auctoritas 24 (23),7 ; velut quaedam libidinum religio 9,2; non sacro quodam, sed piaculo 8,4 ; frustis quibusdam 17,3.

quidem. ut argutias q. laudare, ea vero quae recta sunt, eligere ... possimus 14,7.

quies eadem congregati -te qua singuli 31,6. *i. q. somnus* : per -tem 7,6 ; operis et -tis alterna reparatio 17,6.

quiesco. subductae naviculae ... a terrena labe -ebant 3,5.

quietus. -i, modesti 38,4.

quilibet. cuilibet opinioni temere succumbere 5,3.

quin ipsos etiam philosophos ... habitos esse 16,5.

Quintus. *Q.* (*om. P*) Caecilium 1,5.

quippe. q. antiquitas ... consuevit 6,3. q. cum amicitia pares semper accipiat aut faciat 4,6.

quis, quid. *pron. interrog.*

1) *cum substantivo*: quis hic auctor deus ? quis deus machinator ? 5,7 ; quis non miles ... audacius periculum provocet ? 27,2.

2) *cum gen.* : quis enim sapientium dubitat, quis ignorat ? 34,2.

3) *cum adi.* : quis unus ullus ... remeavit ? 11,8.

4) *solum* a) *in interrog. directa* : unde autem vel quis aut ubi deus unicus ? 10,3 ; quis ergo dubitat ? 22,1 (23,9) ; quis non intellegat ? 22,10 (24,5) ; quis tam stultus, ut hoc colat ? quis stultior ut hoc coli credat ? 28,7 ; quis tam stultus aut brutus est, ut ? 34,9; quis non horreat ? 38,2; quis potest pauper esse, qui non eget ? 36,4.

quid I *cum adi.*: quid aliud et a nobis deus ... praedicatur ? 19,3 ; quid aliud ... sunt ? 29,7; quid enim aliud est fatum quam ? 36, 2. *v. alius.*

II *solum* 1) *in interrog. directa* : a) *subiect.* : quid hoc est rei ? 4,2 ; quid inreligiosius, quid audacius, quid ... tutius ? 25,4 ; quid enim potest esse tam apertum ? 17,4.

b) *obiect.*: quid autem isti dii possunt ? 25,7.

c) *adverbium i. q. cur* : α) quid festinas ut ...? 34,12 ; quid ingrati sumus, quid nobis invidemus, si ..? 38,6. quid tempestates loquar ? 5,10 ; quid dicam ... vices ? 17,6 ; quid loquar? *cum accus.* 17,10 (*bis*); 24 (23),7 ; quid illas aniles fabulas (*sc. loquar*) ? 20,4.

β) *absolute* quid ? *sequitur interrog. recta* : quid ? Simonidis ... nonne admiranda (*est*) ... cunctatio ? 13,4 ; quid ? cum ordo ... distinguitur, nonne .. testatur? 17,7; quid ? cupido generandi nonne a deo data est ? 18,2; quid ? Mantuanus Maro nonne ...? 19,2; quid? formae ipsae .. nonne arguunt ? 23 (22),5; quid? qui ... supplicat, non ... esset ? 22,7 (24,2); quid ? Democritus ... nonne ... loquitur ? 19,8; quid ? Regulus nonne ...? 26,3 ; quid ? Plato ... nonne? 26,12 ; quid ? ipsum solis artificem ... possis sustinere? 32,6. quid igitur ? ut qui ... sic ... 16,3. *sine verbo* : quid nascendi ratio ? 18,2 ; quid ipse Iuppiter vester ? 23 (22),6

quid ? quod ... minantur ? 11,1 ; quid quod ... habeo ? 18,11. *in epanalepsi* : quid ? homines ... homines, inquam 8,3.

2) *in interrog. obliqua* : quid post mortem inpendeat ... aestimate 12,1 ; hominem circumspicere debere quid sit, unde sit, quare sit 17,1 ; cum de eo quaereretur, quid et quales arbitraretur deos 13,4.

nescio quis, nescio quid, nescio qua (*abl.*). *v. nescio* III.

quis. *pronomen indefinitum* : quodsi in animum quis inducat 22,2 (23,10); quorum aliquem deum si quis occiderit 28,8; si quid sapientiae vobis aut verecundiae est 13,1; si quid ... subtrahitur 34,10 ; ne

quis ... existimet 38,1.

quisquam. nec de fato quisq. solacium captet 36,1 ; nec quidq. accidisse 33,4.

quisque. *i. q. quicumque quisquis* : quisq. vestrum tantus est ..., imitetur 13,1.

quisquis, quicquid. quicquid *cum genetivo* : q. arborum est, vide 17,9 ; q. daemonum colitis, eloquuntur 27,6 ; q. miraculi ludunt, per daemonas faciunt *magi* 26,10.

cum adi. : q. aliud animalium 19,2 ; q. aliud in floribus blandi coloris et odoris est 38,2; abscondere q. illud colunt 10,1.

solum : adpetitur q. accidere potest 9,7 ; q. agimus, vos deo *agi* dicitis 11,6 ; q. famae licet fingere, illis erat libenter audire 20,3 ; q. Romani tenent ..., audaciae praeda est 25,5.

quivis. ut quivis arbitretur 20,1.

quo. *relat.* 1) *est quo, seq. indicativus* : est quo viro non licet (*adire*) 22,8 (24,3).

2) *quo — eo* : quo saepius ... credunt, eo frequentius a peritioribus arguuntur 14,4 ; eo felicior quo levior incedit 36,6.

quo — hoc : quo imperitior sermo, hoc inlustrior ratio est 16,6

quo magis : quo magis mirum est nonnullos ... succumbere 5,3 ; quo magis mihi videntur ... non habere 17,3.

quod. I *vi causali* 1) *sequitur indicativus* : ut Christianus reus ... unum solummodo, q. non ante fuerit, paeniteret 28,2 ; ideo exercitus perdiderunt q. ... non putaverunt 26,2; ex hoc deum credimus q. eum sentire possumus, videre non possumus 32,4 ; q. iam sol occasui declivis est 40,2.

2) *sequitur coniunctivus* : altius moveor ... q. ... veritatis condicio mutetur 14,3 ; nos ... solliciti q. ... disseratur 14,7 ; cum a feris beluis hoc differamus, q. illa ... nata sint . ., nos ignorare nec fas nec licet 17,2 ; latebram suam, q. tuto latuisset, vocari maluit Latium 21,5 ; Terrae vel Caeli filiis, q. apud Italos esset ignotis parentibus, proditus (*est*) 21,7 ; Demosthenes, q. sciret responsa simulata, ... querebatur 26,6; nisi forte vos decipit q. deum nescientes divitiis afluant ..., floreant, polleant 37,7 ; gaudeo q. etiam mihi Octavius vicerit 40,3; laeti hilaresque discessimus, Caecilius q. crediderit, Octavius q. vicerit, ego et q. hic crediderit et hic vicerit 40,3. placuit Ostiam petere, q. esset 2,3 ; respondit ille (causas tantae morae esse) q. ... fieret 13,4 ; Stoicis constans opinio est (*mundum* in vim ignis abiturum), q. consumpto umore mundus hic omnis ignescat 34,2 ; magnitudine admirationis evanui, q. .. adornasset, et q. ... retudisset, ostendisset etiam 39,1.

non quod — sed quod : idcirco universis se esse praepositum, non q. omnia comperisset, sed q. nihil se scire didicisset 13,2 ; Ro-

mani non ideo tanti, q. religiosi, sed q. inpune sacrilegi 25,6 ; philosophos eadem disputare quae dicimus, non q. nos simus subsecuti, sed q. illi ... imitati sint 34,5.

vel quod — vel quod *i. q. sive sive* : quam rapide volvitur *caelum*, vel quod in noctem astris distinguitur, vel q. in diem sole lustratur 17,5 ; relinquenda ... astrologis prolixior de sideribus oratio, vel q. regant cursum navigandi, vel q. . . inducant 17,6.

quid ? quod *in transitu* : 11,1 ; 18,11.

nisi quod 28,7.

II « ce fait que, quant à ce que»: q. ... adscribitis, longe de vicinia veritatis erratis 29,1 ; q. in dies numerus nostri augetur, non est crimen erroris, sed 31,7; Iudaeis nihil profuit, q. ... coluerunt 33,2 ; q. plerique pauperes dicimur, non est infamia nostra, sed 36,3 ; q. corporis humana vitia sentimus et patimur, non est poena, militia est 36,8; q. vero ... contemnimus, non confessio erroris est, sed 38,1 ; sane q. caput non coronamus, ignoscite 38,2.

III quodsi. *seq. indicativus* : 5,12; 20,2; *seq. coniunctivus*: 18,4; 22,2 (23,10). *v. si.*

quodammodo. ut ipse q. mihi viderer in praeterita redire 1,1.

quomodo deum violat, qui hoc modo placat ? 22,9 (24,4).

quondam. haec tamen Aegyptia q., nunc et sacra Romana sunt 23 (22),2 ; et eadem vobiscum quondam ... sentiebamus 28,1.

quoniam. pariter incesti, q. voto universorum adpetitur ... 9,7 ; q. meus frater erupit, sciat 16,5 ; q. non fucatur *ratio* pompa facundiae 16,6 ; ni forte, q. de providentia nulla dubitatio est, putas 18,5 ; nec de mortuis dii, q. deus mori non potest, nec de natis, q. moritur omne quod nascitur 21,10 ; an ideo cessavit ista generatio, q. nulla ... praebetur adsensio? 21,11 ; adulterum suum infeliciter placitum, q. ... non poterat 23 (22),4 ; filium, q. morti non poterat eripere, flere 24 (23),4 ; sic <nos> mutuo amore diligimus, q. odisse non novimus 31,8.

quoque. *ponitur post subst.* : Arcesilas q. et Carneades et Pyrrho et omnis Academicorum multitudo 38,5 ; Heraclides Ponticus q. 19,9; Straton q. et ipse naturam *deum loquitur* 19,8 ; erga deos q. 20,5 ; caelum q. ... desinere 34,2 ; magi q. 26,9 ; poetas q. 19,1. *post pron.* : horum q. 19,5. *post adi.* : mea q. opinione 13,5.

quot. *relativum* : tot sunt Iovis monstra q. nomina 23 (22),6 ; tot de diis spolia q. de gentibus et tropaea 25,6. *exclamat.* : q. ex nostris ... pertulerunt ! 37,4.

quotiens. totiens ergo Romanis impiatum est, q. triumphatum 25,6. eius viri, q. de caelestibus rogabatur, nota responsio est 13,1 ; haec omnia sciunt ipsos daemonas ... confiteri, q. ... exiguntur 27,5.

R

radiis *solis* acies submovetur 32,5.

rado. ut illud iaculum ... dorsum maris -eret 3,6.

rapide. quam r volvitur *caelum* 17,5.

rapio. mulierculas sine more -uit 25,3; deos, adversus quos arma -uerunt 25,7. non nos debet antiquitas ... ad errorem mutui -ere consensus 20,2.

ratio. « raison » : omnes homines ... -nis et sensus capaces et habiles procreatos *esse* 16,5 ; sermo et -o, per quae deum adgnoscimus 17,2 ; quo imperitior sermo, hoc inlustrior -o 16,6 ; qui hunc mundi totius ornatum non divina -ne perfectum volunt 17,3 ; quae singula non modo ... summi opificis et perfectae -nis eguerunt, verum etiam ... intellegi sine summa sollertia et -ne non possunt 17,6 ; qui ordo facile turbaretur, nisi maxima -ne consisteret 17,7 ; qui universa ... -ne dispensat 18,7 ; quid aliud et a nobis deus quam mens et -o et spiritus praedicatur ? 19,3 ; Cleanthes ... plerumque -nem deum disserit 19,10 ; -nem vult *Zenon* omnium esse principium 19,10 ; quibus et -nis et vetustatis adsistit auctoritas 20,2 ; si -o, non instigatio daemonis, iudicaret 28,5.

« système » : aquae et spiritus -o 19,4.

« essence, nature d'une chose » : quamquam incerta sit vel -o vel origo (*sc. deorum*) 8,1 ; ut nisi divinitatis rationem diligenter excusseris, nescias humanitatis 17,2.

« manière d'être » : quid nascendi -o ? 18,2 ; -o naturalis (= *natura*) 29,8.

« motif raisonnable » : neminem esse qui sine -ne velit poenam subire 37,6.

rationalis. -em naturam ... deum credit *Chrysippus* 19,11.

ratus. *opposit.* irritus : et Deciorum devotio -a testis est 7,3.

recenseo. -eamus ... disciplinam philosophorum 19,3 ; Octavi ... memoriam -enti 1,1.

reciprocus. refluit -is aestibus *Oceanus* 17,9.

recludo. pullos cavea -sos 25,12.

recognosco. nec fratres vos nisi sane ad parricidium -itis 31,8 ; eadem mecum -es 21,1.

recordatio. ea quae iam transacta et decursa sunt, -ne revocare 1,1.

recordor. si priorum aut oblitus aut inscius posteriorum -aris 33,2.

recreo. circumfluentis maris tepore -atur *Britannia* 18,3.

recte si r. existimes 32,1.

rector. Romulus imperator et -r (*sc. populi*) 25,2 ; in armentis -r unus 18,7. cum sit *deus* omnium -r et amator suorum 36,9.

rectus. qui -am viam nescit 16,3. ea vero quae -a sunt 14,7.

-i regula sustinetur *ratio* 16,6 ; <regula> -i sententiam temperemus 38,6 (*v. adn. crit.*). nec a -is falsa secernunt 14,4. quid loquar apte disposita -a montium ? 17,10.

recurro. necesse est in vestros -ere, in filios inerrare 31,4.

recurso. quid tenebrarum et luminis dicam -antes vices? 17,6.

recuso. si honores vestros et purpuras -amus 31,6. *cum infin. i. q. nego* : nec -o, quod Caecilius adserere conisus est, hominem nosse se debere 17,1.

redarguo. convincam et -am quamvis diversa, quae dicta sunt 16,4.

redeo. astra labuntur et -unt 34,11 ; quid festinas ut revivescat et -eat *corpus* ? 34,12. in praeterita -ire 1,1. in pecudes ... hominum animas -ire 34,7.

redivivus. illis pavorem fallax spes solacia -a blanditur 8,5.

redundo. non minorem ad te quam ad ipsum infamiam -are 3,1.

refello. cum philosophorum suorum sententiis -atur *antiquitas* 20,2.

refercio. his fabulis idem daemones inperitorum aures adversus nos -serunt 28,6.

reficio. illic sapiens ignis membra urit et -it 35,3.

refluo. *Oceanus* -it reciprocis aestibus 17,9 ; in fontem -unt ... omnia 5,8.

reformido. sic -atis deos quos negatis 12,5.

reformo. hominem a deo ut primum potuisse fingi, ita posse denuo -ari 34,9. Caecilium .. ad veram religionem -avit 1,5. omnia ista figmenta ... a vobis in deum vestrum -ata sunt 11,9.

refuto. singula ... -are 15,1.

reginam pudicam sexu suo fortiorem 20,6.

regno. nonne Romani sine deo vestro imperant, -ant ? 12,5. *cum gen.* : Iuppiter Cretae ... -avit 21,8.

regnum. numquam mereretur Phalaris et Dionysius -um 5,12 ; *Romani* -a meruerunt 6,3 ; diu -a tenuerunt Assyrii, Medi, Persae, 25,12 ; ob pastorum et casae -um 18,6. -i societas 18,5. utrum unius imperio an arbitrio plurimorum caeleste -um gubernetur 18,5 ; reges -i sui ... universa noverunt 33,1 ; *deus Iudaeorum* ..., quem non gens libera, non -a ... noverunt 10,3.

rego. quod si providentia mundus -itur 20,2 ; vim animalem, qua omnia -antur 19,7 ; quod si mundus divina providentia ... -eretur 5,12 ; quorum (*sc. pullorum*) cibo vel fastidio res publica summa -eretur 25,12. timorem omnem, quo humanitas -itur 8,2 ; sortes -unt *vates* 27,1 ; quod -ant cursum navigandi *sidera* 17,6.

regula. recti -a sustinetur *ratio* 16,6 ; <regula> recti sententiam temperemus 38,6 (*v. adn. crit.*).

Regulus. quid? -us nonne auguria servavit et captus est ? 26,3 ; viros cum ... Regulo comparo? 37,5.

reicio. ut -am ei (*sc. aeo*) suum munus 32,2.

relabens ac vestigia retrahens *aequor* 3,3.

relatio. cum iam ... quae nesciebamus, -ne alterna comperissemus 2,3.

relaxo. indignationis eius tumorem effusae orationis impetus -axerat 14,1 ; feriae iudiciariam curam -averant 2,3.

relego. scripta eorum -e 33,4.

religio. *n. singularis* : vera -o 38,6 ; Caecilium ad veram -em reformavit 1,5 ; -ni nostrae 29,2 ; nostrae -is 38,1 ; vestra -o 29,8 ; suae -is 35,6 ; ne aut anilis inducatur superstitio aut omnis -o destruatur 13,3 ; ipsius pravae -nis obscuritas 10,1 ; digna et nata -o talibus moribus 9,3 ; cultu -nis armati 6,2 ; hanc -nem tam vetustam, tam utilem, tam salubrem 8,1; cum non tam virtute quam -ne et virtute pollerent *Romani* 25,1.

quaedam libidinum -o 9,2.

Mancinus -nem tenuit 26,3.

unde haec -o, unde formido, quae superstitio est? 5,7. magna -ne conquiritur *mulier*, quae 22,8 (24,3).

n. pluralis, de religionibus falsis : ritus omnium -um 7,2 ; -nes traditas colere 6,1 ; inductis pravis -nibus 26,8 ; victis -nibus servire 25,6.

de rebus sacris : urbem muniunt sacrorum -nibus 6,2.

religiose. dum reges suos colunt r. 20,5 ; eosdem asinos cum Iside r. devoratis 28,7 ; quandiu eum (*sc. deum*) caste, innoxie religioseque coluerunt *Iudaei* 33,3 ; Iuppiter per torrentes ripas iurat r. 35,2.

religiosus. *cum subst.* : haec sunt prima auspicia -ae civitatis 25,2 ; virtutem -am 6,2. homines noxios feriunt (*fulmina*) et saepe -os 5,9.

decedis ... officio iudicis -i 15,1.

solum : non profanus melius esset quam sic -us? 22,9 (24,4) ; Romani non ideo tanti *sunt*, quod -i 25,6 ; apud nos -ior est ille qui iustior 32,3 ; ut neque ... aut scire sit datum aut ruspari -um 5,5.

relinquo. caelo et astris, quae sic -imus, sicut invenimus 11,3 ; inmensum sui desiderium nobis -iquit 1,2 ; ad memoriam uterque posteritatis -iquerunt 21,5 ; -cta domo, coniuge, liberis 2,1 ; -enda ... astrologis prolixior de sideribus oratio 17,6 ; quae sunt dubia, ut sunt, -enda sunt 13,5.

reliquiae. quod vero sacrificiorum -as ... contemnimus 38,1.

remeo. quis unus ullus ab inferis ... -avit? 11,8.

remitto. in saeculo libertate -a (*a deo*) 27,2. -ssis quae constrinxerant *daemones* 27,2.

remordeo. me Octavi nostri angit et -et oratio 4,3.

remuneror. *passive* : ut -aretur divina indulgentia 7,2.

renascor. -i se ferunt post mortem 11,2 ; condicionem -endi (*i. q.* *resurrectionem*) 34,6. Hydram felicibus vulneribus -entem 20,3. *v. nascor.*

renideo. sic Caecilius et renidens .. inquit 14,1.

renitor. ne ante brumam in Africam navigia transmitteret, auguriis et auspiciis -entibus 26,4.

reparatio. operis et quietis alterna -o 17,6.

reparo. *reparari = resurgere* : ergo novus homo nascitur, non prior ille -atur 11,7; sicut de nihilo licere -ari *hominem* 34,9 ; ad supplicia -ari 34,12. *v. reformare.*

repenso. meritum eius verborum laudibus -are 40,3.

repertor. alicuius muneris vel artis -em 20,6 ; artium -es 16,5 ; frugum ipsarum -es 21,2.

repeto. ut Iuppiter ludos -eret ex somnio 27,4 ut Parthos signa -amus 7,4.

repromitto. sibi mortuis extinctis ... aeternitatem -ere 11,3.

repudio. utpote cum diligenter in utroque genere vivendi versatus, -aris alterum, < alterum> comprobaris 5,1.

repugno. *cum. inf.*: ut audeat -are, hominem a deo ... posse denuo reformari 34,9. si ... in contrariis ac -antibus iactetur, aestuet, fluctuetur 16,4.

requiesco. ut -ere de itinere possimus 4,5.

requiro. *cum acc.* : Antoni Iuliani de Iudaeis *scripta* -e 33,4 ; cum sit veritas obvia, sed -entibus (*sc. eam*) 24 (23),8.

de aliqua re: sunt aliqua, de quibus crastino ... promptius -emus 40,2.

i. q. desiderare : cur ... illam oculorum etiam in seriis hilaritatem -o ? 4,2

i. q. exigere : cum non disputantis auctoritas, sed disputationis ipsius veritas -atur 16,6.

res. illis bonis rebus multo meliorem 18,4 ; pulchre gerere rem civilem 17,2 ; res publica summa 25,12 ; cum maiore reipublicae parte 26,3 ; caput asini rem nobis esse divinam 28,7. in hominum rebus et actibus miscuit *deos* 24 (23),3 ; omnia in rebus humanis dubia 5,2. rerum vocabula esse, non deorum 19,12.

etsi sermonibus variis, ipsis tamen rebus 19,3; dum verborum lenocinio a rerum intentionibus avocantur 14,4; non eloquentiae tumore, sed rerum ipsarum soliditate 15 1 ; et rebus ipsis et nominibus 19,14.

de toto integro mihi cum Octavio res est 4,3.

quid hoc est rei ? 4,2.

i. q. mundus totus : rerum initium 19,4 ; de summa rerum ac maiestate 5.4 ; rerum omnium impetus 5,10 ; animus per universam rerum naturam commeans 19,6.

de rebus caelestibus 16,5.

reservatis unguenta funeribus 12,6 *i. q. conservo* : *corpus omne deo* elementorum custodia -atur

34,10; vera religio -etur 38,6.

resido. in illo praecipue sermone eius mentis meae -edit intentio 1,5; in istis ... petrarum obicibus -amus 4,5.

residui. *i. q. reliqui*: in -is *virginibus* (*opp.* in pluribus) 25,10.

resolvo. quasi non omne corpus ... in terram -atur 11,4. *v. solvo.*

resorbeo. quod (*sc. aequor*)... in sese resorberet *fluctus* 3,3.

respondeo. -it ille 13,4; Amphiaraus ventura -it 26,5. *v. responsum.*

responsum. de Pyrrho Ennius Apollinis Pythi -a confinxit 26,6; quod sciret -a simulata 26,6.

responsio. eius viri nota -o est 13,1; cum ... liceat -nem Ianuari nostri ... audire 15,1; -nis nostrae intentio 16,2.

respuo. non -it *se* comitem 1,4.

resurgo. sic et beati -imus et 38,4; ita nec -itis, miseri, nec interim vivitis 12,6; corporibus quibus, ipsisne an innovatis, atur 11,7

resurrectionem futuram 34,11. *v. renascor.*

retorqueo. *i. q. torqueo, detorqueo*: ad -endam veritatem 34,7.

retraho. vestigia -ens *aequor* 3,3.

retundo. quod malevolos isdem illis ... philosophorum telis -udisset 39,1.

revertor. per vestigia sua anni -entis 17,8.

revinco. publicum arguit graviter et -it errorem 19,10.

reviresco. semina non nisi corrupta -unt 34,11.

revivesco. flores occidunt et -unt 34,11; ut cruda adhuc hieme -at *corpus* 34,12; putes eos iam -xisse 11,2; deus ille, qui subvenire -entibus potest, viventibus non potest 12,4.

revoco. ea quae iam transacta sunt recordatione -are 1,1.

revolvo. ita in fontem refluunt et in semet omnia revolvuntur 5,8; ad unitatem providentiae omnes -untur 19,10.

reus. ut Christianus -us nec erubesceret nec timeret 28,2; -us suae religionis 35,6.

rex unus apibus 18,7; ipse rex Iuppiter 35,2; rex es? 37,9; est eis tutius per Iovis genium peierare quam -is 29,5; ut factum Aegyptio -i 22,4 (23,12); *deum* si -em *dixero* 18,10; *Mucius*, cum errasset in regem (*Porsennam*) 37,3; et divi ceteri reges 21,9; reges regni sui universa noverunt 33,1; de servientibus reges *facti Iudaei* 33,3; cum Romulo regibus ceteris ... disciplina communis est 25,4; principibus et regibus ... blanditur 29,5; deos vel faciles habere vel reges 6,1; dum reges suos colunt 20,5; cum libertatem suam adversus reges et principes erigit *Christianus* 37,1.

rideo. neque de contentione -ere 4,1; -ent sacra 8,4; -enda quam multa 22,8 (24,3).

ridiculus. nonne -um est lugere

quod colas? 23 (22),2.

rigidus. status -us, vultus erectus *hominis* 17,11.

rigo. Indus flumen et serere Orientem dicitur et -are 18,3.

rimor. mundi fata et secreta -ari 12,7.

ripas. Iuppiter per torrentes -as ... iurat religiose 35,2.

ritus. videmus singulos sacrorum -us gentiles habere 6,1; eos initiasse -us omnium religionum 7,2; antequam gentes -us suos moresque miscerent 20,6; quorum (*sc. Romanorum*) -us si percenseas 22,8 (24,3). Aegyptio Busiridi -us fuit hospites immolare 30,4.

rixor. populi in se -antis insaniam 37,11.

roboro. fortitudo infirmitatibus -atur 36,8.

robur. ubi subductae naviculae substratis -oribus quiescebant 3,5. adusque summae aetatis -ur adolescunt 24 (23),8.

rodo. mures, hirundines, milvi ... rodunt (*deos*), inculcant, insident 22,6 (24,1).

rogo. quotiens de caelestibus -abatur *Socrates* 13,1.

rogus. deus ligneus -i fortasse vel infelicis stipitis portio 22,3 (23,11); et execrantur -os et damnant ignium sepulturas 11,4.

Romam contenderat *Octavius* 2,1.

Romanus. *adiect.*: ad illa auspicia et auguria -a 26,1; -a civitas 7,5; -is hominibus (nominibus *P*) 10,4; insignis et nobilis iustitia -a 25,1; -i ... sacrificii *fuit* viventes obruere 30,4; sacra -a 23 (22).2; scriptores vetustatis Graeci -ique 21,4; -a superstitio 10.3; 22,7 (24,2).

substant.: Romani 12,5; 25,5; 25,6; -orum sanguine 7.4; -orum vernaculos deos 25,8; inter morbos -orum et deos computandae *ib.*; -orum imperium 25,9; -is (*dat*) 25,1; 6; numina universa -os *colere* 6,1; pro -is 25,7; si -is (*scriptoribus*) magis gaudes 33,4.

Romulus. nisi forte ... peierante Proculo deus -us 21,9; ut ipse -us imperator et rector populum suum facinore praecelleret, parricidium fecit 25,2; -us, Picus, Tiberinus *etc.* dii (*Romanorum vernaculi*) 25,8; damnis alienis et suis sceleribus adolescere cum -o regibus ceteris ... disciplina communis est 25,4.

ros. ut tener fetus ubertate lactei roris adolescat 18,2.

rosa. cum carpamus et -am veris et lilium 38,2.

rotor. sic insaniunt, sic bacchantur, sic -antur 27,3.

rubor. ut nonnullis -i sit etiam pudica coniunctio 31,5.

rudis. -es illos homines et agrestes 21,5; omitto illos -es et veteres (*philosophos*), qui 19,4; indoctis inpolitis rudibus agrestibus 12,7. inprovidi creduli -i simplicitate crediderunt 20,5. studiorum -es, litterarum profanos, expertes artium etiam sordidarum

5,4. illum -em sanguinem novelli et vixdum hominis 30,1 ; adhuc -i saeculo in ipsius mundi natalibus 6,1.

ruina. toto orbi ... -am moliuntur 11,1 ; Epicureis ... de mundi -a eadem ipsa sententia est 34,3 ; de -is urbium 25,5.

rumor. ab ipsis enim -r falsus et seritur et fovetur 28,6.

rumpo -pto elementorum omnium foedere 11,1.

runcino. deus ligneus suspenditur, caeditur, dolatur, -atur 22,3 (23,11).

rursus, rursum. eandem emensi viam rursus versis vestigiis terebamus 3,5 ; in solem adeo rursus intende 32,8 ; in quae (*sc. elementa*) rursum homo et animal omne dividitur, solvitur, dissipatur 5,8.

ruspor. ut neque ... aut scire sit datum aut -ari (stuprari *P*) religiosum 5,5.

Rutilius. numquam -us aut Camillus exilium *mereretur* 5,12

rutilare fulgora, fulmina praemicare 5,9.

S

sacer. *cum subst.* : -a certamina ... abhorretis 12,5 ; sine dilectu tangunt loca -a et profana 5,9 ; intercessione -i nominis (*sc. fratres et sorores*) 9,2.

solum i. q. cultus dei vel deorum, ritus et caerimoniae : quae non ,o quodam, sed piaculo foederatur 8,4.

haec nostra sacrificia, haec dei -a sunt 32,3 ; et quae Iovis -a sunt ? 23 (22),3.

haec tamen Aegyptia quondam nunc et -a Romana sunt 23 (22),2 ; ut de inpiatis -is ... faterentur 28,5 ; occultis ac nocturnis -is adposita suspicio 9,4.

haec -a sacrilegiis omnibus taetriora 9,5 ; dum universarum gentium -a suscipiunt 6,3 ; et ipsis -is suis humanitatis arguitur Iuppiter 21,8 ; *Aegyptiorum* -a instituta serpentibus 28,8 ; ista inpudicitiae eorum forsitan -a sint, apud quos 28,10.

deos despuunt, rident -a 8,4 ; -a facta sunt quae fuerant adsumpta solacia 20,5 ; considera denique -a ipsa et ipsa mysteria 23 (22),1 ; haec iam non sunt -a, tormenta sunt 23 (22),4 ; et nonnulla absque feminis -a sunt 22,8 (24,3) ; dum urbem muniunt -orum religionibus 6,2 ; singulos -orum ritus gentiles habere 6,1 ; instituendis -is ... operam navaverunt 7,1 ; ei qui -is inbuatur 9,5 ; spectaculis abstinemus, quorum et de -is originem novimus et 37,11. *res sacrae, deorum simulacra* : alia -a coronat univira 22,8 (24,3).

sacerdos. ipsius antistitis ac -tis colere genitalia 9,4 ; de adoratis -tis virilibus 28,10 ; proditum sibi de diis hominibus a -te secretum 21,3 ; exultant -tes *Isidis* 23 (22),1 ; dum urbem muniunt ... multis honoribus ac nominibus -tum 6,2 ; miserentur miseri (si fas est) -tum 8,4 ; de caedibus -tum 25,5 ; Isis perditum filium cum Cynocephalo suo et calvis -otibus luget 23 (22),1 ; ubi magis quam a -tibus inter aras et delubra conducuntur stupra ? 25,11.

sacrarium. ac iam ... per universum orbem -a ista taeterrima adolescunt 9,1.

sacrificium. Romani Graecum et Graecam, Gallum et Gallam -ii (*fuit*) viventes obruere 30,4. haec nostra -a, haec dei sacra sunt 32,3 ; quod vero -orum reliquias et pocula delibata contemnimus 38,1.

sacrilegium. nam adorare quae manu ceperis, -um est consecrare 25,6 ; sacrilegii vel maxime instar est, humi quaerere quod in sublimi debeas reperire 17,2 ; haec sacra -iis omnibus taetriora 8,5.

sacrilegus. quod inpune -i *sunt* 25,6 ; cum -os aliquos et incestos, parricidas etiam defendendos suscipiebamus 28,3.

saeculum. -a innumera fluxerunt 11,8 ; tot omnibus -is 5,4. *tempora mundi, mundus hic* (*opp. aeternitas*) : adhuc rudi -o in ipsis mundi natalibus 6,1 ; in -o libertate remissa 34,12 ; ita corpus in -o, ut arbores in hiberno 34,11.

saepe. *fulmina* homines noxios feriunt et s. religiosos 5,9 ; incestum penes vos s. deprehenditur 31,4.

saepius : quo s., eo frequentius 14,5. ut s. factum Aegyptio regi 22,4 (23,12) ; animas ... in alia nova corpora s. commeare 34,6 ; de Stygia palude s. ambientis ardoris 35,1 ; calamitas s. disciplina virtutis est 36,8.

saepio. alias dentibus -ptas (*animantes*) 17,10.

saevio. in mutua odia -itis 31,8. *absol.* : nonnumquam ... crudelius -iebamus 28,3 ; cum belli ardore -itur 5,10 ; natu filii -ientis 21,5 ; ut aut iam tumens et -iens *ira* placaretur 7,2.

sagax fama 9,3.

sagino. mali et noxii hominis sanguine -atur *Iuppiter Latiaris* 30,4 ; hi ut victimae ad supplicium -antur 37,7 ; hostiis pecudum -ati 27,2 ; feras ... membris hominis et viscere -atas 30,6.

Salios. cum -os ... non haberent *Assyrii* 25,12.

saltem. vel hunc errorem s. non vanis et formidulosis opinionibus implicemus 5,7 ; horarum s. permisso commeatu 11,8 ; quem non gens libera, non regna, non s. Romana superstitio noverunt 10,3 ; nec s. de praesentibus capitis experimentum 12,1.

saltus. ad impetum et -um provocatur *canis* 9,6 ; dum adsiduo -u sublevatur *testa* 3,6.

saluber. hanc religionem tam vetustam, tam utilem tam -rem

dissolvere 8,1 ; quamdiu praeceptis.-ribus obtemperaverunt 33,3.

Samia. Iuno nunc Argiva, nunc -a, nunc Poena 25,9.

sanctitas. quippe antiquitas caerimoniis atque fanis tantum -tis tribuere consuevit 6,3.

sanctus. vir eximius et -us 1,3.

sane. a) *i. q. profecto* : signum s. crucis naturaliter visimus in navi 29,8. *sane et* = *sane etiam* : s. et ad vindemiam feriae iudiciariam curam relaxaverant 2,3 ; s. et Acca Larentia et Flora ... inter morbos Romanorum et deos computandae 25,8.

b) « *à la vérité, mais* » *adhaeret* sed : non philosophi s. studio, sed mimi convicio digna ista sententia est 34,7. *ironice* : ut ... in lapides eum patiaris inpingere effigiatos s. et unctos et coronatos 3,1 ; Vesta s. nesciente 25,10 ; Aegyptii s. hominem sibi quem colant, eligunt 29,4 ; nec fratres vos nisi s. ad parricidium recognoscitis 31,8.

cum imperativo : s. quod caput non coronamus, ignoscite 38,2.

sanguis. huius (*sc. infantis*) sitienter -em lambunt 9,5 ; qui initiari nos ... credit de caede infantis et -e 30,1 ; illum rudem -em novelli et vixdum hominis *ib.* ; ut Trasimenus Romanorum -e et maior esset et decolor 7,4 ; qui -e suo libat 22,9 (24,4) ; propinquum -em fudit 25,3 ; mali et noxii hominis -e saginatur 30,4 ; -nis foedere coniurare 30,5 ; comitialem morbum hominis -e sanare 30,5 ; tantumque ab humano -e cavemus, ut nec edulium pecorum in cibis -em noverimus 30,6.

sanus. male -ae opinionis 11,9 ; male -os et vanae et perditae mentis in ista desipere 22,10 (24,5).

sano. comitialem morbum hominis sanguine, id est morbo graviore, -are 30,5.

sapiens. *cum subst.* : illic -ns ignis membra urit et reficit 35,3. secundum illud vetus -is oraculum (*sc.* Socratis) 5,5 ; qui de suis dictis -tes esse meruerunt 19,4 ; scripta -tium 21,1 ; quis enim -tium dubitat ? 34,2 ; -tium clariores 34,6 ; -tes vestros 34,8.

sapientia. si quid -ae vobis aut verecundiae est 12,7 ; Socraten, -ae principem 13,1 ; omnes homines ... natura insitos esse -am 16,5 ; nos, <qui> non habitu -am, sed mente praeferimus 38,6. conserere -am 4,4. *i. q. religio christiana* : cum .. in lucem -ae et veritatis emergerem 1,4.

sapio. si omnes unum bonum -imus 31,6.

Sarpedo. Iovem narrat ... -em filium, quoniam morti non poterat eripere, cruentis imbribus flere 24 (23),4.

satis. eundi spatium s. iustum 3,5 ; ut beati s. satisque prudentes iure videamur 5,5. ac de fato s. (*diximus*) 36,2. sed ad propositum s. est, etiam in hoc sapientes vestros nobiscum ... consonare 34,8 ; s. est pro pedibus aspicere maxime indoctis 12,7.

Saturnia. urbem -am, indito de suo nomine ... ad memoriam ... posteritatis *reliquit Saturnus* 21,5.

Saturnus Creta profugus Italiam ... accesserat *etc.* 21,5 ; -us compeditis *pedibus* 23 (22),5 ; ipse -us 27,5 ; -us filios suos non exposuit, sed voravit 30,3 ; quod -i filio dignum est 30,4 ; -um enim principem huius generis et examinis omnes scriptores ... prodiderunt 21,4. *v. Saturnia.*

sauciavit Venerem *Homerus* 24 (23),3.

saxum. nisi forte nondum deus -um est 22,5 (23,13).

Scaevola. Mucium -am, qui cum errasset in regem, perisset in hostibus, nisi dexteram perdidisset 37,3.

scalpo. lapideus <deus> caeditur, -itur 22,4 (23,12).

sceleratus. congruentia perditis -isque tribuit altaria 9,4.

scelus. hac conscientia -is 9,5 ; nonne in ortu suo -e collecti ... creverunt ? 25,2 ; quid ipsa -is confidentia tutius ? 25,3 ; cum ... non minoris -is sit ignorare quam laedere *deum* 35,4 ; cum honesta semper publico gaudeant, -a secreta sint 10,2 ; vos -a admissa punitis 34,6 ; vana et demens superstitio -ibus gloriatur 9,2 ; suis -ibus adolescere 25,4.

scaenicus. in -is *ludis* 37,12.

scilicet. *vi affirmativa de eo quod ab altera parte obicitur* : Clodius s. et Flaminius et Iunius ideo exercitus perdiderunt, quod 26,2 ; isti s. adversus ceteros *deos* Romanorum imperium protulerunt 25,9. *vi explicativa, ironice* : discurrentem s. atque ubique praesentem *deum* 10,5 ; ut deum s. faceret eunuchum 23 (22),4.

scindo. tu in caelo summam potestatem dividi credas et -i veri illius ac divini imperii totam maiestatem ? 18,7.

scio. *sequitur accusativus i. q. nosse* : magi non tantum sciunt daemonas 26,9 ; ut et nescientes sinceram veritatem et quam sciunt ... non confitentes (*sc. daemones*) 27,2 ; scit hoc Nepos et Cassius in historia 21,4 ; ut neque quae supra nos caelo suspensa sublata sunt, neque quae ... demersa sunt, aut scire sit datum aut 5,5 ; quod nihil se scire didicisset 13,2 ; nihil se scire confessus 38,5. cupiditate procreandi aut unam scimus aut nullam 31,5. *seq. acc. cum inf.* : cum scias ... infamiam redundare 3,1 ; sciat omnes homines ... procreatos (*esse*) 16,5 ; quos et natos legimus et mortuos scimus 21,12 ; milvi non sentire eos sciunt 22,6 (24,1) ; quod sciret responsa simulata (*esse*) 26,6 ; eos spiritus daemonas esse poetae sciunt 26,9 ; haec omnia sciunt pleraque pars vestrum ipsos daemonas de semetipsis confiteri 27,5. iam scies .. eos meruisse 33,4. *seq. interrog. obliqua* :

iam scies, quam sit in eo ... mira et divina libratio 17,5. *absolute* : quod sciam 11,7.

sciscitor. *cum accusat.* : usque ad extremam mortem voluntatem hominis -atur *deus* 36,9. *cum interrog. obliqua disi.* : vellem tamen -ari utrumne ... an 11,7.

scortum. qui -orum licentiae invident 28,10.

scribo. Alexander ... insigni volumine ad matrem suam -psit ... proditum sibi *esse* ... secretum 21,3.

scriptor. omnes -es vetustatis Graeci Romanique 21,4.

scriptum. eius (*sc. Protagorae*) -a 8,3 ; lege historicorum -a vel -a sapientium 21,1 ; -a eorum relege 33,4.

scrupulosus. ut examine -o nostram sententiam libremus 15,2.

scrutor. aut scrutari (ut scrutare *P*) permissum 5,5 ; *v. adn. cr.*

sculpo. ecce funditur, fabricatur, -itur *deus* 22,5 (23,13).

scurra. Socrates, -a Atticus 38,5.

scutum. -a vetera circumferunt (*sc. Salii*) 22,8 (24,3).

Scyllam multiplicem 20,3.

secerno. nec a rectis falsa -unt 14,4.

secretus. cum honesta semper publico gaudeant, scelera -a sint 10,2 ; a quo (*sc. deo*) nullum potest esse -um 32,9. *subst.* : proditum sibi de diis hominibus ... -um 21,3; mundi fata et -a rimari 12,7.

secta. sic -ae vestrae non spontaneos cupere 11,6 ; de -ae iam nostrae sinceritate consentio 40,2 ; ut ipsius -ae homo cum eo disputem 4,4 ; de qua ... -arum plurimarum usque adhuc ipsa philosophia deliberat 5,4.

sector. Simonidis melici nonne admiranda omnibus et -anda cunctatio ? 13,4.

secundum illud vetus sapientis oraculum 5,5.

securus. dei nostri liberalitate -i 38,4. nihil sibi posse perire -us (*deus*) 36,9.

sed set : 14,2 ; 37,9. I *non respondet negationi* 1 *opponuntur singula membra* : telis inermes, sed metu religionis armati 6,2 ; populares deos multos, sed naturalem unum praecipuum 19,7 ; caelo adfixus, at terris omnibus sparsus est 32,8 ; ego Octavio meo plurimum quantum, sed et mihi gratulor 40,1.

Notanda : unum et ipsi deum, sed palam, sed templis ... coluerunt 10,4 ; misericordia digni, sed nostrorum deorum 12,6 ; cum sit veritas obvia, sed requirentibus 24 (23),8.

2) *opp. singula enuntiata* : eadem figura omnibus est, sed quaedam unicuique liniamenta deflexa 18,1 : Britannia sole deficitur, sed ... recreatur 18,3 ; falluntur in nomine, sed de una potestate consentiunt 18,11 ; sunt et ipsi multiformes, sed ad unitatem providentiae omnes revolvuntur 19,10 ; par et in illis instigatio daemonis, sed argumentum dispar furoris 27,3 ; multi

nobis videmur, sed deo admodum pauci sumus 33,1 ; subducitur nobis, sed deo ... reservatur 34,10.

3) *in transitione* : 3,5 ; 5,6 ; 12,4; 16,2 ; 34,8 ; 36,7.

4) *in refutatione* : 11,7; 37,9 (*bis*).

5) *i. q. at enim* « mais dira-t-on » sed 33,2 ; sed enim 32,7.

II *respondet negationi* 1 *non, nec* : non respuit (*se*) comitem, sed praecucurrit 1,4 ; nihil intendere neque ... ridere, sed tacens ... fatebatur 4,1; nec hoc obsequi fuit ..., sed ... ut segregarem 4,6 ; nec de numinibus ferre sententiam, sed prioribus credere 6,1 ; qui longa aetate non infringitur, sed augetur 6,3 ; Claudi et Iuni non proelium in Poenos, sed ferale naufragium est 7,4 ; non sacro quodam, sed piaculo foederatur 8,4; sic sectae vestrae non spontaneos cupere, sed electos 11,6 ; et iam non adorandae sed subeundae cruces 12,4 ; non laudi, sed veritati 14,2 ; non de praesenti actione, sed de toto genere disputandi 14,3; non eloquentiae tumore, sed rerum ipsarum soliditate 15,1 ; ingenium non dari facultatibus ... sed ... generari 16,5 ; nec fortuna nanctos, sed natura insitos esse sapientiam 16,5 ; cum non disputantis auctoritas, sed disputationis ipsius veritas requiratur 16,6; non fucatur ..., sed ... sustinetur 16,6; non divina ratione perfectum .., sed frustis quibusdam ... conglobatum 17,3 ; non ad fidem numinis, sed ad honorem emeritae potestatis 21,9 ; Aegyptia illa non numina, sed portenta 25,9 ; non castitas tutior, sed inpudicitia felicior 25,10; filios suos non exposuit, sed voravit 30,3; pudorem non facie, sed mente praestamus 31,5 ; nec enim indulgemus epulis ..., sed ... temperamus 31,5; non est crimen erroris, sed testimonium laudis 31,7 ; non notaculo corporis, sed innocentiae ac modestiae signo 31,8; nec ... cum deo suo captos, sed a deo ... desertos 33,5 ; non philosophi sane studio, sed mimi convicio digna 34,7; nec timemus, sed frequentamus 34,10 ; non damnis ardentium pascitur, sed inexesa corporum laceratione nutritur 35,3 ; in nobis non genitura plectitur, sed ingenii natura punitur 36,2 ; non est infamia nostra, sed gloria 36,3 ; nec non potest subvenire nec despicit, sed ... explorat 36,9 ; non instruitur, sed ornatur 37,9 ; non confessio timoris est, sed verae libertatis adsertio 38,1 ; nec adnectimus ..., sed ... sustinemus 38,4; qui non habitu sapientiam sed mente praeferimus, qui non eloquimur magna, sed vivimus 38,6 ; non obstrepentia veritati, sed perfectae institutioni necessaria 40,2.

2) *non qui — sed qui* : perversam quaestionem, non quae verum erueret, sed quae mendacium cogeret 28,3.

3) *non quod — sed quod* : non quod omnia comperisset, sed quod nihil se scire didicisset 13,2 ; non

ideo tanti quod religiosi, sed quod inpune sacrilegi 25,6 ; non quod nos simus eorum vestigia subsecuti, sed quod illi ... imitati sint 34,5.

4) *non ut — sed ut* : non ut diffiterentur ..., sed ut ... faterentur 28,5 ; non ut magnis et electis viris, sed ut deis 29,5 ; non ut adfirmator testimonium fecit, sed convicium ut orator adspersit 31,2.

5) *non solum — sed* : 33,1 ; 37,4.

6) *nec solummodo — sed et* : 18,3.

7) *non tantum — sed et* : 5,11 ; 31,5 ; 32,9.

8) *non tantum — sed etiam* : 26,10.

9) *non tantum — sed* : 32,7.

10) *non tantummodo — sed et* : 39.

sedes. angelos ... dei sedem tueri 25,11.

seges. ecce iam -es cana 5,13.

segrego. ut ... disceptantes duos medius -arem 5,7 ; nec desinunt daemones ... alienati a deo ... a deo -are 26,8. sed tacens, anxius, -atus 4,1.

semel. quaedam fana s. anno adire permittunt 22,8 (24,3).

semen. -ina non nisi corrupta revirescunt 34,11. *i. q. atomi* : sint principio omnium -a natura in se coeunte densata 5,7 ; congregatis ignium -inibus 5,9.

seminudus. honores et purpuras despiciunt ipsi -i 8,4 ; ipsos philosophos ... habitos esse plebeios, indoctos, -os 16,5.

semivir. Galli eam (*sc. Cybelam*) et (= etiam) -i sui corporis supplicio colunt 23 (22),4.

semper. cum et ipse tanto nostri s. amore flagraverit 1,3 ; ut s. mare ... inquietum est 3,2 ; quippe cum amicitia pares s. aut accipiat aut faciat 4,6 ; soles alios atque alios s. splendere 5,9 ; nebulas s. adolescere *ib.* ; cum honesta s. publico gaudeant, scelera secreta sint 10,2 ; eunt s. exercitis lapsibus *fluvii* 17,9 ; ab his fabulas istas s ventilari et n u m q u a m vel investigari vel probari 28,2 ; fama, quae s. insparsis mendaciis alitur 28,6 ; incestum penes vos s a e p e deprehenditur, s. admittitur 31,4. *pertinet ad adiect.*: s. adulescentis Apollinis filius 23 (22),5 ; virtutem eius s. praesentem 32,4 ; s. adversus sua vitia facundos 38,5.

sempiternus. ceteris, ut iniustis, poenam -am *pollicentur* 11,5.

senesco. nisi forte iam Iuppiter -uit 21,11.

senex. fieri se deos metuunt, etsi iam -es nolunt 21,10.

senium. post -um arbusta frondescunt 34,11. mensem vide, ut luna auctu, -o, labore circumagat 17,5.

sensim itaque tranquilleque progressi 3,4.

sensus. amorem ... -um movere et adfectus fingere 26,12. -us capaces et habiles 16,5 ; mentem, -um, oculos denique ipsos non habere 17,3. ingerentem sese oculis et -ibus nostris caelestem claritatem 17,2 ; oculi ... et omnes ceteri -us velut in arce compositi 17,11 ;

eius contemplatio (= *imago*) ... pectori meo ac paene intimis -ibus implicata est 1,2 ; -ibus maior est *deus* 18,8 ex tuis -ibus prolata *sententia* 5,1.

sententia. *i. q. opinio* : culpam vel innocentiam fato tribui -is plurimorum 11,5 ; ut examine scrupuloso nostram -am libremus 15,1 ; Natalis mei errantem, vagam, lubricam notasse -am 16,1 ; eos ... in hanc unam coire et conspirare -am 19,3 ; cum philosophorum suorum -is refellatur *antiquitas* 20,2 ; in eandem -am et Persaeus philosophatur 21,2 ; et Epicureis de elementorum conflagratione et mundi ruina eadem ipsa-a est 34,3 ; non philosophi sane studio, sed mimi convicio digna ista -a est 34,7 ; fruamur bono nostro et recti -am temperemus 38,6 ; pura mens et sincera -a 32,2.

iudicis : ne non tam ex nostris disputationibus nata-a quam ex tuis sensibus prolata videatur 5,1 ; de numinibus ferre -am 6,1 ; nec audaciter in alteram partem ferenda -a est 13,5 ; et victor ipsi, qui adversum se -am dixit, insultat 37,1 ; nec expecto -am 40,1.

sentio. *absolute* : cum cadaveribus omnis sepultura, si -unt, poena sit, si non -unt, ... medicina 11,4 ; quemadmodum tribuatis exanimi aut -enti facem aut non -enti coronam 38,3 ; milvi non -ire eos (*sc. deos*) sciunt 22,6 (24,1).

sequitur. accusativus : nondum condicionem tuam -is ? 12,3 ; per quae deum adgnoscimus, -imus, imitamur 17,2 ; ex hoc deum credimus, quod eum -ire possumus, videre non possumus 32,4 ; nec -it suae nativitatis iniuriam, ita ut nec postea de vestra veneratione culturam 22,4 (23,12) ; uterque maiestatem dei intellegendi desperatione senserunt 19,13 ; quod corporis humana vitia -imus et patimur 36,8 ; quae singula . -iri, perspici, intellegi ... non possunt 17,6 ; ea quae facilius est -ire quam dicere 39,1.

duo acc. : etiam quos optimos -ire potuerunt 14,6.

i. q. opinari : eadem vobiscum quondam ... -ebamus 28,2 ; eadem nos sensisse et egisse, quae -itis et geritis 28,5.

eloquar quemadmodum -io 18,9; dicam tamen quemadmodum -io 36,5.

seq. de *cum ablat.* : si quicumque (= quilibet) de divinis quaerat, -iat, proferat 16,6.

sepulcrum. adhuc antrum Iovis visitur et -um eius ostenditur 21,8 ; *deorum* natales, patrias, -a dinumerat *Evhemerus* 21,1 ; coronas etiam -is denegatis 12,6.

sepultura. damnant ignium -as 11,4 ; cum cadaveribus omnis -a, si sentiunt, poena sit *ib.* ; nec ... ullum damnum -ae timemus 34,10.

sequor. ut cingulum matronae navicula -eretur 27,4.

Serapis. ipse Saturnus et -is et

Iuppiter ... quod sunt eloquuntur 27,6 ; simulacro -idis denotato 2,4; inanem tui -idis sive Osiris tumulum 22,10*; nec -idem magis quam strepitus per pudenda corporis expressos contremescunt 28,9.

serenat. cum tonat, fulgurat, fulminat, cum -at 32,4.

series. totam -em generis istius explicare 21,9.

serius. ut et in ludicris et -is pari mecum voluntate concineret 1,3 ; illam oculorum etiam in -is hilaritatem 4,2.

sermo. *i. q. oratio* « *faculté de parler* » : nos quibus suspectus in caelum datus est, -o et ratio 17,2.

genus dicendi : quo imperitior -o, hoc illustrior ratio est 16,6 ; vulgi iste naturalis -o est an Christiani confitentis oratio ? 18,11 ; casto -ne, corpore castiore 31,5.

« *un mot* » : ut comicus -o est « Venerem sine Libero et Cerere frigere» (Terent., *Eun.*, 733) 21,2.

dialogus « *conversation, échange de paroles* » : in illo praecipue -ne eius ..., quo Caecilium ... ad veram religionem reformavit 1,5 ; cum hoc -ne eius medium spatium civitatis emensi 3,2 ; ubi eundi spatium satis iustum cum -ne consumpsimus 3,5 ; neque ... dignum est concinnitate -nis 14,2 ; ne odio identidem -um omnium laboremus 14,6. de civitate, quam in -ne instituebat *Plato* 24 (23),2.

n. pluralis, i. q. verba : non possum exprimere -ibus 2,2 ; eos etsi -ibus variis, ipsis tamen rebus in hanc unam coire et conspirare sententiam 19,3.

sero, sevi. dum passim liberos -itis 31,4. Indus flumen et serere Orientem et rigare dicitur 18,3. ab ipsis enim rumor falsus et -itur et fovetur 28,6 ; odium nostri -unt occulte per timorem 27,8.

serpens. Ceres facibus accensis et -te circumdata 23 (22),2 ; *Aegyptiorum* sacra instituta -tibus 28,8.

serpentibus in dies perditis moribus 9,1.

sertum. et -is mollibus colla complectimur 38,2.

servio. victis religionibus (= deis) -ire 25,6 ; de -entibus reges *facti Iudaei* 33,3.

servitus. *i. q. servi* : quod nec aetas potest pati mollior nec cogi -us durior 28,11.

servo. nonne auguria -avit et captus est *Regulus* ? 26,3.

servus. etiam -o quibusdam caerimoniis interesse piaculare flagitium est 22,8 (24,3).

sexus. apud quos -us omnis membris omnibus prostat 28,10 ; mulieribus credulis -us sui facilitate labentibus 8,4; -us omnis homines et omnis aetatis 9,6 ; sine dilectu aetatis, -us, dignitatis 16,5 ; reginam pudicam -u suo fortiorem 20,6.

si. I *cum indicativo* a) *praesentis* : quae omnia, si non concupiscimus, possidemus 36,5 ; nec de ultima statim plebe consistimus, si honores vestros et purpuras recusamus, nec factiosi sumus, si omnes unum bonum sapimus eadem congregati quiete qua singuli, nec in angulis garruli, si audire nos publice aut erubescitis aut timetis 31,6 ;tu perire et deo credis, si quid oculis nostris hebetibus subtrahitur 34,10; nec enim conscientiam suam decipit, si fallit alienam 29,4 ; si Romanis magis gaudes, Antoni Iuliani de Iudaeis *scripta* require 33,4 ; putatis autem nos occultare quod colimus, si delubra et aras non habemus ? 32,1 ; ignorantia laberis, si ... recordaris 33,2 ; cum Octavius habeat singula ..., si potest, refutare 15,1 ; si placet, ... intelleget 4,4 ; recenseamus, si placet 19,3 ; quod si providentia mundus regitur ..., non nos debet 20,2 ; cum cadaveribus omnis sepultura, si sentiunt, poena sit, si non sentiunt, .. medicina 11,4 ; miserentur miseri, si fas est, sacerdotum 8,4 ; si philosophandi libido est, Socraten ... imitetur 13,1 ; si quid sapientiae vobis aut verecundiae est, desinite ... rimari 12,7.

cum ;erbo affectus (*quod*): nec mireris, si deum non vides 32,5.

b) *perfecti*: ac de fato satis (diximus), vel si pauca (*diximus*) 36,2 ; vel si qui alii artium repertores in memorias exierunt 18,5; cur enim, si nati sunt, non hodieque nascuntur ? 21,11 ; quid nobis invidemus, si veritas divinitatis nostri temporis aetate maturuit ? 38,6.

c) *futuri exacti* : si deus dederit 18,11 ; quem si patrem dixero, carnalem opineris ; si regem, terrenum suspiceris ; si dominum, intelleges utique mortalem 18,10 ; Socraten, quisque (= quisquis) vestrum tantus est, si potuerit, imitetur 13,1.

II *cum coniunctivo* a) *praesentis* : si mihi quasi novus aliqui considas, nullum negotium est patefacere 5,2 ; si vobiscum Christiani comparemur, ... multo ... vobis meliores deprehendemur 35,5 ; cum, si recte existimes, sit dei homo ipse simulacrum 32,1 ; si diutius inspicias, omnis visus extinguitur 32,5 ; quorum ritus si percenseas, ridenda quam multa ... sunt ! 22,8 (24,3) ; naturale est enim et odisse quem timeas, et quem metueris infestare, si possis 27,8.

cum verbis affectus (= *quod*) : nihil mirum est, si ista moles ... destruatur 34,5 ; nihil itaque indignandum vel dolendum, si quicumque (= *quilibet*) de divinis quaerat, sentiat, proferat 16,6; nullum itaque miraculum est, si Caecilius identidem iactetur, aestuet, fluctuetur 16,4.

b) *perfecti* : ut . . satis prudentes iure videamur, si nosmet ipsos familiarius noverimus 5,5 ; quorum aliquem deum si quis occiderit, etiam capite punitur.

in orat. obliqua : 34,2.

c) *imperfecti* : cum, si ratio ... iudicaret, <essent> (*om. P*) ur-

guendi magis ut faterentur 28,5; si dii creare possent, interire non possent, plures totis hominibus deos haberemus 21,12; et tamen facultates, si utiles putaremus, a deo posceremus 36,7; quod si mundus divina providentia regeretur, numquam mereretur Phalaris regnum 5,11; homines malae linguae, etiam si tacerent 28,10; cum, si eunuchos deus vellet, posset procreare, non facere 22,9 (24,4).

in oratione obliqua : iam scies ... nec quidquam iis accidisse, quod non sit his, si perseverarent, ante praedictum 33,4.

d) *plus quam perfecti* : quae si essent facta, fierent 20,4; quod si ... vidisses, utique crederes 18,4.

de actione repetita : si qui ... Christianum se negasset, favebamus ei 28,4.

Adnot. 1) si non 36,5; si sentiunt ... si non sentiunt 11,4; *v.* nisi.

2) si quis 28,8; si quid sapientiae 12,7.

loco enuntiati relativi : et si qui alii artium repertores ... exierunt 16,5; si qui infirmior ... negasset 28,4; si quid .. subtrahitur 34,10.

3) quod si 5,12; 18,4; 20,2; 23 (22),2.

4) quae si 20,4; quorum si 22,8 (24,2); 38,8.

5) etiam si 28,10.

6) vel si (= etiam si) pauca (diximus) 36,2.

7) *si = quia* : nec de ultima statim plebe consistimus, si ... recusamus; nec factiosi sumus, si ... sapimus ...; nec in angulis garruli, si ... timetis 31,6; putatis autem nos occultare quod colimus, si delubra et aras non habemus 32,1.

8) *non repetitur verbum* : si regem ... si dominum 18,10.

9) *non exprimitur verbum enuntiati principalis* : homines malae linguae, etiam si tacerent 28,10.

10) *in antithesi* : si dii creare possent, interire non possent 21,12.

sic. I *solum ponitur* 1) *pertinet ad ea quae antecedunt* (*saepius anaphorice*) : a) *de modo* « ainsi » : sic Caecilius (*sc. locutus est*) 14,1; ausim interim et ipse concedere et sic melius errare 7,1; sic everso et extincto lumine 9,7; qui sanguine suo libat ..., non profanus melius esset quam sic religiosus? 22,9 (24,4).

« ainsi, de même » : sic ... soles alios atque alios semper splendere, sic ... nebulas semper adolescere 5,9; sic Allia «infaustum nomen», sic Claudi et Iuni ... ferale naufragium est 7,4; sic et defunctis praemium et futuris dabatur exemplum 20,6; sic occupant animos 27,8; vates et ipsi absque templo, sic insaniunt, sic bacchantur, sic rotantur 27,3; sic de isto et tuus Fronto ... convicium ut orator adspersit 31,2; sic nos ... dinoscimus; sic nos ... mutuo, quod doletis, amore diligimus; sic nos, quod invidetis, fratres vocamus

31,8; sic etiam ... tradiderunt 34,6.

b) *de consequentia, i. q. igitur, itaque* : sic reformidatis deos quos negatis 12,5; sic adsidue temeritate decepti culpam iudicis transferunt ad incerti querellam 14,5; sic nec dubitandum ei de cetero erit nec vagandum 16,4; sic et similes universi videmur et 18,1; sic in auro et argento avaritia consecrata est, sic statuarum inanium consignata forma, sic nata Romana superstitio 22,7 (24,2); sic Christianos de proximo fugitant, quos 27,7; sic et deos colitis incestos 31,3; sic incesti fabulam nectitis 31,4; sic apud nos religiosior est ille qui iustior 32,3; sic Christianus miser videri potest, non potest inveniri 37,3; sic homicidium in vero flagitatis, in mendacio fletis 37,12; sic et beati resurgimus et futuri contemplatione iam vivimus 38,4.

i. q. nam : sic solus in amoribus conscius (*sc. erat*) 1,4; sic sectae vestrae non spontaneos cupere, sed electos 11,6; sic a caelo deorsum gravant 27,2; sic eorum numen vocant 29,5.

2) *pertinet ad ea quae sequuntur* : tum sic Caecilius exorsus est 5,1.

II *ponitur in comparatione* (*respondet* ut) : quae sic relinquimus, ut invenimus 11,3; ut qui rectam viam nescit ... haeret, sic cui non est veri stabile iudicium ... eius dubia opinio dissipatur 16,3; ut aurum ignibus, sic nos discriminibus arguimur 36,9.

III *respondet* ut *consecutivum* : sic ... deserere, ut ... in lapides eum patiaris inpingere 3,1.

IV *respondet* dum : sic ... occupavit, sic ... propagavit, dum (*sexties*) 6,2; sic, dum universarum gentium sacra suscipiunt, etiam regna meruerunt 6,3; sic eum digne aestimamus, dum inaestimabilem dicimus 18,8.

sicarius. confluxerant perditi, facinerosi, incesti, -ii, proditores 25,2.

siccitas. Aegypti siccitatem temperare Nilus amnis solet 18,3.

sicco. -andis umoribus de marinis lavacris blanda et adposita curatio 2,3.

sicut. *ponitur solum* : s. fas est 29,5; equestrium fratrum in lacu, s. se ostenderant, statuae consecratae 6,3.

sequitur ita : s. ignes fulminum corpora tangunt nec absumunt, s. ignes Aetnaei montis flagrant nec erogantur : ita poenale illud incendium non damnis ardentium pascitur, sed nutritur 35,3; s. de nihilo nasci licuit, ita de nihilo licere reparari *hominem* 34,9.

sequitur et (= *etiam*) : qui s. nascimur et interimus 11,3.

sidus. caelum ipsum et ipsa -a audaci cupiditate transcendimus 5,6; -a licet ignis accenderit 5,7; ipsi mundo cum -ibus suis minantur incendium 11,1; relinquenda

adeo ... videre non possumus 32,5; in solem adeo rursus intende (*sc. animum*) 32,8; quod in diem -e lustratur *caelum* 17,5; Britannia -e deficitur 18,3; -es alios atque alios semper splendere 5,9.

solacium calamitatibus *dant vates* 7,6; ad -um calamitatis suae 26,8; in -um nostri 34,11; nec de fato quisquam aut -um captet aut 36,1; illis pavorem fallax spes -a rediviva blanditur 8,5; inepta -a a poetis fallacibus in dulcedinem carminis lusa 11,8; sacra facta sunt quae fuerunt adsumpta -a 20,5.

soleo. ut vulgus superstitiosus -et 2,4; Aegypti siccitatem temperare (temperat *P*) Nilus amnis solet (colet *P*) 18,3; -emus haurire 38,2; quam in adulteras -eat (*sc. facere Juppiter*) 24 (23),4.

soliditas. nostram sententiam non eloquentiae tumore, sed rerum ipsarum -e libremus 15,1.

solidus. absque enim notitia dei, quae potest esse -a felicitas, cum mors sit? 37,8.

solistimum. pullorum (solemnisimum *P*) tripudium 26,2.

solitarius. deus unicus, -us, destitutus 10,3.

solemnis. ad epulas -i die coeunt 9,6; ieiuniis -ibus 8,4.

sollertia. priusquam -a mentis parerent nominis claritatem 16,5; quae ... intellegi sine summa -a et ratione non possunt 17,6.

sollicitus. suspensi ... atque -i 12,5; nos proinde -i, quod ... disseratur ..., ponderemus 14,7; Liberam anxia et -a vestigat *Ceres* 23 (22),2.

solubilis. mundum ... ipsi artifici deo soli et -em et esse mortalem 34,4.

solum. non enim s. in oculis eius, sed in sinu vivimus 33,1; non dextram s., sed totum corpus uri .. pertulerunt 37,3.

solummodo. et unum s., quod non ante fuerit (*Christianus*), paeniteret 28,2? nos uxoribus nostris s. viri nascimur 35,6 nec universitati s. deus, sed et partibus consulit 18,3.

solus. sic -us in amoribus conscius 1,4; deo, qui -us est 18,10; ad periculum tamen -us es 37,9; ne hiems -a glacie ureret aut -a aestas ardore torreret 17,8; inmensus et -i sibi tantus, quantus est, notus 18,8; deo -i et solubilem et esse mortalem (*mundum*) 34,4; -i deo, cuius est, cedit 37,1; citra -um Capitolium capti *Romani* 6,2; per deum verum et -um 27,7; vos conscios timetis, nos etiam conscientiam -am 35,6; omnes pari sorte nascimur, -a virtute distinguimur 37,10; corporibus dissolutis as animas volunt et perpetuo manere et 34,6. *i. q. desolatus, destitutus*: Iudaeorum -a et misera gentilitas 10,4.

solvo. *i. q. dissolvo*: in quae (*sc. elementa*) rursum homo et animal omne dividitur, -itur, dissipatur 5,8; corpus omne .. sive in

umorem -itur 34,10. animus enim ut luxu -itur, ita 36,3. -uta legibus fortuna 5,13. his (*sc. floribus*) et sparsis utimur et -utis et sertis mollibus colla complectimur 38,2.

somnio. tu, qui inmortalitatem postumam -as 12,3.

somnium. ludorum offensi Iovis de -o plebei hominis iteratio 7,3; ut Iuppiter ludos repeteret ex -o 27,4; -o similis *felicitas* 37,8.

somnos inquietant *daemones* 27,2.

sordesco. nisi persuasionis civilis nonnumquam admixtione -eret (*Platonis de deo oratio*) 19,14; fulgere purpura, mente -ere 37,10

sordidus. expertes artium etiam -arum 5,4.

soror. se promisce appellant fratres et -es 9,2; deos colitis incestos, cum matre, cum filia, cum -e coniunctos 31,3; ad epulas coeunt cum omnibus liberis, -ibus, matribus 9,6; Aegyptiis et Athenis cum -ibus legitima conubia 31,3.

sors. per incertum -tis 9,7; qui -tem in hominibus puniat, non voluntatem 11,6; quis unus ullus ab inferis vel Protesilai -te remeavit? 11,8; omnes tamen pari -te nascimur 37,10. sit -s (sortis *P*) fortunae, mens tamen libera est 36,1. -tes regunt *daemones* 27,1.

spargo prout infida suspicio -itur 16,3. dum Venerem promisce -itis 31,4. terris omnibus -sus est *sol* 32,8; -sis membris *Serapidis* 21,10*; his (*sc.* floribus) enim et -sis utimur ac solutis 38,2.

spatium. medium -um civitatis emensi 3,2; ubi eundi -um satis iustum emensi cum sermone consumpsimus 3,5; ultra -um lineae, qua vinctus est, ad impetum et saltum provocatur *canis* 9,6.

spectaculum. quam pulchrum -um deo, cum 37,1; cum omnes hac -i voluptate caperemur 4,1. non -a visitis, 12,5; non pompis interestis 12,5; pompis vestris et -is abstinemus 37,11.

specto. -a de libris memoriam 7,2.

specula. oculi in summo velut in -a constituti 17,11

speculator. deus auctor omnium ac -or omnium 32,9.

sperno -unt tormenta praesentia 8,5; sprevit auguria Flaminius 7,4; auguriis et auspiciis renitentibus, sprevit (*C. Caesar*) 26.4; quos (*sc. deos*) alius iam sprevisset iratos 6,2.

spes. ita illis pavorem fallax -s solacia rediviva blanditur 8,5; cuius in homine mortali -s omnis innititur 29,3; ut -i coheredes (*Christiani*) 31,8; -m adflictis *dant vates* 7,6; -m futurae felicitatis 38,4.

Speusippum vim animalem, qua omnia regantur, deum nosse 19,7.

spicatas aculeis *animantes* 17,10.

spiritus. caelum ac terras ..., « spiritus intus alit et infusa mens agitat» ... (Verg., *A.*, 6,726), idem alio loco (*G.*, 4,221) mentem istam

et -um deum nominat 19,2 ; quid aliud et a nobis deus quam mens et ratio et -us praedicatur ? 19,3 ; aquae et -us ratio 19,4 ; esse substantiam ... inter corpus et -um mediam 26,12. *de daemonibus* : -us sunt insinceri, vagi *etc.* 26,8 ; eos -us daemonas esse poetae sciunt *etc.* 26,9 ; isti igitur -us ... non desinunt perditi perdere 26,8 ; isti igitur impuri -us 27,1 : occulte, ut -us tenues, morbos fingunt 27,2.

splendeo. soles alios atque alios semper -ere 5,9.

spolia. tot de diis -a quot de gentibus et tropaea 25,6 ; templa omnia ... de -is deorum 25,5.

spontaneus. sic sectae non -os cupere, sed electos 11,6.

spumo. -antibus equis atque fumantibus 7,3.

spumosus. etsi non canis -isque fluctibus exibat ad terram *mare* 3,2.

stabilis. cui non est veri -e iudicium 16,3 ; -i varietate 17,7.

stabulum. totos asinos in -is cum vestra vel Epona consecratis 28,7.

statim. vel exiliunt s. *daemones* vel evanescunt gradatim 27,7 ; nec de ultima s. plebe consistimus, si honores vestros et purpuras recusamus 31,6 (*v. si, Adn.,* 7).

statua. equestrium fratrum in lacu -ae consecratae 7,3 ; sic -arum inanium consignata forma 22,7 (24,2) ; dum gestiunt eorum (*sc. regum*) memorias in -is detinere 20,5 ; sub -is et imaginibus consecratis delitiscunt *daemones* 27,1.

statuo. modo inberbis -itur *Iuppiter* 23 (22),6. aëra deum -unt infinitum et inmensum 19,5.

status rigidus *hominis* 17,11.

stercus. Hercules -ora egerit 24 (23),5.

sterno. velut -eret ambulacro *harenas* 3,2.

stipatus. quamvis sis multo comitatu -us 37,9.

stipes. infelicis -itis portio 22,3 (23,11).

Stoicus. Ariston -us 19,13 ; <mundum> in vim ignis abiturum -is constans opinio est 34,2.

stomachor. aegre se ferre, -ari, indignari, dolere inliteratos ... de caelestibus disputare 16,5.

Straton quoque et ipse naturam *deum loquitur* 19,8.

strepitus. -um mortis 37,1 ; -us per pudenda corporis expressos 28 9.

stringo. lege litoris -itur *mare* 17,9.

structor nec mercedem operis infelix -r (*sc. Neptunus*) accepit 24 (23),5.

studium. ingenium non dari facultatibus nec -o parari 16,5 ; non philosophi sane -o ... digna ista sententia est 34,7 ; et hoc -orum rudes, litterarum profanos 5,4 ; has fabulas et errores ... ipsis -is et disciplinis elaboramus 24 (23),1.

stultitia. pro mira stultitia et incredibilis audacia 8,5.

stultus. quis tam -us, ut hoc colat ? quis -ior, ut hoc coli credat ? 28,7 ; quis tam -us aut brutus est, ut audeat ...? 34,9.

stupefactus. nos ad silentium -i 39,1.

stuprum. non insolens -um 9,2; ad -um inlicere 23 (22),4 ; in Ganymeden Iovis -um 24 (23),7 ; conducuntur -a 25,11 ; de incestis -is 28,5 ; deos vestros, induendo (*sc. eis*) -a, suspiria, odia dedecorat *histrio* 37,12.

Stygius. de -a palude saepius ambientis ardoris 35,1 ; *cf.* 35,2.

sub. I *cum accus.* : s. iugum missus est et deditus 26,3.

II *cum abl.* : non s. divitiarum onere suspirat 36,6 ; non tantum s. illo (*sc. deo*) agimus, sed et cum illo ... vivimus 32,9 ; s. oculis tamen non venit ventus et flatus 32,5 ; quis non miles s. oculis imperatoris audacius periculum provocet ? 37,2 ; s. statuis et imaginibus consecratis delitiscunt *daemones* 27,1.

subduco. utrum ferae diripiant ... an humus contegat, an flamma -at *corpus* 11,4 ; corpus omne ... -itur nobis, sed deo ... reservatur 34,10. -ctae naviculae 3,5.

subeo. qui sine ratione velit poenam -ire 37,6 ; iam non adorandae, sed -eundae cruces 12,4.

sublevo. dum adsiduo saltu -atur *testa* 4,6 ; qui paupertate se -at 36,6.

sublimis. esto altior et -ior aquae et spiritus ratio quam ut 19,4. humi quaerere, quod in -i debeas reperire 17,2.

submoveo. *solis* radiis acies *oculorum* -etur 32,5.

subpeto. multa ad haec -unt, ni festinet oratio 11,5.

subripio. qui hominem periculo -it 32,3 ; -eptam et corruptam Liberam 23 (22),2.

subruo. quasi moles ista, qua continetur et cingitur *mundus*, -atur 11,1.

subsequor. non quod nos simus eorum vestigia -cuti 34,5.

subsido. ut ... molli vestigio cedens harena -eret 2,4.

subsisto. nisi -eret veritas 9,3.

substantia. simplicitatem -ae suae perdiderunt *daemones* 26,8 ; -am inter mortalem inmortalemque mediam 26,12.

substerno ubi subductae naviculae -ratis roboribus ... quiescebant 3,5

subtilis urbanitas 16,2 ; -i varietate *orationis* 14,3.

subtilitas. mira -s 14,7.

subtraho. avido patri (*sc. Saturno*) -itur infans 23 (22),3 ; si quid oculis nostris hebetibus -itur 34,10 ; etsi flammis -atur *corpus* 11,4 ; ita eius contemplatio (*i. e. imago*), quantum -cta est oculis, tantum ... 1,2.

subvenio. qui -ire revivescentibus potest 12,4 ; et nobis deus nec non potest -ire nec despicit 36,9.

successio. ipso ordine -is 21,9.

succinctus. Diana interim est alte -a venatrix 23 (22),5.

succumbere. cuilibet opinioni temere -ere 5,3.

sufficio. quamquam inperitia dei -at ad poenam 35,5 ; nec universis -ere in singulis occupatus 10,5.

sui, sibi, se. sui : immensum s. desiderium nobis reliquit 1,3 ; in perditionem s. non confitentes 27,1 ; ut ad cultum s. cogant *ib.* ; nec utique in turpitudinem s. mentiuntur *ib.*

sibi I *pertinet ad subiectum eiusdem enuntiati* 1) *adponitur verbis* : beatam s. ... vitam mortuis pollicentur 11,5; qui nativitatem omnibus praestet, s. perpetuitatem 18,7 ; qui ante mundum fuerit s. ipse pro mundo *ib.* ; hominem s quem colant eligunt 29,3 ; at ille, qui ceteris deus, s. certe homo est 29,4.

quam s. credere 22,7 (24,2) ; s. mortuis extinctis ... aeternitatem repromittere 11,3 ; ipsam errantium turbam mutua s. patrocinia praestare 22,10 (24,5).

2) *adponitur adiectivis vel participiis* : et soli s. tantus, quantus est, notus 18,8 ; qui ad nutum ... adsidentis s. daemonis vel declinabat negotia vel petebat 26,9 ; destinatam s ... poenam praescius perhorrescit 35,2.

II *pertinet ad subiectum enuntiati regentis* : a) *infin.* : scripsit, ... proditum s. ... secretum 21,3 ; sciscitatur, nihil s. posse perire securus 36,9.

b) *coni.* : quod s. ... veritas fieret obscurior 13,4.

se, sese *accus.* I *subiectum in acc. c. inf* : renasci se ferunt 11,2 ; interim deos credere, interim se deliberare variavit 16,2 ; quoniam meus frater erupit aegre se ferre 16,5 ; universis <se> esse praepositum ... quod nihil se scire didicisset 13,2 ; qui se putat nosse 18,9 ; fieri se deos metuunt 21,10; erubescet timere se materiem 22,2 (23,10); non cogitat prius se debere deum nosse 22,7 (24,2) ; qui proditum iri se ... nescivit 26,5 ; nihil se esse post mortem magis optare quam credere 34,12 ; nihil se scire confessus 38,5.

is se in pueris victorem ferebat 3,6 ; si qui ... Christianum se negasset 28,4 ; non ut diffiterentur se Christianos 28,5.

II *pertinet ad subiectum eiusdem enuntiati* 1) *adponitur verbis* a) *solum* : sicut <se> ostenderant 7,3; occultis se notis et insignibus noscunt et amant mutuo 9,2 ; ac se promisce appellant fratres et sorores *ib.* ; hominem nosse se ... debere 17,1; ingerentem sese oculis ... claritatem 17,2 ; qui paupertate se sublevat 36,6.

b) in temperiem semet autumnitas dirigebat 2,3.

2) *adponitur praepositionibus* : adversus sese tutelam 17,10; vestigia retrahens in se (*mare*) 3,4 ;

natura in se coeunte 5,7 ; in semet omnia revolvuntur 5,8 ; id in se mali facinoris admittunt 28,11 ; inter se singuli dissimiles invenimur 18,1 ; populi in se rixantis insaniam 37,11.

III *pertinet ad subiectum enuntiati regentis* : ipsi, qui adversum se sententiam dixit, insultat 37,1.

se *abl.* : ipsos daemonas de semetipsis confiteri 27,5 ; de se verum confitentibus 27,7.

Notabilia : 1) ut sit Romanis hominibus cum sua sibi natione captivus 10,4.

2) sibi mortuis extinctis, qui sicut nascimur et interimus, aeternitatem repromittere 11,3 ; inter se singuli dissimiles invenimur 18,1.

3) *pron. reciprocum* : mutua sibi patrocinia praestare 22,10 (24,5) ; occultis se notis et insignibus noscunt et amant mutuo ... ac se promisce appellant fratres et sorores 9,2 ; quidve animantium loquar adversus sese tutelam multiformem ? 17,10; inter se ... dissimiles 18,1.

4) sibi ipse 18,7 ; sese 17,2 ; 10 ; in semet 5,8 ; de semetipsis 27,5.

5) destinatam sibi cum cultoribus suis poenam 35,2.

sum. A *verbum substantivum.* I *absolute* « *exister, se trouver, avoir lieu, venir de* » ; est, sunt « *il y a* » *subiecta sunt* a) *substantiva vel voces quae eo loco sunt* : esse universitatis dominum 18,4 ; quoniam nulla dubitatio est 18,5 ; quae potest esse solida felicitas ? 37,8 ; cum aut fortuna certa aut incerta natura sit 6,1 ; malum adeo non esse, ut 28,2 ; tot sunt Iovis monstra quot nomina 23 (22),6 ; sic Claudi et Iuni non proelium in Poenos, sed ferale naufragium est 7,4 ; esse aliquod numen 17,4 ; crucis signum est 29,8 ; spiritus sunt 26,8 ; quae superstitio est ? 5,7 ; sit licet ille Theodorus 8,2.

ridenda quam multa, <quam multa> etiam miseranda sunt ! 22,8 (24,3) ; id quod non sit incipere 34,9 ; id quod fuerit iterare *ib.* ; quae non sunt videri, vel quae sunt non videri 26,10 ; quaecumque sunt 18,7 ; quicquid arborum est 17,9.

b) *enuntiata relativa* α) *seq. coniunctivus* : sunt quae ... extinguant 30,2 ; neminem esse qui aut ... velit, aut ... possit 37,6 ; nihil in homine membrorum est, quod non ... sit 18,1.

β) *seq. indicativus* : est quo viro non licet (*adire*) 22,8 (24,3).

c) *additur ubi vel unde sit aliquis vel aliquid* : procul est ab eius simplicitate subtilis urbanitas 16,2 ; quae extra istam orbis provinciam sunt 32,7 ; quam sit in eo ... mira et divina libratio 17,5 ; quod supra nos (*est*), nihil ad nos 13,1.

quod non et necessitatis causa sit et decoris 18,1.

Notandum. cum praep. de, *saepius subauditur verbum subst., vel*

aliud verbum (*oriri*): quibus exempla utique de caelo 18,5; de hominibus aves 20,4; nec de mortuis dii nec de natis 21,10; templa omnia de manubiis 25,5; de ipsis daemonibus etiam illa 27,4.

d) *additur adverbium* α) *loci*: hinc sunt et furentes 27,3; inde est quod audire te dicis 28,7; quae sunt infra circaque 17,4; unde enim deus longe est? 32,7; unde sit *homo* 17,1.

β) *interrogativum*: quare sit *homo* 17,1.

e) *additur dativus*: Diogeni disciplina est exponendi 19,12; Platoni apertior de deo ... oratio est 19,14; et Epicureis ... eadem ipsa sententia est 34,3; quod esset corpori meo ... curatio 2,3; deo ... dei vocabulum totum est 18,10. cui non est veri stabile iudicium 16,3; quibus inlustrior gloria est 20,1; ut sit nobis ... reparatio 17,6; si quid sapientiae vobis .. est 12,7; si philosophandi libido est (*vobis*) 13,1.

mihi cum Octavio res est 4,3.

deo indiciis opus non est 33,1.

f) quicquid famae licet fingere, illis erat libenter audire 20,3.

B *verbum copulativum*. I *praedicatum est substantivum* 1) *subiectum est substantivum*: a) aut nunc Christianos philosophos esse aut philosophos fuisse iam tunc Christianos 20,1; homo et animal omne .. concretio est 5,8; eos spiritus daemonas esse 26,9; defensio communis furoris est furentium multitudo 22,10 (24,5); nondum deus saxum est ... nondum deus est ... nec adhuc deus est ... tunc postremo deus est 22,5 (23,13); calamitas saepius disciplina virtutis est 36,8; vulgi deos elementa esse 19,10; cum sit litabilis hostia bonus animus et pura mens et sincera sententia 32,2; ignem esse Vulcanum 19,10; cum fama ... sit et negotium daemonum 28,6; deus nomen est 18,10; nutrix capella est 23 (22),3; rationem omnium esse principium 19,10; cum *deus* sit et omnium rector et amator suorum 36,9; rex es? 37,9; cum sit dei homo ipse simulacrum 32,1; Deiorum devotio rata testis est 7,3; Diana ... est alte succincta venatrix 23 (22),5; ut Virgo ... sit *Erigone* 23 (22),7.

b) *additur dativus relationis*: Pythagorae deus est animus 19,6; Platoni deus est ... mundi parens 19,14; caput asini nobis esse rem divinam 28,7.

nisi forte ... Iuba Mauris volentibus deus est 21,9.

cum cadaveribus omnis sepultura ... poena sit ... medicina 11,4; ille sibi certe homo est 29,4; deo una domus est mundus hic totus 33,1; qui videndi omnibus causa est 32,5.

2. *subiectum est pronomen*: a) eos esse daemonas 27,7; homines illos fuisse 21,12; qui ... sapientes esse meruerunt 19,4; vult (*eam*) esse substantiam 26,12; ut ille mei victor est, ita ego triumphator erroris 40,1; et hoc genus cetera rerum vocabula esse 19,12.

b) *pronomen cum praedicato congruit*: et haec vestra consensio est 11,5.

haec tamen Aegyptia quondam nunc et sacra Romana sunt 23 (22),2; haec sunt Eleusinia, *ib.*; haec iam non sunt sacra, tormenta sunt *ib.*, 4; haec prima sunt auspicia religiosae civitatis 25,2; haec nostra sacrificia, haec dei sacra sunt 32,2.

vulgi iste naturalis sermo est? 18,11; ista enim inpudicitiae ... forsitan sacra sint 28,10.

c) *neglecta attractione*: hoc neque mens neque anima nec vita est 11,7.

3) *subiectum est enuntiatum* a) *relativum*: quicquid Romani tenent ..., audaciae praeda est 25,5.

b) quod ... augetur, non est crimen erroris, sed testimonium laudis 31,7; quod ... dicimur, non est infamia nostra, sed gloria 36,3; quod ... patimur, non est poena, militia est 36,8; quod ... contemnimus, non confessio timoris est, sed verae libertatis adsertio 38,1. *v. quod.*

c) si: nullum miraculum est, si ... iactetur 16,4.

d) *infinitivus vel acc. cum infinitivo*: etiam servo quibusdam caerimoniis interesse piaculare flagitium est 22,8 (24,3); si fas est (*sc. misereri*) 8,4; ius est ... misceri 31,3; is lusus est ... legere 3,6; necesse est ... (*vos*) recurrere 31,4; nullum negotium est patefacere 5,2; ut comicus sermo est « Venerem ... frigere » 21,2; Tauris ... ritus fuit hospites immolare 30,4; *mundum* in vim ignis abiturum, Stoicis constans opinio est 34,2.

4) *subiecti locum obtinet adverbium*: sicut fas est 29,5.

II *praedicatum est pronomen*: (id) quod sunt 27,6.

quid hoc est rei? 4,2; quae Iovis sacra sunt? 23 (22),2; quid aliud quam inauratae cruces sunt? 29,7; quid enim aliud est fatum? 36,2; quid sit *homo* 17,1.

idem enim omnium deus est 33,3; et nos enim idem fuimus 28,1; eadem fere et ista quae nostra sunt 19,15.

haec enim *eius* verba sunt 19,2

nihil se esse 34,12; nihil esse (*hominem*) ... nihil fuisse 34,9.

tantus quantus est *deus* 18,8.

III *praedicatum est adiectivum* 1) *subiectum est adiectivum vel pronomen*: vetera, quae multa sunt 7,5; et haec nimis multa sunt 10,1; (*ea*) quae sua sunt 28,10; talem esse mortalium mentem 19,1; quisque (= *quisquis*) vestrum tantus est 13,1.

2) nobis ... pectus augustum est 18,8; quid enim potest esse tam apertum, tam confessum tamque perspicuum? 17,4; nos bonos esse 36,7; quae tota esset caelestis 19,14; quod non ante fuerit (Christianus) 28,2; sol occasui declivis

est 40,2 ; mimi convicio digna ista sententia est 34,7 ; qui deo dives est 36,4 ; dives es ? 37,9 ; divinum autem id est, quod 21,10 ; quae dubia sunt 13,5 ; tam facilis ... fides fuit 20,3 ; nec factiosi sumus 31,6 ; nobilitate generosus es ? 37,10 ; quamvis incerta sit vel ratio vel origo 8,1 ; testimonium ... infirmum est 40,3 ; quid ingrati sumus ? 38,6 ; ut semper mare ... inquietum est 3,3 ; ita aut invalidus aut iniquus est 12,2; cuius quanto iudicium tardum, tanto magis iustum est 34,12 ; mens tamen libera est 36,1; deus magnus est 18,11 ; ut ... et maior esset et decolor 7,4 ; sunt et ipsi multiformes 19,10 ; tam detestanda quam nota est 9,5 ; quod ... obscura sit veritas 14,7 ; cum sit veritas obvia 24 (23),8 ; admodum pauci sumus 33,1 ; nemo tam pauper potest esse quam natus est 36,5 ; quis potest pauper esse qui non eget ? 36,4 ; cum omnia ... deo plena sint 32,7 ; quae recta sunt 14,7 ; cum scelera secreta sint 10,2 ; a quo nullum potest esse secretum 32,9 ; horum ... similis ... consensio est 19,5 ; ipsi artifici deo soli et solubilem et esse mortalem 34,4 ; qui solus est 18,10 ; ad periculum tamen solus es 37,9 ; quis tam stultus aut brutus est ut ? 34,9 ; deus verus est 18,11.

finitimos agro pellere ... cum Romulo regibus ceteris ... disciplina communis est 25,4.

ut sit Romanis hominibus ... captivus 10,4.

gradu comparativo : esto altior et sublimior aquae et spiritus ratio quam ut 19,4 ; magis sunt augusta ... quam opulenta 7,5 ; visu clarior est *deus* 18,8 ; hoc inlustrior ratio est, quo 16,6 ; ut et maior esset et decolor 7,4 ; sensibus maior est 18,8 ; illis bonis rebus multo esse meliorem (*dominum*) 18,4 ; quamvis disciplina nostra minor est 35,5 ; cum et politiores homines et minus creduli esse coeperunt 26,6 ; <tactu purior est> 18,8 ; sic apud nos religiosior est ille qui iustior 32,3 ;

quod est ... amabilius 2,1 ; quod Saturni filio dignum est 30,4 ; quod est gloriosius 1,4 ; quod est gravius 24 (23),1 ; quod magis mirum est 18,1.

gradu superlativo : memoria notissima est 18,6 ; admodum pauci sumus 33,1 ; sit Thales ... omnium primus 19,4.

additur adverbium : non profanus melius esset, quam sic religiosus ? 22,9 (24,4).

praedicatum est participium : cum ita cohaerentia, conexa, concatenata sint 17,2; sint ... semina ... densata 5,6 ; deus nobis infusus est 32,7 ; caelo adfixus, sed terris omnibus sparsus est *sol* 32,8. *Etc.*

fuisse divisam 1,3.

(ea) quae fuerant adsumpta solacia 20,5.

2) *subiectum est enuntiatum* a) *relativum* : quamquam tibi, (*id*) de quo cum maxime quaerimus, non

sit ambiguum 5,1 ; magis pauper ille est qui ... plura desiderat 36,4.

b) si : nihil mirum est, si ... destruatur 34,5.

c) *subi. est infinitivus vel acc. cum inf.* : facilius esse ... disputare 4,4 ; quae facilius est sentire quam dicere 39; ingratum est (*sc. reicere*) 32,2 ; longum est ire per singula 18,1; unde manifestum est homines illos fuisse 21,12 ; otiosum est ire per singulos 21,9 ; neque ... exultare te dignum est concinnitate sermonis 14,2 ; periniurium est vires te ... infringere 15;1 ; difficilius est ... incipere 34,9 ; nonne ridiculum est vel lugere ... ? 23 (22),2 ; quo magis mirum est nonnullos ... succumbere 5,2 ; est eis tutius ... peierare 29,5 ; naturale est enim et odisse ... 27,8 ; quam autem inicum sit ... iudicare 28,1 ; etiam pluribus turpe defendere est 29,1.

3) et de convivio notum est 9,6.

IV *praedicatum est infinitivus* : hoc insultare et inludere est ... servire ..., adorare 25,6; adorare ... sacrilegium est consecrare 25,6 ; apud nos et cogitare peccare est 35,6.

V *praedicatum est adverbium* 1) *modi* : cum palam sit (*cum acc et inf.*) 18,7 ; satis est (*id.*) 12,7 ; 34,7 ; sacrilegii vel maxime instar est .. quaerere 17,2 ; quae dubia sunt, ut sunt, relinquenda sunt 13,5 ; ut est (*ratio*) 16,6.

b) *temporis* : cum . . longe ante fuerint 24 (23),6.

VI *praedicati locum obtinet* 1) *genetivus* a) *qualitatis* : quicquid aliud ... blandi coloris et odoris est 38,2 ; non credere vulgaris erroris est 34,1 ; quod ipsum non est multi laboris aperire 18,3; nec hoc obsequi fuit aut ordinis aut honoris 4,6; cum non minoris sceleris sit ignorare *deum* quam laedere 35,4 ; non boni viri est ... deserere 3,1.

confessae inperitiae summa prudentia est 13,2.

b) *possessionis* : sit sors fortunae 36,1 ; haec fabulae erant Octavi disserentis 3,4; cuius est totum (*sc. deus*) 36,7; soli deo, cuius est, cedit 37,1 ; cuius adeo nulla vis nec potestas est, ut 10,4.

2) *dativus finalis* : ut nonnullis rubori sit etiam pudica coniunctio 31,5.

3) *ablat. qualitatis* : quod apud Italos esset ignotis parentibus 21,7.

4) *subst. cum praep. coniunctum* : nonnulla absque feminis sacra sunt 22,8 (24,3) ; quod ad me est 39 ; qui fuerit sibi ipse pro mundo 18,7; conscientiam solam, sine qua esse non possumus 35,6.

C *verbum auxiliare*. 1) *cum part. perf. pass. vel dep.* : *passim* (*saepissime subauditur*).

2) *cum gerundio et gerundivo* : ut sit nobis ambigendum 16,1 ; quod magis credendum est 5,13 ; utrum sit eorum detestanda pravitas an optanda felicitas 5,11; fabula tam de-

testanda quam nota est 9,5; indignandum omnibus, indolescendum est 5,4; informandus est 5,1; nisi illud ... aut puniendum est aut pudendum 10,2; relinquenda sunt 13,5. *saepius subauditur*: eruenda 9,1; nihil itaque indignandum vel dolendum 16,6; relinquenda vero ... oratio 17,6; computandae (sunt) 25,8; cum <essent> urguendi 28,4

D. **futurus** 1) *adiect.*: sunt quae ... originem -i hominis extinguant 30,2; spem -ae felicitatis fide praesentis eius maiestatis animamus 38,4; resurrectionem -am 34,11; spernunt tormenta praesentia, dum incerta metuunt et -a 8,5

2) *subst.*: et -i contemplatione iam vivimus 38,4; sic et defunctis praemium et -is dabatur exemplum 20,6; vates futura praecerpunt 7,6; Tiresias caecus futura videbat, qui praesentia non videbat 26,5.

E. **id est**: 25,3; 5; 11; 26,12; 29,5; 30,5.

F. *Notandum est saepissime verbum* «esse» *vel substantivum, vel copulativum, vel auxiliare per ellipsim omitti. Vide* Octavii, *quem ad usum scholarum edidimus, partem alteram* (Partie du maître), II, § 191.

summa. certum aliquid de -a rerum ac maiestate decernere 5,4; quod pertineat ad -am quaestionis 40,2.

summus. adusque -ae aetatis robur 24 (23),8; -is fluctibus tunsis 3,6; quod illi -a intentione quaesiverunt 38,6; -o labore collecta 26,1; -am potestatem 18,7; quam sit in eo -i moderatoris mira et divina libratio 17,5; -i opificis (*i. e. dei*) 17,6; ita confessae inperitiae -a prudentia est 3,2; in -is quaestionibus tuta dubitatio 13,3; res publica -a regeretur 25,12; sine -a sollertia et ratione 17,6; -o supplicio ... punitum 9,4. *subst.*: oculi in -o velut in specula constituti 17,11.

super. eam testam ... s undas inrotare 3,6.

supercilium. philosophorum -a contemnimus 38,5.

superficies. a tirunculo farris -e quasi ad innoxios ictus provocato 9,5.

superpono. Epicurus ille, qui deos aut otiosos fingit aut nullos, naturam tamen -it 19,8.

superstitio. unde haec religio, unde formido, quae -o est? 5,7; Romana -o 10,3; 22,7 (24,2); ista ipsa -o 25,1; haec alumna urbis istius -o 25,8; eorum (*sc. Christianorum*) vana et demens -o 9,2; anilis -o 13,5; deum aris atque templis maxima -one coluerunt *Iudaei* 33,2. -nis audaciam 6,2; cohibeatur -o, impietas expietur, vera religio reservetur 38,6.

superstitiosus. ut vulgus -us solet 2,4; -is vanitatibus etiamnunc inhaerentem 1,5.

supplicium. hominem summo -o ... punitum 9,4; Galli eam ..

sui corporis -o colunt 23 (22),4; ut victimae ad -um saginantur 37,7; ecce nobis minae, -a, tormenta 12,4; ad -a reparari (*i. e. resurgere*) 34,12; cum adversum minas et -a et tormenta componitur 37,1; omnes -orum terriculas ... inludunt 37,5.

supplico. qui innocentiam colit, deo -at 32,3. ad imagines (*sc. principum*) -ant 29,5. qui sanguine suo libat et vulneribus suis -at 22,9 (24,4).

supra. quae s. nos caelo suspensa sublata sunt 5,5; quod s. nos, nihil ad nos 13,1.

surgo. Aesculapius, ut in deum -at, fulminatur 23 (22) 7; nubes altius -ere 5,9.

suscipio. dum universarum gentium sacra -unt *Romani* 6,3; ut ... ea quae recta sunt eligere, probare, -ere possimus 14,7; cum sacrilegos aliquos et incestos, parricidas etiam defendendos et tuendos -ebamus 28,3. impetum -eptae actionis liberius exerentem 8,3. Iani -eptus hospitio 23,5.

suspectus. nos ..., quibus -us in caelum datus est 17,2.

suspendo. deus enim ligneus ... -itur, caeditur, dolatur, runcinatur 22,3 (23,11); araneae ... de ipso capite (*sc. dei*) sua fila -unt 22,6 (24,1); caelum licet sua materia -erit 5,7; Erigone -sa de laqueo est 23 (22),7. *translate, in incerto relinquere*: ut malint universa -ere quam de fallacibus iudicare 14,5.

suspensus. subductae naviculae substratis roboribus a terrena labe -ae quiescebant 3,5; quae supra nos caelo -a sublata sunt 5,5. *translate*: omnia in rebus humanis dubia, incerta, -a 5,2; vos vero -i interim atque solliciti 12,5.

suspicio. divites ... magis aurum -ere consuesse quam caelum 16,5. iam -ectis omnibus (*sc. hominibus*) 14,6.

suspicio. *subst.*: occultis ac nocturnis sacris adposita -o 9,4; prout infida -o spargitur 16,3.

suspicor. *deum* si regem dixero, terrenum -eris 18,10. *cf. app. crit. ad* 5,5.

suspirium. deos vestros, induendo (*sc. eis*) stupra, -a, odia, dedecorat *histrio* 37,12.

suspiro. non sub divitiarum onere -at (*sc. Christianus*) 36,6.

sustineo. illum luminis fontem possis -ere? 32,6; qui tormenta sine deo possit -ere 37,6; sed, ut est, recti regula -etur (*ratio*) 16,6.

i. q. expectare: sed a deo aeternis floribus vividam *coronam* -emus 38,4.

sequitur acc. cum part. praes.: -ebitis enim me impetum susceptae actionis liberius exerentem 8,3.

suus. *ponitur cum substantivo* 1) *pertinet ad subiectum eiusdem enuntiati*: sic eorum potestas et auctoritas ... imperium suum propagavit 6,2; mendaciis suis invicem credunt 11,2; nonne auctorem suum testatur ver aeque cum suis

floribus et aestas cum suis messibus? 17,7; deus est ipso suo nomine mundi parens 19,14; unaquaeque natio conditorem suum ... venerabatur 20,6; Alexander... ad matrem suam scripsit 21,3; ipsis sacris suis humanitatis arguitur 21,8; Isis ... cum cynocephalo suo ... luget 23 (22),1; Galli eam ... sui corporis supplicio colunt 23 (22),4; nec sentit suae nativitatis iniuriam 22,4 (23,12); sua fila suspendunt 22,6 (24,1); nonne in ortu suo scelere collecti et muniti immanitatis suae terrore creverunt? 25,2; cum soceris suis bellum miscuit 25,3; neque eos adversum suos homines *dei* iuverunt 25,9; ad solacium calamitatis suae non desinunt ... perdere 26,8; et in Symposio etiam suo ... conititur 26,12; adflatu suo auctoritatem ... consequuntur 27,1; nec enim conscientiam suam decipit, si fallit alienam 29,4; filios suos non exposuit 30,3; Christianus ibi nullus nisi aut reus suae religionis aut profugus 35,6; aerumnis suis inclyti floruerunt 36,8.

quae adventu suo ... liberavit 7,3; qui de dictis suis ... meruerunt 19,4; qui ... ipsi sua auctoritate nocuerunt 24 (23),1; qui sanguine suo libat et vulneribus suis supplicat 22,9 (24,4); quae adulterum suum ... exsecuit 23 (22),4; quos ... taedescit inpudicitiae suae 28,10.

cum libertatem suam ... erigit 37,1; dum reges suos colunt 20,5; posteaquam simplicitatem substantiae suae ... perdiderunt 26,8.

quasi parentis sui adorare naturam 9,4; divites facultatibus suis inligatos .. consuesse 16,5; nequitia sua hanc eos meruisse fortunam 33,4; nec ... cum deo suo captos (esse Iudaeos) 33,5.

antequam gentes ritus suos moresque miscerent 20,6. cum ... Athenienses viri ... expulerint suis finibus 8,3; cum philosophorum suorum sententiis refellatur *antiquitas* 20,2. quasi omnia facta sua ... purgaret 28,4. ut ipse Romulus ... populum suum facinore praecelleret 25,2.

mulieribus sexus sui facilitate labentibus 8,4; per vestigia sua anni revertentis 17,8; antiquitas ... fabellis suis delectata 20,2; semper adversus sua vitia facundos 38,5.

2) *pertinet ad subiectum enuntiati regentis*: a) *in acc. c. inf.*: *Christiani confingunt* deum illum suum ... inquirere 10,5; Alexander ... scripsit, metu suae potestatis proditum *esse* sibi ... secretum 21,3; latebram suam ... vocari maluit Latium 21,5; damnis alienis et suis sceleribus adolescere cum Romulo regibus ... disciplina communis est 25,4.

b) *in abl. abs.*: indito de suo nomine ... reliquerunt 21,5.

3) *pertinet ad casum* a) *dativum*: ipsi mundo cum sideribus suis 11,1; ut reiciam ei suum munus 32,2.

b) *accus.*: caelum licet sua materia suspenderit, licet terram fundaverit pondere (*sc. sua materia*) 5,7; reginam ... sexu suo fortiorem 20,6; Centauros equos suis hominibus inplexos 20,3.

II *ponitur solum*: hospites deos quaerunt et suos faciunt 6,2; aut non potest opitulari suis 12,12; qui nihil pro suis ... valuerunt 25,7; temptat in nos conferre quae sua sunt 28,10; in pulcro genere vivendi perseverat suus et adcrescit alienus 31,7; cum sit omnium rector et amator suorum 36,9.

Notanda 1) ut sit Romanis hominibus cum sua sibi natione captivus (*sc. deus Iudaeorum*) 10,4.

2) destinatam sibi cum suis cultoribus (= et suis cultoribus) poenam praescius perhorrescit *Iuppiter* 35,2.

3) *add. ille*: deum illum suum 10,5. *ipse*: ipso suo nomine 19,14; ipsi sua auctoritate 24 (23),1.

4) *opp. alienus*: 25,4; 29,4; 31,7.

5) *sensu reciproco*: mendaciis suis invicem credunt 11,2.

Symposium et in -o etiam suo naturam daemonum exprimere conititur *Plato* 26,12.

Syrus. Astarten -os *colere* 6,1.

T

tabes. cum -e pestifera caeli tractus inficitur 5,10.

taceo. homines malae linguae, etiam si -erent 28,10; sed -ns, anxius, segregatus 4,1; dum istaec ... apud me -itus evolvo 40,1.

tactus. <tactu purior est> (*om. P*) 18,8

taedescit. quos prius -it impudicitiae suae quam pudescit 28,10.

taedium. -o investigandae penitus veritatis 5,3.

taeter. haec sacra sacrilegiis omnibus -riora 9,5; sacraria ista -rima inpiae coitionis 9,1.

talis. -em qualem 19,1 (*v.* talis); digna et nata religio -ibus moribus 9,3.

tam. I *solum, adponitur adiectivis*: quid enim potest esse t. apertum, t. confessum tamque perspicuum? 17,4; t. luculento die 3,1; t. magni imperii ... fortuna 18,6; t. molle, t. parvulum corpus 30,1; hanc religionem tam vetustam, <tam> (*om. P*) utilem, tam salubrem 8,1.

II *respondet* 1) quam: 5,1; 9,5; 25,1; 36,5; 37,9. *v.* quam, p. 211.

2) ut: quis t. stultus, ut hoc colat? 28,7; quis t. stultus aut brutus est, ut audeat repugnare? 34,9; maioribus enim nostris t. facilis in mendaciis fides fuit, ut temere crediderint 20,3.

3) qui: tanta audacia tamque inreligiosa nescio qua prudentia tumescentem, qui ... nitatur 8,1.

tamen. I *antecedit enuntiatum concessivum*: a) pullos edaces habuit et Paulus, apud Cannas t. ... prostratus est 26,3; parentes tuos

laudas? omnes t. pari sorte nascimur 37,10; Aristoteles variat et adsignat t. unam potestatem 19,9; vento et flatibus omnia impelluntur ... et sub oculis t. non venit ventus et flatus 32,5; Epicurus ille, qui deos aut otiosos fingit aut nullos, naturam t. superponit 19,8; sit sors fortunae, mens t. libera est 36,1.

b) sit licet ille Theodorus ... : numquam t. pollebunt 8,2.

etsi, tamen 3,3; 9,7; 11,4; 5; 19,3; 24 (23),3; 18,1. *v. etsi.*

quamquam, tamen 5,1; 14,3; 26,7; 25,5. *v. quamquam.*

quamvis, tamen 8,1; 35,5. *v. quamvis.*

quamlibet, tamen 37,9. *v. quamlibet.*

cum, tamen 34,4. *v. cum.*

II *non antecedit enuntiatum concessivum.* nos t. . . putabamus 28,3; haec t. Aegyptia quondam nunc et sacra Romana sunt 23 (22),2; dicam t. quemadmodum sentio 36,4; vellem t. sciscitari 11,7.

sequitur enunt. concessivum: reges t. ... noverunt: deo indiciis opus non est 33,1.

at tamen « mais, dira-t-on » 25,1; at nonnumquam tamen 26,7. *v. at,* p. 68.

et tamen 11,8; 25,12; 35,1; 36,4; 36,7; et haec nobis t. 36,5; et imperator t. 37,2. *v. et,* p. 116.

nec tamen 7,1; 28,6; 40,3. *v. neque,* p. 178.

etiam nunc t. aliqua consubsidunt 40,2.

tango. sine dilectu -unt *fulmina* loca sacra et profana 5,9; sicut ignes fulminum corpora -unt nec absumunt 35,3. at nonnumquam tamen veritatem vel auspicia vel oracula tetigerunt 26,7.

tantus. *cum substantivo*: et tamen -a aetas abiit 11,8; vim -ae maiestatis (*sc. dei*) 32,1; causas -ae morae 13,4; nec o tempore existere aliquem qui proderet 28,2; tot ac -is viris deliberantibus 13,5; quisque (= *quisquis*) vestrum -us est, si potuerit, imitetur *Socraten* 13,1; Romani non ideo -i, quod ... 25,6.

sequitur quantus: 18,8. *v. quantus.*

sequitur ut: utpote cum et ipse -o nostri semper amore flagraverit, ut ... concineret 1,3; mihi ... -a dulcedo et adfectio hominis inhaesit ut mihi ... viderer 1,1.

sequitur qui: -a audacia ... tumescentem, qui nitatur 8,1.

tantum, tanto 1) *pronomina*: alterum -um adiunxit 13,4.

seq. quantum: -um sanctitatis, ... quantum vetustatis 6,3. *v. quantus,* p. 213.

2) *adverbia* a) quantum ... tantum 1,2; quanto, tanto 13,4; 34,12. *v. quantus,* p. 213.

b) *sequitur* ut: -um ab humano sanguine cavemus, ut nec ... noverimus 30,6; -um denique abest (*sc. a nobis*) incesti cupido, ut nonnullis rubori sit ... 31,5; cum -um absit ab exploratione divina humana mediocritas, ut 5,5.

c) non -um ... sed 32,7; non -um, sed et 5,11; 31,5; 32,9; non -um, sed etiam 26,10. *v. sed,* p. 236.

non -um, verum et 29,7; non -um, verum etiam 28,2. *v. verum.*

tantummodo. ostendisset etiam veritatem non t. facilem, sed et favorabilem 39,1.

tardus. cuius (*sc. dei*) quanto iudicium -um, tanto magis iustum est 34,12; quanto inquisitio -ior pergeret, tanto 13,4.

Tatius. Cloacinam -us et invenit et coluit 25,8.

Taurios Dianam *colere* 6,1.

Tauris etiam Ponticis ... ritus fuit hospites immolare 30,4.

telum -is inermes, sed cultu religionis armati 6,2. philosophorum -is 39,1.

temere. cuilibet opinioni t. succumbere 5,3; nec tamen t. ... maiores nostri aut observandis auguriis operam navaverunt 7,1; nec ... t. et audaciter ... ferenda sententia est 13,5; frustis quibusdam t. cohaerentibus (*sc. atomis*) 17,3; ut t. crediderint 20,3.

temeritate decepti 14.5.

temperamentum. autumni et veris inserere medium -um 17,8.

temperies. post aestivam diem in -em semet autumnitas dirigebat 2,3.

tempero. gravitate hilaritatem -amus 31,6; recti sententiam -emus 38,6; Aegypti siccitatem -are (-at *P*) Nilus amnis solet (colet *P*) 18,3.

tempestas. quid -tes loquar varias et incertas? 5,10.

templum quod ei (*sc. deo*) extruam? 32,1; vates et ipsi absque -o 27,3; cur nullas aras habent, -a nulla? 10,2; -a omnia de manubiis (*sunt*) 25,5; intende -is ac delubris deorum 7,5; -a ut busta despiciunt 8,4; unum et ipsi deum, sed palam, sed -is ... coluerunt *Iudaei* 10,4; quod unum et ipsi deum aris atque -is coluerunt 33,2; civitates proximas evertere cum -is et altaribus 25,4.

tempto. adhuc dimidiata verba -antibus (*sc. liberis*) 2,1. *cum inf.* -at in nos conferre quae sua sunt 28,10.

tempus. id -oris ... in temperiem semet autumnitas dirigebat 2,3; si veritas divinitatis nostri -oris aetate maturuit 38,6; arandi metendique -us 17,6; nec tanto -ore aliquem existere qui 28,2; ac de fato satis (*diximus*) ... pro -ore 36,2. ordo -orum ac frugum 17,7.

temulentus. iam -a vindemia imbre corrumpitur 5,13.

tendo. cum ad caelum manus -unt 18,11; harenas extimas ... lenis unda -ebat 3,3; quam late -itur *caelum* 17,5.

tenebrae. inpudentibus -is 9,7; -arum et lucis recursantes vices (*i. e. noctis et diei*) 17,6; *deus* -is interest, interest cogitationibus nostris, quasi alteris -is 32,9.

translate: cum discussa caligine de -arum profundo in lucem sapien-

tiae et veritatis emergerem 1,4.

teneo. I *proprie* : quicquid Romani -ent, colunt, possident 25,5 ; diu regna -uerunt Assyrii 25,12. iam liberum litus -ebamus 3,2. ut libram -eas aequissimi iudicis 5,1.

sequitur acc duplex : nos ... intentos vultus -ebamus 39,1.

II *translate* : antequam -etur, elabitur *felicitas* 37,8 ; cum ipsam animam tuam ... nec aspicere possis nec -ere 32,6; Mancinus religionem -uit (*i. e. servavit*) 26,3.

tener. ut -er fetus ubertate lactei roris adolescat 18,2.

tenor. hinc perpetuus venerationis -r mansit 6,3.

tenuis. ut spiritus -es (*sc. daemones*) 27,2.

tenuo. corpus omne ... in nidorem -atur 34,10.

tepor. circumfluentis maris -re recreatur *Britannia* 18,3.

teres. testam -tem iactatione fluctuum levigatam 3,6.

tergeo. vos -etis, mundatis, raditis *deos vestros* 22,7 (24,2).

terminus. nec tormentis aut modus ullus aut -us 35,3 ; deum nec principium habere nec -um 18,7. quatenus ... ultra humilitatis nostrae -os evagamur 5,6.

tero. qui viam -it 36,6 ; eandem viam rursus versis vestigiis -ebamus 3,5.

terra. ut iam eos (*sc. deos*) nec caelum contineret nec aër caperet nec -a gestaret 21,12 ; exhalatis -ae vaporibus 5,9 ; quam e -ae visceribus animatur 17,9 ; ut ... ignobiles et ignotos -ae filios nominamus 21,7 ; exibat ad -am *mare* 3,3 ; quae infra -am profunda demersa sunt 5,5 ; in -am proiecti *homines* 5,6 ; licet -am fundaverit pondere (*sc. sua materia*) 5,7 ; quasi non omne corpus ... in -am (*i. e. in pulverem*) resolvatur 11,4 ; prona in -amque vergentia (*sc. animalia*) 17,2 ; cum caelo -aque (caelum terramque *P*) perspicias providentiam 18,4 ; caelum ac -as 19,2 ; per omnes -asque tractusque maris 19,2 (*Verg., G.,* 4,421) ; -is omnibus sparsus est *sol* 32,8.

ubique -arum 35,3.

Terrae enim vel Caeli filius (*Saturnus*) 21,7.

terrenus. ubi subductae naviculae ... a -a labe suspensae quiescebant 3,5.

opp. caelestis : imperia -a, quibus exempla utique de caelo 18,5 ; si regem (*dixero deum*), -um suspiceris 18,10 ; caelestium -orumque fabricator 19,14 ; cum omnia caelestia -aque ... deo plena sint 32,7; idem etiam daemonas prodidit -os, vagos 25,11 ; a caelesti vigore -is labibus et cupiditatibus degravati 26,8 ; substantiam ... -i ponderis et caelestis levitatis admixtione concretam 26,12.

subst. : qui putatis deum credi ... potuisse -um 29,2.

terrent mentes *daemones* 27,2 ; et nutu ipso et vultu domini -iti 25,11.

terricula. omnes suppliciorum -as ... inludunt 37,5.

terror. muniti immanitatis suae -e 25,2 ; ut ... homines a nobis -e infandae opinionis averteret 36,1.

testa. -am teretem legere de litore, eam -am ... super undas inrotare 3,6 ; cuius -a et procurreret longius et frequentius exsiliret 3,6 ; -arum in mare iaculationibus ludere 3,5 ; cui -a sunt obscena demessa 22,9 (24,4).

testimonium. non est crimen erroris, sed -um laudis 31,7 ; -um et hominis et unius infirmum est 40,3 ; non ut adfirmator -um fecit *Fronto* 31,2; de oraculo -um meruit prudentiae singularis 13,2 ; -o licet fallacissimi daemonis gloriosus *Socrates* 38,5.

testis. -is Mater Idaea, quae ... ; -es equestrium fratrum ... statuae consecratae, qui ... ; -is ludorum ... iteratio ; et Deciorum devotio rata -is est ; -is et Curtius, qui ... 7,3 ; ipsis -ibus eos esse daemonas credite 27,7.

testor. id etiam Cirtensis nostri -atur oratio 9,6 ; nonne auctorem suum parentemque -atur ver? 17,7; auguria Romana, quae -atus es et paenitenter omissa et observata feliciter 26,1.

Thales. sit -es Milesius omnium primus, qui primus omnium de caelestibus disputavit. Is autem Milesius -es rerum initium aquam dixit, deum autem eam mentem, quae ex aqua cuncta formaverit 19,4.

Thallus ac Diodorus hoc loquuntur (*sc. Saturnum esse hominem*) 21,4.

Thebanorum par, mortuam fabulam 18,6.

Theodorus. sit licet ille -us Cyrenaeus, vel qui prior Diagoras Melius ..., qui uterque nullos deos asseverando *etc.* 8,2.

Theophrastus etiam variat, alias mundo, alias menti divinae tribuens principatum 19,10.

Thracius. Mars -us 25,9.

Tiberinus *deus vernaculus* Romanorum 25,8.

Timaeus. Platoni itaque in -o deus est ... mundi parens *etc.* 1),14

timeo. 1 *absolute* : ut Christianus reus nec erubesceret nec -eret 28,2 ; rex es? set tam -es quam -eris 37,9.

2. *cum acc.* : deos, quos a parentibus ante inbutus es -ere quam nosse 6,1 ; ignes etiam quos et praedicitis et -etis 12,4 ; erubescet -ere se materiem ab artifice .. inlusam 22,2 (23,10) ; *deos*, quos facitis protegitis, et -etis 22,7 (24,2) ; dum nihil ex his quae -ent, norunt *ib.* ; naturale est enim et odisse quem timeas et quem metueris infestare 27,8 ; nec ... ullum damnum sepulturae -emus 34 10 ; vos conscios -etis, nos etiam conscientiam solam 35,6.

3) *cum infin.* : dum mori post mortem -ent, interim mori non -ent 8,5 ; si audire nos publice aut erubescitis aut -etis 31,6.

timor. non confessio -is est 38,1; -em omnem, quo humanitas regitur venerationemque penitus sustulerunt 8,2; odium nostri serunt occulte per em 27,8.

tinguo. cum in ipso aequoris limine plantas -eremus 3,3.

tinnitus. et Corybantum cymbalis, ne pater audiat, tinnitus eliditur 23 (22),3.

Tiresias caecus futura videbat, qui praesentia non videbat 26,5.

tirunculus. infans a -o ... occiditur 9,5; de initiandis -is fabula 9,5.

tollo. miseri in hoc altius -untur, ut decidant altius 37,7; quae supra nos caelo suspensa sublata sunt 5,5; cum oculos in caelum sustuleris 17,4. timorem omnem, quo humanitas regitur, venerationemque penitus sustulerunt 8,2.

tonat. cum -at, fulgurat, fulminat 32,4.

tonitrua. nimbis conlidentibus -a mugire 5,9.

tormentum. *i. q. supplicia*: ecce vobis minae, supplicia, -a 12,4; haec iam non sunt sacra, -a sunt 23 (22),4; nec -is aut modus ullus aut terminus 35,3; spernunt -a praesentia, dum incerta metuunt et futura 8,5; cum adversum minas et supplicia et a componitur *Christianus* 37,1; pueri et mulierculae nostrae cruces et -a ... inludunt 37,5; qui ... -a sine deo possit sustinere 37,6.

i. q. machina: -is quibus et quibus machinis simulacrum omne formetur 22,2 (23,10).

translate: quotiens a nobis -is verborum et orationis incendiis de corporibus exiguntur 27,5.

torosus. crispis torosisque erroribus 3,3. *sed v. tortuosus.*

torpesco. vires et mentis et corporis sine laboris exercitatione -unt 36,8.

torqueo. eos autem merito -eri, qui deum nesciunt 35,4.

de quaestione: ut -eremus confitentes ad negandum 28,3.

torreo. ne hiems sola glacie ureret, aut sola aestas ardore -eret 17,8; Iuppiter per -ntes ripas ... iurat 35,2.

tortuosus. crispis -isque (toro/// sisque *P*) ibidem erroribus (*i.e. fluctibus*) delectati 3,3.

tot. *cum subst.*: de qua t. omnibus saeculis ... ipsa philosophia deliberat 5,4; t ac tantis viris deliberantibus 13,5; Apollo t. aetatibus levis 23 (22),5.

sequitur quot: t. sunt Iovis monstra quot nomina 23 (22),6; t. de diis spolia, quot de gentibus et tropaea 25,6.

totiens Romanis inpiatum est, quotiens triumphatum 25,6.

totus. *Forma dativi*: toto orbi 11,1. 1) *cum subst.*: nisi quod et totos asinos in stabulis cum vestra vel Epona devoratis 28,7; -um ... eius auxilium cum homine extincto finitur 29,3; -um corpus uri cremari 37,4; de -o genere disputandi 14,3;

-us hic mundus 32,1; mundus hic -us 33,1; -ius mundi membra 5,7; hunc mundi -ius ornatum 17,3; -ius mundi partibus pulchriorem 18,4; oratio *Platonis*, quae -a esset caelestis 19,14; -ius orbis ambitus 6,2; -o orbi et ipsi mundo cum sideribus suis 11,1; fruuntur orbe -o 12,5; generi et soceri bella -o orbe diffusa sunt 18,6; divini imperii -am maiestatem 18,7; -am seriem istius generis explicare 21,9.

cum -o silentio liceat responsionem ... audire 15,1.

i. q. omnis: plures -is hominibus deos haberemus 21,12; apud quos -a inpudicitia vocatur urbanitas 28,10.

2) deo, qui solus est, dei vocabulum -um est 18,10.

3) *subst.*: indulgere posset aliquantum, cuius est -um 36,7. de -o integro mihi cum Octavio res est 4,3; ut de -o congruentes 40,2.

4) *adverb.*: quaedam *fana* in -um nefas visere 22,8 (24,3); hos nec audiendos in -um putabamus 28,3.

tracto. ubi autem magis ... -antur lenocinia? 25,11.

tractus. cum tabe pestifera caeli -us inficitur 5,10; per omnes terrasque tractusque maris (*Verg., G.*, 4,221) 19,2.

trado. nostrates pauperes -idisse ceteris disciplinam 16,5; sic etiam condicionem renascendi sapientium clariores ... corrupta et dimidiata fide -iderunt 34,6

cum acc. et inf.: Xenophanen ... omne infinitum cum mente deum -ere 19,7; quae cruciatibus aeternis praeparata ... -iderunt 35,1.

religiones -itas colere 6,1. a deo -itum 19,4.

tragoedia. memoriae et -ae vestrae incestis gloriantur 31,3.

tranquille. sensim ... tranquilleque progressi 3,4.

tranquillitas. at enim nos exsequias adornamus eadem -te qua vivimus 38,4.

transcendo. caelum ipsum et ipsa sidera audaci cupiditate -imus 5,6.

transeo. *i. q. praetermitto*: Thebanorum par, mortuam fabulam, -eo 18,6; ut -eamus veteres 33,4.

transfero. culpam iudicis -unt ad incerti querelam 14,5.

transfuga. disciplinae -as 33,5.

transigo. ea quae iam -acta et decursa sunt 1,1.

transilio. praedicta etiam de oraculis fata -o 7,5.

transitus. ut ... anni revertentis occulti et innoxii -us laberentur 17,8.

transmitto. ne ante brumam in Africam navigia -eret 26,4.

Trasimenus. ut -us Romanorum sanguine et maior esset et decolor, sprevit auguria Flaminius 7,4.

trepidus. pallidi, -i 12,6.

tres. ita ut me ex tribus medium lateris ambitione protegerent 4,6.

tribuo congruentia perditis sce-

leratisque -it altaria 9,4 ; quemadmodum -atis exanimi aut sentienti facem aut non sentienti coronam 38,3 ; antiquitas caerimoniis atque fanis tantum sanctitatis -ere consuevit quantum ... 6,3 ; culpam vel innocentiam <novi> fato tribui sententiis plurimorum 11,5 ; alias mundo, alias menti divinae -ens principatum 19,10.

tripudium. pullorum solistimum -um 26,2.

tristis. exitus -es, fata et funera *deorum* 23 (22),1.

triumphator. cum -or et victor ipsi, qui adversum se sententiam dixit, insultat 37,1 ; ut ille mei victor est, ita et ego -or erroris *sum* 40,1.

triumpho. totiens Romanis inpiatum est quotiens -atum 25,6.

Troicus. bello -o 24 (23),3.

tropaeum. tot de diis spolia quot de gentibus et -a 25,6 ; -a vestra victricia ... crucis faciem .. imitantur 29,7.

tu, tui, tibi, te, **vos**, vestri, vestrum, vobis, vos, vobis.

tu : *sequitur verbum* : tu, qui ... somnias, nondum condicionem tuam sentis ? 12,3 ; tu in caelo summam potestatem dividi credas? 18,7; tu perire et deo credis, si 34,10.

tibi : quamquam tibi ... non sit ambiguum 5,1 ; ita tibi informandus est animus, ut 5,1 ; adnitendum tibi mecum est 16,1. quae paulo ante tibi (*i. e.* a te) dicta sunt 27,4.

te : ad te redundare 3,1 ; in te invectus 4,3. exultare te 14,2 ; te infringere 15,1 ; audire te 28,7. cum te ... avertas 32,6.

vos : *in antithesi* : mures, hirundines, milvi non sentire eos (*sc. deos*) sciunt ... ; vos tergetis, mundatis, eraditis 22,6-7 (24,1-2) ; vos ... punitis, apud nos .. 35,6; vos ipsi 37,3 ; sic nos ... vos enim 31,8 ; vos enim ..., nos ... ; vos ..., apud nos ... ; vos ..., nos 35,6 ; vos plane 29,6 ; nonne Romani ..., vos vero 12,5 ; ut alii fato, ita vos deo dicitis 11,6 ; quas vos 31,3 ; nisi quod vos 28,7.

vestri : fruuntur orbe toto vestrique dominantur 12,5.

vestrum : ecce pars v. 12,2 ; pleraque pars v. 27,5 ; quisque (= *quisquis*) v. 13,1 ; unusquisque v. 22,7 (24),2 ; nonnullis v. 27,6.

vobis : ne v. antiquitas nimium fabulosa videatur 7,5 ; ecce v. minae, supplicia, tormenta 12,4 ; si quid sapientiae v. aut verecundiae est 12,7.

vos : quam v. decipiant 12,1 ; v. video filios exponere 30,2 ; nec fratres v. recognoscitis 31,8 ; nisi forte v. decipit 37,7 ; ego v. miror 38,3 ; penes v. 31,4 ; per v. 27,7.

vobis : v. meliores 35,5 ; cum plerisque v. 28,9 ; a v. nimirum credulis 11,9 ; absque v. 12,5 ; nisi de v. probaretis (*ea fieri*) 29,1 ; vobiscum 28,2 ; 35,5.

tueor. angelos ... dei sedem -eri 26,11. cum ... parricidas etiam

defendendos et -endos suscipiebamus 28,3.

tum. t. ille (inquit) 4,3 ; t. sic Caecilius exorsus est 5,1. *v. tunc.*

tumeo. cum velis -entibus vehitur *navis* 29,8. ut ... iam -ens et saeviens placaretur *ira* 7,2.

tumesco. tanta audacia tamque inreligiosa nescio qua prudentia -entem 8,1.

tumor. indignationis eius -em 14,1 ; eloquentiae -e 15,1.

tumulus. inanem tui Serapidis sive Osiris -um 22,10*.

tunc. t. Octavius ait 3,1. iam tunc 20,1 (*opp.* nunc ; *v. nunc*).

cum ... tunc 23 (22),6 ; tunc ... cum 22,5 (23,13) ; 26,6. *v. cum*, p. 87, I, 1 et 2.

tundo. deus aereus vel argenteus ... -itur malleis 22,4 (23,12) ; ut illud iaculum summis fluctibus tunsis emicaret, emergeret 3,6.

turba. ipsam errantium -am 22,10 (24,5).

turbo. vitam -ant *daemones* 27,2 ; quasi ... aeternus ordo -etur 11,1 ; qui ordo facile -aretur 17,7 , utrum <vafritia> -ata sit *sententia Natalis* 16,1.

turpis. -issimae pecudis caput asini 9,3 ; etiam pluribus -e defendere est 29,1.

turpiter. omnia ista figmenta ... a vobis ... in deum vestrum t. reformata sunt 11,9 ; principibus et regibus, ... ut deis, t. adulatio falsa blanditur 29,5.

turpitudo. in scaenicis *ludis* -o prolixior 37,12 ; nec utique in -inem sui .. mentiuntur 27,6.

tutela. in istis ad -am balnearum iactis ... petrarum obicibus 4,5 ; quidve animantium loquar adversus sese -am multiformem 17,10.

tutus. Academicorum plurimorum in summis quaestionibus -a dubitatio 13,3 ; castitas -ior 25,10 ; quid ipsa sceleris confidentia -ius ? 25,3 ; est eis -ius per Iovis Genium peierare quam regis 29,5.

tuto. quod t. latuisset *Saturnus* 21,5.

tuus. -i Serapidis 22,12* ; ex -is sensibus 5,1 ; quamquam ... me -a delectarit oratio 14,2. alacritatem -am illam et illam ... hilaritatem 4,2; condicionem -am 12,3 ; ipsam animam -am 32,6 ; lateri -o inhaerentem 3,1 ; parentes -os laudas? 37,10.

-us Fronto 31,2. *v. meus, noster.*

tyrannus. qui Simonides, cum de eo ab Hierone -o quaereretur 13,4 ; cum causas tantae morae -us inquireret 13,4 ; quos (*sc. philosophos*) corruptores et adulteros novimus et -os 38,5.

V

vacillo. utrum <vafritia> (tua eruditio *P*) turbata sit, an -averit per errorem (*sc. Natalis sententia*) 16,1.

vafritia. *v. vacillo.*

vagitus. ne pater audiat -us 23 (22),3 ; osculo comprimente -um 30,3.

vagus. spiritus sunt insinceri, -i (*sc. daemones*) 26,8 ; *Hostanes* daemonas prodidit terrenos, -os 25,11. ita Natalis mei errantem, -am, lubricam nutasse sententiam 16,1.

vagor. sic nec dubitandum ei de cetero est nec -andum 16,4.

valeo. qui nihil pro suis adversus eorum arma -uerunt (*sc. dii peregrini*) 25,7.

valetudo. morbi et malae -ines 25,8.

vanitas. superstitiosis -tibus etiam nunc inhaerentem 1,5.

vanus. -us error hominis 37,10; *Christianorum* -a et demens superstitio 9,2 ; male sanos et -ae et perditae mentis 22,10 (24,5) ; -is et formidulosis opinionibus 5,6 ; -is gestibus et nutibus *histrionis* 37,12.

vapor. exhalatis terrae -ibus 5,9.

varie. Heraclides mundo divinam mentem quamvis v. adscribit 19,9.

varietas. quamquam me subtili -te tua delectarit oratio 14,3 ; cum ordo temporum ac frugum stabili -te distinguitur 17,7.

vario. Aristoteles -at et adsignat ... 19,9 ; Theophrastus etiam -at ... tribuens 19,9.

seq. acc. et inf. : interim deos credere, interim se deliberare -avit *Natalis* 16,2.

varius. tempestates -as et incertas 5,10 ; -is et lubricis casibus fortuna dominatur 5,13 ; etsi sermonibus -is, ipsis tamen rebus 19,3.

vasculum. deus aereus vel argenteus de immundo -o ... conflatur 22,4 (23,12).

vatis. pleni et mixti deo -es futura praecerpunt *etc.* 7,6 ; -es et ipsi absque templo (*sc.* furentes) 27,3 ; dum inspirant interim -ibus (*sc. daemones*) 27,1.

uber. ut -a partu maturescente lactescant 18,2.

uberius. disputaturi alias et uberius (verius *P*) et plenius 36,2.

ubertas. ut tener fetus -te lactei roris adolescat 18,2. -te dicendi 14,7.

ubi. 1 *adv. interrog.* : unde autem vel quis ille aut u. deus unicus ? 10,3 ; u. deus ille qui ? 12,4 ; u. magis quam a sacerdotibus inter aras et delubra conducuntur stupra ? 25,11.

2 *adv. relativum* : cum ad id loci ventum est, u. subductae naviculae ... quiescebant 3,5.

3 *coniunctio* : *sequitur indicat.* a) *praesentis* : u. in plures una (*sc. via*) diffinditur 16,3. b) *perfecti* : u. convivium caluit et ... fervor exarsit 9,6 ; u. eundi spatium satis iustum cum sermone consumpsimus 3,5.

ubique. u. praesentem *deum* 10,5 ; u. non tantum nobis proximus, sed infusus est *deus* 32,7 ; pariter praesens u. interest *deus* 32,8 ; ignes ardentium u. terrarum 35,3.

-ve. quid loquar apte disposita recta montium . . ? quidve animantium loquar adversus sese tutelam multiformem ? 17,10 ; auram bonam floris naribus ducere, non occipitio capillisve solemus haurire 38,2.

vegeto. ut aura adspirans leniter membra -aret 2,4.

veho. cum velis tumentibus -itur *navis* 29,8.

vel. I « *ou bien* » 1 *semel ponitur. disiunguntur* a) *bina substantiva* : cibo v. fastidio 25,12 ; culpam tamen v. innocentiam 11,5 ; viros cum Mucio v. cum Aquilio aut Regulo comparo ? 37,5 ; alicuius muneris v. artis repertorem 20,6 ; nidore altarium v. hostiis pecudum saginati 27,2 ; nullo ordine v. examine 5,10 ; quin ipsos etiam philosophos, v. si qui alii repertores in memorias exierunt 16,5 ; rogi fortasse v. infelicis stipitis portio 22,3 (23,11) ; lege historicorum scripta v. scripta sapientium 21,1 ; Terrae v. Caeli filius 21,7 ; Theodorus Cyrenaeus v. qui prior Diagoras Melius ... sustulerunt 8,2.

b) *bina adiectiva vel participia* : deus aereus v. argenteus ... conflatur 22,4 (23,12) ; humanas v. inhumanas victimas caedere 30,4 (*v.* II) ; delectata vel capta 20,2 (*v.* II) ; inlitas et infectas cruore v. membris hominis et viscere saginatas 30,6.

c) *bina infinitiva* : eadem velle v. nolle 1,3 ; isdem labentibus pluvias fluere ..., v. nimbis conlidentibus tonitrua mugire 5,9.

d) *bina gerundia* : nihil indignandum v. dolendum 16,6.

e) *adv. et pron.* : unde v. quis ille aut ubi deus unicus ? 10,3.

2) *bis ponitur. disiunguntur* a) *bina substantiva* : v. auspicia v. oracula 26,7 ; v., ut transeamus veteres, Flavi Josephi, v., si Romanis magis gaudes, Antoni Juliani *scripta* 33,4 ; equitis sui v. mole v. honore 7,3 ; v. ratio v. origo 8,1.

b) *subst. et adiect.* : deos v. faciles habere v. reges 6,1.

c) *terna subst.* : saxum v. lignum v. argentum 22,4 (23,12).

d) *bina infinitiva* : et numquam v. investigari v. probari *has fabulas* 28,2 ; v. lugere quod colas, v. colere quod lugeas 23 (22),2 ; v. perdere quod inveniunt, v. invenire quod perdunt *ib.*, 1.

e) *bina enuntiata primaria* : et v. exiliunt statim v. evanescunt gradatim 27,7 ; nunc enim mimus v exponit adulteria v. monstrat, nunc enervis histrio ... infligit 37,12.

f) *bina enuntiata secundaria* : corpus omne, sive arescit in pulverem, sive in umorem solvitur, v. in cinerem comprimitur, v. in nidorem tenuatur subducitur nobis 34,10. ut illud iaculum v. dorsum maris raderet, enataret ..., v. summis fluctibus tonsis emicaret, emergeret 3,6 ; vel ut remuneraretur divina indulgentia, vel ut averteretur imminens ira aut iam tumens et saeviens placaretur 7,2 ; qui ... v. declinabat negotia, v. petebat 26,9 ; v. quae non sunt

videri, v. quae sunt non videri 20,10 ; quam rapide volvitur *caelum*, v. quod in noctem astris distinguitur, v. quod in diem sole lustratur 17,5 ; relinquenda vero astrologis prolixior de sideribus oratio, v. quod regant cursum navigandi, v. quod arandi metendique tempus inducant 17,6.

3 *sexies ponitur* : v. Mars Thracius v. Iuppiter Creticus v. Iuno nunc Argiva, nunc Samia, nunc Poena, <vel> Diana Taurica v. Mater Idaea v. Aegyptia illa non numina, sed portenta 25,9.

II *i. q. vel potius* : humanas v. inhumanas victimas 30,4 ; delectata v. capta 20,2.

III. *etiam* « *même, du moins* » : v. hunc errorem saltem non vanis et formidulosis opinionibus implicemus ! 5,6 ; quis unus ullus ab inferis v. Protesilai sorte remeavit, horarum saltem permisso commeatu, v. ut exemplo crederemus ? 11,9 ; sacrilegii v. maxime instar est 17,2 ; nisi quod vos et totos asinos in stabulis cum vestra v. Iside devoratis 28,7 ; ac de fato satis (*diximus*), v. si pauca pro tempore (= *etsi* pauca *diximus*) 36,2.

Notandum : *varietatis causa promiscue ponuntur* aut *et* vel : unde autem vel quis ille aut ubi deus ? 10,3 ; viros cum Mucio vel cum Aquilio aut Regulo comparo ? 37,4. sive ... sive *et* vel ... vel 34,10.

velum. cum -is tumentibus vehitur *navis* 29,8.

velut. I *pertinet ad singula membra* : oculi in summo v. in specula constituti et omnes ceteri sensus v. in arce compositi 17,11. *accedit* quidam : passim etiam inter eos v. quaedam libidinum religio miscetur 9,2.

II *pertinet ad enuntiatum* : harenas extimas, v. sterneret ambulacro, perfundens lenis unda tendebat 3,2.

vena. manant venis perennibus *fontes* 17,9.

venatrix. Diana interim est alte succincta -x 23 (22),5.

venenum. numquam Socrates venenum *mereretur* 5,12.

venerabilis. quanto -ius ac melius ... excipere 6,1.

veneratio. hinc perpetuus -is tenor mansit 6,3 ; eiusque (*sc. dei*) -i novit adsistere *angelos* 25,11 ; timorem omnem ... -emque penitus sustulerunt 8,2 ; de vestra -e culturam 22,4 (23,12).

veneror. numina victa -antur *Romani* 6,2 ; cum homo porrectis manibus deum pura mente -atur 29,8; unaquaeque natio conditorem suum ... -abatur ut civem bonae memoriae 20,6 ; eos ... caput asini consecratum inepta nescio qua persuasione -ari 9,3.

venia. facti -am consecuturum 28,2; ita ut notitia *dei* prosit ad -am 35,5.

venio. cum ad id loci -tum est 3,5. sub oculis tamen non -it ventus et flatus 32,5. iam enim -o ad illa auspicia et auguria Romana

26,1. Amphiaraus -tura respondet 26,5.

ventilo. ab his fabulas istas semper -ari 28,2.

ventus. flare -os 5,9 ; -o et flatibus omnia impelluntur, vibrantur, agitantur, et sub oculis tamen non venit -us et flatus 32,5.

Venus. sauciavit -rem *Homerus* 24 (23),3 ; loro -ris inlectum Iovem *ib.*, 4; quid loquar Martis et -ris adulterium deprehensum ? *ib.*, 7. *i. q. amor* : ut comicus sermo est « Venerem sine Libero et Cerere frigere » (Terent., *Eun.*, 733) 21,2; dum -rem promisce spargitis 31,4.

ver. nonne auctorem suum parentemque testatur -r aeque cum suis floribus ? 17,7 ; autumni et -ris inserere medium temperamentum 17,8 ; cum carpamus rosam -ris et lilium 38,2. *translate* : expectandum nobis etiam corporis -r est 34,12.

verax. verborum -cium flumine 16,1.

verbum. qui universa, quaecumque sunt, -o iubet 18,7. haec enim -a sunt (*sc. Vergilii*) 19,2 ; -orum veracium flumine 16,1 ; dum -orum lenocinio a rerum intentionibus avocantur 14,4 ; quotiens a nobis -orum tormentis et orationis incendiis de corporibus exiguntur *daemones* 27,5 ; nec possum meritum eius -orum laudibus repensare 40,3 ; adhuc dimidiata -a temptantibus *liberis* 2,1 ; in omnium mores, actus omnium, verba denique et occultas cogitationes diligenter inquirere *deum* 10,5.

verecundia. si quid sapientiae vobis aut -ae est 12,7.

vereor. cum ... flammas veri fulminis nec Cyclops potuerit imitari nec ipse Iuppiter non -eri 24 (23),6.

vergo. prona in terramque -entia *animalia* 17,2.

verisimilis. magisque omnia -ia quam vera 5,2. inesse ... -e mendacium 14,4.

veritas. adeo aut incerta nobis -s occultatur et premitur 5,13 ; nisi subsisteret -s 9,3 ; quod ... tanto -s fieret obscurior 13,4; cum ... disputationis ipsius -s requiratur 16,6 ; quod ... plerumque obscura sit -s 14,7 ; cum sit -s obvia, sed requirentibus 24 (23),8 ; si -s divinitatis nostri temporis aetate maturuit 38,6 ; cum ... de tenebrarum profundo in lucem sapientiae et -tis emergerem 1,4 ; taedio investigandae penitus -tis 5,3 ; antistitem -tis 6,1 ; quod ... etiam perspicuae -tis condicio mutetur 14,3 ; longe de vicinia -tis erratis 29,2 ; quod ... umbram interpolatae -tis imitati sint 34,5 ; cum ... -ti disceptatio vestra nitatur 14,2 ; qui plurimum quantum -ti ... nocuerunt (*sc. poetae*) 24 (23),1 ; non obstrepentia -ti 40,2; nonnumquam tamen -tem vel auspicia vel oracula tetigerunt 26,7; ut et nescientes sinceram -tem 27,2 ; ante exploratam -tem 31,1 ; ad retorquendam -tem 34,7 ; quod ... ostendisset

-tem non tantummodo facilem sed et favorabilem 39,1 ; una -te confirmata probataque 16,4 ; ostensa -te consumitur *fama* 28,6.

vernaculus. Romanorum enim -os deos novimus 25,8.

vernis indulgere nos floribus 38,2.

versor. in utroque vivendi genere -atus 5,1.

versus. cum iam Apollo -us facere desisset 26,6.

versutia. in Natali meo -am nolo 16,2.

verto. eandem emensi viam rursus -sis vestigiis terebamus 3,5

vero. *adv. vi adversativa*: vos v. ... abstinetis 12,5; argutias quidem laudare, ea v. quae recta sunt eligere 14,7 ; relinquenda v. astrologis prolixior de sideribus oratio 17,6; nobis v. 18,8 ; Ianus v. 23 (22),5 ; Laomedonti vero 24 (23),5 ; araneae v. 22,6 (24,1) ; quae v. et quanta de oraculis prosequar ? 26,5; quod v. ... contemnimus 38,1.

verum. *adv.* : non modo ... v. etiam non 17,6; non tantum, v. etiam 28,2 ; non tantum, v. et 29,7.

verus. I *c. subst.* : flammas -i fulminis 24 (23),6; formam dei -i 19,13; -um deum 25,11 ; adiurati per deum -um et solum 27,7 ; a deo -o ad materias avocant 27,2 ; -i illius ac divini imperii totam maiestatem 18,7 ; -ae libertatis adsertio 38,1 ; -a religio reservetur 38,6 ; ad -am religionem reformavit 1,5.

II *solum* : magisque omnia verisimilia quam -a 5,2 ; quae aut omnia aut pleraque omnium -a declarat 10,1 ; deus -us (« *véridique* ») est 18,11.

III **verum.** *subst.* : cui non est -i stabile iudicium 14,3 ; inesse et incredibile -um et verisimile m e n d a c i u m 14,4 ; de se -um confitentibus credite 27,7 ; quaestionem, non quae -um erueret, sed quae mendacium cogeret 28,3 ; sic homicidium in -o flagitatis, in mendacio fletis 37,12.

vere, ius : nonne apertius, proximius, -ius ait *Maro*? 19,1 ; quanto verius (quanta vero *P*) de deis vestris animalia muta naturaliter iudicant ! 22,6 (24,1) ; cum et praeclaro viro honor -ius et optimo amor dulcius praebeatur 29,5.

vervex. boum capita et capita -cum et immolatis et colitis 28,7.

Vesta sane nesciente 25,10.

Vestalis. cum ... -es et augures non haberent Assyrii 25,12 (cf. 10).

vester. I *cum subst.* : et haec -a consensio est 11,5 ; in deum -um 11,9 ; in ipso dei -i ore 22,6 (24,1); in deum -um 11,9 ; sine -o deo imperant regnant 12,5 ; dedecora deorum -orum 23 (22),5 ; deorum -orum partes 29,6 ; de deorum -orum disciplina 30,3 ; deos -os 24 (23),3; 37,12; de diis -is 22,6 (24,1); de -is gentibus 31,2 ; disceptatio -a 14,2 ; lacrimas -as 37,12 ; honores -os et purpuras 31,6 ; cum -a vel Iside 28,7 ; ipse Iuppiter -er 23 (22),6 ; malis voluptatibus et pompis -is et spectaculis 37,11 ; memoriae et tragoediae -ae 31,3 ; -a religio 29,8 ; sapientes -os 34,8 ; sectae -ae non spontaneos cupere 11,6 ; tropaea -a victricia 29,7 ; de -a veneratione culturam 22,4 (23,12) ; omnes adeo -i viri fortes 36,8.

adnot.: de -o numero carcer exaestuat 35,6.

subst.: necesse est in -os recurrere, in filios inerrare 31,4.

vestigium. molli -o cedens harena 2,4; relabens ac -a retrahens *aequor* 3,3; versis -iis 3,4 (*v. verto*); per -a sua anni revertentis 17,8.

translate: non quod nos simus eorum -a subsecuti 34,5.

vestigo. Ceres ... subreptam et corruptam Liberam ... -at 23 (22),2.

Vesuvius. ignes Aetnaei montis et Vesuvi montis 35,3.

vetulus. quoniam et ipsa deformis et -a (*sc. Cybela*) 23 (22),4.

vetus. I *cum subst.* : sed -erem et et meliorem consuetudinem humandi frequentamus 34,10 ; secundum illud -us sapientis oraculum 5,5 ; scuta -era circumferunt (*Salii*) 22,8 (24,3).

II *subst.*: omitto -era, quae multa sunt 7,5 ; omitto illos rudes et -eres (*sc. septem sapientes*) 19,4; ut transeamus -eres (*sc. scriptores*) 33,4.

vetustas. quippe antiquitas caerimoniis atque fanis tantum sanctitatis tribuere consuevit, quantum adstruxerit vetustatis 6,3 ; quibus (*sc. philosophis*) et rationis et -tis adsistit auctoritas 20,2; omnes scriptores -tis Graeci Romanique 21,4.

vetustus. hanc religionem tam -am, tam utilem, tam salubrem 8,1.

vexillum. signa ipsa et cantabra et -a castrorum 29,7.

via. eandem emensi -am rursus ... terebamus 3,5 ; qui rectam -am nescit, ubi, ut fit, in plures una diffinditur, quia -am nescit, haeret anxius nec singulas audet eligere nec universas probare 16,3 ; qui -am terit 36,6. ultra solis -as et ipsius Oceani limites 6,2.

viaticum. magno -o breve vitae iter non instruitur, sed oneratur 37,9.

vibro. vento et flatibus omnia impelluntur, -antur, agitantur 32,5.

vicatim. mendicantes v. deos ducunt 22,5 (24,3).

vice, vices, vicibus. omnium nostrum -e gaudeo 40,3 ; quid tenebrarum et luminis dicam recursantes -es ? 17,6 ; partes orbis nunc inundare dicit *Plato*, nunc alternis -ibus ardescere 34,4.

vicinia. longe de -a veritatis erratis 29,2.

vicissim. quod (*sc. aequor*) v. nunc adpulsum nostris pedibus adluderet fluctus, nunc relabens ... in sese resorberet 3,3.

victima. qui hominem periculo subripit, optimam -am caedit 32,3; hi enim ut -ae ad supplicium saginantur, ut h o s t i a e ad poenam coronantur 37,7 ; illi -as caedunt 28,4; Mercurio ... humanas vel inhumanas -as caedere 30,4; hostias et -as

deo offeram ? 32,2; templis, aris, -is caerimoniisque coluerunt (*deum*) 10,4.

victor. cum triumphator et -r ipsi, qui adversum se sententiam dixit, insultat 37,1 ; ut ille mei -r est, ita ego triumphator erroris 40,1; is se in pueris -em ferebat, cuius 3,6.

adiect.: tropaea vestra -ricia 29,7

victoria. de Perse -am ... nuntiaverunt 7,3 ; usurpo -am 40,1 ; adhuc ferociente -a 6,2 ; captivas eas (*sc. religiones*) post -as adorare 25,6.

videlicet. inde v. et execrantur rogos 11,4 ; ut torqueremus confitentes ad negandum, v. ne perirent 28,3.

video. I. *absolute* : proinde Socrates scurra Atticus -erit 38,5 ; in solem adeo, qui -endi omnibus causa est, -ere non possumus 32,5.

II *sequitur* a) *accusat.* : si deum non -es 32,3 ; etiam per quietem deos -emus 7,6; at enim quem colimus deum, nec ostendimus nec -emus 32,4; Tiresias caecus futura -ebat, qui praesentia non -ebat 26,5; -e fontes: manant venis perennibus 17,9; -e cetera 18,7; deum illum suum, quem nec ostendere possunt nec -ere 10,5 ; dum defunctos eos desiderant in imaginibus -ere 20,5; nobis homicidium nec -ere fas nec audire 30,6 ; quod eum (*sc.* deum) sentire possumus, -ere non possumus 32,4; deum oculis carnalibus vis -ere ? 32,6.

b) in : ni solem (sole *P*) adeo ... -ere non possumus 32,5 (*v. supra*, I).

c) *acc. et infin.* : vos enim -eo procreatos filios ... exponere 30,2 ; -es ... opinionem consonare 19,4; pueros -emus ... ludere 3,5 ; -emus singulos ... habere 6,1 ; quos in publicum -etis excurrere 27,3.

d) *duplex accusat.*: quod si ... omnia exculta, disposita, ornata vidisses 18,4.

e) *seq. interrog. obliqua* 1) *cum coniunctivo* : -e et annum, ut solis ambitus faciat, et mensem -e ut luna ... circumagat 17,5 ; -e adeo, quam resurrectionem futuram omnis natura meditetur 34,11.

f) *seq. exclamatio*: caelum ipsum -e : quam late tenditur, quam rapide volvitur 17,5; quicquid arborum est -e : quam e terrae visceribus animatur 17,9.

III *passive*: ut cum equis Castores - erentur 27,4; hic non -eri potest (*sc. deus*) : visu clarior est 18,8; formam dei veri negat -eri posse 19,13 ; vel quae non sunt -eri, vel quae sunt non -eri 26,10 ; inopinato -sos 21,7.

videor. 1) *cum infin.*: ut ipse quodammodo mihi -erer in praeterita redire, non .. revocare 1,1 ; quo magis mihi -entur ... mentem, sensum, oculos denique ipsos non habere 17,3 ; ut, remissis quae constrinxerant, curasse - eantur 27,2.

2) *omittitur «esse»*: ne ... sententia ... ex tuis sensibus prolata -eatur 5,1 ; quamquam ... -eri possit industriam casus imitatus 26,7

3) *cum adiectivo*: sic et similes universi -emur 18,1; ut ... beati satis satisque prudentes iure videamur 5,5; ne vobis antiquitas nimium fabulosa -eatur 7,5; Christianus miser -eri potest, non potest inveniri 37,3.

4) multi nobis -emur 33,1.

vigor. a caelesti -e terrenis labibus et cupiditatibus degravati *spiritus* 26,8.

vincio. Martem -xit *Homerus* 24 (23),3 ; lineae, qua -ctus est *canis* 9,6.

vinco. *absolute* : eo facilius et navigavit et vicit *Caesar* 26,4 ; vicit enim qui, quod contendit, obtinuit 37,1 ; vicimus et ita 40,1; quod etiam mihi Octavius vicerit 40,3; laeti hilaresque discessimus, Caecilius quod crediderit, Octavius quod vicerit, ego et quod hic crediderit et hic vicerit 40,3.

victus : -i dolore 27,6 ; si qui infirmior malo pressus et -us 28,4 ; numina -a venerantur 6,2 ; -is religionibus servire 25,6.

vinculum. unius matrimonii -o libenter inhaeremus 31,5.

vindemia iam temulenta -a imbri corrumpitur 5,13 ; ad -am feriae 2,3.

vindico. cum paene in pluribus virginibus (*sc. Vestalibus*) sit incestum -atum 25,10.

violo. quomodo deum -at qui hoc modo placat ? 22,9 (24,4) ; mulierculas sine more rapuit, -avit, inlusit 25,3. nusquam eius (*sc. dei*) claritudo -atur 32,8

vir. *opp. femina* : est quo -o non licet (*adire, sc. fana*), nonnulla absque feminis sacra sunt 22,8 (24,3); -os cum Mucio . . comparo? pueri et mulierculae nostrae cruces ... inludunt 37,5.

ut quae inconsultius se -is miscuissent (*sc. Vestales*) 25,10 ; nos uxoribus nostris solummodo-i nascimur 35,6.

non boni -i est ... deserere 3,1 ; vos ipsi calamitosos -os fertis ad caelum 37,3 ; -r eximius et sanctus 1,2 ; omnes adeo vestri -i fortes ... aerumnis inclyti floruerunt 36,8 ; ut magnis et electis -is 29,5 ; cum et praeclaro -o honor verius et optimo amor dulcius praebeatur 29,5; eius -i ... nota responsio est 13,1 ; tot ac tantis -is deliberantibus 13,5.

qui medios -os lambunt 28,10.

Athenienses -i 8,3.

virginitas. plerique inviolati corporis -te perpetua fruuntur potius quam gloriantur 31,5.

virgo. ut Virgo inter astra ignita sit *Erigone* 23 (22),7 ; alienas -ines iamd esponsatas, iam destinatas rapuit, violavit, inlusit 25,3.

Vestales: castis -inibus 6,2 ; cum in pluribus -inibus ... sit incestum vindicatum 25,10.

virilis. de adoratis sacerdotis -ibus 28,10. *v. genitalia, natura, obscena.*

viror. occultant -em ariditate

mentita *arbores in hiberno* 34,11.

virtus. ob merita -tis aut muneris deos habitos 21,1; calamitas saepius disciplina -tis est 36,8; dum exercent in armis -tem religiosam 6,2; cum non tam -te quam religione et pietate pollerent 25,1; omnes tamen pari sorte nascimur, sola -te distinguimur 37,10.

-tem eius (*sc. dei*) semper praesentem aspicimus 32,4; qui universa ... -te consummat (*sc. deus*) 18,7.

vis. cuius (*dei Iudaeorum*) adeo nulla vis nec potestas est, ut 10,4; Speusippum vim animalem, qua omnia regantur, deum nosse 19,7; vim divinam rationalem ... deum credit *Chrysippus* 19,11; intra unam aediculam vim tantae maiestatis includam? 32,1; *mundum* in vim ignis abiturum 34,2.

vires denique et mentis et corporis sine laboris exercitatione torpescunt 36,8; vires te actionis meae ... infringere 15,1; pro disserentium viribus et eloquentiae potestate 14,3; dicam, ut potero, pro viribus 16,1.

viscus. membris hominis et -e saginatas *feras* 30,6; quicquid arborum est vide: quam e terrae -eribus animatur 17,9; sunt quae in ipsis -eribus ... originem futuri hominis extinguant 30,2.

viso. signum sane crucis naturaliter -imus in navi 29,8; non spectacula -itis 12,5; adhuc antrum Iovis -itur 21,8; quaedam *fana* in totum nefas -ere 22,8 (24,3); -endi mei gratia 2,1.

visus. omnis -us extinguitur 32,5; -u clarior est *deus* 18,8.

vita. hoc (*sc. sine corpore resurgere*) neque mens, neque anima nec -a est 11,7; animum ..., ex quo etiam animalium omnium -a carpatur 19,6; breve -ae iter 37,9; beatam sibi ... et perpetem -am mortuis pollicentur 11,5; -am turbant *daemones* 27,2; non potest propagare -am *imperator* 37,2.

vitium. ut -is hominum quaedam auctoritas pararetur 24 (23),7; onusti et inmersi -is 26,8; quod corporis humana -a sentimus et patimur 36,8; semper adversus sua -a facundos 38,5.

vividus. a deo aeternis floribus -am *coronam* sustinemus 38,4.

vivifico. animam tuam, qua -aris et loqueris 32,6.

vivo. a) *solum*: Castores alternis moriuntur ut -ant 23 (22),7; qui subvenire revivescentibus potest, -entibus non potest 12,4; Gallum et Gallam ... -entes obruere 30,4; in utroque genere -endi versatus 5,1; in pulcro genere -endi 31,7; in hoc itinere -endi 36,6.

b) *cum adv.*: dum adhuc -itis 12,1; nec interim -itis 12,6.

c) *cum praep.*: cum illo (*sc.* deo), ut prope dixerim, -imus 32,9; non solum in oculis eius, sed in sinu -imus 33,1; aves sine patrimonio -unt 36,5.

d) *cum abl.*: eadem tranquillitate qua -imus 38,4; sic et beati resurgimus et futuri contemplatione iam -imus 38,4.

e) *cum acc.*: non eloquimur magna, sed -imus 38,6.

vixdum. illum rudem sanguinem novelli et v. hominis 30,1.

ullus. nec tormentis aut modus -us aut terminus 35,3; nec, ut creditis, -um damnum sepulturae timemus 34,10; non dextram solam, sed totum corpus uri, cremari sine -is eiulatibus pertulerunt 37,4. quis unus -us ab inferis... remeavit? 11,8.

ulterius. itaque progrediar -ius 4,3. quod ne fiat -ius 16,4.

ultimus. de -a faece collectis imperitioribus 8,4; nec de -a statim plebe consistimus, si 31,6.

ultra humilitatis nostrae terminos evagamur 5,6; sic imperium suum u. solis vias et ipsius Oceani limites propagavit 6,2; u. spatium lineae ... ad impetum et saltum provocatur *canis* 9,6.

umbra. quod illi ... -am interpolatae veritatis imitati sint 34,5.

umor. corpus omne ... sive in -em solvitur 34,10; consumto -e 34,2 (*cf. adn. crit. ad.* 34,1); quod esset corpori meo siccandis -ibus... blanda et adposita curatio 2,3.

umquam. quando u. regni societas aut cum fide coepit ...? 18,6.

unda. lenis -a 3,2; super -as in rotare *testam* 1,5.

unde. I *relat.*: u. (*sc. a deo*) hominum genus et pecudes, u. imber et ignes (Verg., *A.*, 1,749) 19,2; fontem ipsum erroris et pravitatis, u. omnis caligo ista manavit 26,7.

initio no i enuntiati: u. apparet 16,5; u. manifestum est 21,12.

II *interrog.*: u. haec religio, u. formido? 5,7; u. autem vel quis ille aut ubi deus unicus? 10,3; u. enim deus longe est? 32,7. hominem nosse se et circumspicere debere, quid sit, u. sit, quare sit 17,1.

undique. dum u. hospites deos quaerunt 6,2.

unguentum. reservatis -a funeribus 12,6.

ungulatus. Pan -is *pedibus* 23 (22),5.

ungulae. fundatas -is *animantes* 17,10.

unguo. lapides, effigiatos sane et -ctos et coronatos 3,1.

unicus. deus -us, solitarius, destitutus 10,3.

unitas. sed ad -tem providentiae omnes revolvuntur 19,10.

universitas. sine -tis inquisitione 17,2; crede esse -tis dominum parentemque 18,4. nec -ti solummodo deus, sed et partibus consulit 18,3.

universus. *cum subst.*: per -am convictus nostri et familiaritatis aetatem 1,5; per -a imperia, provincias, oppida 6,1; animus per -am rerum naturam commeans 19,6; <numina> -a Romanos *colere* (*opp.* deos municipes) 6,1; per -um orbem 9,1; dum -arum gentium sacra suscipiunt 6,3; nec singulas audet eligere *vias* nec -as probare 16,3.

solum: sic et similes -i videmur et inter se singuli dissimiles invenimur 18,1.

subst.: quoniam voto -orum adpetitur quicquid accidere potest in actu singulorum 9,7; idcirco -is se esse praepositum 13,2. cum nec singulis inservire possit per -a districtus nec -is sufficere in singulis occupatus 10,5; -a suspendere 14,5; -a, quaecumque sunt, verbo iubet 18,7; reges tamen regni sui ... -a noverunt 33,1.

univira. alia sacra coronat -a, alia multivira 22,8 (24,3).

unus. 1 *c. subst.*: intra -am aediculam vim tantae maiestatis includam? 32,1; si omnes -um bonum sapimus 31,6; -ius dei parentis homines 31,8; ius dei nutu gubernatur *mundus* 20,2; -um et ipsi deum ... coluerunt 10,4; 32,2; deum -um multis licet designasse nominibus 20,1; deo -a domus est mundus hic totus 33,1; -ius matrimonio vinculo libenter inhaeremus 31,5; crederes -am mentem in duobus fuisse divisam 1,3; -um patrem divum atque hominum praedicantes 19,1; adsignat tamen -am potestatem 19,9; de -a potestate consentiunt 18,11; rex -us apibus, dux -us in gregibus, in armentis rector -us 18,7; in hanc -am coire et conspirare sententiam 19,3; -a veritate confirmata probataque 16,4.

illum -um propitiant 29,4; quis unus -us ab inferis remeavit? 11,8.

post -um et alterum diem 2,3.

2) *solum*: ubi in plures -a (*via*) diffinditur 16,3; utrum -ius imperio an arbitrio plurimorum caeleste regnum gubernetur 18,5; testimonium et hominis et -ius infirmum est 40,3; populares deos multos, sed naturalem -um praecipuum 19,7; cupiditate procreandi aut -am scimus aut nullam 31,5.

ut Christianus reus ... -um solummodo, quod non ante fuerit, paeniteret 28,2.

unusquisque. 1 *cum subst.*: unaquaeque natio 20,6.

2) *cum gen.*: de unoquoque nostrum 26,2; unusquisque vestrum 22,7 (24,2).

3) *solum*: eadem figura omnibus sed quaedam unicuique liniamenta deflexa 18,1; in adversis unumquemque explorat deus 36,9.

vocabulum. deo, qui solus est, dei -um totum est 18,10; hoc genus cetera rerum -a esse, non deorum 19,12; illic -is opus est, cum 18,4.

vocare. *seq. accusat.*: eorum numen -ant 29,5.

seq duplex acc.: sic nos fratres -amus 31,8; apud quos tota impudicitia -atur urbanitas 28,10; latebram suam ... -ari maluit Latium (Verg., *A.*, 8,322) 21,5.

volatus. avium -us gubernant *daemones* 27,1.

volo. 1 *absolute*: frequentius etiam, quam -ebamus 7,4; velit nolit 29,4; nisi forte ... Iuba Mauris -entibus deus est 21,9.

2) *seq. acc.*: si eunuchos deus vellet 22,9 (24,4); eadem velle vel nolle 1,2; cum homo illum -uit et dedicavit 22,5 (23,13). *v. nolo.*

3) *seq. duplex accus.*: molestum illum -unt 10,5; qui Iovem principem -unt 18,11; qui hunc mundi totius ornatum non divina ratione perfectum -unt 17,3.

4) *seq. infin.*: vellem tamen sciscitari 11,7; non vult aut non potest opitulari suis 12,2; magnitudinem dei ... qui non vult minuere 18,9; illum iam velim convenire 30,1; deum oculis carnalibus vis videre? 32,6; qui ... sine ratione velit poenam subire 37,6.

5) *seq. acc. et infin.*: rationem vult omnium esse principium 19,10; vult enim (*eam naturam*) esse substantiam inter mortalem immortalemque mediam 26,12; solas animas -unt et perpetuo manere et ... commeare 34,6.

volumen. Alexander ... insigni -ine ad matrem suam scripsit 21,3.

Volumnus *deus vernaculus Romanorum* 25,8.

voluntarius. homo et animal ... elementorum ut -a concretio est 5,8.

voluntas. qui sortem in hominibus puniat, non -tem 11,6; -tem hominis sciscitatur *deus* 36,9; ut pari mecum -te concineret 1,3.

volvo. quam rapide -itur *caelum* 17,5; cum per universam convictus nostri et familiaritatis aetatem mea cogitatio -eretur 1,5.

voluptas. ut cum eximia -te molli vestigio cedens harena subsideret 2,4; cum omnes hac spectaculi -te caperemur 4,1; honestis -tibus abstinetis 12,6; merito malis -tibus et pompis vestris et spectaculis abstinemus 37,11.

voluto. quibus nullo ordine vel examine rerum omnium impetus -atur 5,10

vorago. hiatum profundae -inis coaequavit 7,3; per torrentes ripas et atram -inem iurat 35,2.

voro. Saturnus filios suos non exposuit, sed -avit 30,3; avido patri subtrahitur infans, ne -etur 23 (22),3; quasi Christiani .. infantes -arent 28,2.

votum. quoniam -o universorum adpetitur quicquid accidere potest in actu singulorum 9,7; quam vos inritae pollicitationis cassa vota decipiant 12,1.

urbanitas. procul est ab eius simplicitate subtilis -s 16,2; apud quos tota inpudicitia vocatur -s 28,10.

urbs. de ruinis -ium 25,5. *i. q. Roma*: dum -em muniunt 6,2; -em metu hostili liberavit 7,3; haec alumna -is istius superstitio 25,8; urbem Saturniam 21,5.

urgueo. cum <essent> -endi magis ut faterentur 28,5.

uro. cum febribus ureris 12,3; illic sapiens ignis membra urit et reficit 35,3; ne hiems sola glacie ureret 17,8; totum corpus uri, cremari 37,4.

usque. de qua tot omnibus saeculis ... usque adhuc ipsa philosophia deliberat 5,4; usque ad extremam mortem 36,9.

usurpo. ut improbe, -o victoriam 40,1.

usus. cum iam et aviditatem desiderii frequens adsiduitatis -us impIesset 2,3; quas in -um m e i protulit *deus* 32,2.

ut. I *sine verbo*: 1) *exemplum vel exempla sequuntur*: deos colere municipes, ut Eleusinios Cererem ... 6,1; calamitosos viros fertis ad caelum, <ut> Mucium Scaevolam 37,3; *omittitur* ut 20,3; 21,1.

2) *causali notione* a) *i. q.* ὡς *cum participio*: beatam sibi, ut bonis, et perpetem vitam pollicentur, ceteris ut iniustis, poenam sempiternam 11,5; ut improbos metuunt etiam quos .. 14,6; regibus, non ut magnis et electis viris ..., sed ut deis turpiter adulatio falsa blanditur 29,5.

i. q. ἅτε *cum participio*: rudes illos homines ... multa docuit, ut Graeculus et politus 21,5; deformis et vetula, ut multorum deorum mater 23 (22),4; falluntur et fallunt, ut et nescientes sinceram veritatem, et quam sciunt ... non confitentes 27,2; inrepentes etiam corporibus, ut spiritus tenues 27,2; vos plane ... cruces ligneas, ut deorum vestrorum partes ... adoratis 29,6; sic nos, quod invidetis, fratres vocamus, ut unius dei parentis homines, ut consortes fidei, ut spei coheredes 31,8; a deo, ut disciplinae transfugas, deditos 33,5; eos autem merito torqueri, qui deum nesciunt, ut impios, ut iniustos 35,4; etsi omne quod nascitur, ut inviolabile dei munus, nullo opere corrumpitur 38,1; de quibus crastino ..., ut de toto congruentes, promptius requiremus 40,2.

II *cum verbo* 1) *vi modali* a) *respondet* ita; *v.* ita I, 1, a (p. 159).

b) *respondet* sic; *v.* sic II (p. 241).

c) *solum ponitur*: ut vulgus superstitiosus solet 2,4; ut semper mare ... inquietum est 3,2; templa ut busta despiciunt 8,4; ut fecundius nequiora proveniunt, serpentibus in dies perditis moribus 9,1; ut dicitis 12,1; ut potero, pro viribus 16,1; ut fit 16,3; ut est 16,6; venerabatur ut civem bonae memoriae 20,6; ut comicus sermo est 21,2; ut in hodiernum inopinato visos caelo missos ... nominamus 21,7; quae sunt dubia, ut sunt, relinquenda sunt 13,3; ut saepius factum Aegyptio regi 22,4 (23,12); ut ostensum *est* magis ac philosophis 27,1; non ut adfirmator testimonium fecit, sed convicium ut orator adspersit 31,2; ut putatis 31,8; ut impie loqueris 33,5; ut creditis 34,10; hi enim ut victimae ad supplicium saginantur, ut hostiae ad poenam coronantur 37,7.

2) *vi causali* «parce que»: u t q u a e inconsultius se viris miscuissent 25,10.

3) *vi finali* « afin que » : ut vegetaret et subsideret 2,4; ut me dissimulanter g r a v i u s argueret inscientiae 4,3; residamus ut possimus 4,5; si placet, ut ... disputem 4,4; ut aures darem et segregarem 4,6; vel ut remuneraretur divina indulgentia, vel ut averteretur imminens ira aut ... placaretur 7,2; ut decipiat incautos 9,5; ut argutias quidem laudare possimus 14,7; ut ... libremus 15,2; ut fundaretur 16,2; a d n i t e n d u m tibi mecum est, ut ... diluamus 16,1; ut sit nobis ... reparatio 17,6; quae singula ... ut crearentur, fierent, disponerentur 17,6; ut laberentur 17,8; nonne a deo *datum est*, et ut ubera ... lactescant et ut ... adolescat 18,2; ut deum scilicet faceret eunuchum 23 (22),4; Erigone suspensa de laqueo est, ut Virgo inter astra ignita sit, Castores alternis moriuntur ut vivant, Aesculapius ut in deum surgat fulminatur, Hercules ut hominem exuat, Oetaeis ignibus concrematur 23 (22),7; quae omnia in h o c prodita *sunt*, ut ... pararetur 24 (23),7; materiem ab artifice, ut deum faceret, inlusam 22,2 (23,10); ut ipse Romulus ... praecelleret, parricidium fecit 25,2; membra distorquent, ut ad cultum sui cogant, ut .. curasse videantur 27,2; obstruunt pectora, ut ante nos incipiant homines odisse 27,8; cum e s s e n t u r g u e n d i magis, non ut diffiterentur se Christianos, sed ut ... faterentur 28,5; ut gloriam ... macularet, ut ... homines a nobis ... averteret 31,1; quid f e s t i n a s ut cruda adhuc hieme revivescat et redeat ? 34,12; miseri i n h o c altius tolluntur, ut decidant altius 37,7; i n h o c ... eriguntur, ut ... nundinentur 37,7.

ut = quo: ut me ... gravius argueret 4,3.

formulae: ut prope dixerim 32,9; ut transeamus veteres 33,4.

vel ut: vel ut exemplo crederemus 11,8.

4) *vi consecutiva* a) *respondet* ita, *v.* ita I, 2 (p. 159).

b) *respondet* sic, *v.* sic III (p. 241).

c) *pendet ab adiectivo vel adverbio*: t a n t a dulcedo et adfectio hominis inhaesit, ut ... viderer 1,1; cum et ipse t a n t o nostri amore flagraverit, ut ... concineret 1,3; cum t a n t u m absit ab exploratione divina humana mediocritas ut neque ... sit datum et ... videamur 5,5; t a n t u m denique abest incesti cupido, ut ... rubori sit 31,5; tantumque ab humano sanguine cavemus, ut ... noverimus 30.6; t a m facilis in mendaciis fides fuit, ut temere crediderint 20,3; quis t a m stultus aut brutus est, ut audeat repugnare 34,9; cuius a d e o n u l l a vis nec potestas est, ut sit ... captivus 10,4; malum autem a d e o n o n esse, ut Christianus reus nec erubesceret nec timeret 28,2.

d) *pendet a pronomine*: de ipsis etiam i l l a, quae paulo ante tibi dicta sunt, ut Iuppiter ludos repeteret ex somnio, ut cum equis Castores viderentur, ut cingulum matronae navicula sequeretur 27,4.

X - Z

De Octavio eiusdem haec scripta sunt :

1. Notes sur quelques passages de Minucius Félix (1,4 ; 2,2 ; 13,4 et 34,2). *Musée Belge*, 1907 et 1908.

2. *M. Minucii Felicis Octavius*. In usum lectionum suarum edidit J. P. Waltzing. Texte revu, précédé d'une Bibliographie raisonnée, etc., accompagné d'un apparat critique complet et suivi d'un *Index rerum* explicatif. Louvain, Charles Peeters, 1903. 10 fr.

3. Octavius de M. Minucius Félix. Dialogue entre un païen et un chrétien. Traduction littérale. Louvain, Charles Peeters, 1903. 2 fr. 50.

4. *Studia Minuciana*. Études sur Minucius Félix. *Musée Belge*, 1905 et 1906. À part, chez Peeters, à Louvain, 1906. 3 fr. 50.

5. Octavius de M. Minucius Félix, par J. P. Waltzing.

Édition A : Introduction, texte revu et commentaire. 3 fr.

Édition B : Introduction et texte revu. 1 fr. 25.

(Auteurs chrétiens et païens. Collection de classiques latins comparés, publiée sous la direction de M. le Chanoine L. Guillaume. Bruges, Desclée, de Brouwer et Cie, 1909).

6. Même ouvrage. Partie du maître. I. Traduction, revue et corrigée. II. Langue et syntaxe de Minucius Félix. III. Appendice critique. Lettre ouverte au R. P. Verest. 5 fr.

(Même collection, 1909).

7. Minucius Felix. Le *Codex Parisinus* 1661. *Musée Belge*, t. XI, 1907, pp. 319-322.

8. *Asinos cum Iside devoratis*. Minucius Felix, 28,7. *Musée Belge*, t. XIII, 1909, pp. 65-68.